

Pel que fa el bisbe de Girona, sense la decisió del metropolità, absolutament escamat, no es pot fer res:

"He leido lo de la Vespa, y me ha causado la dolorosa impresion que ya puede V. figurarse; pero considero mas intolerable y de peor efecto otro articulo del Papelito del 6 del actual que lleva por epigrafe "la obediencia" y por firma "un amtimestizo". Sin embargo en el presente estado de cosas, no me atrevería a prohibir tales periodicos sin el acuerdo de los Hermanos provinciales, para el cual quizás nos faltaría la iniciativa de nuestro Metropolitano, disgustado como quedo por lo ocurrido con sus Reglas de conducta. Si pudieramos reunirnos y conferenciar, tal vez se allanaria el camino."¹⁰⁵

Dies més tard, el 27 de gener, bisbe de Lleida tornava a escriure a Morgades i li tornava a repetir, tot i manifestar-se disposat a condemnar les publicacions, la seva estratègia de parlar amb Nocedal:

"Muy apreciado amigo y Hermano: hoy he sabido que se habia dirigido a algun otro de los Hermanos de esta provincia sobre el asunto de "La Vespa". Al manifestarle yo mi pensamiento de dirigirnos a D. Candido Nocedal, como jefe de los Tradicionalistas, ni entraba en el ánimo negar la firma para su condenacion y no podria ser asi, cuando al leer la carta del Cardenal Jacobini, entendí, y no sin fundamento, que el parrafo referente a la condenacion de periodicos, fue puesto para esta provincia tarragonense. Por tanto si se trata de la condenacion, daré mi firma, y si conviene que yo escriba a alguno que no estuviere conforme, yo podria hacerle alguna indicacion para inteligencia del parrafo citado. Sin embargo, opino que no estaria de mas dirigirnos antes a Nocedal para ponernos a salvo."¹⁰⁶

Rampolla, nou nunci a Espanya.

Poc temps després d'haver-se publicat la Cum Multa arribaria a Espanya el nou nunci Mariano Rampolla, nomenat des de l'octubre de 1882. El jove representant de la Santa Seu tenia ja experiència en els afers espanyols ja que havia col.laborat amb el primer representant pontifici de la restauració, el nunci Simeoni, i havia restat, interinament, al front de la nunciatura

¹⁰⁵. Bisbe de Girona - Morgades. 12 de gener de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 11.

¹⁰⁶. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 9.

quan aquest va tornar a Roma, fet cardenal¹⁰⁷. L'arribada de Rampolla a Madrid coincidí amb un dels moments de més violència entre els catòlics, violència que l'encíclica no havia pogut aturar.

En les instruccions que la secretaria d'estat li impartí, hi ha una reflexió profunda sobre la divisió dels catòlics, fet que es considera com el primer problema de l'Església a Espanya. Després d'analitzar els orígens de les disputes i parlar sobre la Cum Multa i l'efecte que havia d'haver produït, el secretari d'estat li recomana quina ha de ser la seva tasca:

" Attenendosi alle medesime Mgr. Nunzio avia presente quanto segue:

- 1) nella fondazione di associazioni di riconosciuto carattere Alfonsista o Carlista i Vescovi si terranno in disparte, e allora soltanto procureranno di favorirle quando siano certi che l'opinione locale dei Cattolici le sia propensa.
- 2) Sarebbe a desiderarsi che immediatamente tutti secondassero le elevate mire del S. Padre dimenticando le divisioni politiche, e collegandosi insieme per difendere la causa religiosa.

Ma siccome per il momento è ben difficile che ciò si ottenga i Vescovi non dovranno costringere a prender parte nelle medesime associazioni e nelle stesse opere quelle persone che appartengono a diversi partiti. Per ora basta che la loro azione si restrinja ad ottenere che non si osteggino a vicenda con grave danno della Religione e scandalo dei fedeli.

Attenendosi Mgr. Nunzio alle norme prescritte dall'Enciclica del S. Padre, da cui si è ottenuto qualche favorevole risultato, non trascurerà d'impiegare la sua operosità presso i Cattolici influenti esortandoli opportunamente sia al dovuto rispetto verso i Vescovi ed il Clero, come ad avere in vista che gl'interessi religiosi siano messi al disopra degli interessi politici e delle considerazioni umane a qualunque sfera appartengano."¹⁰⁸

En les instruccions, a l'apartat VI, es parla de la possibilitat de crear un seminari espanyol a Roma:

" In questi ultimi anni sono stati aperti in Roma molti Seminari nazionali con grande vantaggio dei rispettivi Cleri e della Chiesa in generale. Una simile istituzione sarebbe utilissima anche per la Spagna. Converrebbe perciò che Mgr. Nunzio la promovesse con zelo e destrezza dirigendosi particolarmente a questo o a quello dei Vescovi che si riconoscesse più favorevole al progetto, e più alla portata di contribuire a metterla ad effetto. Il Vescovo di Santander ha già inviato all'uopo alcuni suoi Diocesani, ed il Vescovo di Vich si da premura ancor egli di fare altrettanto per la sua Diocesi. (...) La cura principale di Mgr. Nunzio sarà per ora di spingere i Vescovi di buona ed efficace volontà ad inviare a Roma per le loro rispettive

¹⁰⁷. Per veure una mica la biografia de Rampolla es pot consultar el libre de Cárcel Ortí, *León XIII y los católicos españoles* Pamplona, 1988. pàg 38, nota 29.

¹⁰⁸. ASV NM 519, t I, r I, s IV. Es troba transcrit a F. Diaz de Cerio y M.F. Núñez *Instrucciones secretas a los nuncios de España en el siglo XIX (1847-1907)*. Roma, 1898. Pàg 267.

Diocesi, un numero di Chiereci culti, i quali sotto la direzione d'idoneo ecclesiastico si stabiliscano in una casa particolare e frequentino le scuole."¹⁰⁹

Com podem veure la secretaria d'estat menciona Morgades com un prelat que vol enviar alguns capellans a estudiar a Roma. Mesos després, Pallotti escrivia a Morgades i li deia que "V. es uno de los Obispos que mas conoce las verdaderas necesidades de la Iglesia de España, los medios para remediarlas, y tiene voluntad practica y eficaz de aplicarlos. La idea de enviar a Roma dos o tres jovenes aventajados para estudiar las ciencias eclesiasticas es una idea salvadora que desde mucho tiempo yo tengo en mi corazon y que puede ser fecunda de grandes resultados. He hablado sobre esto con el señor Canonigo Collell, manifestandole todas las condiciones practicas para llevar adelante este proyecto entre los que son las primeras -empezar pronto aunque con pocos-, confiar la direccion de los jovenes a un sacerdote respectable de alguna congregacion religiosa como la del P. Xifré. Por lo demas es muy facile (sic) en Roma alquilar un cuarto por unas L 200 mensuales en un punto central que se halle cerca de los establecimientos scientificos (sic) donde acuden los jovenes para los estudios. El ejemplo de V. facilmente seria seguido por otros obispos de Cataluña y dentro de pocos años podiamos tener aqui unos Clerigos Catalanes que mas tarde serian el germen de un Seminario Español"¹¹⁰. Aquest tema continuà posteriorment¹¹¹ i, en ell, cal veure-hi l'interès, per part de certs bisbes i Morgades un dels més destacats, que millorés la preparació intel.lectual dels capellans a fi, alhora, que també millorés la sotmissió del clergat a les directrius romanes.

¹⁰⁹. Ibid.

¹¹⁰. Pallotti - Morgades. 25 d'abril de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrita II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 21.

¹¹¹. Tenim una carta de l'arquebisbe de Tarragona a Morgades, datada el 14 de novembre de 1883, on reproduceix una carta del bisbe de Santander adreçada al metropolità, en la qual li comenta una entrevista del prelat santanderí amb el Papa on el Sant Pare li comentà la necessitat d'enviar capellans espanyols a Roma i que els bisbes ajudessin econòmicament a sufragar el col.legi espanyol a la Ciutat Eterna. L'arquebisbe tarragoní li explica a Morgades que ell des de fa anys té molt d'interès en enviar algunes capellans a Roma per tal de millorar la seva educació. El problema és de tipus econòmic, segons el prelat.

Morgades el contestà, el 16 de novembre, explicant-li que ja havia fet gestions davant Pallotti per enviar dos capellans de la diòcesi, que també problemes econòmics però que cal fer l'esforç.

Ambdós documents es troben a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs 42 i 43.

Morgades havia felicitat Rampolla pel seu nomenament¹¹² i rebé la circular protocolària del nou nunci, adreçada a tots els prelats i datada el 8 de febrer de 1883, on els oferia la seva col.laboració. "Sin embargo, - afegia la circular- en vista de la grave situación presente causada por la semilla de zizaña que el hombre enemigo ha tratado de sembrar en el campo del Señor, y cuyos gérmenes desgraciadamente ya han brotado, con detrimento de la caridad, disminución de la autoridad y con daño incalculable de la religión, me veo precisado á dirigir a los dignísimos Prelados de España un especial y caluroso ruego"¹¹³. Prec que consistia en demanar que no hi haguessin baralles i que seguissin les directrius del Sant Pare. Morgades, com és evident, la contestà solidaritzant-se amb els designis del diplomàtic vaticà¹¹⁴.

Mentrestant, a Barcelona, s'havia arribat a un grau d'enfrontament mai vist entre el bisbe Urquinaona i els integristes. Tot venia d'una baralla violentíssima del prelat amb la Joventut catòlica de la ciutat a rel del desig d'aquesta associació d'organitzar un acte religiós per a la salvació del Papa. El bisbe barceloní va voler que fos modificat el text que ho anunciava amb la inclusió d'unes referències que diguessin clarament que se seguia la voluntat i els desitjos del prelat. Al no acceptar-ho la "Joventut catòlica", Urquinaona decretà la suspensió de l'entitat¹¹⁵. Tot plegat féu esclatar una tormenta amb escrits a la premsa, intercanvi epistolar entre els protagonistes, entrevistes personals, reclams per a una intervenció vaticana, etc. Morgades intentà fer alguna cosa i, per aquest motiu, escrigué a Casañas, el 7 de febrer, per tal de demanar-li si es podia fer l'esforç que totes dues parts cedissin una mica i que "El Correo Catalán", que havia posat molta llenya al foc, fes un acte d'acatament al bisbe:

"¿No sería posible alcanzar que el Correo hiciese un acto de

¹¹². Morgades - Rampolla. 26 de gener de 1883. Rampolla la contestà (sense data per ser un esborrany). ASV NM 519, t I, r I, s I, nº 6. L'original de la resposta és del 9 de febrer i es troba a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 15.

¹¹³. Circular de Rampolla als bisbes i adreçada, per tant, a Morgades. 8 de febrer de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 14.

¹¹⁴. Morgades - Rampolla. 13 de febrer de 1883. ASV NM 519 T I, r I, s II, nº 2.

¹¹⁵. Urquinaona, des de principis de 1883, havia començat una estratègia anti-integrista que l'havia portat a canviar el censor de "El Correo Catalán", substituint al P. Boldú per Torras i Bages; havia escrit una pastoral, l'1 de gener, comentant la Cum Multa en sentit favorable a la seva posició i, tot plegat, culminaria amb l'enfrontament amb la "Joventut Catòlica" de Barcelona. Tot és molt ben explicat a Bonet i Casimir op. cit., pàg 185-196.

sumisión, que yo entiendo ser factible dentro de la dignidad y el decoro, y no exponernos a ver desaparecer el único diario capaz de defender íntegramente nuestros principios?"¹¹⁶

Si es fes aquest esforç, segons Morgades, "Estoy segurísimo que el Sr. Obispo (es refereix a Urquinaona) con poco se daría por satisfecho, y si no se ponían delante de él en lo religioso, no les molestaría en lo más mínimo en lo político"¹¹⁷. Casañas era de la mateixa opinió que el bisbe de Vic i creia que hi havia d'haver un home que servís de mitjancer entre les parts, tasca que podia fer perfectament el mateix Morgades¹¹⁸.

Casañas també escriuria al nunci, el 14 de febrer¹¹⁹, per explicar-li la situació. El bisbe d'Urgell feia un plantejament general del conflicte i proposava, com a solució, que es triés un bon censor eclesiàstic per "El Correo Catalán", tal i com havia dit també Morgades, i que es donés llibertat d'accio als tradicionalistes. Per a ell, a Barcelona hi havia tres grups de persones: el primer grup eren "personas fervorosas y ardientemente adheridas a la Iglesia" i majoritàriament tradicionalistes i intransigents; el segon grup eren "católicos liberales", que compleixen amb els preceptes religiosos, però que representen una minoria, molt vinculada a esferes oficials i formada per gent de comerç i homes de ciència i, el tercer grup, eren "hombres impíos y sin fe", molt nombrosos a la Ciutat Comtal. Per Casañas, Urquinaona s'hauria enfocat violentament amb els primers, per la qual cosa era considerat un liberal, i la solució no era gens fàcil per la insubordinació dels atacats.

A Rampolla el convencé l'anàlisi de Casañas i així li ho manifestà en una carta del 17 de febrer¹²⁰, en la qual, segurament, li demanà que fes un informe sobre la situació de les diòcesis catalanes. Aquest informe¹²¹, datat el 25 de febrer de 1883, és un document importantíssim que explica la visió

¹¹⁶. Morgades - Casañas, 7 de febrer de 1883. SHCEC.BEB. Transcrita a ibid, pàg 197

¹¹⁷. Ibid.

¹¹⁸. Això li diu Casañas a Morgades en una carta, datada l'11 de febrer. Ibid.

¹¹⁹. Casañas - Rampolla. 14 de febrer de 1883. Ibid, pàg 197-199.

¹²⁰. Transcrita en alguna de les seves parts a ibid, pàg 198-99. En aquesta carta ja apunta la decisió que prendrà en tot l'afer Urquinaona, fent tirar enrere al bisbe de les seves decisions.

¹²¹. Casañas - Rampolla. 25 de febrer de 1883. ASV NM 519, t I, r I, s II, nº 2. Es troba transcrita a F. Diaz de Cerio i M.F. Núñez, op. cit., pàgs 274-281. Nosaltres adoptarem aquesta versió corregida ortogràficament.

del bisbe d'Urgell sobre cada bisbat de Catalunya. És, de fet, un retrat admirable de la posició polític-ideològica del prelat. Encara que sigui un xic llarg mirarem de transcriure'l tot afegint-hi alguns comentaris.

Començà amb l'anàlisi de la diòcesi de Barcelona, explica com han anat les coses i deixa força mal parat Urquinaona:

"Barcelona.

El conflicto entre el Clero y el Prelado (Urquinaona), así como entre éste y los tradicionalistas provino de la oposición que hizo el Sr. Obispo a que Nocedal organizase la peregrinación a Roma, fundado en que los Obispos quedaban desairados, siendo sólo Patronos o Presidentes de honor de las juntas respectivas y no organizándolas los mismos Prelados. Agravó la situación la carta pastoral de 7 de marzo en la que suponía entre otras cosas, que los partidarios de la peregrinación en la forma que se proyectaba eran poco menos que autores de un cisma y atacaban la Gerarquia aclesiástica y constitución divina de la Iglesia etc. Esto añadido a un sermón por él mismo en dicho sentido en la Catedral un domingo de gran concurso exasperó a los tradicionalistas, porque se vieron pulicamente aludidos por el Prelado y reprobada su conducta en lo relativo a la peregrinación.

Se empeñó entonces el Prelado, en que el Clero se adheriera a la Pastoral y a todos sus actos y aquí empezó la gran tormenta. Hubo evasivas, negativas, contestaciones que nada significaba en lo que decía y mucho en lo que callaban, protestas, etc.; aunque alguna parte del Clero por consideración al Prelado accedió a sus indicaciones, hubo de convercerse éste, que en este punto había un abismo entre él y una gran parte de su Clero.

Salieron entonces unos Semanarios satíricos en que se decía todo y se sacaba a relucir cuanto desfavorecía al Prelado en este particular; lo que causaba escándalo y murmuración continuada. Mientras tanto la prensa impía y liberal aplaudía al Prelado y aprovechaba la ocasión para aplastar con este motivo a los tradicionalistas. El día de Santa Teresa, si mal no recuerdo, invitó el prelado a los Católicos a una comunión general que él distribuyó en la Catedral y se dieron cita los tradicionalistas para dar gusto al Sr. Obispo: nunca se había visto consurrección semejante y el Prelado, según me dijeron, les hizo una plática de comunión que les exasperó, saliéndose muchos para irse a confesar de nuevo y comulgar en otra parte. No puedo formar juicio sobre la plática. Sólo consigno el hecho de disgusto casi general que causó. Sigue más tarde la peregrinación a Vich con motivo del 7º centenario de S. Francisco asistiendo, según creo, unos 40.000 peregrinos y los Prelados de Barcelona y de Vich; pero tampoco se hicieron las paces, pues hubo frialdad de relaciones entre el Prelado y peregrinos.

Viene finalmente la Encíclica "Cum sancta"; no sé si U. habrá leído la carta con que la acompañó el Obispo; pero creo no equivocarme diciendo, que no estuvo oportuno, pues aunque les llama con cariño a sus hijos, les dice en el fondo: ya lo decía yo en mi carta de 7 de marzo: la Encíclica dice lo mismo que decía. Y el tono de triunfo que usó el Prelado, lejos de atraerles les ha repelido y aquí empieza la parte más dolorosa.

Cuando debía empezar la Concordia, se hace más profunda la división: sucede lo de la carta de la Juventud Católica de Madrid al Sr. Cardenal (J.I. Moreno), las protestas de las demás Academias contra la de Madrid, toma parte el Clero de Cataluña (que es en casi su totalidad tradicionalista) en las adhesiones al Siglo Futuro, y el Prelado de Barcelona que ve en todo ello una actitud contraria a sus tendencias se alarma, considera al tradicionalismo como una secta, mira con desconfianza a los tradicionalistas, a la Juventud Católica, a la Asociación de Católicos, al Correo Catalán, etc.; y desconfiando unos de otros todo se interpreta en mal sentido y sobrevienen los últimos sucesos de los que ya tiene V. conocimiento. No es por decir la exaltación de ánimos y las murmuraciones del Clero y de los católicos prácticos hasta hace poco hijos sumisos del Prelado y que estaban afectuosos y cariñosos con él. Toma todo un malísimo aspecto.¹²²

Quan comenta la situació de la diòcesi tarragonina fa una defensa del fet d'haver-se negat a signar la carta col·lectiva de Montserrat i intenta demostrar com ell està en el camí encertat:

" Tarragona.

En el arzobispado empezó el malestar con el mismo motivo de la oposición a la romería nacional expresada en una carta colectiva de los Prelados de Catalunya. Debo notar aquí que el Arzobispo (B. Vilamitjana) que quiere honrarse con el calificativo de tradicionalista concibió prevención contra Nocedal por la oposición que hizo éste a la *Unión Católica*, si mal no lo entendí. En setiembre de 1881 tres meses antes de la publicación de la carta del Papa a los Sres. Nocedal, había sabido confidencialmente el plan de la peregrinación y nos lo comunicó a los Prelados de Cataluña reunidos en Montserrat con motivo de la coronación de la Sma. Virgen, diciéndonos claramente que la impugnaría. Viendo yo a los demás Prelados dispuestos a secundarle, me tomé la libertad de decirles que lo veía expuesto a grandes conflictos, pues detrás de Nocedal veía a los Carlistas que al fin y al cabo son en Cataluña los católicos prácticos que están siempre al lado de los Obispos en las persecuciones contra la Iglesia. Les induje a que procuráramos encauzar la peregrinación, haciendo que Nocedal, se pusiera de acuerdo con el Sr. Nuncio o el Sr. Cardenal Moreno. Así quedamos.

No tengo necesidad de referir a V. lo que pasó de setiembre a diciembre de 1881 entre el Vaticano, la Nunciatura, el Primado y los Sres. Nocedal. Lo cierto es que vino a fin una carta del Papa. Cuando se publicó ésta y la constitución de la Junta Central con el plan referente a las otras Juntas, El Sr. Arzobispo (B. Vilamitjana) nos propuso suscribir una carta colectiva en contra; pero yo precisamente recibí simultáneamente la invitación del Sr. Arzobispo y la carta reservada de esa Nunciatura, en la que se nos recomendaba secundáramos la peregrinación cuya organización era confiada por el Papa a los Sres. Nocedal. Entonces hice algunas consideraciones al Sr. Arzobispo y le manifesté finalmente que no creía procedente

^{122.} Ibid, pàg 274-75.

publicar aquella carta colectiva.

Fui a esa Corte con motivo de los asuntos de Andorra, conferencé con el Nuncio (A. Bianchi) y con el Sr. Cardenal Moreno y me confirmaron en mi juicio, aprobando mi abstención. Escribí desde Madrid a Barcelona por indicación del Sr. Nuncio; pero nada fue bastante para impedir que se siguiera adelante, y la tempestad fue creciendo más cada día. Todo el Clero del Arzobispado es carlista y recibió malísimamente la carta y más todavía el empeño del Sr. Arzobispo en que se le hiciesen adhesiones por parte del Clero, que dieron el mismo resultado que en Barcelona. Supongo que el Clero se exaltaría mucho, ya por las noticias que tuve, ya porque en unas líneas que puso el Sr. Arzobispo en el Boletín al publicar el sermón de Sr. Obispo de Teruel (A. Ibáñez y Galiano) dijo, que se le había escrito brutales insultos o cosa parecida.

Fue agravando la situación la publicación de unas reglas de conducta que publicó por aquellos días contra el Laicismo dirigidas a su Clero y Diocesanos. Yo hube de proponerle algunas dudas, cuando fui invitado a suscribirlas, porque las creía del todo importunas y contraproducentes; pero el Sr. Arzobispo no me contestó y las publicó por su cuenta tan solo. Después se adhirieron, según creo, Tortosa (el ob. F. Aznar) y los Vicarios Capitulares de Vich y Solsona. Crecía la marejada entre el Clero y los Seminaristas non sólo por lo dicho, sino también, según se me dijo, por la prohibición hecha a éstos de leer algunos periódicos y de suscribirse a una escribanía, regalo al Dr. Salvá (F. Salvá y Sardany) Director de la Revista Popular de Barcelona; y estaba la cosa en su período más crítico cuando llegó la Encíclica ("Cum sancta"). Creo que se ha calmado mucho desde entonces y me han asegurado que el Sr. Arzobispo se contentó con una satisfacción sencilla por parte del Seminario en que se dijo, que no se había intentado inferir Ofensa a su Autoridad, o cosa parecida.¹²³

De Girona, comenta la posició cautelosa del bisbe de no voler entrar en lluites contra els integristes, majoritaris, segons Casañas, a la diòcesi:

" Gerona.

En dicha Diócesis apareció el disgusto como en las demás con el mismo motivo: y aunque, excepción hecha de la Ciudad, casi en todo lo restante del Obispado el Clero es muy carlista; con todo, no ha habido grandes conflictos, porque el Sr. Obispo (T. Sivilla y Gener) ha seguido una conducta expectante. No es considerado como tradicionalistas en ideas; pro como no se pronuncia en contra, no hay lucha entre el Prelado y el Clero. Allí domina el clero todo un célebre dominicano, llamado Padre Planas, carlista acérrimo que se ha manifestado públicamente en algunas cartas contra el periódico La Fe de esa Corte. Repito, son ardientemente tradicionalistas los individuos del Clero parroquial, pero guardan, según creo, una actitud tranquila, porque ven al Sr. Obispo alejado del terreno de la lucha.¹²⁴

¹²³. Ibid, pàg 275-76.

¹²⁴. Ibid, pàg 277.

Sobre l'actitud del bisbe Costa i Fornaguera, de Lleida, en ressalta la passivitat a l'hora de calmar les coses. Nosaltres faríem un comentari més cruel en el sentit d'affirmar que aquests tipus de prelats eren els que amagaven el cap sota l'alà i fluctuaven segons l'origen i natura dels esdeveniments:

" Lérida.

Sucedió en esta Diócesis lo mismo que en las anteriores, y por el mismo motivo. Al principio se puso aquello muy mal, porque hay allí no sólo el clero que es carlista, sino también una Juventud Católica muy ardiente; y al verse contrariados por el Prelado (T. Costa y Fornaguera), se turbó la buena armonía. Pero muy pronto comprendió el Sr. Obispo, que podía tomar aquello grandes proporciones, y procuró guardar una actitud tranquila y diríamos, pasiva, y se fue calmando la cosa. Me parece que tampoco quiso el Obispo adherirse a las Reglas de conducta publicadas por el Sr. Arzobispo (B. Vilamitjana). Hoy por hoy creo que hay por allí (sic); pero el fuego está latente y se turbaría al momento si se acentuase el Prelado en un sentido desfavorable al tradicionalismo, que creo no lo hará.¹²⁵

Considera el bisbe de Tortosa un tradicionalista i un home que s'ha limitat a publicar l'imprevisible sobre els temes conflictius:

" Tortosa.

En esta diócesis se publicó todo: a saber la carta colectiva de los Prelados y las Reglas de conducta; pero creo que apesar de ser el Clero de los más ardientes en cuestión de tradicionalismo, no tengo noticias de que se haya turbado la paz. Presumo sea efecto de que el Sr. Obispo (F. Aznar) que es muy pacífico, y creo que también tradicionalista se concretó a publicar los referidos documentos por consideración al Metropolitano y así lo ha interpretado su Clero y no la ha hostilizado.¹²⁶

L'anàlisi del bisbat de Vic és molt curiosa. Considera que les coses estaven molt malament durant el període que la seu era vacant. Un cop instal.lat Morgades, la pau ha anat tornant, gràcies, però, a l'estrategia del prelat que, tot i ser vigilat estretament pels integristes, mira d'atraure tothom. Sens dubte ens trobem davant del més habilitat, políticament parlant, i el que exercia una autoritat episcopal més decidida i de conviccions més clares a l'hora de posar ordre a la situació:

" Vich.

En esta Diócesis tomó la cosa gravísimas proporciones durante la Sede Vacante, porque el Sr. Vicario Capitular se pronunció mucho en sentido del Sr. Arzobispo de Tarragona de quien creo fue discípulo y tomó serias medidas sobre todo en el Seminario Conciliar. Las murmuraciones del Clero y del pueblo, inclusas las

¹²⁵. Ibid.

¹²⁶. Ibid.

mujeres, eran escandalosas, y el Seminario empezaba a tomar también una actitud imponente; pero desde la llegada del Obispo (J. Morgades y Gili) se ha calmado la tempestad; porque aunque muy adicto al Sr. Obispo de Barcelona de quien se suponía inspirador, ha creído que la conducta de éste observada en Vich podía causarle serios disgustos y ha procurado irse captando las voluntades de unos y de otros. Le miran con alguna desconfianza los defensores del tradicionalismo y le están acechando todos sus actos; pero como se guarda mucho, y ha ensayado una política de atracción, parece que hay paz al menos en la superficie."¹²⁷

Sobre Solsona diu que el clergat està majoritàriament mogut, però que confia que la situació es calmi:

" Solsona.

De esta Diócesis creo debe decirse aproximadamente lo mismo que de Tortosa. El Vicario Capitular creyó conveniente hacer suyos los documentos del Sr. Arzobispo lo que causó allí mucho disgustos; pero como luego se ha callado y no hostiliza al Clero, no tuvo consecuencias. No obstante hace unas dos semanas publicaron una protesta de adhesión al Siglo Futuro una gran parte del Arciprestazgo mayor y acaban de adherirse hace dos días a dicha protesta unos 40 sacerdotes más del mismo Arciprestazgo. Creo que no habiendo posición por parte del Gobernador aclesiástico quedará tranquila la Diócesis: querían hacer protestas de adhesión a mí; pero pude impedirlo."¹²⁸

L'anàlisi de la seva pròpia diòcesi, la de la Seu d'Urgell, serveix a Casañas per justificar la posició integrista que manifesta i el comportament que ha seguit:

" Urgel.

En esta mi Diócesis no hay que decir que el Clero es todo carlista, sin una sola excepción. Al calor del Sr. Caixal (el ob. J.Caixal y Estradé) y de su antecesor Ilmo.Sr.(Simón) Guardiola que era todavía más firme en principios políticos, hasta el punto que vició casi siempre desterrado, y ni quería ordenas a los hijos de los liberales; repitió que el calor y con los ejemplos de estos dos Obispos que gobernaron la Diócesis 50 años, se formó un Clero acérrimo defensor de los principios carlistas. En los años que llevo yo de Obispo casi no he ordenado ningún joven que no haya necesitado dispensa de irregularidad *ex defectu lenitatis* por haber militado en el ejercito de D. Carlos. Esto le dará la medida del espíritu que aquí domina; por esto decía yo a los Prelados, que aunque no fuera sino por esta razón debiera haber seguido la conducta reservada que he seguido. I con sólo haber callado no suscribiendo los documentos referidos, he tenido o recibido calurosos mensajes del Cabildo, Seminario y de todos los 18 arziprestazgos, que componen 400 parroquias, felicitándome y dándome las gracias por no haberme manifestado hostil a los carlistas. Gracias a Dios hay suma paz y sumisión al

¹²⁷. Ibid, pàgs 277-78.

¹²⁸. Ibid, pàg 278.

Prelado."¹²⁹

Després d'aquest repàs de les diferents diòcesis catalanes, Casañas fa unes observacions generals sobre la situació global. En primer lloc afirma que gairebé tot el clergat català és integrista i que, per tant, els bisbes que no ho siguin, el millor que poden fer és callar si no volen ser acusats de liberals:

"Casi todo el clero de Catalunya esta suscrito al *Siglo Futuro* o a el *Correo Catalán*. Son poquísimos los Sacerdotes que tengan *La Fe* de esa Corte, y casi ninguno *La Unión*. Creo que sería esponer al Clero a una próxima y segura tentación de rebeldía a los Prelados, si se le prohibiera la lectura de dichos dos periódicos: y a no venir una definición del Papa loquendo ex Cathedra contra el partido, seguirán siendo carlistas : y se levantarían contra el Prelado que se declarase enemigo de los mismos.

No debe extrañarle esta energía y firmeza de convicciones, porque no ven en ningún otro partido político integridad de principios católicos, y la historia de todos ellos sin excepción está manchada con graves prevaricaciones.

Lo más que pueden hacer los Obispos que no sean carlistas, es, callar; pues de lo contrario se les echará encima la nota de liberal, que es aquí odiada como lo de hereje. Por esto en la práctica no veo posible otra conducta que la que nos trazó el Sr. Cardenal Secretario de Estado en la carta reservada que precedió a la Encíclica última: esto es callar. Creo que sería espuesto empeñarse en hacer callar a los periódicos carlistas en sus luchas sobre todo contra los liberales de todos los matices; pues es mirada esta lucha contra los liberales, sobre todo los llamados católicos, como la obra más meritoria y necesaria"¹³⁰

Pe al bisbe d'Urgell, la situació d'Espanya és different. Aquí no existeixen confessions religioses diverses com en d'altres països europeus, i, per tant, no es pot acceptar la situació "d'hipòtesi", -terme amb el qual els conciliadors entenien que s'havia d'acceptar l'estat de coses i, per tant, l'estat liberal, i participar-hi, mentre no fos declaradament anticristià, a fi d'influir en la societat i portar-la cap a la situació de la "tesi", entesa com el regnat social de Crist o la societat enterament cristianitzada i dominada per l'Església-. Segons Casañas, a Espanya es podia rebutjar totalment l'estat liberal, tesi que l'emmarca absolutament dins del corrent intransigent:

" Me permitiré una consideración. En España no hay cultos disidentes establecidos pues, los Españoles son todos Católicos buenos o malos; por lo mismo lo que en Francia, Inglaterra,

¹²⁹. Ibid.

¹³⁰. Ibid. pàgs 278-79.

Alemania, etc. que se hallan en plena hipótesis de variedad de cultos, puede ser acaso útil a los intereses de la iglesia, en España se considera una calamidad. Por esto hay entre los buenos este espíritu de intransigencia, por esto se mira como gran desgracia para España que desapareciese del campo de la lucha. Es tal vez España la única nación del mundo en la que no se han arraigado los cultos disidentes; pues sólo se hallan escritos en la Constitución para vergüenza de los gobiernos que les han abierto las puertas; por lo mismo se cree aquí necesario sostener a todo trance la unidad de la fe o de Religión, ya que sólo la dura necesidad de sufrir los cultos falsos cuando se hallan fatalmente establecidos, puede escusar la tolerancia política y aun con ciertas condiciones. Y como estos principios los sostienen tan sólo el tradicionalismo y él sólo es el que lucha y escribe en este sentido, por esto los buenos no pueden ser aquí sino carlistas. Si hay algún católico bueno que no sea carlista, es que no se ocupa o no entiende de política."¹³¹

Fa, seguidament, una crítica ferotge a la "Unión Católica" i justifica el perquè no pot implantar-se a Catalunya:

"Sería mirada en Catalunya como una gran calamidad para la Iglesia la instalación de asociaciones que se pusieran en relación, y como si dijéramos a las órdenes de la *Unión Católica* de Madrid. Le diré la razon. Aquí no faltan asociaciones buenas, aunque no sean carlistas todos los socios; pero su esfera se limita a obras buenas de las localidades respectivas, y no tienen sus actos trascendencia a los asuntos políticos y de interés general de la Nación. El dia que se formara una liga con la *Unión Católica* de la Corte, la cosa tomaría otro aspecto (aparte de la división que causaría entre los buenos); porque es un hecho que sus prohombres se ocupan de política, que la *Unión diario*, su órgano en la prensa, se ocupa de política, y que sus figuras más importantes en el terreno de la acción tienen algo de liberales o proceden del campo liberal: de consiguiente, si llegase a representar al elemento católico de España en las esferas elevadas de las Cortes, etc; el día que se tratase de una cuestión en que se interesan los derechos de la iglesia y los principios fundamentales de los partidos políticos liberales; soporte de altas razones de Estado, o para no sacrificar los principios políticos, es de temer que sacrificiarían fácilmente los intereses religiosos. Yo creo que algunos de estos Sres. que figuran en la *Unión Católica* aceptan al menos prácticamente el principio v.g. de la mayoría de sufragios como fuente del derecho y de la ley; y el día que ocurra una cuestión grave, se contentarán con hacer un brillante discurso en las Cortes a favor de la Iglesia, y luego aceptarán como legal una resolución anticatólica de las mismas Cortes; o por consideración al partido, a que pertenecen, accederán a ciertas exigencias.

Por esto se cree inconveniente que esos Señores representen la defensa de los altos intereses católicos en las esferas políticas. Los tradicionalistas podrán acaso ser vencidos; pero jamás accederán a aceptar como legal lo que es intrínsecamente

¹³¹. Ibid.

malo o contrario a la Iglesia, y nunca transigirán; lo cual es necesario para impedir que llegue la hipótesis de la diversidad de cultos, de los hechos consumados. No parece pues conveniente que desaparezca el tradicionalismo; pero tampoco conviene ponerle a prueba por la contradicción de los Prelados; porque las muchedumbres no discurren; y temería que pudiera suceder una defeción y una actitud rebelde por parte de las masas carlistas según fuese la hostilidad por parte de los Prelados; y entonces quedariamos abandonados del todo a nuestros enemigos."¹³²

Fa una anàlisi de la premsa catalana, amb comentaris absolutament elogiosos de la integrista i amb consideracions cap a l'altra com a molt dolenta i allunyada de la defensa dels principis de l'Església:

"En Cataluña hay pocas Revistas semanales enteramente buenas. La principal es la Revista Popular de Barcelona, cuyo Director es un sabio y virtuosísimo Sacerdote. Lo conozco desde niño y puedo responder de él. Hay otra Revista semanal titulada, creo, el Semanario de Manresa, también intransigente y firme. Además me parece que hay otro en Tortosa y finalmente los Boletines de la Juventud Católica de Lérida que es muy fuerte y de Barcelona, si mal no recuerdo. En Vich hay también una Revista catalana titulada "La Veu de Montserrat", creo que es mirada con alguna prevención por las alabanzas que ha tributado a algunos escritos liberales.

Diario sólo hay uno que sea enteramente bueno en toda Cataluña, que es el *Correo Catalán* de Barcelona: es verdad que recientemente ha habido alguna disidencia con el Prelado; pero siempre ha sostenido la buena doctrina, siempre ha sido martillo de los impíos y liberales, y ha salido constantemente a la defensa de los derechos de la Iglesia y de sus Prelados.

Los demás periodicos todos son o rematadamente malos (que son muchos) o católico - liberales que apoyan a la Iglesia hasta cierto punto y no más; y sacrifican los intereses católicos a las corrientes modernas, siempre que así les conviene; colocando al lado del anuncio religioso el anuncio de la novela inmoral, del libro impío, de la función escandalosa, de la apología de hombres funestos a la Religión, del reconocimiento del reyno de Italia, etc. Los redactores de estos periódicos son los que hoy rodean al Sr. Obispo de Barcelona."¹³³

Acaba la carta amb la conclusió que no cal posar-se en contra dels carlistes, sinó que convé reconduir-los i aprofitar la seva força per la defensa de l'església, estratègia que considera difícil de portar a terme a causa de l'actitud d'alguns prelats:

"He escrito a vuelta pluma lo que principalmente se me ha ocurrido para satisfacer sus deseos expresados en su carta del 17: no sé si en algo habré sido poco exacto i preciso. De todos modos creo comprenderá, que mi modo de ver es, que no conviene

¹³². Ibid, pags 279-80.

¹³³. Ibid.

hostilizar a los carlistas sinó ganarlos y conducirlos a buen camino, si en algo se extralimitan. Hoy por hoy es difícil convencer en este sentido a algunos Prelados; pero me parece conveniente se observe lo que dijo el eminentísimo Sr. Cardenal Secretario de Estado en su carta reservada: que no se declaren al menos pues podría ser de consecuencias fatales para España semejante conducta. Lo mejor sería hacer la aplicación de aquello que dice el Papa, que debe mirar con especial predilección a los que se distinguen por su fe y su piedad (que han sido siempre los tradicionalistas): aunque esto exige mucho tino en la práctica para no comprometerse ante el Gobierno y las Autoridades locales.

Dispénseme lo estenso de la carta y ciertas consideraciones que acaso juzgue V. estemporáneas: pero se me ha ido la pluma casi irresistiblemente. Debo añadirle finalmente, que se va acentuando en algunos puntos la tendencia de no quererse asociar los buenos con los liberales para las obras buenas. Es un nuevo hecho que hoy aparece y conviene estudiar. Se funda en que no se quiera tratar en lo religioso con estos hombres que se insipiran en periódicos malos, que pertenecen a Ateneos o asociaciones liberales, que compran bienes de la Iglesia, que transigen con el matrimonio civil y con las libertades liberales de cultos, enseñanza, etc.¹³⁴

Rampolla, potser influenciat per la visió de membres destacats de l'integrisme, féu un canvi substancial i ordenà a Urquinaona que es fes enrere en les seves determinacions contra la Joventut Catòlica de Barcelona, cosa que, per l'obediència deguda a un superior, el bisbe hagué de fer i que fou considerada com un triomf per part dels intransigents¹³⁵.

Per aquelles mateixes dates, el nunci havia tramès una enquesta a 16 personalitats eclesiàstiques¹³⁶. Amb aquesta enquesta volia conèixer amb precisió l'abast del problema de la divisió entre els catòlics a Espanya. El resultat de l'interrogatori va demostrar que el problema era cendent a les grans ciutats i molt preocupant a la província tarragonense; que els prelats miraven de mantenir-se al marge de les polèmiques, tot i l'existència de partidaris de la "Unió" i de furibuns carlistes, com el cas del d'Osma i de Dàulia, i que la immensa majoria del clergat i la totalitat dels jesuïtes

¹³⁴. Ibid.

¹³⁵. La carta a Urquinaona és del 21 de febrer. Bonet i Martí, op. cit., pàgs 199-207.

¹³⁶. Un cardenal (Miguel Payá y Rico, arquebisbe de Santiago), quatre arquebisbes (els de Granada, Monzón; Tarragona, Vilamitjana; València, Monescillo i Valladolid, Sanz), vuit bisbes (Barcelona, Urquinaona; Àvila, Sancha; Salamanca, Martínez Izquierdo; Lleó, Fernández de Castro; Cadis, Català; Orense, Rodrigo, Santander, Calvo i bisbe titular de Milo, Spinola), dos capellans (José Salamero i Dionisio González, degà del Tribunal de la Rota) i un superior general (el P. Xiré dels claretians). V. Cárcel Ortí León XIII y los católicos españoles, op. cit., pàgs 50-55, on hi ha un resum biogràfic de cada un d'ells.

eren integristes¹³⁷.

Dels dos prelats catalans que foren consultats, Vilamitjana, el metropolità, pensava que el clergat català era majoritàriament integrista, que la Cum Multa no havia estat ben rebuda pels intransigents i que els prelats podien fer poca cosa perquè es trobaven desunits. És curiosa la descripció que fa de cada bisbe del Principat:

"El hermano de Barcelona hará cuanto yo le diga, pero a lo mejor se me dispará con una salida de andaluz y lo echará a perder todo. El de Lérida está acobardado. El de Gerona vale mucho, es juicioso y formal. El de Tortosa es un hombre bueno, pero un pobre hombre, supeditado a los jesuitas, que ya le han hecho cometer alguna inconveniencia. El de Urgel es intransigente declarado. El de Vich, muy diplomático. Todos son buenos, pero yo me atreviría a contar seriamente sino con el de Gerona. Y en esta provincia una medida seria, no siendo unánime, no aprovecharía."¹³⁸

L'altre, Urquinaona, respon confessant que, fora d'Urgell que és tot integrista, hi ha grans divergències en el si dels bisbats catalans; planteja la problemàtica de les publicacions intransigents i, finalment, diu que la Cum Multa ha tingut una rebuda desigual, cosa que fa molt difícil que els bisbes puguin refermar la seva autoritat¹³⁹.

Mort d'Urquinaona i nomenament del successor en la seu barcelonina.

El dissabte 31 de març de 1883 moria el bisbe de Barcelona Urquinaona. Probablement les contrarietats que havia hagut de suportar i la recriminació del nunci sobre el seu comportament en l'afer de la Joventut Catòlica van pesar en la seva salut. El seu amic Morgades va seguir l'agonia del prelat, li administrà l'extremaunció i va estar al seu costat quan deixà aquest món, cap a les vuit del vespre.

¹³⁷. Ibid.

¹³⁸. La còpia de l'enquesta i les respostes dels interrogats es troben a ASV NM 519, t I, r II, s II, nº 2. Un estudi sobre aquesta enquesta i la reproducció íntegra de la resposta dels consultats és a Vicente Cárcel Ortí "Los obispos españoles y la división de los católicos. La encuesta del Nuncio Rampolla" a "Analecta Sacra Tarragonensis", 55-56 (1982-83). També en parlen i n'hi transcrits paràgrafs Bonet i Martí op. cit., pàgs 217-220.

¹³⁹. Ibid.

La identificació entre el bisbe de Vic i el bisbe moribund era tan forta que, de fet, fou Morgades el cap visible del palau episcopal de la Ciutat Comtal en aquells moments. A l'Arxiu Secret del Vaticà hi ha els diferents telegrames que Morgades anava enviant al nunci sobre el procés terminal de la salut d'Urquinaona¹⁴⁰ i el que n'anunciava la mort:

"Obispo de Barcelona acaba de fallecer/ la muerte del justo mas sus ultimas palabras tiernisimo acto de sumision a la voluntad de Dios/ Obispo de Vich."¹⁴¹

Les referències a l'amistad entre el finat i el prelat vigatà són constants en les cròniques que sobre la mort i l'enterrament d'Urquinaona es publicaren al butlletí eclesiàstic del bisbat de Vic¹⁴².

Sens dubte, Morgades perdia quelcom més que un prelat amb qui havia treballat tan intensament. I aquesta evidència la sentia clarament Pallotti, tal i com queda reflectida en la carta que va escriure a Morgades des de Roma un cop assabentat de la mort d'Urquinaona:

"Mi venerado Prelado y distinguido amigo. Su telegrama del 1 del corriente me llena de pena y de desolacion, non solo por la perdida de un amigo querido sino mucho mas por los grandes perjuicios que va sufrir la Iglesia viendose arrebatado un Prelado tan celoso y tan amado y apreciado por sus hijos. ¡Dios se apiade de Barcelona que ha perdido tan digno Pastor y le consuele con otro Prelado heredero de su celo y sus virtudes!

Y V. amigo mio ;cuanto habrá influido perdiendo a la vez a un hijo espiritual tan virtuoso y a un hermano queridísimo en Jesucristo! Dios alivie sus penas y derrame sobre su corazon particularmente herido la abundancia de sus consuelos celestiales.

El Padre Santo recibió la noticia de la muerte con verdadera consternación y envía a V. la Bendición apostólica. La prensa católica de aquí ha hecho justicia a las virtudes del finado y hoy mismo en el número que le envío bajo faja la "Voce della Verità" ha publicado un sentido elogio biográfico."¹⁴³

Pocs dies abans de la carta que hem transcrit, Pallotti n'hi havia enviat una altra per agrair-li la tramesa de diners a Roma i per comunicar-

¹⁴⁰. N'hi ha un del mateix 31 que diu: "Obispo gravemente enfermo presentandose síntomas alarmantes/ agradece su solicitud y ha pedido bendición de su Santidad/ Obispo de Vich". El mateix dia a la tarda envia el següent: "Obispo de Barcelona ha entrado en agonía recibidos todos los sacramento edificantísimamente/ Obispo de Vic." ASV NM 543 t VII, r II, s V, nº 2.

¹⁴¹. ASV NM 543 t VII, r II, s V, nº 2.

¹⁴². BOE BV nº 817, 16 d'abril de 1883.

¹⁴³. Pallotti - Morgades. 4 d'abril de 1883. MBV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 20.

li la manera de distribuir-los¹⁴⁴. Aprofitava, alhora, per encoratjar-lo pel seu treball episcopal i per dir-li que faria el possible per agilitzar certes demandes. Citem aquest fet en aquest context per insistir de nou en com part de la influència que es podia tenir a Roma venia donada pel grau d'obediència a les disposicions vaticanes i, sobretot, per la tramesa de diners:

" Me alegra que V. haya podido llevar a cabo los trabajos de sus antecesores en cuanto al Cabildo reglamento y apuntaduria de su catedral. No se quien sea su regente pero si se dirigiese a mi hare todo lo posible para apoyar el pronto y favorable despacho de su peticion.

Se lo mucho que V. trabaja no solo para su Cabildo sino para fomentar y levantar los estudios de su Seminario y no puedo menos de rendirle mis mejores elogios. La instrucción del Clero es la obra capital de un Obispo particularmente en estos días, y esta entre los primeros desvelos de Su Santidad. Pero me temo que V. trabaje demasiado, y así le suplico con el grande cariño que le tengo y por el bien de la Iglesia y de la Diócesis a usar de todos los cuidados.

El canonigo Collel (sic) trabaja mucho y el Jueves Santo ha tenido el consuelo de recibir la S. Eucaristía de las manos augustas de S. Santidad.

Me alergro que vayan disminuyendo los motivos de disgusto entre Obispos y fieles y espero que con la prudencia de los unos y la buena voluntad de los otros pronto llegará la paz deseada."¹⁴⁵

No volem refer tot el procés mitjançant el qual es perfilà la designació del nou bisbe de Barcelona¹⁴⁶, però sí donar a conèixer aspectes relacionats amb Morgades. S'ha parlat moltes vegades que Morgades desitjava en un futur ocupar el càrrec episcopal de Barcelona i que era el candidat del propi Urquinaona per a succeïr-lo en la diòcesi. El nomenament per Vic hauria estat el primer pas perquè, després d'uns quants anys d'aprenentatge i davant

144. Reproduceixo part de la carta perquè no deixa de ser curiosa la manera com funcionaven aquestes coses:

"Ilmo Señor Obispo de Vich.
Roma 30 de marzo de 1883.

Mi venerable Prelado y distinguido amigo. Con su muy atenta del 19 del corriente he recibido una letra sobre París de Francos 2.460, que negociada me ha dado Liras 2.441,50 que deberan emplearse en costear cwelebraciones de misas en el modo siguiente.

Misas	773 a L 1,50	L 1.159,50
	1072 a L 1,25	L 1.340

Producto de la Letra	2.499,50
Diferencia a mi favor	2.441,50
	L 00058,00

V. me dira si yo debo añadir dicha cantidad o si debo rebajarla con la debida proporcion de la limosna fijada por las misas."

MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 18.

145. Ibid.

146. La documentació vaticana es troba a ASV NM 544, t VII.

el possible trasllat o mort del prelat barceloní, estigués en una posició privilegiada per poder substituir-lo. Els dotze d'anys de diferència d'edat entre ells dos podia fer especular amb què les coses anessin tal com s'havien pensat, però mai que la mort d'Urquinaona fos tan prematura i precipitada¹⁴⁷. Com que és impossible oferir proves documentals d'aquest fet, el deixem de banda. És evident, però, que el nom de Morgades circulà i, això, posà en alerta els integristes que no volien, de cap manera, que s'esdevingués unsuccés d'aquesta mena. Per exemple, el nunci rebé una carta anònima signada per "Un catalan" i datada el 9 d'abril, un cop mort el bisbe, en la qual una persona, que es qualifica de "depositario reservado soy de algunos de sus secretos (es refereix als d'Urquinaona)"¹⁴⁸, parla dels desitjos que tenia el prelat barceloní de marxar de la diòcesi, es desfà en elogis cap a Urquinaona i li retreu, però, que tingués el caràcter tan feble. Un temperament que va fer que quedés "Aprisionado por redes de bronce que ya no podía romper", per la qual cosa "ha bajado al Sepulcro víctima de las exigencias y predominio del Sr. Morgades, su Expenitenciario y Confesor, hoy Obispo de Vic y liberal como los mas liberales de Barcelona y por culpa de estos el clero barcelones y cuantos en política piensan a la antigua española odiaban y escarnecian a un Prelado tan bondadoso que en un principio no supo prevenirse contra funestas influencias"¹⁴⁹.

Un altre remitent alertava el nunci sobre la necessitat que el successor no fos català donat que "Cataluña pretende que sus Obispos, Gobernadores, etc, sean catalanes, no para obedecer, sinó para disponer á placer de ellos. Cataluña no es de España es solo Cataluña, como dicen los catalanes, por lo mismo, un Obispo catalán ha de ser para los catalanes, esto es, para los atrevidos y exigentes que se adelanten a los demás"¹⁵⁰. Finalment, proposa el bisbe de Málaga com un bon candidat perquè té "prudencia, tacto, prevision y caracter conciliador al par que castellano viejo"¹⁵¹.

147. Aquesta impressió ens l'ha comentada diverses vegades Mn. Bonet i Baltà durant les llarguissimes converses que hem pogut tenir amb ell. Com és evident no hi ha proves documentals per testificar-ho, sinó que és una tesi oral que ell ha anat recollint.

148. Un catalán - Nunci. 9 d'abril de 1883. ASV NM 544 t VII.

149. Ibid.

150. Ibid.

151. Ibid

Més contundents són les apreciacions que va fer l'integrista franciscà P. Boldú sobre Morgades. No només en parla desfavorablement sinó que el relaciona amb el joc i la prostitució de Barcelona:

" Señor Dr. D. Jose Ortiz.

Mi querido compatricio: voy a contestar á su apreciada del 8 corriente con la mayor sinceridad posible.

El señor Catalá ha hecho bien en no querer venir a Barcelona; no es para ella y por cierto ha revelado en esto no poco talento (finalment seria Català el nomenat).

Se trata ahora del Prelado de Urgel o el de Vich. El primero tiene todas las simpatias del clero barcelonés, que conoce su talento y sus virtudes. Verdad es que siendo hijo de Barcelona se le podia aplicar el proverbio: *Nemo propheta in patria sua*; pero no lo es menos que todo el clero le ama, que todos conocemos la realidad de su proceder, y que los mismos que no piensan como él, sabrán respetarlo.

En cuanto al de Vich, *libera nos Domine*. El clero le será contrario en su mayoria; nadie fia en su palabra; generalmente pasa por un intrigante de baja ralea. Nadie en Barcelona creia seriamente que pudiese empuñar el báculo, y al ver su consagración todos se preguntaban: á quien se habran pedido los informes! Pobre Iglesia!

Puedo asegurarle de que no faltaran quienes se empeñan en el gobierno para que sea trasladado á esta Ciudad. hace pocos dias en el Palacio del Gobernador oyó un amigo mio, que se haria cuanto fuera posible para que fuese elegido Obispo de Barcelona el señor Morgades. El que esto decia es un tal señor Piera, que todos los meses envia al Hermano Paz ... (no sabem a qui es refereix, ni entenem els punts suspensius que poden significar; ens suposem que no es voldrà referir a Morgades) algunos miles de duros producto que pagan las casas de juego de las cuatro provincias catalanas.

Veremos si el que cobra de la prostitucion, se interesa en el mismo sentido.

Quisiera poder hablar a solas con V. sobre el Prelado de Vich; pero puesto que esto no es posible, me contentaré con decirle que, en mi concepto, la mayor calamidad que pudiera sobrevenir a esta diócesis, seria que fuese elegido obispo de ella el Señor Morgades. He expresado lo que me dicta la conciencia y lo que piensa en general el publico y el clero. Cuantas cosas pudiera decir que Morgades tuviera interes en que todo el mundo las ignorase! Si se quiere el bien de Barcelona enviese a ella por Prelado, antes que al Prelado de Vich, á cualquier otro, aunque sea amigo de Sagasta ó de Garibaldi.¹⁵²

Altres cartes parlen sobre el tema i plantegen la dificultad de trobar un home per Barcelona que pugui posar ordre al caos de la diòcesi, sense

¹⁵². P. Boldú - José Ortiz. ASV NM 544 t VII.

referir-se més, però, a Morgades¹⁵³.

Finalment el bisbe de Cadis, Jaume Català i Albosa, seria el nomenat i el que vindria a la diòcesi el mes d'octubre¹⁵⁴. Més endavant veurem com toparen el nou bisbe de Barcelona i Morgades.

La mort d'Urquinaona desfermà un seguit d'escrits polèmics i l'inici d'una altra controvèrsia entre els seus partidaris i els que l'atacaren en vida. L'article de Mañe i Flaquer, "Pastor y Víctima", publicat al "Diario de Barcelona" el 8 d'abril, en el qual feia un elogi encès del prelat difunt i apuntava els intregristes com els culpables de la seva mort, motivà que la figura del prelat fos traginada amunt i avall a través de la premsa escrita d'un bàndol i de l'altre. Les suspicàcies eren tan grans que qualsevol cosa encenia els ànims de mala manera i, aquest fet, era evident que feia patir Morgades.

El 30 d'abril de 1883, el nunci Rampolla, veient com estaven les coses i el resultat de l'enquesta que havia fet entre alguns eclesiàstics notables, adreçava als bisbes espanyols una circular que representava la segona intervenció de la Santa Seu, després de la Cum Multa, sobre el tema de la divisió dels catòlics. En la circular es reafirma la doctrina emanada de l'encíclica i s'insisteix en l'obediència deguda als prelats diocessans. Qualsevol associació, per tant, així com la premsa catòlica, s'havia de posar sota les ordres i al servei dels bisbes respectius.

Aquest document, que en teoria havia d'acabar amb les lluites, tampoc resultà definitiu, car les disputes intraeclesiials es van mantenir encara durant uns quants anys. Morgades, mesos més tard, publicà la circular en el butlletí, acompanyada d'un petit comentari on manifestava que esperava que fos l'última referència de Roma sobre el compliment de les disposicions papals¹⁵⁵.

¹⁵³. Tenim una carta, 30 d'abril, del capellà Bonaventura Bibas que, des d'una posició favorable al difunt Urquinaona, s'expressa en aquests termes. També és significativa la carta del president de la Joventut catòlica de Barcelona, adreçada al nunci el 7 de maig, on li planteja, des de l'òrbita integrista els seu candidat ideal. Finalment, volem referr-nos a una altra, datada el 30 de juny i anònima que torna a incidir en el tema dels bisbes catalans per Catalunya i que aboga per la candidatura del bisbe de Málaga, la qual cosa ens fa sospitar que es tracti d'una campanya per part d'alguns. Tot plegat a ASV NM 544, t VII.

¹⁵⁴. Sobre aspectes del seu nomenament i la visió dels carlins veure Bonet i Martí, op. cit, pàgs 265-272.

¹⁵⁵. Carta de Morgades sobre les instruccions del Vaticà que aclareixen els punts exposats en la Cum Multa. Vic, 5 de juliol de 1883. BOE BV N° 823, 16 de juliol de 1883. Morgades reproduceix la carta de l'arquebisbe de Tarragona a Morgades, del 16 de maig, on es fa menció de la carta-circular que li envia el nunci a l'arquebisbe, datada el 30 d'abril de 1883, amb unes

La reunió dels prelats catalans.

Ja hem vist anteriorment l'intercanvi epistolar entre diferents prelats catalans per mirar de fer factible una reunió entre ells a fi de comentar conjuntament la Cum Multa i tenir postures comuns sobre diferents aspectes d'aquell moment. Aquest tema, descartat a començaments d'any, retornaria un cop mort el bisbe de Barcelona. La situació tornava a ser conflictiva. La convocatòria d'una peregrinació de seminaristes catalans a Montserrat, sense comptar amb el permís de la jerarquia eclesiàstica, marcava una nova ofensiva dels intransigents.

Morgades va aprofitar l'ocasió per escriure al nunci i exposar-li l'estat general de la situació que s'atravessava en aquells moments. La carta, datada el 9 de maig de 1883¹⁵⁶, comença denunciant la vulneració de l'encíclica Cum Multa per interessos de partit i per l'estrategia d'aquells que, mitjançant escrits, protestes i adhesions de tota mena, causen un mal irreparable a l'Església. La denúncia no pot ser més clara:

" Muy Sr. mio y venerado hermano: me veo en la precision de cansar la atencion de V.E. para enterarle por mi parte del desgraciado estado á que la pasion de partido vuelve á llevar las Diocesis de Cataluña con menosprecio de la escelente Enciclica *Cum Multa*, de nuestro muy amado Pontifice.

V.E. tiene noticia de las continuas protestas y adhesiones que hace tiempo se estan firmando, introduciendo con esto una verdadera confusion en el campo catolico, toda vez que iniciadas y llevadas á cabo sin conocimiento y á pesar de la Autoridad eclesiastica, causan la division, relajan la disciplina, rompen todo vinculo de subordinacion y son causa de infinidad de males que el superior criterio de V.E. sabrá comprender facilmente.

El principal blanco que el enemigo de Dios se propone con esto, contra la intencion sin duda de los promovedores de tanta agitacion, es comprometer al Clero, afiliarlo á un determinado partido politico, hacerlo odioso á todos los demas é introducir el espiritu de rebelion en los Seminarios en los cuales se

instruccions interpretatives de la Cum Multa. Intenta desmuntar els malentendos produits en la interpretació de l'encíclica i dóna unes recomanacions sobre el comportament dels clergues, les associacions religioses i la premsa.

¹⁵⁶. L'original de la carta que es troba a ASV NM 547, t VIII, r II, nº 3, és del 9 de maig. Bonet i Martí op. cit., pàg 229, que en reproduïxen paràgrafs, la datan el dia 8. És un error. Probablement ells han consultat un esborrany que porta aquesta data, però l'original és d'un dia després.

recogen firmas mas ó menos voluntarias, mas ó menos concientes, con protestas de gran numero de padres de familia que no quieren compromisos politicos para si, ni para sus hijos. Si los Superiores tratan de impedir estos desmanes; si algun individuo del Clero, ó alumno del Seminario, no se presta á firmar, cualquiera que sea el motivo que aconseje la prohibicion ó abstencion respectivamente, basta para que se le trate, Sr. Nuncio, con una falta de caridad desconocida hasta ahora, entre cristianos, con desprecio de la caridad, de la autoridad y del buen nombre."¹⁵⁷

Exposa, seguidament, la conducta que ha seguit en el govern de la diòcesi i com ha procurat que es respectés l'autoritat, cosa que veu difícil de mantenir si les coses segueixen per aquest pendent:

" En el poco tiempo que llevo de estar al frente de esta Diocesis, he publicado cinco Cartas pastorales; en todas ellas, en todas mis relaciones con el Clero, Seminario, y aun las pocas personas particulares con quienes he podido convenirtratar de estas cuestiones, he predicado la paz, la concordia, la union, el respeto á la autoridad etc. etc. Gracias a Dios, á pesar de ser este un pais muy trabajado en cierto sentido, he podido permanecer á una altura conveniente para el bien de todos; mas si esto sigue asi es imposible no contraer responsabilidad ante Dios, ó dejandose arrastrar por esta corriente verdadera revolucionaria, Sr. Nuncio, verdaderamente revolucionaria entregandose á la inaccion segun mi parecer inconveniente; ó correr el peligro de una lucha cuyo termino no se divisa, si antes no se prepara el terreno por medio de una manifestacion de orden superior, pero concreta. Creo que cualquier disposicion de V.E. seria acatada ó daria á la Autoridad que la profiriese, fuerza suficiente."¹⁵⁸

Probablement, Morgades encara no coneixia la circular de Rampolla del 30 d'abril i, per això, demana un altre document per acabar amb la insubordinació. Es mostra profundament crític contra els que han desobeït la Cum Multa i explica, astorat, el projecte de peregrinació dels seminaristes:

" Todo hacia esperar que la citada Enciclica habria remediado este mal para siempre, porque no podia ser mas oportuna ni mas precisa. Desgraciadamente no ha sido asi, para muchos que contraen una inmensa responsabilidad ante la Magestad divina, con no contar para nada, ó oponerse directamente á la Autoridad eclesiastica, en promocion de manifestaciones que llaman catolicas y en las cuales han de figurar como elemento principal el Clero y los Seminarios.

Hoy viene anunciada una peregrinacion de todos los seminaristas

¹⁵⁷. Ibid.

¹⁵⁸. Ibid.

de Cataluña á Montserrat¹⁵⁹. Lo que de allí pueda surgir; el espíritu que han de sacar; la oposición de lo que allí se les diga con las disposiciones, de cada Seminario, nadie puede preverlo; mañana será otro el pretesto, porque la agitación raya en delirio y ante tal mortal congoja, Sr. Nuncio, el que tiene el honor de suscribir que nunca se ha metido en banderías y que no ha querido ni quiere; ni ha trabajado ni trabaja más que para la gloria de Dios y bien de las almas, acude á V.E. en demanda de luz, de consuelo y de fuerza para cumplir hasta la muerte su deber y los juramentos que ha hecho á Dios y á la Santa Sede en cuya unión, digo poco, en cuyo espíritu desea exalar el último suspiro."¹⁶⁰

Morgades acaba per escriure la paraula clau del seu pontificat: regeneració. Regeneració que ha de començar pel clergat i, com és lògic, pels seminaris:

" La base de regeneración ha de ser sin duda el Clero; pues bien con estos procedimientos, sobre todo en Diocesis como esta donde no es posible por su pobreza que los alumnos sean internos, es imposible sacar buen Clero, que nunca puede resultar del espíritu que se trata de infiltrarles y que no se puede destruir á pesar de todos los esfuerzos de Superiores y Catedráticos, cuya influencia queda destruida de sobras por tanta predicación insensata, por la lectura de tanto periódico disolvente, etc. Que otra materia Excmo Sr.! Pero no quiero molestar más su atención, y pidiéndole mil perdones por este desahogo cual si fuera depositado en el corazón de un padre, se repite con la mayor consideración de V.E. afmo. S.S. y hermano. El de Vich."¹⁶¹

Rampolla li donà les gràcies per la confiança qui li demostrava en consultar-lo i li expressà la seva tristesa pel malestar en els seminaris. Li deia també que "Interesa pues sumamente resolver con ponderación y acierto una cuestión tan delicada y grave"¹⁶², alhora que el remetia a les seves instruccions del dia 30 d'abril, enviades als metropolitans, i que suposava que Morgades ja coneixia.

El bisbe de Lleida també envià una carta al nunci on expressava les mateixes preocupacions que el prelat vigatà. L'escrit és extremadament crític amb "La Vespa", que havia publicat la convocatòria de la peregrinació dels seminaristes. La intenció de Costa i Fornaguera era d'escriure als directors

¹⁵⁹. Es deu referir a una notícia apareguda a "El Correo Catalán" del dia 8 de maig, on es parlava que s'havia organitzat una peregrinació a Montserrat per tal de reunir tots els seminaristes de Catalunya, romeria fixada pel 31 de juliol dia de St Ignasi. Bonet i Martí, op. cit., en parle a la pàg. 230.

¹⁶⁰. ASV NM 547, t VIII, r II, nº 3.

¹⁶¹. Ibid.

¹⁶². Rampolla - Morgades (còpia), 21 de maig de 1883. ASV NM 547, t VII, r II, nº 3.

de la "Revista popular" i de "EL Correo Catalán" per demanar-los que no donessin suport a la romeria projectada i per comprovar "como respiran los directores"¹⁶³. Així li ho explica i li demana el seu parer. El nunci, en la seva resposta, li diu molt clarament que "segun mi parecer V. haria una obra muy buena si pudiese impedir pacificamente se efectue semejante proyecto (la peregrinació) que yo de ningun modo puedo aprobar"¹⁶⁴ i li recomana que, d'una manera discreta i reservada, intenti que tots els bisbes de la província puguin anar units "pues esta union siempre util y necesaria en las presentes criticas circunstancias es absolutamente vital"¹⁶⁵. És evident que el nunci veia amb bons ulls una possible reunió dels prelats de la província.

Morgades, com sabem, era un dels més convençuts de la necessitat de fer la trobada i li degué tornar a plantejar el tema a l'arquebisbe de Tarragona, car tenim constància d'una carta de Vilamitjana, datada l'11 de maig i adreçada al bisbe de Vic, on continua mostrant les seves reserves, per no dir oposició, a qualsevol reunió. Els arguments eren aquest:

" Yo estoy siempre a las ordenes de los Hermanos; pero V. debe de recordar las manifestaciones que hice en presencia de V. y del inolvidable Sr. Urquinaona, q.e.p.d.; no tengo motivos para haber cambiado de resolución. En el estado ademas de las cosas, no se que resultado podria dar una reunion. Mientras los unos deshagan lo que han hecho otros, yo no veo otra esperanza que la de la oracion. Oremos pues, y mucho."¹⁶⁶

I per acabar d'adobar les coses per Morgades, l'arribada de Ramon Nocedal a Vic, el 16 de maig de 1883, havia provocat l'entusiasme dels seminaristes i de destacats clergues, que anaren a rebre el periodista madrileny a l'estació. Aquest fet causà un gran enuig a l'ajuntament de la ciutat que prohibí, conjuntament amb el capítol, un acte públic carlí que tenien previst fer l'endemà. Alhora, envià un escrit al bisbe on li comunicava que no podia tolerar que es posés en perill l'odre públic i li suplicava que fes el possible perquè els clergues i estudiants sota la seva

¹⁶³. Costa i Fornaguera - Rampolla. ASV NM 547 t VIII, r II, nº 3.

¹⁶⁴. Rampolla - Costa i Fornaguera (còpia). 13 de maig de 1883. ASV NM 547, t VIII, r II, nº 3.

¹⁶⁵. Ibid.

¹⁶⁶. Benet Vilamitjana - Morgades. 1 de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 23.

jurisdicció no pertorbessin la vida pacífica del veïnat¹⁶⁷. Morgades s'apressà a comunicar al nunci l'incident i li agrai, de passada, les instruccions que havia publicat. Reproduirem part de la carta per tal de comprovar fins a qui punt era punyent el problema que es vivia:

"Para que comprenda V.E. toda su oportunidad, acompaña copia de la comunicación que me ha dirigido el Ayuntamiento. A pesar de que muy recientemente había significado al Seminario el disgusto con que había visto el que hubieran firmado una protesta contra un artículo que en nada les afectaba y que tenía una marcada tendencia política, con motivo de la llegada á esta de D. Ramon Nocedal, tuvo lugar lo que en la comunicación expresada se dice; y á no ser el ascendiente que gracias á Dios conservo sobre la población y sus autoridades; con mas ó menos motivo, temo que realmente hubiera podido existir un conflicto serio. He creido prudente como que hubiese pasado desapercibido para mi este hecho, de lo contrario hubiera tenido que castigarlo severamente siquiera por haber faltado toda la clase de Teología á la lección para poder ir a despedir al mencionado Sr. Nocedal; mas durante las vacaciones tomaré providencias que impidan semejantes faltas de disciplina y que difficilmente podrían evitarse mientras una parte del Cabildo y Catedráticos con su ejemplo y sus palabras las autorizan."¹⁶⁸

També el vicari capítular de Solsona, Ramon Casals, estava esperat per les mostres de protesta que havia provocat, en el seminari i entre els membres del clergat, l'article de Mañe, "Pastor y víctima", aparegut al "Diario de Barcelona", així com la procacitat de "La Vespa" i la convocatòria de la peregrinació de seminaristes. "Aquí todo sigue bien por ahora, pero temo una manifestación del Seminario, ó sea de los estudiantes á fin de curso"¹⁶⁹, li assegurava al nunci en una carta. Rampolla, en la seva resposta, es remet a les instruccions de la seva circular com la possible solució que apaivagarà els ànims, tot recomanant-li que "V haría una obra muy buena si, como se ha propuesto, lograse impedir pacíficamente y sin ruido alguno la anunciada peregrinación al monasterio de Montserrat pero con este motivo le repito la necesidad de proceder en todo de común acuerdo con los demás ordinarios de esa provincia"¹⁷⁰. Una altra vegada Rampolla empenyia per aconseguir una més gran coordinació entre els prelats catalans.

¹⁶⁷. Ajuntament de Vic - Morgades. 17 de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 24.

¹⁶⁸. Morgades - Nunci. 23 de maig de 1883. ASV NM 536, t VII, r I, s III, nº 3 d.

¹⁶⁹. Ramon Casals - Nunci. 19 de maig de 1883. ASV NM 547 t VIII, r II, nº 3.

¹⁷⁰. Nunci - Ramon Casals (còpia). 22 de maig de 1883. ASV NM 547, t VIII, r II, nº 3.

El 20 de maig, Morgades es decidia a escriure als seus companys bisbes per comunicar-los la necessitat de reunir-se. Nosaltres tenim l'esborrany de la carta adreçada a Casañas, però creiem que degué fer-ne altres còpies perquè, al final de l'escrit, hi ha una llista que posa "Urgel, Lerida, Gerona, Tortosa", cosa que ens fa suposar que aquests foren els altres destins. Cal mencionar l'absència de Tarragona, així com Solsona i Barcelona en aquells moments regides ambdues per vicaris capitulars. La carta és molt clara i diu el següent:

" Mi estimado amigo: me figuro tendrá ya en su poder las instrucciones del Sr. Nuncio. Creo nos urge nos reunamos, lo cual se conseguiría si lo pediamos al Sr. Arzobispo (es refereix al de Tarragona per la qual cosa no l'escriu). Si no sucede así, a lo menos es preciso nos pongamos de acuerdo, para hacer llegar á noticia de quien corresponda y en la forma conveniente, lo contenido en ellas. Una vez hemos dejado pasar la ocasión de apaciguar el campo católico con la publicación de la Encíclica; a mí no me sorprende lo que ha sucedido, y así se lo había indicado a V., aunque a la verdad no creía sucediese tan pronto, ni con tanta viveza. Gran responsabilidad vamos a contraer, si desperdiciamos esta segunda ocasión. Es preciso desterrar a toda costa de nosotros todo procedimiento revolucionario y contener bajo nuestra sombra a o menos al Clero y a los Seminaristas, que se nos emancipan, no nos hagamos ilusiones. Hoy una gran parte son arrastrados sin saberlo, y por esto tiene esto remedio, mañana que todos sientan lo que hacen, no lo tendrán seguramente. A mí me tienen a su disposición, para cuanto estimen conveniente, y me abruma tanto la responsabilidad que dentro de las instrucciones estoy resuelto á obrar aunque sea solo y me estrelle delante del mundo. La cosa es grave y le repito a V., se compromete a la vez a la Religión y se mata un partido. Mediten lo que debe hacerse y obrar pronto con prudencia, pero por Dios con energía.

En el último número de la Vespa (18 de mayo) entre otras impertinencias se lee lo siguiente hablando del Sr. Urquinaona (q.e.p.d.) "No forem enemichs duran sa vida. Combaterem sí, no al Bisbe, que com a bon Pastor cuidaba de sas ovellas, sino al qui s'prestaba á posar la mitra al servei d'un fi politich. Ferem guerra á tendencias que homes de gran pes, y fins personnes d'alta autoritat las vegeuen perilloses: nos oposarem á actes que restinguieren que veurer ab lo que's propi de la jurisdicció episcopal, etc." Si sale otro desdichado artículo como *El Pastor y la Victima* ¿que habría provocado? ¹⁷¹

Tomàs Sivilla, bisbe de Girona, també féu gestions davant del metropolità, segons diu a Morgades en una carta, perquè "Vuelva a tomar la iniciativa que le corresponde para que se lleven a efecto en nuestra

¹⁷¹. Morgades - Casañas (esborrany). 20 de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 26.

provincia los elevados (deseos ?) de Su Santidad y de su Representante en España"¹⁷².

El bisbe de Tortosa responia positivament a la petició de Morgades de trobar-se els bisbes. La posició d'Aznar era la següent:

"Muy Sr mio, amigo y Hermano: Hace tiempo que lamento como V. el aislamiento en que hemos quedado los obispos des de que los catolicos intrnsigentes ó tradicionalistas sospechan en lo relativo a politica, de los que hemos sido puestos por el Espiritu Santo para regir la Iglesia de Dios.

Cuando se publicó la Encíclica "Cum Multa" era de esperar que los que se precian de hijos de la Iglesia, se adheririan a sus respectivos Prelados; pero no ha sido así como lo acreditan sus periodicos, La Vespa por ejemplo, que continua haciendo la guerra a los Obispos.

Si pues, las enseñanzas del Santo Padre en su sabio documento de nada ha servido a los mismos que fueron el blanco de la publicacion; y aunque nada puede decirse, que hemos hecho los Obispos al menos publicamente, sin duda porseguir las instrucciones reservadas del Embo. Sr. Cardenal Secretario de Estado de Su Santidad, contenidas en la circular 9 de diciembre ultimo; ahora con ocasion de las que acaba de comunicarnos el Sr. Nuncio, creo como V. que ha de hacerse todo lo que se crea conveniente para conjurar esas corrientes revolucionarias de muchos clérigos y seminaristas cuando menos.

Para coregirlo con el auxilio divino, interesa que los Prelados de la Provincia nos reunamos y concertemos el medio de llevar á cabo la obra que nos esta encomendada; y si la reunion no se verifica, al menos convenir en el plan de combatir, dentro de la doctrina católica todas las exigencias y pretensiones de los que tal vez inconscientemente los mas, quieren subordinarla á las doctrinas y opiniones de los hombres.

Si V. esta pronto, á obrar aunque sea solo, dentro de las instrucciones recibidas, no dudo que los Hermanos querrán obrar tambien dentro de la ley; yo el minimo? de todos no me separaré de lo que quieran? hacer el Sr. Arzobispo y los coprovinciales; al efectode proceder de acuerdo, estoy resuelto a escribir, o mejor, avistarme con el primero a quien V. y algun otro Hermano habian pedido la reunion; y siempre, Dios mediante, estare a su lado.

Tambien había escrito a V. el Hermano de Lerida respecto de la romeria de Seminaristas a Montserrat; yo le dije que el hermano de Urgel principalmente podria encargarse de que no tuviese lugar, valiendose de los S.S. Llauder y Sardá, quienes harian callar a la Vespa.

Estamos ma, Sr Obispo; pero confiemos y obremos con la esperanza de que la verdad prevalecerá como siempre."¹⁷³

¹⁷². Sivilla - Morgades. 24 de maig de 1883. MREV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 29.

¹⁷³. Aznar - Morgades. 25 de maig de 1883. MREV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 31.

La clau perquè es pogués fer la reunió, per tant, era la posició de l'arquebisbe de Tarragona, a qui s'havia de convèncer, i la de Casañas, veritable element discordant en propostes d'aquesta mena.

El bisbe de Lleida, Costa i Fornaguera, contestava, el 24 de maig, la carta que li havia enviat Morgades. Per a ell, l'actitud del bisbe d'Urgell també era el punt vital perquè es pogués fer la reunió. "Si el de Urgel nos sigue la cosa ira bien", li comenta a Morgades, i li comunica que ha escrit a Casañas per saber la seva postura. A partir d'aquest moment el prelat lleidatà, com a bisbe més antic, adquireix protagonisme com a convocant de la reunió¹⁷⁴.

La posició del bisbe d'Urgell era molt prudent. Es mostrava disposat a anar a una reunió, si finalment era convocada, i s'avenia a col.laborar per extingir el mal, si no es creia convenient de fer-la. Així ho havia escrit al metropolità i al propi Morgades¹⁷⁵.

Els passos posteriors els anem coneixent per les cartes del bisbe de Lleida a Morgades. Li diu en una, per exemple, que "el de Gerona ha salido de su retramiento, tambien va saliendo el de Urgel, á los dos les he apretado bastante"¹⁷⁶; que ha anat enviant al Vaticà els documents i els articles dels diaris que provoquen tots els conflictes i, per tant, "Los insultos que ha recibido V. (Morgades)"¹⁷⁷ i també la seva recomanació que s'escrigui confidencialment a Llauder i Sardà per mirar d'aturar els més impulsius¹⁷⁸.

En una altra carta, del 27 de maig, mostra la seva contrarietat per l'actitud de l'arquebisbe de Tarragona referent al tema de la peregrinació dels seminaristes: "Me dice el Metropolitano en carta particular que se retira a sus tiendas en el asunto de la peregrinacion de Seminaristas. Temo que alguno de los Hermanos no le haya respondido satisfactoriamente, no sé lo

¹⁷⁴. Bonet i Martí, op. cit., pàg 224.

¹⁷⁵. Això ho sabem per una carta de Casañas a Morgades del dia 26 de maig de 1883. Ibid. pàg 226.

¹⁷⁶. Costa i Fornaguera - Morgades. (no queda clar el dia) de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 33.

¹⁷⁷. Ibid.

¹⁷⁸. Ibid.

que habrá ocurrido"¹⁷⁹ i, alhora, es fa enrere en el seu projecte d'escriure als dos citats directors de "El Correo catalán" i de la "Revista Popular": "Si el Sr. Nuncio no me hubiera dicho que procediese de acuerdo con los demás coprovinciales, yo me hubiera entendido, por vía reservada, con los S.S. Llauder y Salvá, y la peregrinación no tendría efecto. Ahora no me atrevo a hacerlo, y hay que apelar a otros recursos"¹⁸⁰.

El de Girona també anava fent gestions, tal i com veiem en aquesta carta que envià a Morgades:

"Mi estimado amigo y Hermano obra en mi poder su ultima de 27 de corriente. El Sr. Arzobispo me ha contestado, que no sabe como en el actual estado de cosas podamos los coprovinciales llegar a un acuerdo. Le había indicado la utilidad de una conferencia de los sufraganeos con El; y sobre esto ha guardado silencio, si bien me dice que a nada se niega. Con estos antecedentes escribo hoy al Hermano de Lerida, quien propone una reunión en Tarragona, que me parece oportuno este pensamiento; y que por mi parte, Dios mediante, si explorada la voluntad de los demás Hermanos expresan su conformidad. En caso de no realizarse o no dar resultado satisfactorio la conferencia, veremos que podemos o debemos hacer los (...?), entendamos (sic) ó no discordemos."¹⁸¹

Però Morgades se'ns revela com l'element director de la reunió. Malgrat fos el de Lleida qui va convocar-la, el bisbe de Vic va elaborar un seguit de punts a tractar. Ho sabem perquè Costa i Fornaguera va escriure a Morgades, el 3 de juny, per dir-li que ja els havia rebut "y que me parece que los puntos que V. indica en ella para la conferencia, estan bien"¹⁸² i, alhora, que "Mañana, si me queda tiempo, voy a ocuparme con detencion de las bases que V. tuvo a bien dirigirme y mandarlas a los demás Hermanos, porque hasta ahora no ha contestado mas que V. y el de Gerona; y creo que las bases podran decidir a los demás a dar una contestacion pronta y favorable; y simañana contestasen ó mejor, recibiere contestacion, preprararian el terreno para llegar a un acuerdo cuando estuviesemos en Tarragona"¹⁸³.

Les coses anaven per bon camí perquè, dos dies mes tard, el bisbe de

¹⁷⁹. Costa i Fornaguera - Morgades. 27 de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 27.

¹⁸⁰. Ibid.

¹⁸¹. Sivilla - Morgades. 31 de maig de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 35.

¹⁸². Costa i Fornaguera - Morgades. 3 de juny de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 36.

¹⁸³. Ibid.

Lleida tornava a escriure a Morgades per dir-li que, "Habiendo recibido contestacion de todos los coprovinciales sufraganeos en sentido favorable á una conferencia con nuestro Metropolitano en Tarragona, he dado cuenta de ello al Excmo. Sr. Nuncio Apostolico. Escribiré al Metropolitano, que segun tengo entendido desea la reunion, al efecto de que señale el dia en que debe verificarse"¹⁸⁴. Sobre els punts a tractar en la reunió la cosa queda més clara en el paràgraf que ve a continuació:

" Mas como uno de los Hermanos haya indicado los puntos que se podrian tratar, me veo en la obligacion de manifestarselo a V. extractando un paragrafo, que es del tenor siguiente: "que nadie se nos meta en los Seminarios para nada: que el Clero no haga demostraciones publicas sin nuestro permiso: que no se publique ningun periodico que se llame catolico sin previa censura real y efectiva, y que las asociaciones religiosas nos esten sujetas de verdad."

Ademas de los puntos que dejo transcritos, podria examinarse si seria procedente tomar una resolucion para que los estudiantes externos de los Seminarios no formasen parte de asociaciones de la indole de la Juventud Católica, principalmente si estas tienen café y billar. Tambien debieramos ocuparnos de los periodicos tradicionalistas satiricos de Barcelona, pues habiendo leido todos sus numeros, he formado el juicio de que no solo causan mal a la Iglesia, si que tambien al mismo partido.

Si alguno de los Hermanos le parece bien formular alguna observacion sobre los puntos indicados, seria muy conducente que la comunicara á los demás, y lo propio podria hacer si se le ocurre algun otro punto que pudiera ser objeto de la conferencia."¹⁸⁵

Finalment es fixaren les dates: el dia 19 de juny es trobarien a Tarragona per tal de celebrar la reunió l'endemà. Això li comunica amb una altra carta, 12 de juny, on, a més, afegeix:

" Aunque no puede verificarse la reunion sin dar mayor ó menor publicidad, desea el Metropolitano que no se haga ostentacion á nuestra salida de las capitales, para que no se interprete que vamos a hacer un alarde de autoridad.

El Excmo. Sr. Nuncio desea vivamente las conferencias de los Sufraganeos con los Metropolitanos, y ayer recibí carta de uno de los Hermanos de otra provincia eclesiastica anunciandome que se preparan tambien algunas en otras provincias.

Con fecha 9 del corriente me escribio el Sr. Nuncio una carta de la cual transcribo el parrafo que sigue: "Me limito solamente á hacerle presente dos cosas en el deseo que la reunion alcance su fin. La primera es que entre los prelados reunidos se afirme ante todo la union de pensamiento y accion mas estrecha y

¹⁸⁴. Costa i Fornaguera - Morgades. 5 de juny de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 38.

¹⁸⁵. Ibid.

completa, y ésta se manifieste publicamente. En segundo lugar se tenga todo el cuidado de no herir ninguna opinión política, de manera que las resoluciones que se tomaran aparezcan dictadas por un espíritu superior a toda contienda."¹⁸⁶

La reunió es va celebrar amb la participació de tots els prelats i els vicaris capitulars de Solsona i de Barcelona. De la trobada en resultà un document col·lectiu, datat el 21 de juny de 1883, el contingut del qual el resumeixen Bonet i Martí en base a cinc punts¹⁸⁷: primer, constatació de la ineficàcia de la intervenció de la Santa Seu i dels prelats particulars de cara a restablir l'obediència jeràrquica i la caritat mútua; segon, comprovació que la província eclesiàstica de Tarragona és la que més pateix la pertorbació religiosa i on hi ha més discòrdies; tercer, reconeixement de la necessitat d'ajustar la conducta de tothom sota els paràmetres de la Cum Multa, desautoritzant la suposició que el seu contingut hagués estat modificat i desvirtuat per cap mena de carta confidencial de Roma; quart, afirmació absoluta, seguint l'encíclica, que els bisbes són els únics autoritzats per explicar-la, essent el Papa l'única persona que, cas que existissin, en pot corregir les extralimitacions i, cinquè, crida a l'obediència a l'autoritat legítima dels bisbes.

El ressò a la premsa carlista va ser prudent i tergiversador. Es tractava d'una estratègia consistent en contrarestar i paralitzar qualsevol efecte que pogués produir una intervenció de la jerarquia, mitjançant una reinterpretació que fos favorable als interessos dels intransigents¹⁸⁸. I això ho veurem constantment en molts d'altres escrits doctrinals posteriors elaborats per bisbes o per Roma. L'habilitat en fer-ho, per part de periodistes com Llauder, era notabilíssima.

També s'actuà sobre dos dels problemes més punyents que hi havia: els seminaris i la premsa satírica integrista. El seminaris eren un niu d'intransigents i d'indisciplina. Ja hem vist els problemes de Morgades amb l'arribada de Ramon Nocedal a Vic, on hi havia, a rebre'l, estudiants i algun que altre professor. La resposta de Benet Vilamitjana, arquebisbe de Tarragona, a l'enquesta de Rampolla ja ho havia dit molt clar:

" El seminario de Tortosa está hace tiempo en estado habitual de

¹⁸⁶. Costa i Fornaguera - Morgades. 12 de juny de 1883. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 40.

¹⁸⁷. Bonet i Martí, op. cit., pàg 227. En les pàgines següents parlen del ressò que va tenir a la premsa aquest document.

¹⁸⁸. Ibid, pàg 239.

insubordinación fomentada ésta por casi todos los profesores y por no pocos eclesiásticos de la diócesis y de fuera de ella. Los de Solsona, Vich, Lérida y Gerona están poco más o menos como el de Tarragona. En Gerona los alumnos perturbaron con rumores y silbidos el sermón que les predicaba un profesor, exhortándoles a la obediencia; en Vich, en el local de clase, rompieron un boletín eclesiástico de la diócesis que contenía alguna disposición que no les gustaba; y en todas partes con escritos a los periódicos, con suscripciones para regalar alhajas a personas notables de la intransigencia, han hecho pública su oposición a los prelados. Yo me había propuesto dar tiempo al tiempo en las cosas del seminario; no sé si podrá seguir contemporanizando. Esto está mal.¹⁸⁹

Aquests laments del prelat tarragoní van desembocar en una decisió contundent: el 14 de juny decretava la dissolució de l'internat del seminari de Tarragona i la del cos de professors en la seva totalitat. Vilamitjana estava fart de les insubordinacions i bona part de la culpa la donava al bisbe d'Osma, reconegut integrista, que abonava l'actitud dels estudiants¹⁹⁰.

L'escalada anti-integrista continuaria en l'altre sector problemàtic: les revistes satíriques. El vicari capítular de Barcelona condemnava la revista "La Vespa" el dia 18 de juny i "Lo Bon Catolich" el dia 27¹⁹¹. Dies després, i durant el juliol, proseguí condemnant escrits i publicacions com "La Bandera Católica", "Lo Martell" i "Lo Bon Cristià", continuadores aqueste de les dues anteriorment citades.

La batalla plantejada durant aquells mesos, i guanyada de mica en mica, per la jerarquia contra els intransigents a Catalunya, es perdia pel que passava a Madrid. Un seguit d'escrits a la premsa¹⁹² i l'actitud del cardenal arquebisbe de Toledo, que dictaminà unes instruccions¹⁹³ per les quals no hi podia haver cap associació que tutelés cap publicació -cosa que suposava que l'associació "La Unión católica" s'havia de desvincular del diari "La Unión"-

¹⁸⁹. Vicente Cárcel Ortí "Los obispos españoles y la división de los católicos. La encuesta del Nuncio Rampolla" a "Analecta Sacra Tarraconensis" 55-56 (1982-83) pàg 152-53.

¹⁹⁰. Veure Bonet i Martí op. cit., pàg 232-34.

¹⁹¹. Aquesta decisió sobre "La Vespa" se la trobà feta el bisbe de Lleida quan va anar a la reunió de Tarragona. Acceptà de fer extensible la condemna a la seva diòcesi però no li agrada el procediment. Això es pot veure en una carta que Costa i Fornaguera va escriure al nunci el 22 de juny (de fet la data és del 2 però això és impossible per la qual cosa ens fa sospitar que es va descuidar de posar-hi un dos davant) al nunci. En aquesta carta ens diu que Morgades va acceptar molt bé la resolució. ASV NM 536 t VI, r I, s III, nº 3 d.

¹⁹². Sobretot l'escript d'Ortí y Lara "La encíclica "Cum Multa" y la unión de los católicos" paregut a "La Ciencia Cristiana" i reproduït a "El Correo Catalán" durant el juny, Bonet i Martí op. cit., pàg 245-249.

¹⁹³. Datades el 10 de juliol. Ibid, pàg 247.

, significà una victòria pels intransigents. Sobretot perquè el gran mèrit d'aquest grup havia estat de fer entendre que les disposicions de la jerarquia havien estat fetes en suport de les seves tesis, la qual cosa no era certa¹⁹⁴.

L'arquebisbe de Tarragona estava astorat de com es tornaven a posar les coses i així ho comunicà al nunci, en una carta del 26 de juliol de 1883, on li deia:

" Mientras en Madrid se tolera y autorice lo que en Madrid mismo se hace, dice y escribe; mientras en Madrid se deshaga lo que nosotros hacemos en provincias; ni la solicitud del P. Santo, ni el celo de V.E.R. tendrán el resultado apetecido. V.E.R. comprenda á que personas y cosas me refiero."¹⁹⁵

La carta del prelat tarragoní era la resposta a una altra del nunci on li demanava que, davant de les qüestions còndentes del moment, se seguissin les disposicions i els documents pontificis i que ho comuniqués als altres bisbes sufraganis¹⁹⁶.

Així ho va fer Vilamitjana, i el bisbe de Tortosa i el vicari capitular de Solsona escrigueren, fins i tot, sengles cartes al nunci on denunciaven les actituds dels intransigents i explicaven el seu criteri i convenciment de seguir les disposicions vaticanes¹⁹⁷. Morgades també s'adreçà a Rampolla i li relatà la seva visió de les coses:

" Muy Sr. mio y venerado hermano: acabo de recibir por conducto del Excmo. Sr. Arzobispo de Tarragona la ultima manifestacion de la soberana voluntad de nuestro estimado Pontifice Leon XIII. Al acusar el recibo de esta nueva prueba de la bondad y sabiduria de nuestro Santo Padre y al dar las mas expresivas gracias por ella, debo añadir que en este Obispado está muy amortiguado, gracias á Dios, despues de los ultimos documentos pontificios y de esa Nunciatura, el movimiento de agitacion que existia antes y que á no venir otros desgraciados acontecimientos, cada dia irá cesando mas y mas. Pero el remedio está por de pronto mas en la superficie que en el interior y permitame añada que mientras ciertos elementos de Madrid no cambien de conducta, no es posible en provincias esperar un remedio eficaz y absoluto porque á los movimientos de la Capital, responde la resistencia, á lo menos pasiva de provincias y con esta basta para frustar los santos

¹⁹⁴. Ibid.

¹⁹⁵. Benet Vilamitjana - Rampolla. 26 de juliol de 1883. ASV NM 536 t VI, r I, s III, no 3 d.

¹⁹⁶. Nunci - Benet Vilamitjana. 22 de juliol de 1883. ASV NM 536 t VI, r I, s III, no 3 d.

¹⁹⁷. Bisbe de Tortosa - Nunci. 30 de juliol de 1883. Vicari capitular de Solsona - nunci. 1 d'agost de 1883 ASV NM 536, t VI, r I, s III, no 3d.

designios del Romano Pontifice, que son tambien los nuestros."¹⁹⁸

Morgades va controlant la situació.

Som a l'estiu de 1883, un any després de l'entrada de Morgades a la diòcesi. Els problemes subsistien i la controvèrsia intraeclesial continuava, però és cert que el bisbe havia anat posant ordre al bisbat. Quan diem posar ordre, volem dir que Morgades havia començat, amb la seva acció política, a controlar la situació dins de casa seva. Morgades era una persona hàbil i ens dóna la impressió que, de mica en mica, s'havia anat imposant. Això no vol dir que els problemes haguessin desaparegut, més endavant veurem com rebroten en diferents acasions, sinó que els havia anat reconduint en alguns casos i solucionant en d'altres. Era més fort i, a partir d'aquest moment, era ell qui imposava la marxa de com havia de funcionar la diòcesi. Podia, d'aquesta manera, començar a pensar en tots els projectes que volia portar a terme. L'autoritat episcopal, veritable lema del prelat, s'anava consolidant. I això que comentem, s'entreveu perfectament en una carta que envia el mateix prelat a Rampolla pel setembre de 1883. En ella, a part de explicar-li la situació de relativa pau en què vivia en aquells moments la diòcesi, li planteja el seu projecte d'organitzar una peregrinació del bisbat a Roma. A més, i amb una demostració de com es va consolidant el seu poder, li diu que ha adoptat unes disposicions que pacificaran el seminari i li fa unes observacions sobre la necessitat de no adormir-se perquè les coses poden tornar a esclatar. La carta diu així:

"Muy Sr. mio y venerable Hermano: un dia acudi á V.E. con el corazon traspasado de pena. No seria de un buen hijo si hoy no le participava que gracias á la bondad y sabiduria de la Santa sede y de V.E. me veo libre de ella. Gracias á Dios la agitacion rebelde que se notaba cuando le escribi á V.E. está á punto de desaparecer, á lo menos en mi Obispado, aunque á decir verdad no habia tomado en él las alarmantes proporciones de otros. He tomado para el Seminario alguna disposicion que ha sido muy bien recibida y esto acabará de sosegar los animos. Como prueba de la consideracion que me guardan, le remito dos numeros del organo de los tradicionalistas en mi Obispado y que se ha distinguido por

¹⁹⁸. Morgades - Nunci. 31 de juliol de 1883. ASV NM 536 t VI, f I, s III, n° 3 d.

un lenguaje violento¹⁹⁹.

Si las cosas continuan así, pienso con el favor de Dios, llevar á Roma una peregrinacion numerosa de mi Diocesis; pero es preciso no dormirnos: el fuego está mas bien encendido que apagado y á lo mejor podria reaparecer y sin la prudente energia del Vicario Capitular y Provisor de Barna hubiera otra vez asomado la cabeza el germen de discordia.

Remito tambien á V.E. un ejemplar de las ordenaciones del clero y reglamento de apuntaduria que acabo de dar á la catedral que vivia sin regla fija. A pesar de la innovacion que los liga mucho, tengo el gusto de decir á V.E. ha sido bien recibido el cambio."²⁰⁰

Rampolla el contestà i el felicità per la pau que, paulatinament, s'anava aconseguint i li donà suport pel projecte "muy bueno y oportuno" de la peregrinació a Roma. Això sí, li féu només una observació: "si pues cree V. que se podria realizar sin inconvenientes y sin darle caracter politico de ningun genero, cumpleme asegurarle que llevandola á efecto haria V. una obra de mucho agrado á Nuestro SSmo Padre"²⁰¹.

En la carta de Morgades a Rampolla, transcrita anteriorment, hem pogut veure com el bisbe de Vic li deia que les controvèrsies no s'havien tornat a activar gràcies a la prudent energia del vicari capitular de Barcelona en dur a terme determinades resolucions. Es referia als decrets condemnatoris sobre les publicacions satíriques integristes. Es evident que, per al bisbe de Vic, una bona política a la ciutat comtal era la garantia del manteniment de la calma. Encara no havia pres possessió de la diòcesi barcelonina en Jaume Català, que ho faria durant el mes d'octubre. L'actuació del nou prelat barceloní, relativament favorable als intransigents en un primer moment, estem segurs que va afectar Morgades i veurem com la incompatibilitat entre ambdós s'anirà transformant en odi, tan bon punt com Català noti que el bisbe de Vic és converteix en una peça molt respectada per certs cercles de personalitats catòliques barcelonines.

Dins d'aquest procés de refermament de l'autoritat episcopal de Morgades a la diòcesi de Vic, cal situar-hi els primers intents de mobilització dels feligresos del bisbat. Hem vist en pàgines anteriors com

199. Probablement es tracti de dos exemplars de "El Semanario de Manresa" del 8 i 16 de setembre. Ens ho suposem perquè es trobaven en el mateix llibell de l'arxiu secret del Vaticà que la carta.

200. Morgades - Rampolla. 17 de setembre de 1883. ASV NM 536 t VI, r I, s III, nº 3 h. Aquest impres que diu es el *Observaciones de Iglesia y Coro y reglamento de Apuntaduria para la Santa Iglesia Catedral de Vich. Imprenta y librería de Juan Soler. Vich, 1883.*

201. Rampolla - Morgades. 22 de setembre de 1883. ASV NM 536 t VI, r I, s III, nº 3 h.

els integristes demostraven la seva força a base de peregrinacions i romeries. Era una manera de mantenir en moviment els ànims dels creients i imbuir-los de la seva visió de les coses. Morgades també intentarà aquesta estratègia. Era clar que era la millor manera de portar a terme diverses coses. Primera: explicitar la capacitat de comandament de l'autoritat episcopal. Segona: prendre la iniciativa als sectors intransigents, que tenien en aquestes accions el seu camp d'acció preferit. Tercera: ideologitzar els creients en el sentit que més interessava al bisbe.

Els actes celebrats arreu del bisbat durant el mes d'octubre, mes dedicat a la Mare de Déu del Roser, foren l'ocasió que el bisbe va aprofitar per mobilitzar espiritualment tota la diòcesi. El Papa havia publicat l'encíclica "Supremi Apostolatus", dedicada a animar la devoció al rosari. Aquest fet serví perquè s'organitzessin a totes les parròquies un gran número d'actes, celebracions litúrgiques i resos de rosaris. A més, hi hagueren peregrinacions sonades com la que portà sis mil persones al santuari de la Mare de Déu de Puiglagulla. Organitzada pel canonge Collell, fou una demostració de fervor popular. Però se n'organitzaren d'altres, com la de la Gleva, la de Tagamanent o la de la Mare de Déu de Cabrera. I també a cada arxiprestat: al de Sant Joan de les Abadesses, al de Calaf -a Prats del Rei-, al d'Igualada -a Senforas-, al de Manresa -al santuari de Juncadella i al de Ntra Sra de Castellet-, al de Moià -al santuari de Sta. Magdalena i al de l'Estany-, al d'Olost - al santuari de Ntra Sra de Lourdes a Prats de Lluçanès i al de la Verge de Pinós-, al de Sta Coloma de Queralt -al santuari de Ntra Sra. de la Merçè-, al de Ripoll -a Ntra. Sra del Remei a Ripoll, al santuari de Ntra. Sra de Montgrony i al de Ntra Sra de Gràcia-, al de Sant Hilari Sacalm -a Ntra Sra del Padró, al de Ntra Sra de Vallclara i al de Ntra Sra del Coll- i al de Torelló -al santuari de Belmunt-. Tot un seguit d'actes de cadascun dels quals se'n féu una crònica que després va ser recollida i publicades, totes, en un número extraordinari del butlletí eclesiàstic²⁰². Una veritable demostració de força, de capacitat de mobilització que, sens dubte, reforçava l'autoritat i el poder del bisbe. Morgades, a més, no es va estar d'enviar un exemplar de la publivació al Vaticà, perquè veiessin com corresponia als desitjos del Sant Pare. Esforç de mobilització que es complementava amb una recollida de diners per a la Catedra de Sant Pere, aspecte al qual la Santa Seu era molt sensible. Així ho explica Morgades a

²⁰². BOE BV nº 834, 1 de desembre de 1883.

Rampolla en la carta on li presenta els resultats d'aquesta mobilització:

"Muy Señor mio y venerado hermano: tengo el gusto de remitir a V.E. un ejemplar del ultimo numero del Boletin de este Obispado en el cual se da cuenta de las fiestas celebradas en el mismo durante el mes de octubre segun lo dispuesto por nuestro amadisimo Santo Padre Leon XIII. Ha sido un verdadero consuelo presenciar el hermoso espectaculo que ha dado la Diocesis entera, y no dudo que lo sera tambien para V.E. al leer su descripcion. La cantidad recogida para el dinero de S. Pedro con todo y ser la diocesis muy pobre, acaba de probar el fervor de la devoción con que se ha orado a las intenciones del Papa."²⁰³

No cal dir que la resposta del nunci fou absolutament elogiosa pel treball i el fervor pastoral que havia esmerçat per dur a terme semblant esforç devocional²⁰⁴. Mesos després, a començaments de 1884, Morgades tornava a enviar diners a Roma. Pallotti li agraïa l'ofrena que havia posat als peus del Sant Pare, que corresponia a la recollida per a l'Obol de S. Pere de 1883, una quantitat que, un cop fet el canvi de moneda, havia donat la xifra de 10.000 francs²⁰⁵.

La festa del Roser a Barcelona, per contra, havia servit, una altra vegada, perquè els integristes demostressin que eren una força ben organitzada i amb un notable poder de convocatòria. Per tant, Català, quan arriba al bisbat, es troba amb la realitat d'aquest grup com a principal monopolitzador de la mobilització religiosa de la ciutat. El nou prelat pensa, o vol pensar, que la diòcesi està tranquil.la, quan la veritat és que els intransigents troben, per part del bisbe, permissivitat per a poder-se expressar lliurament a través de la seva premsa²⁰⁶.

La situació es torna a deteriorar: estiu de 1884.

²⁰³. Morgades - Rampolla. 15 de desembre de 1883. ASV NM 524 t II, r II, s I, nº 8.

²⁰⁴. rampolla - Morgades. 18 de desembre de 1883. ASV NM 524 t II, r II, s I, nº 8. També s'ha de dir, però, que l'exemplar del butlletí que es conserva a l'Arxiu Secret del Vaticà està sense obrir, o sigui sense esquinçar les pàgines la qual cosa demostra que no es va llegir.

²⁰⁵. Pallotti - Morgades. 7 de gener de 1884. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 48.

²⁰⁶. Bonet i Martí op. cit., pàg 291.

Un seguit de controvèrsies periodístiques van tornar a escalfar els ànims: la sortida a la llum pública de la revista "La Ilustración Católica", els col.laboradors de la qual eren membres reconeguts del sector conciliador com Rubió i Ors, Milà i Fontanals, Jaume Collell, Miquel i Badia, Bonaventura Ribas, Ildefons Gatell, el Pare Llanas i d'altres, publicació que va ser durament criticada i qüestionada pel sector intransigent; la sèrie d'articles al "Diario de Barcelona" de l'escolapi Llanas amb el títol de "El laicismo", que tornava a atacar els intransigents amb l'argument que els laïcs volien passar per davant de la jerarquies en la direcció dels catòlics; els atacs de Llauder a aquests articles a "El Correo Catalán"; la campanya organitzada per Llauder i Sardà de recollida de signatures d'adhesió al Papa amb motiu de dos fets molt importants, per una banda, la publicació de la "Humanum Genus", encíclica contra la masoneria que fou rebuda amb entusiasme pels integristes, i, per l'altra, la incautació de la Propaganda Fide per part del govern italià; l'aparició del fullat "Terminante y decisivo, o colección de documentos sobre las controversias político-religiosas en España", on es recollien els principals documents vaticans sobre aquest fet i on apareixia al final unes consideracions a favor de l'actitud dels conciliadors, la paternitat de les quals es suposava del P. Llanas; la crítica cap a aquest recull de documents per part dels integristes i la polèmica d'aquests amb la "Veu del Montserrat", que se n'havia declarat partidària, la qual cosa provocà enceses polèmiques entre les publicacions d'ambdós grups²⁰⁷.

Aquest rescalfament de la situació, que Morgades observava des de fora, el començà a preocupar per les conseqüències que podia tenir. Per aquest motiu, el 21 d'agost escrivia al nunci alertant-lo sobre l'escalada d'atacs de la premsa:

"Muy Señor mio y venerable Hermano: por si no lo hubiera hecho nuestro Hermano de Barcelona que creo se halla fuera de la capital, me permito llamar la atención a V.E. sobre el artículo del diario que va adjunto. *La Espiga de Oro* (es vol referir a "La Hormiga de Oro"), Revista que se publica igualmente en Barcelona, en su nº XXXII publicaba otro artículo que a mi entender no puede dar otro resultado que desacreditar al clero. Por fin publican allí mismo *El Crit de la Patria* cuyo lenguaje violento no hace más que ofender. Todo junto no es un síntoma tranquilizador, que he creido de mi deber anunciar a V.E. para lo que ultime

²⁰⁷. Veure Bonet i Martí, op. cit., pàg 297-312.

conveniente."²⁰⁸

Rampolla li contestà que ja estava al cas, car "respecto al artículo que V. me acompaña he de significarle que ya habia llamado mi atencion en cuya consecuencia he creido ponerlo en conocimiento del Emmo Sr. Cardenal Secretario de Estado de Su Santidad á no dudarlo, la violencia del lenguaje sienta mal en la boca de los catolico: ojalá llegue tal convencimiento a quien aún no lo tiene"²⁰⁹.

Les coses anaren a més. A començaments de setembre de 1884, les inquietuds dels bisbes augmentaren arran de les referències que féu "Lo Crit de la Patria", publicació carlina, sobre el bisbe de Girona i el de Vic. Segons Bonet i Martí, per una informació que dóna una carta del bisbe de Lleida al nunci²¹⁰, els atacs cap a Morgades eren deguts al fet d'haver-li concedit, el govern de Cánoves, la Gran Creu d'Isabel la Católica. A l'arxiu del museu episcopal de Vic hem trobat el diploma de concessió d'aquesta condecoració²¹¹.

Davant d'aquests atacs, Morgades va escriure a Casañas mostrant, segurament, el seu enuig perquè el bisbe de Barcelona permetia la publicació de la revista, donat que era editada a Barcelona, i dient-li que calia condemnar-la. Suposem això, car no hem vist la carta, per la resposta de Casañas, del 13 de setembre, en la qual li feia l'observació que al tractar-se d'un diari carlí i no específicament catòlic, la seva condemna es podria entendre molt malament²¹². Morgades, però, estava decidit a arribar al fons. Per a ell, Sardà estava al darrere i, per això, "no voy a parar hasta encontrar al amigo Sardà que, con su inconcebible petulancia, es quien

^{208.} Morgades - Rampolla. ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 7. L'article que diu deu ser el de Llauder publicat a "El Correo Catalán" del 17 d'agost titulat "La prensa católica en Roma, on el periodista recriminava als diaris catòlics de Roma perquè donaven suport i cobertura a la "Unión Católica" i al govern canovista. Quan els articles de "La Hormiga de Oro" del nº 22 deu ser els capitols 28 i 29 de *El liberalismo es pecado* de Sardà i Salvany. Bonet i Martí op. cit., pàg 312.

^{209.} Rampolla - Morgades. 24 d'agost de 1884. L'original a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893. pàg 55. L'esborrany a ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 7.

^{210.} La carta és del 29 d'octubre de 1884. Bonet i Martí, op. cit., pàg 313.

^{211.} MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893.

^{212.} Bonet i Martí, op. cit., pàg 313.

sostiene este bandón"²¹³.

Morgades també mostrà el seu malestar al nunci, en una carta datada el 27 de setembre, sobretot a causa dels atacs que s'estaven fent a la memòria d'Urquinaona,. Li deia el següent:

" Muy Sr. mio y venerable Hermano: permitame V.E. que otra vez vuelva a llamar la atencion de V.E. sobre lo que pasa en Barcelona. Ni mi conciencia de Obispo al ver que se va amontonando allí fuego que facilmente se comunica a mi campo: ni mi lealtad de amigo al ver que uno y otro dia se va ultrajando la memoria del respetabilissimo Urquinaona, cuya santidad estoy en el caso de apreciar seguramente, me permiten dejar de hacerlo aun a riesgo de ser impertinente. Pero ya que haciendo un esfuerzo sobrehumano estoy violentandome, esperando de Dios y de la Santa Sede un remedio, para no salir a la defensa de nuestros derechos de Obispos pisoteados cada dia y en toda forma, y la amistad de personas tan queridas, amadas y amantes de la Santa Sede para la cual fue una de sus ultimas palabras, permitame V.E. repito este deshaogo que me da la esperanza y el consuelo de que podrá poner algun remedio.

Ah! si no guardando mas consideraciones que las que nos guardan ciertos escritores que se dicen catolicos, publicara lo que tengo en mi poder para justificar el Sr. Urquinaona y su conducta! Pero que ganaremos Señor que un dia y otro dia se susciten tales cuestiones, y se repita de continuo la perniciosissima y peligrosissima doctrina de que se ha de obedecer al Obispo, sino, en las cosas de jurisdiccion... que es licita una legitima resistencia en ciertas cosas, etc. etc, entregando a la indiscrecion de un pueblo apasionado el juzgar de los limites de la jurisdiccion ordinaria y del momento de la legitimidad de resistirla!"²¹⁴

Que Morgades carregava contra en Sardà i Salvany queda molt clar en aquest paràgraf:

" La Revista Popular del dia 25 de este mes, tan moderada ordinariamente en sus escritos, es un modelo acabado de esta arma que tan inconsiderablemente se entrega al vulgo."²¹⁵

I acaba considerant les conseqüències que té tot plegat a la diòcesi:

" Hace tres meses que estoy girando visita, de la cual no he regresado sino para conferir ordenes y abrir el curso del Seminario, y palpo las consecuencias, y el Clero que a nadie cede en respeto al Prelado, empieza a tragar el veneno, y no se donde vamos a parar. No temo V.E. que ni remotisimamente me comprometa yo en el otro campo, porque gracias a Dios comprendo bien la situacion; pero asi y todo y pidiendole de nuevo mil perdones, no he podido resistir llamar su atencion que reclaman sin duda

²¹³. Morgades - Casañas. 30 de setembre de 1884. Ibid.

²¹⁴. Morgades - Rampolla. 27 de setembre de 1884. ASV NM 537 tVI, r I, s v, nº 7.

²¹⁵. Ibid.

cuestiones siempre elevadas."²¹⁶

La resposta del nunci revela que veia les coses com Morgades i li comunica que ha advertit el bisbe de Barcelona sobre la situació:

" Muy Señor mio y Venerado Hermano: Por el singular interes que me merecen los asuntos de esa provincia eclesiastica, agardezco a V. muy de veras la franqueza de su carta de 27 del mes próximo pasado. Con harto sentimiento ya habia visto lo recrudecida que viene la agitacion de la prensa periodica de Cataluña, siendome muy sensible el que tenga su causa en el practico olvido de la norma de conducta trazada por Su Santidad en su memorable Enciclica, pues si todos hubiesen cumplido, y mandado cumplir por todos, lo que se previene en dicho documento, no cabe duda de que ya seria imposible la reproduccion del noto y funesto conflicto entre españoles. Por mi parte no he dejado de llamar la atencion del Sr. Obispo de Barcelona sobre el peligro que amenaza otra vez a su diocesis, mientras se adopten los medios mas conducentes para obtener la paz menester es la accion de los obispos sea siempre uniforme y acorde, insistiendo particularmente en recomendar el fiel cumplimiento de la referida Enciclica; y ocurriendole a V. comunicarme mas datos y noticias sobre el particular que forma objeto de la presente, sírvase V. hacerlo libremente en la seguridad de hacer cosa grata a su afmo. s. y hermano q.b.s.m."²¹⁷

Altres bisbes també estaven alarmats per la situació²¹⁸, però el que ens interessa és la posició del bisbe de Barcelona. En síntesi podríem dir que Jaume Català optà per la neutralitat, que vol dir no fer res. Això, sens dubte, suposava estar al costat dels integristes. Quin n'era el motiu? Tots els indicis ens demostren que era en bona mesura per situar-se contra Morgades. La visió del prelat barceloní era que Morgades tenia a Barcelona un grup d'eclesiàstics, que havien col.laborat durant el pontificat d'Urguinaona, que actuaven sota les seves ordres i extenien el poder del bisbe de Vic sobre la diòcesi barcelonina. Català explicitava la seva teoria en una carta adreçada al nunci el 6 d'octubre:

" Ocurre aquí que hay tres o cuatro personas que gobernaban en la vacante y en el último Pontificado, y a quien el clero atribuye todo lo que pasó, los cuales no se resignan a no figurar. Los aludidos señores, íntimamente unidos con el Sr. Obispo de Vich, no se atreven a dar la cara, pero el clero les atribuye todo lo

²¹⁶. Ibid.

²¹⁷. Rampolla - Morgades (còpia). 6 d'octubre de 1884. ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 7.

²¹⁸. Hi ha un volum d'informació molt gran i important a ASV NM 537 t VI, r II, s V, nº 11.

que pasa."²¹⁹

I no només això, sinò que culpabilitzava Morgades de ser l'instigador i difusor dels escrits del P. Llanas, els quals hem situat anteriorment:

" Así dicen que el Sr. Obispo de Vich es quien ha pagado la impresión de los diez mil ejemplares del folleto, que estos mismos señores son los que han estimulado al P. Llanas a publicarlo, que estos señores son los que disimuladamente hacen correr voces que no hacen favor a nadie, porque se supone que de Madrid les llegan alimentos para proseguir la lucha de mestizos contra integristas. Hasta ahora no han logrado, (ni) unos ni otros, que yo alterara un ápice la línea de conducta que me tracé, y me he limitado a calmar a los sacerdotes que pudiéramos llamar integristas, sin haber tenido ocasión de hablar a los otros, porque, son pocos y no dan la cara."²²⁰

El fet que només calmés els capellans integristes, com diu, davant la pretesa conducta "mafiosa" de Morgades, el llençava als braços dels intransigents que tenien adobat el camp barceloni. Fins i tot, aquesta actitud de Català fa que es resisteixi a condemnar "Lo Crit de la Patria", tal i com li havia demanat el nunci²²¹. Pel bisbe de Barcelona aquesta publicació era estrictament política i atacar-la podria significar atacar tot el carlisme. Per tant, valia més actuar amb cautela. Curiosa similitud amb l'opinió de Casañas.

El bisbe de Girona, Sivilla, també degué tenir els seu més i menys amb Català. Una carta d'aquest prelat adreçada a Morgades, en la què li demanava que fes gestions perquè s'acollís una nena al col.legi del Bonsuccés de la Ciutat Comtal, mostra, en una post-data, el seu malestar per la postura d'inhibició del prelat barceloní davant la premsa carlina:

" Encargué verbalmente al Sr. Provisor de Barcelona que en mi nombre llamase la atención del Sr. Obispo sobre los ataques del "Crit de la Patria" a los Prelados. Dicho hermano me contestó que tenía hecho el propósito de no meterse en periodistas, a lo cual repliqué lo que me pareció oportuno. Esto pasó a mediados de octubre. Sepalo V. para su gobierno."²²²

²¹⁹. Català - Rampolla. 6 d'octubre de 1884. Bonet i Martí, op. cit., pàg 317.

²²⁰. Ibid.

²²¹. Segons una carta que li envia Rampolla el 12 d'octubre. Ibid, pàg 318-20.

²²². Sivila- Morgades. 22 de desembre de 1884. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 58.

IV. 2. 3. LES POLÈMIQUES A PARTIR DE 1885.

Surt publicat *El liberalismo es pecado* de Sardà i Salvany.

A mitjans d'octubre de 1884 apareixia el famosíssim llibre de Sardà i Salvany *El liberalismo es pecado*, veritable obra doctrinal de l'integrisme. El caràcter de l'obra, la seva gènesi i els problemes que portà la seva difusió han estat tractats admirablement en el llibre de Joan Bonet i Casimir Martí sobre l'integrisme a Catalunya. Ens remetem, per tant, a la totalitat de l'estudi per entendre el que significà en aquells anys la publicació del controvertit llibre del periodista sabadellenc. Nosaltres només mirarem tot el que tingui a veure amb Morgades que, una altra vegada, es trobà enmig de totes les polèmiques que generà l'obra de Sardà.

Un mes després sortia a la llum pública la revista "El Criterio Católico", que reforçava en una "La Ilustración Católica" i la "Revista Eclesiástica", sorgida d'un grup de catòlics conciliadors i que representaria la posició dels contraris a les tesis dels intransigents²²³. Això es va poder comprovar aviat perquè fou el sub-director d'aquesta revista, Joaquim Rubió i Ors, qui formulà les primeres crítiques al llibre de Sardà amb una obra titulada "De la moderación en las controversias", publicada a mitjans de

²²³. A ASV NM 536, t VI, r I, s III, 3k hi ha la carta del director, Pere Armengol i Cornet, al nunci, datada el 13 de desembre de 1884, on li presenta la revista i li demana la benedicció papal, mentre li afirma que no volen participar en cap agitació de tipus polític.

gener de 1885.

Mentrestant, veiem Morgades movent-se en dues direccions: per una banda, fent recomanacions al seu clergat perquè s'abstingui de fer cap tipus de manifestació política i, per l'altra, en un primer confrontament amb Casañas a rel del llibre de Sardà i Salvany.

El 22 de gener Morgades manava imprimir una circular que envia a tots els capellans de la diòcesi, en la qual els prohibia fer cap demostració pública de tipus polític. El text era aquest:

" CIRCULAR

Aunque no es necesario mandarlo de nuevo, porque bien claro y terminante resulta ser la voluntad del Romano Pontífice, según es de ver en la reciente Encíclica *Cum Multa* de Nuestro inmortal León XIII, y en las instrucciones que dió sobre la misma su muy Reverendo Nuncio en Madrid, en 30 de Abril de 1883; el Clero debe abstenerse absolutamente de toda manifestación pública, que pueda hacer odioso el sagrado ministerio de que se halla revestido, y de comprometer con indiscreciones e imprudencias la condición de su estado, y ser ocasión de recehos, odios y persecuciones contra la Iglesia.

A pesar de esto, hace tiempo teníamos resuelto recordar á nuestro muy estimado Clero, la más estricta observancia de este precepto; pero como estaba firmándose una adhesión á Su Santidad, que de ningún modo queríamos pudiese interpretarse que contrariábamos, Nos hemos abstenido de hacerlo hasta ahora²²⁴.

Prevenimos pues á V. que se abstenga de poner su firma, sin nuestro espresso permiso, en documento alguno destinado á la publicidad, que pudiera venir comprendido en las citadas disposiciones; puesto que nadie mejor que el Obispo, que procurará en todo caso, asesorarse con quien corresponda, para ejecutar fielmente, la voluntad de la Santa Sede, podrá juzgar si viene ó no comprendido en ellas.

Lo hará V. saber así á todos los sacerdotes residentes en su Parroquia, é indicará a las Asociaciones religiosas, enclavadas en la misma, la conveniencia de que, á lo menos como á corporación, se atengán á esta conducta.

Dios mediante, el Clero y fieles de la Diócesis de Vich no dejarán de hacer oír su voz, siempre que convenga á la gloria de Dios y á los intereses sagrados de la Iglesia.

Del recibo de la presente y de haberlo así ejecutado Nos dará V. aviso.

²²⁴. Es refereix a la recollida de signatures per l'estiu de 1884 d'adhesió al Papa i per la incautació de la Propaganda Fide feta per "El Correo Catalán". De fet es curiós veure com el mateix Morgades va escriure una carta de protesta pelmateix fet que van signar el capítol de la catedral, els professors del seminari i tots els arxiprestes de la diòcesis. Però aquestes signatures eren "legals", les que no es toleraven eren les que es feien al marge de les autoritats eclesiàstiques, propugnades per diaris i amb una clara intenció de demostrar el poder de convocatòria dels integristes. Aquestes últimes signatures es troben a BOE BV nº 840, 5 de març de 1884.

Vich 22 de Enero de 1885. José, Obispo de Vich.²²⁵

El nunci el felicità²²⁶. Aquesta circular significava la contra-ofensiva per aturar, d'alguna manera, la nova escalada integrista, que havia tingut una especial significació amb l'escrit d'adhesió al Papa del 6 de gener de 1885, al qual s'hi havien adherit vint-i quatre òrgans catòlics de premsa, a més d'altres publicacions que s'hi van anar afegint paulatinament. Aquesta manifestació era vista per Morgades com una estratègia per obtenir una resposta laudatòria per part del Vaticà, que els serviria per demostrar el suport de la Santa Seu als postulats i a les publicacions integristes²²⁷. Això es veu clarament en un esborrany de carta del bisbe de Vic, sense data ni destinatari, però que ben segur anava adreçada al secretari d'estat, on diu:

" Una parte de la prensa que se dice católica de España elevó a S.S. un mensaje de adhesión el dia 6 de este mes. Alguno de estos periódicos merece ser condenado por ataques al clero y a la Santa Sede y por faltar a la prescripción del Papa. El ardor es obtener una palabra laudatoria del Pontífice y hacer ver con ella que es bueno cuanto publica. Hay más, el mismo día, los mismos periódicos elevaron un mensaje a D. Carlos, para confundir la Religión con la política y extender a los políticos la frase que S.S. dé a los católicos. Esto es horrible, y, si Dios no pone remedio, no sé donde vamos a parar."²²⁸

Morgades volia demostrar la trampa que preparaven els integristes a la Santa Seu donant a conèixer el tarannà d'algunes d'aquestes publicacions, per la qual cosa n'envià algun exemplar juntament amb la carta²²⁹. Hem dit que anava adreçada al secretari d'estat perquè ho sabem per Pallotti, que fou l'encarregat de donar-li. Morgades, de fet, n'envià dues: una per Jacobini i, una altra, pel mateix Pallotti. La resposta d'aquest últim monsenyor és molt

²²⁵. Circular de Morgades, 22 de gener de 1885. ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 7. També n'hi ha un exemplar a ASV NM 570 t V, r II, s IV, nº 7; i a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 60.

²²⁶. Rampolla - Morgades. 26 de gener de 1885. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 60.

²²⁷. Segueixo les argumentacions de Bonet i Martí, op. cit., pàg 358-360.

²²⁸. Esborrany de carta de Morgades. SHCFC. BEB. Ibid, pàg 358.

²²⁹. Es tracta de dos exemplars de "El Correo Catalán", del 17 d'agost i del 19 de novembre de 1884, i, a més, la col·lecció sencera de "Lo Crit de la Patria". En l'exemplar del dia 17 d'agost de "El Correo Catalán" incloïa un dels articles dominicals del seu director, Llauder, on insinuava la conveniència que la Santa Seu retirés de Madrid el seu nunci, per tal de respondre a suposats atacs del govern liberal, i acusant la premsa catòlica de Roma de donar massa crèdit a les fonts d'informació "mestisses" sobre els assumptes d'Espanya. L'exemplar del dia 19 de novembre incloïa, a la secció *Dichos y hechos*, un comentari sobre les negociacions entre l'ambaixador espanyol davant la Santa Seu i el Vaticà per tal d'elevar al cardenalat als bisbes de València i de Sevilla. Sobre "Lo Crit de la Patria" ja hem pogut veure els atacs que havia fet a Morgades i al bisbe de Girona. Ibid, pàg 358.

clara al respecte:

" Mi venerado Prelado y distinguido amigo: Obran en mi poder sus dos muy apreciadas cartas del 18 y 29 del corriente (...). La segunda de sus cartas llegó muy oportuna: entregué al Sr Cardenal Secretario de Estado la que V. le dirigía, y efectivamente, vino al momento en que debía tomarse una resolución sobre el particular. Una hora después de haber llegado a mis manos ya estaba en las del Sr Cardenal, quien apreció la gravedad de las razones, y se reserva hacerle directamente el resultado. Cuando se presenten casos de importancia, aviseme V. pronto y con toda franqueza, (...)"²³⁰

Tenim la carta que el secretari d'estat dirigí a Morgades com a resposta on li exposa la posició del Vaticà respecte l'escrit d'adhesió al Sant Pare per part de la premsa integrista:

" Illmo e Rmo Signore

Ricevei regolarmente il foglio di V.S. Ilma e Rma del 21 cadente, e ravvisai nelle osservazioni, che esso conteneva, un novello argomento della sua premura pel bene della Chiesa si Spagna, e del suo vivo interesse e devozione verso la S. Sede. Mi corre quindi l'obbligo, è lo adempio ben volontieri, di manifestarle per ciò la mia gratitudine.

Non ho d'uopo poi di dirli che non mancai di riferire diligentemente al S. Padre il contenuto del foglio stesso. Sua Santità gradì parimenti l'ufficio da Lei assunto, e si confermò nel concepito disegno di non rispondere direttamente al noto Indirizzo. Ma trattandosi di un atto di asseguio per parte di non piccolo numero di Cattolici, il S. Padre, Capo della Chiesa, ed estraneo e superiore ad ogni lotta di partito, non reputò conveniente di opporre un assoluto silenzio ad una dimostrazione di affetto. Lasciò pertanto all'Emo, di cui si erano valdi i soscrittori per presentare l'Indirizzo, la cura di avvisarli della presentazione e del naturale gradimento che ne aveva risentito, ma volle che alla risposta non si potesse aprire taccia di colore politico e che anzi si profitasse di essa per richiamare i soscrittori dell'Indirizzo alla osservanza delle savissime norme inculcate nelle Enciclica all'Episcopato Spagnuolo, e specialmente al rispetto ed alla obbedienza dovuta ai propri Vescovi.

Questi sono le intenzioni della Santità Sua, ed io, nel portarle a cognizione di Lei, sono sicuro che si vorrà di ogni occasione per far conoscere la vera portata della risposta del summenzionato Cardinale al Sig. Nocedal, vale dire osservanza delle convenienze per parte della S. Sede, esclusione assoluta di ogni idea partigiana e nuova occasione d'inculcare le norme della detta Enciclica, ed il rispetto e l'obbedienza all'Episcopato.

In questa persuasione mi prego di raffermarmi con sensi della

²³⁰. Pallotti - Morgades. 27 de gener de 1885. Ibid, pàg 359. Pensem, però, que en comptes del 29 hauria de ser el 21.

piú distinta stima."²³¹

Li explica la resposta que el Vaticà va fer al manifest integrista per mitjà del cardenal Bianchi, antic nunci a Espanya que sempre s'havia mostrat inclinat cap als intransigents, amb un escrit del 27 de gener de 1885. En ell, el Papa agraïa les mostres d'adhesió cap a la seva persona, la declaració de fidelitat cap els principis catòlics, mostrava la seva posició al marge de tot color polític i advertia als signataris del manifest, finalment, que havien de seguir les paternals indicacions que havia donat en la seva encíclica sobre la premsa catòlica. Aquesta última referència no podia agradar gaire als intransigents. El "Criterio Catòlico" s'hi va referir i els diaris de Madrid van polemitzar sobre aquest últim punt, cosa que va fer que el "Siglo Futuro" publiqués, en un dels seus articles, la contundent frase següent:

"Haga lo que haga el Nuncio, diga lo que diga el Papa, nosotros tenemos el atrevimiento de afirmar rotundamente que el Papa y el Nuncio y el Episcopado y toda la Iglesia de Dios no pueden menos de aprobar nuestro programa, y de declarar que nuestros principios son los católicos."²³²

En aquells mateixos dies, Morgades es tornava a enfocar epistolarment amb Casañas a causa del suport que el bisbe d'Urgell havia donat a *El liberalismo es pecado* de Sardà i Salvany en les pàgines del butlletí eclesiàstic del seu bisbat. Com hem vist anteriorment, Morgades estava molest amb Sardà perquè el creia al darrere de les crítiques que la premsa integrista li havia fet. Això feia que tingüés una posició contrària al capellà de Sabadell i que fos crític davant de l'ajut que li subministrava el bisbe d'Urgell. En una carta a Casañas, datada el 19 de gener, li deia, clarament, que "sigo creyendo que algunos escritos de este Sr., entre ellos algún concepto del Liberalismo son una verdadera calamidad."²³³ En la carta, el bisbe de Vic alerta Casañas que el chantre de la seva catedral -es refereix a Celestino Pazos que en aquell moment era a Madrid- estava preparant una refutació de l'obra de Sardà, però que ell, per tal de no posar llenya al foc, li havia recomanat que no la publiqués a Vic. Casañas el

²³¹. Secretari d'Estat - Morgades. 31 de gener de 1885. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I. Correspondència 1882-1893, pàg 64.

²³². "El Siglo Futuro", nº 15, 21 de febrer de 1885. Bonet i Martí, op. cit., pàg 359-60.

²³³. Morgades - Casañas. 19 de desembre de 1885. Bonet i Martí op. cit., pàg 349-50.

contestà el dia 24 i no es va estar de expresar-li la seva postura. En primer lloc, li feia observar que les idees de Sardà no eren gaire diferents que les que havia defensat Morgades sempre, sobretot a través de les traduccions que havia fet del P. Ramière, on acusava al liberalisme i propugnava el regnat social de Crist. Per Casañas, a més, la recomanació al butlletí del bisbat anava sense cap signatura i, per tant, no es podia deduir que el bisbe el promocionés. Tot i això, en un paràgraf de la carta l'opinió del bisbe quedava més que clara i desapareixia qualsevol envoltori diplomàtic a les seves paraules:

" Yo entiendo que debemos aprovechar cuantas ocasiones se nos presenten para impugnar el Liberalismo, que es la causa universal y desastrosa de la situación afflictiva en que se halla la Iglesia en España y en toda Europa. Creo que debemos infiltrar en los eclesiásticos y en los fieles hasta la médula de los huesos un espíritu de intransigencia contra las doctrinas liberales, hasta lograr que les cause horror y asco esta plaga moderna que constituía, como V. sabe, el tema constante de las alocuciones de Pio IX, y casi diría su santa manía. Y como Sardá escribe con tanta lucidez y galanura sobre este punto, y presenta el error bajo un aspecto tan abominable al alcance del pueblo, tengo la firmísima convicción de que conviene que sean muy conocidos sus libros de propaganda.

¿No lo ve V. así? ¿No conoce el bien inmenso que ha hecho y está haciendo con su Revista y con tanta variedad de opúsculos, que tienen un valor de piedad y misticismo sobre toda ponderación, y que tanto inculcan una sumisión incondicional a las enseñanzas de la Iglesia? No quisiera tampoco mortificarle con esta insistencia, pero creo de leal y buen amigo hablar este lenguaje. Más le diré: creo que debemos los obispos alentarle y agradecerle los señalados servicios que ha prestado y está prestando a la Iglesia con la propaganda popular."²³⁴

Morgades, mentre duraven totes aquestes polèmiques, anava adreçant a la diòcesi, a través del butlletí eclesiàstic, escrits pastorals on es reproduien textos vaticans i reflexions seves sobre la unió dels catòlics i les controvèrsies a la premsa. França tenia problemes semblants, i Lleó XIII havia adreçat una encíclica als bisbes francesos²³⁵ que Morgades havia aprofitat per divulgar-la. Aquesta encíclica, conjuntament amb una carta del Papa al nunci a París, del 4 de novembre de 1884, era comentada en una carta pastoral de Morgades en motiu de la proximitat del període d'avent. En la carta al representant del Vaticà a França el Papa li manava que s'acabessin

²³⁴. Casañas - Morgades. 24 de gener de 1885. Ibid, pag 351.

²³⁵. Carta encíclica de Lleó XIII als bisbes de França. Roma 8 de febrer de 1884. BOE BV nº 839, 29 de febrer de 1884.

les baralles entre els periòdics francesos "L'Univers", "Le Monde", "Le Français" i "La Defense". En la pastoral deia Morgades coses tan clares com aquestes:

" Hora es, pues, Hijos nuestros muy amados, que cesemos de afligir el corazón de nuestro muy estimado Pontífice; de dar armas á nuestros enemigos; de despedezarnos á nosotros mismos; de que salgan del campo católico acusaciones, suposiciones é injurias contra altísimas instituciones y contra el sacerdocio católico en todos los grados de su Gerarquía de derecho divino, como quizás no haya ocurrido nunca, y jamás con menos justicia y menos oportunidad; y que bajo la enseñanza de la Iglesia, trabajemos juntos y sin descanso hasta conseguir el triunfo de la misma, que sería á la vez la satisfacción y el logro de las legítimas aspiraciones de todas las conciencias honradas."²³⁶

La referència internacional sobre el tema de les lluites polítiques entre els diferents grups catòlics és un tema molt important. No podem parlar-ne per manca de coneixements, però seria un treball molt interessant, que ningú ha fet, establir una relació dels esdeveniments espanyols amb els que passaven fora de les fronteres de la península. La constatació d'una certa similitud entre diferents països ens la dóna el mateix Pallotti en una carta que envia a Morgades, el 9 de maig, en resposta d'una d'anterior del prelat vigatà que nosaltres no coneixem. En la carta, a part de fer-li interessantíssimes valoracions sobre els caps carlins, ens certifica que les lluites internes es donen arreu:

" Muy venerado prelado y distinguido amigo: Son muy fundadas las sabias reflexiones en la venerada de 18 de abril ultimo sobre el estado religioso de España que no deja de ser grave; y lo que presenta mas gravedad son las políticas de los jefes de los carlistas, que me dicen unidos bajo cuerda con los radicales para derribar la dinastía dominante. Y para esto quieren substraer los fieles adictos por principios religiosos en sus contiendas políticas. De aquí las divisiones, las (...) entre católicos, que desdichadamente no solo son propias de España, si no se estienden a Francia, Belgica e Irlanda."²³⁷

El fet que Pallotti fos un home de confiança de Morgades prop de la cúpula del Vaticà, queda clar quan li diu que "Si algo mas se le ocurre que

236. Carta pastoral de Morgades en motiu de la proximitat de l'avent. Vic, 26 de novembre de 1884. BOE BV nº 857, 29 de novembre de 1884. Pàg. 506. En aquesta pastoral parla d'un tema que fou molt controvertit en aquella època com fou el discurs que el catedràtic de la Universitat, Miguel Morayta, va fer en la inauguració del curs acadèmic 1884-85 davant del mateix govern i on, segons Morgades, es van dir coses contraries a l'ensenyament de l'Església, per la qual cosa el primat de Toledo el va haver de condemnar.

237. Pallotti - Morgades. 9 de maig de 1885. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 67.

pueda insinuarse a Su Santidad sirvase indicarlo al Sr. Nuncio o escribirme directamente"²³⁸. Obviament, a cada carta hi havia l'agraïment per la tramesa de diners a Roma per misses. En la carta també hi havia l'esment següent:

"La S. Sede hace y hará lo que pueda para cimentar la autoridad de los obispos porque es la base canonica de su misma autoridad en la dirección de los fieles: y me alegro que V. haya reconocido oportunísima la declaración contra el escandaloso artículo del *Siglo Futuro* contenida en el despacho oficial del Cardenal Jacobini."²³⁹

Es referia a una comunicació, datada el 15 d'abril, que la secretaria d'estat del Vaticà havia adreçat a "El Siglo Futuro" a rel d'un article de Francisco de las Rivas, aparegut el 9 de març, sobre el paper dels nunciis i en el qual defensava la tesis que, en determinades ocasions i en certs temes pastorals, tenien menys atribucions que les d'un bisbe. Jacobini demanava en la comunicació que el diari rectifiqués, cosa que va fer no sense una certa resistència per part de l'autor i del director Nocedal. Morgades reproduí en el butlletí eclesiàstic tota la documentació romana sobre l'afer i la rectificació de l'editor²⁴⁰.

La Santa Seu havia hagut d'intervenir repetides vegades contra escrits integristes durant els mesos de gener i juny de 1885. Recordem la resposta del cardenal Bianchi a rel de l'adhesió al Papa per part de la premsa intransigent, aspecte que ja hem vist anteriorment. També la secretaria d'estat va haver d'amonestar el bisbe de Plasència per una pastoral del 23 de gener que era una crítica demolidora de l'estat liberal. Cal ressenyar, alhora, l'oposició del nunci a què fos publicada una carta de Casañas a Cánoves en la qual deixava molt mal parat al govern i, finalment, un informe negatiu de Rampolla al secretari d'estat sobre el bisbe d'Urgeil i Llauder²⁴¹.

A més, i tornant al tema internacional, és quan es produí el famós incident del cardenal Pitra i les declaracions que va fer al periòdic

238. Ibid.

239. Ibid.

240. Despatx del secretari d'estat, cardenal Jacobini, al nunci, datat a Roma el 15 d'abril de 1885 a rel d'un article publicat a "El Siglo Futuro", el 9 de març de 1885, amb el títol de "La misma cuestión". BOE BV nº 871, 15 de juny de 1885. El despatx es una crítica a la tesi central de l'article que, en síntesi, deia que els bisbes han passar per davant dels nunciis car aquests només tenen una missió diplomàtica i prou i no poden tocar els temes de les relacions entre els bisbes i l'estat. La carta intenta justificar i delimitar els poders dels nunciis. En el mateix butlletí hi ha el carteig entre el nunci i Ramon Nocedal, director de "El Siglo Futuro", on, finalment, accepta, aquest últim, les disposicions del Secretari d'Estat.

241. Tot plegat es pot consultar en el capítol X del libre de Bonet i Martí, op. cit.

holandès "Amstelbode". Com sabem, perquè n'hem parlat en el capítol sobre els escrits del bisbe, les declaracions del cardenal Pitra, de marcat caràcter integrista car feia un cant a l'epoca de Pius IX, van motivar una carta de l'arquebisbe de París a Lleó XIII on es solidaritzava amb el Sant Pare i feia vots per arribar a una supressió de les lluites entre els catòlics. La resposta del Pontífex a l'arquebisbe de París mostrava els problemes de la divisió del clergat, dels fidels i el paper de la premsa i era, alhora, una mena de recriminació a la postura del cardenal Pitra. Aquest fet provocà un allau de reaccions i, Morgades, com és lògic, hi prengué part, com sempre, ja ho sabem, però en aquell moment molt més, del cantó del Sant Pare. Per aquest motiu no es va estar de publicar al butlletí tots els documents de l'afer, presentats amb una reflexió pròpia on parla sobre la divisió dels catòlics, dels moments difícils que es passen i de la necessitat de respectar l'autoritat jeràrquica de l'Església. Morgades aprofita també per fer una demostració d'obediència i de defensa del Papa²⁴². Els documents reproduïts en el butlletí són: carta del cardenal Pitra a un periodista holandès, Ch. W. Brouwers, director de l'"Amstelbode", 4 de maig de 1885; carta del cardenal-arquebisbe de París al Papa, París 4 de juny de 1885; carta de Lleó XIII al cardenal-arquebisbe de París, Roma, 17 de juny de 1885 i la retractació del cardenal Pitra al Papa, 20 de juny de 1885. Morgades signà també la carta que els bisbes de la província de Tarragona enviaren al Papa amb motiu de l'afer²⁴³. A més, va fer reproduir al butlletí la carta dels bisbes belgues solidaritzant-se amb el Papa²⁴⁴, la carta dels bisbes de la província de Valladolid sobre el mateix cas²⁴⁵ i la carta col·lectiva de l'episcopat espanyol al Papa²⁴⁶.

A la caixa nº 537 de l'Arxiu Secret del Vaticà hi ha abundant

242. Presentació per part de Morgades d'uns documents sobre la divisió dels catòlics. Vic, 16 de juliol de 1885. BOE BV nº 875, 17 de juliol de 1885.

243. Tarragona, 14 de juliol de 1885. BOE BV nº 876, 13 d'agost de 1885. Aquesta carta fou contestada pel Papa a través del secretari d'estat Jacobini, el 7 d'agost de 1885. BOE BV nº 878, 15 de setembre de 1885.

244. Carta dels bisbes belgues al papa en motiu l'incident amb el cardenal Pitra. BOE BV nº 882. 16 de novembre de 1885.

245. Carta dels bisbes de la província de Valladolid sobre el mateix afer del cardenal Pitra. BOE BV nº 882. 16 de novembre de 1885.

246. Carta col·lectiva de l'episcopat espanyol al Papa, Madrid 12 de desembre de 1885, felicitant-lo per la carta al cardenal-arquebisbe de París i per l'encíclica *Inmortalis Dei*. Morgades no signa perquè debia ser a fora. Vull notar el considerable retard en què es fa aquesta felicitació que ha d'incloure l'encíclica. BOE BV nº 887, 31 de desembre de 1885.

documentació sobre tot el tema del cardenal Pitra. En aquest fons hem trobat una carta de Morgades al nunci, datada el 21 de juliol, on explica les intencions del bisbe sobre la qüestió i la seva visió de les coses. Vull ressaltar l'opinió de Morgades de cercar la culpa del mal moment a la influència que exercia arreu el que succeia a Barcelona. ¿És una crítica velada a l'actitud del bisbe Català? Potser no, però, coneixedors de l'enemistat entre ells, és una possibilitat que no es pot descartar. La carta diu el següent:

"Muy Sr mio y venerable Hermano: tengo el gusto de remitir a V.E. un numero del Boletín en el cual he creido de mi deber (publicar) los ultimos notabilisimos y muy oportunos Documentos venidos de Roma. Al hacer mias las palabras con que encabeza su publicacion el Sr. Arzobispo de Tarragona, he creido deber cargar un poco la mano para contrarestar la continua influencia exterior que se hace desde Barcelona sobre el Clero, Asociaciones catolicas y Seminario. Y sin embargo puede V.E. estar seguro que salvas contadas excepciones, por mas que en su mayoria puedan tener ciertos ideales políticos, el Clero no participa de estas ideas de confusión y de transtorno a las cuales quieren asociarselo y a que se asocia por poca reflexion o por compromiso. Agotado el tema de la Pastoral del Sr. Obispo de Plasencia, ha valido ahora el de hacer manifestaciones al Sr. Director del Correo Catalan, con perjuicio de la independencia que debe guardar el clero y hasta de alejamiento de las condiciones políticas que tantas veces se le ha aconsejado.

Es de suponer que ante la actitud providencial y resuelta de nuestro estimadísimo Padre, Papa Leon XIII, irán abriendose los ojos y cesará esta agitación perturbadora tan contraria a los intereses de la Iglesia.

Había pensado ir a Roma para cumplir con la visita ad limina este otoño para la cual me hubiera antes puesto de acuerdo con V.E. En vista del peligro que puede correr la salud pública, sin descuidar los preparativos, suspendo fijar tiempo para la salida hasta que se vea cuando el Señor se dará por satisfecho. Deseo merezca su aprobación como de todo corazón la deseó para todos mis actos, que en mi poco saber y valor, dirijo a la mayor gloria de Dios y bien de la Iglesia."²⁴⁷

La resposta del nunci és una mostra d'agraïment per la propagació que fa dels documents vaticans i una felicitació per la notícia que, a la diòcesi vigatana, malgrat les influències exteriors, es segueix la línia de conducta marcada pel prelat. Més endavant, Rampolla expressa la convicció que cal seguir treballant en aquest sentit i ens parla de la necessitat d'una carta col·lectiva dels bisbes de la província d'adhesió al Sant Pare, per la qual cosa ha escrit a l'arquebisbe de Tarragona i espera que Morgades pugui fer

²⁴⁷. Morgades - Rampolla. 21 de juliol de 1885. ASV NM 537 t VI, r I, s v, nº 13.

alguna gestió. Aquesta carta col·lectiva, com hem vist anteriorment, es va fer i, pel contingut de l'escrit de Rampolla al bisbe de Vic, veiem que va ser-ne ell mateix el promotor, ajudat, probablement, pel propi Morgades:

"...creo sin embargo que hay que insitir mucho en recomendar y exigir semejante conducta y por eso veria con gusto se encaminase a tal objeto algun acto colectivo de todos los Prelados Coprovinciales; he escrito en este sentido al Sr. Arzobispo de Tarragona, indicandole que seria oportuno aprovechar la ocasión de que otros Metropolitanos en nombre suyo y de sus sufraganeas han elevado a Su Santidad exposiciones y mensajes en acción de gracias y adhesión a las enseñanzas contenidas en su preciosa carta dirigida al cardenal-Arzobispo de Paris: vea V. si puede concurrir a facilitar la ejecución de tal proyecto, pues tengo la seguridad de que seria de mucho agrado para Su Santidad.

Celebro mucho piense V. cumplir en un breve pazo su visita ad limina: comprendo que por ahora las condiciones sanitarias no le permitan fijar la epoca de su salida para Roma, pero en la esperanza de que Dios N.S. sea servido librarnos a España del terrible azote que ahora la viene probando, le anticipó la seguridad de que el Padre Santo tendra mucho gusto en conocer personalmente a V. y que V. a su vez volverá muy satisfecho de la bondadosa acogida que va a dispensarle Su Santidad"²⁴⁸

Surt publicat el llibre de Celestino Pazos *El proceso del integrismo*.

A mitjans del mes de juliol de 1885, sortia publicat el llibre del xantre de Vic, Celestino Pazos, *El proceso del integrismo. Refutación de los errores que contiene el opúsculo del Sr. Sardá y Salvany, "El liberalismo es pecado"*. Es tracta d'un llibre que intenta impugnar les tesis principals del llibre de Sardà. Escrit en forma col·loquial, està construït en base a un diàleg entre un integrista que formula preguntes basades en el text de Sardà i un teòleg que respon, impugna, corregeix o explica els punts principals, estructura molt habitual en obres religioses. Pazos, que havia de condemnar el liberalisme, mostra la dificultat d'elaborar un discurs absolutament alternatiu als integristes. Aquest era un problema general dels conciliadors. Situats en els mateixos paràmetres ideològics que els intransigents, els era difícil construir argumentacions que avalessin unes posicions que eren

²⁴⁸. Rampolla - Morgades. 31 de juliol de 1885. L'original es troba a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 75. L'esborrany a ASV NM 537, t VI, r I, s V, nº 13.

estrictament estratègiques i d'actuació. La radicalitat i la coherència entre el pensament i l'acció, per part dels integristes, els feia molt més forts en qualsevol debat, car es mostraven sense les contradiccions que molts "mestissos" tenien. A Morgades li passava quelcom de semblant, tot i que el prelat de Vic tenia dos avantatges: el fet de ser bisbe, amb la qual cosa podia defensar la seva autoritat, i el de seguir estrictament les directrius de Lleó XIII en la seva política d'"agiornameinto".

El cas de Pazos era diferent, donat que el seu llibre no és d'una gran volada teològica i intel·lectual. No ens volem extender en l'anàlisi del contingut de l'obra de Pazos ja que, en el llibre de Bonet i Martí, n'hi ha una síntesi excel·lent²⁴⁹. En transcriurem, però, un paràgraf que resumeix, perfectament, el caràcter del llibre:

"Lamentablement, Pazos no atina a presentar, amb lògica i coherència, els punts substancials de discrepància (s'entén amb l'obra de Sardà), i el seu discurs es fragmenta en una polèmica més semblant a una persecució de l'adversari que a un veritable debat. En una paraula, l'obra de Pazos, en el seu conjunt, revela un intent no pas de presentar tesis alternatives a les afirmacions de Sardà, sinó de constituir-se en una desqualificació pura i simple, reiterativa i fatigosa del contraopinant, en el tereny de la història, en el tereny de la doctrina i fins i tot, sense massa coherència amb els propòsits anunciats a les primeres pàgines de l'obra, en el terreny de la consideració personal."²⁵⁰

Cal que ens fixem i investiguem dos aspectes molt importants. El primer, preguntar-nos per què Pazos va escriure l'obra i, l'altre, descobrir quina participació va tenir-hi Morgades.

Sembla que l'obra fou enllestida pel xantre de Vic a principis de febrer de 1885. La primera notícia de la redacció del llibre la tenim per una carta que l'autor adreçà a Morgades a començaments de desembre de 1884. Pel text, sembla que el bisbe no tan sols sabia alguna cosa del projecte sinó que, d'alguna manera, hi era al darrere:

"Las indicaciones que V.E. tiene a bien hacer respecto al libro que tanto me acupa son atinadísimas, y algunas de ellas ya yo las había apercibido. Tengo bastante adelantados los trabajos, y presumo, no por mi valor, sino por el eficaz concurso que se me presta, que el golpe será tan certero como V.E. y nosotros deseamos. Se me aconseja que lo imprima, o bien en Vich, o si no en Barcelona. V.E. dirá lo que ha de hacerse, debiendo advertirle que el libro irá precedido de una dedicatoria a V.E. y quizás acompañado de alguna carta laudatoria de respetables obispos. El

²⁴⁹. Bonet i Martí, op. cit., pàg 374-377.

²⁵⁰. Ibid, pàg 376.

Sr. Pidal y otros me indican la conveniencia de que el libro sea impreso en Cataluña."²⁵¹

La posició de Morgades, però, si ens fiem de la carta que li envia el bisbe de Vic el 5 de desembre de 1884, sembla més allunyada del projecte de Pazos:

" 5 de Dbre. Le contesto que absolutamente no quiero que aparezca en manera alguna participación en su publicación; que no admito la dedicatoria y juzgo que, si se ha de publicar, no ha de ser en Cataluña, sino en Madrid. Que el asunto es muy grave, porque aparecería el desacuerdo entre los Obispos que han permitido la publicación del libro y su refutación, etc. etc."²⁵²

Dies després tornava a escriure-li per tal d'explicar-li les raons per les quals es negava a veure's involucrat en el llibre, que no eren altres que la treva que s'estava vivint, en aquell moment, en la lluita entre els diferents diaris i revistes dels respectius grups. Li demanava, alhora, que en diferís la publicació.:

" Admitamos, pues, la tregua; cuando haya desaparecido el peligro de falta de oportunidad, en el terreno científico vendrá bien la refutación de un libro que, evidentemente, debe ser desautorizado. Ahora el mal está hecho, y quizás la desautorización haya comenzado. Sólo dos o tres Obispos lo han anunciado en sus Boletines, a pesar de haberse dirigido a todos: el Criterio anuncia que, *pro bono pacis*, no publica su refutación, y los interesados callan."²⁵³

Morgades pensava que les poques referències que s'havien fet del llibre de Sardà i el silenci dels contraris al sacerdot sabadellenc, en pro d'una pau i per respecte als dictàmens del Papa, ja representava prou una mena de desautorització. Volia, a més, que s'anunciés que existia la refutació de Pazos, però que no es donava a conèixer per afavorir la concòrdia, i que es publicaria quan les coses estiguessin més calmades. Aquest anunci, segons el bisbe, ja produiria el seu efecte, evitant, així, les segures conseqüències que la publicació del llibre provocaria.

la posició de Morgades fou ben acollida per Pazos i els seus amics de Madrid, entre els quals hi havia el membre del tribunal de la Rota, Gaspar Fernández Zunzunegui, que, en una carta, deia el següent al bisbe de Vic:

" Sobre el principal objeto de esta carta, la contestación al folleto de Sardá y Salvany, puede V. estar tranquilo. La contestación se va escribiendo, en mi concepto, on bastante

²⁵¹. Pazos - Morgades. 2 o 4 de de desembre de 1884. Ibid, pàg 345.

²⁵². Morgades - Pazos. 5 de desembre de 1884. Ibid pag 348.

²⁵³. Morgades - Pazos. 12 de desembre de 1884. Ibid, pàg 348.

habilidad, y por ahora no se publicará, segun sus deseos. Si, pasado un poco de tiempo, se publica, crea V. que será después de haber pesado las razones en pro y en contra, y consultado el voto de personas respetables, entre las cuales será V. la primera. Puede, repito, estar tranquilo."²⁵⁴

Morgades també comentà l'existència de l'obra de Pazos a Casañas. Era una manera de seguir la seva estratègia de donar-la a conèixer a un destacat intansigent, però especificant-li, després, que, per tal d'afavorir la calma i per seguir les directrius vaticanes, considerava prudent que no es publiqués de moment. Era, de fet, una crítica a l'anunci que el butlletí del bisbat de la Seu d'Ugell havia fet de l'obra de Sardà. A més, en dir-li això, i a l'haver aconseguit que es demorés la publicació de la refutació de Sardà, Morgades es desmarcava de la possible paternitat de l'obra de Pazos i mostrava com un prelat molt més prudent que el d'Ugell:

" El Chantre de esta Catedral hace ya más de tres meses que está en Madrid, y me escribió que en compañía de algún otro estaba haciendo una refutación del folleto en cuestión. Traté de disuadirle. Volvió a insistir, y me añadía que lo hacía aconsejado por varios Prelados de España, citándome tres, uno de ellos cardenal. Insistí en lo mismo, dándole varias razones de conveniencia de no aumentar más la desunión. Precisamente acaba de salir la carta del papa a los periódicos de París. Volvió a insistir, y le dije que no cambiaba de parecer acerca de la oportunidad de la publicación, y aunque fuese moderada y razonada como él me aseguraba, no permitía que se imprimiese en Vich, aunque no fuese más que para no ponerme en contradicción con la Autoridad Eclesiástica de Barcelona, que había permitido la publicación del folleto de Sardá. El Chantre continua en Madrid, y no se lo que será del folleto-contestación. Pero he querido que supiese V. esta historia, cuyos documentos conservo, para que no pudiera creer que de mi parte había ni tan solo tolerancia en su publicación, si llega a efectuarse."²⁵⁵

Morgades, per tant, jugava dues cartes: per una banda, trobava interessant que es desautoritzés l'obra de Sardà, però, per l'altra, volia aparèixer davant dels integristes com l'home prudent que aturava la publicació del llibre que la criticava i, alhora, si es produïa, desitjava quedar al marge de la polèmica que veia venir.

Cal dir que Casañas, en la resposta a Morgades, no mostrà cap preocupació per l'existència del text de Pazos. Pel bisbe de la Seu, l'obra

254. Gaspar fernández Zunzunegui - Morgades. 16 de desembre de 1884. Ibid, pàg 349.

255. Morgades - Casañas. 19 de gener de 1885. Ibid, pàg 350.

de Sardà era important i si algú la refutava, pitjor per ell²⁵⁶.

Dos mesos després, pel març de 1885, sabem que Morgades encara era contrari a què el treball de Pazos es publicés²⁵⁷. Però el més interessant és la descoberta, que feren Joan Bonet i Casimir Martí, de l'espionatge a què era sotmés el prelat de Vic, sobre aquest tema, per part de Ramon Corbella, un eclesiàstic de la diòcesi vigatana de passat carlí i que treballava en la secretaria del bisbe. Nosaltres l'hem pogut veure com a secretari personal de Morgades en les visites pastorals i en d'altres afers. Les proves aportades per Bonet i Martí són concluents: Corbella anava informant Sardà i Salvany de tota la correspondència entre Morgades, Pazos i Fernández Zunzunegui que hem referit més amunt i li comunicava les intencions del bisbe. Morgades, que estava tan molest per l'activitat de Sardà, tenia, sense saber-ho, un espia d'ell a casa seva²⁵⁸.

Finalment, l'obra de Pazos sortí publicada a mitjans de juliol de 1885. Segurament trià aquell moment per considerar-lo el millor, ateses les disposicions i recomanacions vaticanes que s'havien fet a destacades persones del sector integrista pels seus escrits durant aquells mesos, aspecte que ja hem tractat. També era en plena efervescència l'incident del cardenal Pitra i la carta de Lleó XIII a l'arquebisbe de París, un text condemnatori de l'actitud radical dels intransigents.

El 20 de juliol, Celestino Pazos enviava al nunci dos exemplars del seu llibre, un dels qual havia de ser per a Lleó XIII, acompanyats d'una carta on li deia a Rampolla que, amb el seu treball, havia procurat "que no enerve en lo mas minimo la consideracion y el respeto que son debidos á la Gerarquia Eclesiastica, y en lo que la Catolica España ha dado siempre muestras de su fervorosa religiosidad"²⁵⁹. No cal dir que la resposta del nunci és un model de diplomàcia vaticana, sobretot quan li diu que "en cuanto mis ocupaciones me lo permitan no dejaré de fijar mi atencion en su trabajo, pero entretanto me es muy grato confirmarle en los sentimientos de acatamiento y respeto

²⁵⁶. Casañas - Morgades. 24 de gener de 1885. Ibid, pàg 351.

²⁵⁷. No sabem per una minuta de carta que degué escriure a Fernández Zunzunegui el 23 de març. Ibid, pàg 354.

²⁵⁸. Les cartes entre Corbella i Sardà són impressionants per comprovar amb quina precisió era espiat Morgades. Bonet i Martí, op. cit., pàg 372-73.

²⁵⁹. Celestino Pazos - Rampolla. 20 de juliol de 1885. ASV NM t VI, r I, s III, nº 3 k.

hacia la autoridad que segun dice en su carta le animan á V."²⁶⁰.

Hem vist com Celestino Pazos redactà la seva obra a Madrid. Aquests viatges a Madrid provocaren un cert enrenou en el capítol de la catedral de Vic. No sabem, encara que ens ho imaginem, fins a quin punt hi havia una forta enemistad entre el canonge i els seus companys i com, probablement, les posicions de Pazos en podien ser l'origen. El cert és que a rel d'una estada a Madrid, l'abril de 1884, el capítol vigatà li havia restat una tercera part de les seves retribucions. Una instància de Pazos al ministre de gràcia i justícia, datada a Madrid el 20 de desembre de 1884, ens en dóna les pistes²⁶¹. En ella, Pazos argumenta que havia anat a Madrid en ser cridat per predicar a la Capella reial, cosa que l'eximia de la seva presència a Vic, i li demana que estudii la situació. El jutge de la capella reial, al qual Pazos també va recòrrer, escrigué al Patriarca de les Indies, capellà de la monarquia, per dir-li que la raó assistia a Pazos, tot assenyalant-li la butlla de Climent VIII que el justificava²⁶². El Patriarca de les Indies, per la seva banda i després d'aquest dictamen, explicà al ministre de gràcia i justícia els drets de Pazos²⁶³. Aquest ho degué referir a Morgades i el bisbe de Vic el va escriure per dir-li que el capítol vigatà havia actuat d'aquesta manera per seguir les constitucions i normes pròpies d'aquesta institució. Tot i això, afegia que "El Obispo que suscribe, sin embargo, y su Cabildo acatarán la resolución que por quien corresponda se tome sobre el particular"²⁶⁴. El ministre de gràcia i justícia, Silvela en aquell moment, envia una carta al nunci per explicar-li el cas de Pazos, reclamar que expressés la seva opinió i, a més, que es fes una resolució que pogués servir, cara al futur, de norma d'actuació en aquests casos²⁶⁵. El nunci el

²⁶⁰. Rampolla - Celestino Pazos. 27 de juliol de 1885. ASV NM 536, t VI, r I, s III, nº 3 k.

²⁶¹. Pazos - ministre de gràcia i justicia. 20 de desembre de 1884. ASV NM 546 t VII, r I, s II, nº 1.

²⁶². Jutge de la Capella reial de Madrid, Mariano Saens de Cerviano, - Patriarca de les Indies. 12 de gener de 1885. ASV NM 546, t VII, r I, s II, nº 16.

²⁶³. Patriarca de les Indies - ministre de gràcia i justicia. 17 de gener de 1885. ASV NM 546, t VII, r I, s II, nº 16.

²⁶⁴. Morgades - ministre de gràcia i justicia. 24 de febrer de 1885. ASV NM 546, t VII, r I, s II, nº 16.

²⁶⁵. Ministre de gràcia i justicia - nunci. 14 d'abril de 1885. ASV NM 546, t VII, r I, s II, nº 16.

contestà el 22 d'abril, exposant-li els drets de qualsevol canonge d'absentar-se per uns dies de la seva residència per motius justificats i amb el permís del prelat i marcant-li els terminis màxims d'aquesta absència, cosa que podia servir com la norma que reclamava el ministre. Alhora, però, no s'està de dir que, en les reclamacions que fa Pazos, no hi posa els dies que va ser fora, "por lo tanto no puede juzgarse, si hubo ó no abuso"²⁶⁶. Malgrat tot, li expressa que "no tenemos inconveniente, en que se expida un Rl. Dto. concordado, en que se declare, ser justa causa de excusa de residencia, la de venir á predicar en la Rl. Capilla por el tiempo que fije el respectivo Sr. Ordinario Diocesano, que para remover abusos tendrá presente, que hoy, merced á las vias ferreas, la distancia mayor entre las capitales de la península y Madrid, se salva en un solo dia"²⁶⁷. Per tant, el nunci veia amb bons ulls l'absència d'un canonge per anar a predicar a la capella reial, cosa que és un honor no només pel "Predicador, sino tambien de la Iglesia á que pertenece"²⁶⁸, i deixava al prelat corresponent la decisió de justificar-li la durada del permís per aquest dret. El nunci, però, va voler, posteriorment, informar-se sobre la qüestió a Roma i, per aquest motiu, adreçà un informe al secretari d'estat²⁶⁹. A la demanda de si calia fer una disposició vaticana al respecte, el cardenal Jacobini el contestà amb una mostra de la prudència de la diplomàcia de la Santa Seu. Li diu que no hi ha inconvenient, però que cal saber si aquest problema és corrent entre algun canonge i el seu respectiu capítol: si és habitual, el Vaticà faria la norma, però, si no ho és, el millor és callar i no fer disposicions per casos aïllats que sempre els comprometrien. Valia la pena actuar si el problema existia perquè, si no, no era necessari intervenir des de dalt de tot²⁷⁰. El nunci féu la consulta i li respongué que no hi havia hagut cap més altre cas²⁷¹. Les coses degueren quedar així. Tot plegat, però, ens serveix per

²⁶⁶. Nunci - ministre de gràcia i justícia. 22 d'abril de 1885. ASV NM 546, t VII, r I, s II, nº 16.

²⁶⁷. Ibid.

²⁶⁸. Ibid.

²⁶⁹. Nunci - secretari d'estat (còpia). 30 d'abril de 1885. ASV NM 546 t VII, r I, s II, nº 16.

²⁷⁰. Secretari d'estat - nunci. 11 de maig de 1885. ASV NM 546, t VIII, r I, s II, nº 16.

²⁷¹. Nunci - secretari d'estat (còpia). 21 de maig de 1885. ASV NM 546 t VIII, r I, s II, nº 16.

suposar dues coses: la primera, l'enemistat entre Pazos i el capítol de Vic, aspecte avalat per la constatació que en cap capítol havia passat un cas semblant i, la segona, que l'absència del xantre, amb aquesta excusa de ser capellà reial, degué ser molt llarga i reiterada, com ho demostra el fet que Pazos no digui mai quan temps havia passat fora i l'evidència que tenim de la tasca que feia a Madrid en escriure el llibre contra Sardà. No hem pogut trobar com acabà l'afer, ni el paper de Morgades en la seva resolució. El buidatge de les actes del capítol de Vic, que no hem fet, ens donarà, potser, la resposta.

Un informe de Morgades revelador del seu pensament.

Un informe manuscrit i sense data de Morgades (probablement és de finals d'estiu o començaments de la tardor de 1885), ens serveix per veure quin era el punt de vista del prelat sobre la divisió del catòlics d'Espanya i, alhora, ens descobreix les seves conviccions més profundes²⁷².

Per a Morgades, l'integrisme pretenia tenir el monopolí del catolicisme:

"El objeto claro y manifiesto es apoderarse del clero y pueblo fiel, y hacer alrededor del Papa y de los obispos el más completo vacío, a fin de que todo el mundo haya de acudir al partido para hacer alguna manifestacion u obra religiosa, estorbándola en caso contrario."²⁷³

Aquest objectiu l'havien assolit força, car molts capellans i feligresos, davant la por de ser considerats com a liberals o de tenir alguna idea que s'hi pogués qualificar, es passaven absolutament al seu bàndol. La radicalitat dels intransigents feia que molts tinguessin temor d'expressar-se lliurement. La militància extrema i la pressió que exercien amb el seu treball de mobilització, fruit d'aquesta mateixa radicalitat, feia que

272. Aquest manuscrit es troba a Seminari d'Història Contemporània de l'Església a Catalunya, de la Biblioteca Episcopal de Barcelona. Nosaltres seguirem l'anàlisi que en fan Bonet i Martí, op. cit., pàg 390- 92, perquè la trobem excellent. La datació del manuscrits l'han feta els mateixos autors i no pensem, de moment, que s'hi pugui objectar res. Ell l'atribueixen a uns apunts per tal de fer la Visita ad limina, cosa perfectament probable, tot i que en la Visita esborrany de cara a lliurar un document privat a les autoritats vaticanes.

273. Ibid.

semblés que eren molts els que pensaven com ells. Radiografiava, perfectament, el domini i l'autoritat que poden tenir unes minories, convençudes i pressionants, sobre una majoria que dubta. La cita és clara:

" este objeto se ha logrado ya en muchos individuos del clero y pueblo que, por afición al Partido y por horror que les causa pasar por liberales, en la alternativa que se ha sentado de carlista o no católico, han dejado seducirse para abandonarlo todo antes que aparecer siquiera resabiados. Hay que notar también que los más atrevidos hacen sobre los demás la misma presión que hacen todos los demás partidos sobre sus huestes, y, por consiguiente, el número aparece mayor de lo que realmente es."²⁷⁴

Aquesta pressió s'aconseguia mitjançant uns grans esforços de mobilització. I la premsa integrista hi jugava un paper fonamental, car servia per mantenir els partidaris cohesionats i aplegats. A més, s'havia creat una xarxa de publicacions que feia que els seus escrits si no es publicaven en un lloc sortissin en un altre:

" Lo que no puede insertarse en uno, se inserta en otro; lo que no puede hacerse en una diócesi, se hace en otra; y como en circunstancias dadas, p. e. cuando la adhesión al papa de lo que se llamó la prensa católica de España, se suman y firman juntos, resulta la solidaridad de ideas y de responsabilidad entre todos."²⁷⁵

Per a Morgades, si desaparegués la pressió psicològica que comportava aquesta mobilització ideològica radical, el clergat i el poble es tranquilitzarien, les coses serien més planeres i es tindria un camp d'actuació més ampli. Però aquest estat d'agitació i de rebel·lió era l'estratègia que més convenia al grup intansigent per seguir dominant la ment i la voluntat del poble i dels eclesiàstics.

El paràgraf més impressionant de la nota de Morgades, però, és el que transcriurem tot seguit. Amb una clarividència notable explica què pot passar si continua aquesta influència del carlisme en el clergat. Ens mostra el perquè Morgades n'era contrari i alerta, molt atinadament, sobre el perill que representa pel clergat i l'Església que se'l s identifiqui amb un partit que ha generat greuges a certes poblacions a causa de les tres guerres civils que els ha tocat viure. De fet, ens resumeix molt bé la posició política de Morgades, una de les fites del nostre treball:

" Si en todas partes es siempre un gravísimo inconveniente que el clero se afilie a un partido político y haga de esto pública

^{274.} Ibid.

^{275.} Ibid.

manifestación, en España lo es doblemente, porque en el período de cincuenta años ha habido tres guerras civiles que forzosamente han debido causar sobre muchos pueblos grandes estragos y causado grandes escándalos, y por lo mismo es inconvenienteísimo que el clero se asocie al Partido que los ha causado, si no quiere participar de la animadversión que los pueblos perjudicados y escandalizados tienen al partido que los ha causado, al mismo tiempo que proclamaba la bandera de Dios, Patria y Rey.

Este inconveniente sube de punto si se atiende que la Revolución en España va adelantando: que cabe en lo posible ocasionar una nueva guerra civil y tenga entonces especioso pretexto para perseguir al Clero que anticipadamente se declaró partidario suyo.²⁷⁶

Repetim que ens trobem davant d'unes impressions sobre el carlisme i el futur de l'Església a Espanya que ens posen davant del propi marc de reflexió que Morgades va haver de fer a partir de l'última guerra carlina. Malgrat que, doctrinalment, el bisbe de Vic no era gaire lluny dels postulats integristes, és clar que l'experiència històrica l'havia fet arribar a unes conclusions que no s'aparten gaire del que realment passà. La identificació entre el reaccionarisme més absolut i l'església serà un dels elements que ens poden explicar millor l'anticlericalisme a les grans ciutats catalanes que, molt aviat, el 1909, calarien foc a molts edificis religiosos.

Alguna cosa del món modern s'havia d'acceptar i aquest esforç, encara que molt matitzat i lent, era el que guava les directrius de Lleó XIII. Una prova d'això era la publicació de l'encíclica *Immortale Dei*, datada a Roma l'1 de novembre de 1885. L'obligació de fer la Visita ad limina va fer que Morgades fos a Roma durant aquelles dates i, per tant, va ser rebut en audiència pel Papa i es va poder entrevistar amb les altes jerarquies vaticanes precisament quan es feia públic l'escrit papal. Com és sabut, la *Immortale Dei* significa el reconeixement de la realitat de l'existència de dues potestats, la civil i la religiosa, que havien de conviure i establir les relacions pertinents. Malgrat reafirmi l'origen diví de qualsevol poder, accepta que pot haver-hi una varietat legítima de formes polítiques, sobre les quals l'Església ha de treballar per tal de procurar que no s'allunyen dels postulats religiosos i de la seva missió de cristianitzar la societat. Sens dubte, avalava la interpretació dels "conciliadors" i la línia seguida per Morgades. Un paràgraf del comentari que va fer de l'encíclica és molt clar per constatar-ho:

" Ya que no depende de nosotros cambiar de repente los malos gobiernos por otros que, desempeñando su autoridad según la

²⁷⁶. Ibid.

voluntad de Dios, se empleen en asegurar y propagar su santo Reyno sobre la tierra, procuremos cumplir nosotros nuestras obligaciones según la doctrina de nuestro inmortal Pontífice y mucho se habrá adelantado. Se ha dicho, y es verdad, que los pueblos tienen los gobiernos que merecen. Que se conviertan los pueblos á Dios y tendrán buenos gobiernos; pues los malos no tienen razón de ser sinó como castigo del Cielo, ó manifestación del estado de las muchedumbres, ya sea por su corrupción, su debilidad ó su negligencia." ²⁷⁷

La tesi de la regeneració cristiana de la societat, com un pas per a convertir els governs en fidels seguidors dels postulats cristians, no pot quedar més evident.

El respecte al procés polític de la Restauració i al poder constituit, seguint l'esperit de la Immortale Dei, quedaria de manifest en el document collectiu que van fer alguns bisbes reunits a Madrid amb motiu de les exèquies d'Alfons XII. Un document del 15 de desembre de 1885, tramès a Morgades pel primat espanyol el 23 del mateix mes. Morgades, que no era a Madrid, s'hi adherí i el va fer públic a la diòcesi a través del butlletí eclesiàstic del bisbat²⁷⁸. En l'escrit original hi ha la signatura de vint-i-cinc prelats, d'entre els quals cal destacar la del bisbe de Barcelona que, d'aquesta manera, jugava la carta conciliadora fora del bisbat i la intregrista, o milor dit, la inhibitòria davant d'aquest grup, dins la seva diòcesi. En el document collectiu hi ha l'adhesió a les directrius expressades en la Immortale Dei i a la carta papal al cardenal-arquebisbe de París. Després fan cinc declaracions:

1. Respectant l'encíclica, "debemos declarar y declaramos, como asunto que es de actualidad, especialmente en varias de nuestras Diócesis, que si bien la política debe basarse sobre la Religión, y ser informada por ella, la Religión y la política son, sin embargo, cosas muy distintas y que jamás deben confundirse; y que, salva la unidad en la Fé y en los principios católicos, puede con toda licitud sostenerse

²⁷⁷. Comentari de Morgades sobre l'encíclica Immortale Dei en la presentació de la publicació al butlletí. Roma (visita ad limina), 30 de novembre de 1885. BOE BV nº 834, 1 de desembre de 1885. p. 481-82.

Mes tard féu Morgades una Carta a Lleó XIII en motiu de la Immortale Dei. Vic, 18 de gener de 1886. BOE BV nº 890, 15 de febrer de 1886. Es tracta d'una carta laudatòria de l'encíclica enviada al Sant Pare. Cal ressenyar aquesta política de Morgades de bona relació amb el Vaticà amb constants cartes reconeixent les disposicions pontificies.

²⁷⁸. Adhesió de Morgades al document collectiu que van fer alguns bisbes reunits a Madrid per les exèquies d'Alfons XII. Vic, 18 de gener de 1886. BOE BV nº 889, 30 de gener de 1886.

controversia" ²⁷⁹

2. Opinen que, malgrat ser els diaris catòlics el mitjà més adient per discutir qüestions polítiques i religioses, cap d'ells, però, "tiene la misión de calificar, y menos de definir, si tal ó cual teoría ó opinión cabe ó no dentro de la doctrina católica"²⁸⁰, cosa que només ho han de fer els bisbes i les autoritats eclesiàstiques.
3. Declaren, per tant, que cap periòdic o revista s'ha d'escapar de l'autoritat del bisbe si no vol deixar de ser considerat com a catòlic.
4. Donen llibertat perquè qualsevol autor pugui escriure el que cregui convenient en defensa de les seves posicions religioses, però exigeixen que no es revesteixi d'una autoritat que no té per desqualificar d'altres possibles opinions.
5. Decreta que cada prelat publiqui, amb la signatura de tots els que ho han fet originàriament, el present document en els seus respectius butlletins eclesiàstics per tal de donar-li més autoritat. Diu, a més, que s'enviarà a aquells prelats que no l'hagin signat per si tenen ganes d'adherir-si.

Sens dubte és tracta d'un document que, aprofitant les últimes declaracions de Lleó XIII, intentava posar ordre en les disputes entre els integristes i conciliadors.

L'exacerbació de la rivalitat entre Morgades i Català.

Ja hem vist, anteriorment, com les relacions entre el bisbe de Barcelona i el prelat vigatà eren tenses. Les diferències de criteri en el tractament que s'havia de donar als integristes, el desig, per part de Català, d'esborrar la influència que Morgades tenia sobre persones que havien col.laborat amb ell durant el pontificat d'Urquinaona i que tenien un cert pes a Barcelona i, ben segur, el diferent caràcter d'ambdós prelats, va fer que la rivalitat entre ells pugés de to i agafés un aspecte que ben be

²⁷⁹. Document col·lectiu que van fer alguns bisbes reunits a Madrid per les exèquies d'Alfons XIII. Madrid, 14 de desembre de 1885. BOE BV nº 889, 30 de gener de 1886. p. 48.

²⁸⁰. Ibid, p. 48.

podríem definir d'odi. Segurament no hem de descartar la gelosia de Català per l'acció pastoral de Morgades i per les seves relacions amb els prohoms més importants de la societat barcelonina, com la motivació principal del que analitzarem més endavant.

El 9 de febrer de 1886, Jaume Català i Albosa escrivia una llarga carta al nunci Rampolla que comença d'aquesta manera:

"Muy Sr. mio y veneradísimo Hermano: Está pasando en esta Ciudad una serie de hechos que indudablemente han de ocasionar profundísimo disgusto y me han de dificultar la obra de pacificación que con tanto trabajo estoy llevando á cabo.

El Sr. Obispo de Vich se ha propuesto sembrar la cizaña en este Obispado hasta el punto de que ya no puedo callar, pero antes he creido conveniente dar de todo conocimiento á V. Hace cerca de dos meses que las tres ó cuatro personas, entre ellas el P. Llanas, que aquí se ocupan de una política que solo calificaré de contraria á la paz y unión del clero, difunden noticias alarmantes acerca de que va á ser condenado tal ó cual Sacerdote, tal ó cual publicación; añadiendo que el Sr. Obispo de Vich les ha asegurado que así sería merced á sus gestiones en Roma. Desde que estoy en Barcelona propalan igualmente todos los días noticias de que me van á hacer Arzobispo, y hasta Cardenal, y que me sucederá en Barcelona el Obispo de Vich. No puede V. imaginar la alarma que produjo entre el Clero y la gente de bien la primera noticia que venia acompañada de otras análogas y las miles de veces que me he visto obligado a desmentir privadamente la que á mi persona se refiere; pero no he de ocultar que el propósito de sembrar la duda sobre mi existencia aquí y las consecuencias que esto trae se consigue en parte."²⁸¹

Primera acusació: Morgades intoxica el bisbat de Barcelona amb la finalitat de desestabilitzar i posar bastons a les rodes a la política del prelat barceloní de pacificació del bisbat. Aquest "sembrar la cizaña" tindria dos vessants. El primer, difondre notícies sobre la condemna de tal capellà o tal publicació. Es refereix, sens dubte, als rumors que hi havia sobre una possible denúncia del llibre de Sardà, davant de la sagrada congregació de l'Index a Roma, atribuïda a Morgades. Rumor que alertà a Sardà, per les informacions del seu espia Corbella des de Vic, i que degué comentar al bisbe de Barcelona²⁸². En aquells moments, però, no hi havia res de res. Més endavant sí que es va produir, com veurem, una intervenció romana sobre *El liberalismo es pecado*. El segon vessant d'intoxicació portada a terme per Morgades sobre la diòcesi de Barcelona, segons la versió de Català,

²⁸¹. Català - Rampolla. 9 de febrer de 1886. ASV NM 543 t VII, r II, s v, nº 38.

²⁸². Veure tot el procés de consultes de Sardà a amics seus residents a Roma, a Casañas i d'altres a Bonet i Martí op. cit., pàgs 405-410.

era el de fer córrer rumors sobre el trasllat del prelat vigatà a la seu barcelonina. Català, sens dubte, sempre va viure amb la sensació que, per moltes persones importants de la Ciutat Comtal, el bisbe desitjat era Morgades. Potser sí que podríem dir que ja s'estava formalitzant l'opinió generalitzada que el lògic successor de Català havia de ser, arribat el cas, el bisbe de Vic.

La carta continua, però, tocant temes més escabrosos, com els econòmics:

"Existia en esta Diócesis una pingüe testamentaria llamada de Dña Rosa Duran, á cargo del Penitenciario y del Párroco de San Justo. Pues bien, nombrado el Penitenciario Obispo de Vich, entes de dejar el primer cargo vendió los cuantiosos bienes de dicha testamentaría, simuló ventas de grandes heredades que no pudo vender y aunque este albaceazgo era perpetuo y para fines piadosos de esta Diócesis, ni han dado cuentas, ni me han dicho una palabra. Y me he callado *pro bono pacis* y por tratarse de un Obispo."²⁸³

Després d'aquesta acusació, un altre motiu de controvèrsia era la residència per a capellans vells i malalts de les Corts:

"Existe en esta Diócesi en las afueras de Barcelona un Asilo para Sacerdotes ancianos ó enfermos, labrado con dinero del difunto Obispo Sr. Montserrat, dotado con varias cantidades facilitadas por el Obispo, despues Cardenal, Sr. Lluch, y con fuertes sumas de la testamentaria de una Señora llamada Magrans, y de todo ello cuidaba, por encargo privado del Sr. Obispo Urquinaona y del Sr. Lluch, el Penitenciario Sr. Morgades. Tampoco me habló palabra de este asunto hasta que no tuvo mas remedio cuando murió el Capellan Director, y aun fué para decirme que deseaba tuviese yo participacion en el nombramiento, suponiendo que él era el dueño del establecimiento y de todos sus recursos. Tambien me callé por mas que se daba el escándalo de que el Obispo de Vich gobernase un establecimiento eclesiástico de mi Diócesis. El Sr. Obispo hubo de reclamar al sobrino testamentario de la Señora aludida, mas de veinte mil duros que debe entregar al Asilo, y dicho testamentario le contestó que no siendo ya Penitenciario no solo no debia entregarle el dinero reclamado, sino que le exigia entregase los diez mil y pico de duros que tenia en su poder, al Obispo de Barcelona que era el legitimo dueño del Asilo. El interesado me dió parte del asunto y eludió entrar en estas cuestiones, por mas que el Clero en masa se me condolia de esta intrusion del Sr. Obispo de Vich. Entre este Sr. y el Albacea se agrió tanto la cuestión que este le amenazó con llevarle a los tribunales. Proximo á darse este escándalo contuvo la cosa ofreciendo entregarlo todo, en perentorio plazo, al de Barcelona. Efectivamente me pidió oficialmente entregarme todo con condiciones deprimentes, pues resultaba de ellas cláusula de reversión á los Herederos del Sr.

^{283.} Ibid.

Morgades y de otros dos que se daban así mismo el título de fundadores, y decían que lo habían hecho con dinero de su peculio particular, cuando realmente no habían gastado un céntimo suyo. Afortunadamente tenía yo en mi poder documentos, datos y cuentas; y con ellos á la vista redacté un decreto muy mesurado, poniendo como suele decirse, los puntos sobre las iés. Entonces ofrecieron darme los sin condiciones, pero á pesar de que van transcurridos siete ó ocho meses, con pretestos y dilaciones nada ha hecho el Sr. Obispo, ni yo le he reclamado *pro bono pacis*.²⁸⁴

I continua acusant-lo d'altres coses:

"Hace poco más de un año murió en esta Ciudad un Señor que tenía muchos sobrinos y parientes, algunos pobres, y era público, porque lo decía a todo el mundo antes de morir, que en su testamento legaba más de ciento veinte mil duros al Obispo para que los repartiera al Hospital, Hospicio y varios otros establecimientos caritativos, sin perjuicio de grandes legados á sus próximos parientes y á una sobrina del Obispo de Vich que este logró introducir en casa de dicho Sr. como ahijada. Pues bien, un mes ó dos antes de morir el Sr. Aludido, se presentó en Barcelona el Sr. Obispo de Vich, hizo cambiar el testamento, é hizo nombrar heredera universal á su Sobrina, suprimiendo todos los legados piadosos. Puede V. pensar el escándalo que se dió en Barcelona cuando se supo que esta herencia, pagados los legados á los sobrinos y parientes del difunto, asciende á más de trescientos mil duros efectivos; y el escándalo es mayor porque en el testamento se consignaron, entre legados pios y funerales, menos de Mil duros. También callé, á pesar de que estaba enterado de todo, puesto que era muy público."²⁸⁵

Com podem veure, el reguitzell de retrets és impressionant i, deixant de banda la possible raó d'un o de l'altre, la manera de presentar-ho és sorprendent si tenim en compte que es tracta de dos bisbes. Però el que ve seguidament és també molt fort perquè Català acusa Morgades, ni més ni menys, que de lladre:

"Al llegar á Barcelona, hace más de dos años, en un convento de Monjas me hicieron dar la bendición con una magnífica custodia que había mandado labrar un Sr. difunto, para el Seminario, añadiendo que debía serme entregada por el Sr. Obispo de Vich, que era rector del Seminario cuando se labró la Custodia. Ha pasado este tiempo sin decírmelo nada, y según voces nada se me entregaba porque el Sr. Obispo de Vich debía sucederme en este Obispado.

A todo me he callado porque jamás he dado importancia á asuntos de dinero, y principalmente porque no debía yo añadir leña al fuego."²⁸⁶

El tema central, però, era la restauració del monestir de Ripoll.

²⁸⁴. Ibid.

²⁸⁵. Ibid.

²⁸⁶. Ibid.

Català no suportava que Morgades actués a Barcelona explicant el projecte i recollint adhesions. En el fons, no podia tolerar que un prelat de fora remenés, per interessos propis, en el seu bisbat. La significació política, patriòtica i de prestigi que tenia el projecte de Ripoll era tan gran que Català no podia permetre que Morgades se li mengés el terreny, que esdevingués el bisbe de Catalunya de més prestigi. Un prestigi que, a més, anava adquirint des de Barcelona:

"Mas, en estos momentos la cosa cambia de aspecto, y á todo trance se quiere perturbar mi Diócesis, y esto no lo puedo mirar con indiferencia. El Sor. Obispo de Vich se presentó en esta Capital el dia antes de la Purificación. A los dos días se presentó con un canónigo para hacerme entrega, segun dijo, de la Custodia mencionada, y no me habló de otro asunto alguno. Supe de seguida que los tres ó cuatro perturbadores de mi Diócesis iban y venian de casa del Obispo, que se celebraban reuniones en otras casas para distraer la atención, y que se movían mucho en todas direcciones para comprometer á eclesiásticos y seglares con el pretexto de reedificar el Monasterio de Ripoll, pero con el propósito de crear aquí un núcleo que trabaje solapadamente contra la Autoridad del propio Obispo, manifestando *sotto voce* á todos que tenía la aprobación de todo del Sr. Nuncio Apostólico que le había escrito una carta aprobando previamente el pensamiento de reedificar un Monasterio, que ya no existe (que no se reedificará) y del cual solo quedan en pie parte de una fachada del siglo noveno, y un trozo de claustro, ambos muy apreciados por ser un resto valioso del arte bizantino. Para mover bulla y dar en la cara al Obispo de Barcelona, anunció el Sr. Obispo de Vich en los periódicos, que celebraría una reunión en la casa Lonja, teniendo lugar ayer tarde con asistencia de unas setenta personas. A mí nada me importa que el Sr. Obispo de Vich trate de levantar de nuevo el Monasterio de Ripoll, ni que busque dinero para el objeto, pero me importa mucho que venga á mi Diócesis, que celebre reuniones para asuntos religiosos, y dándoles este colorido, y comprometa á clérigos, y ande de aquí para allá sin contar con el Obispo del lugar, y obrando como si no hubiese Obispo en Barcelona. Ahora mismo, segun he visto en los periódicos de esta mañana, resulta que ha comprometido á tres ó cuatro clérigos de este Obispado, entre ellos tres Canónigos que son los Sres. Codina y los célebres Estalella y Ribas, los cuales, junto con otros seglares, constituirán la Junta de Barcelona, auxiliar de la del Obispado de Vich. ¿Puede esto pasar? ¿Puede el propio Obispo mirar indiferente como un Obispo forastero viene aquí á plantar *altare contra altare*? ¿Puedo yo consentir que el Obispo de Vich, con este pretexto ó el otro, venga aquí á sembrar la discordia entre mis diocesanos y mi clero? ¿Puedo consentir, sobre todo, que vengan solapadamente á perturbar mi Diócesis?"²⁸⁷

El final de la carta no pot ser més contundent: cal posar Morgades a

287. Ibid.

ratlla:

"He cumplido ya con mi deber diciendo á V. lo que pasa. Debo añadir que sino se pone á raya al Sr Obispo de Vich, pronto se tocarán las consecuencias"²⁸⁸

La resposta del nunci a la carta de Català comença per expressar-li que "No ha podido menos de causarme sentimiento el contenido de su carta de 9 del corriente, lamentando como él que mas no reine perfecta armonia entre dos Hermanos, aunque por otra parte vea con gusto la conducta prudente que en el particular ha tenido V. hasta aqui, y confiadamente espere pueda V. seguir en ella para evitar toda clase de escandalos y publicidades."²⁸⁹

Li asssegura que no es pensa traslladar-lo de diòcesis i que, per tant, qualsevol informació sobre la seva marxa de Barcelona és un rumor sense sentit:

" Desde luego puedo decir a V. que no se ha pensado nunca en alejar á V. del campo abierto á su mucha é inteligente actividad por la voz del Sumo Pontifice; cuanto se haya dicho en contrario no tiene ningun fundamento, y no merece pues más crédito que los chismes más vulgares."²⁹⁰

Sobre Ripoll, el nunci li diu que només ha lloat la idea:

" Respecto á mi carta relativa al proyecto de reedificar el Monasterio de Ripoll puede V. comprender facilmente que no entraña ninguna aprobacion sobre la manera de llevarla á efecto ó de recaudar los necesarios recursos, limitandome yo á alabar el celo encaminado á devolver al culto religioso un santuario de la Virgen, lo que parecía harto natural en la circunstancia de haberseme comunicado el referido proyecto, despues de tomada posesion del indicado Monasterio."²⁹¹

Sobre els altres temes, li comunica que farà gestions oportunes perquè una persona que té una certa influència sobre el bisbe de Vic li faci alguna indicació, tot amb la finalitat que es pugui superar els impediments que fan difícil, a hores d'ara, la necessària relació entre els dos prelats.

No tenim més notícies d'aquestes friccions fins el mes d'agost, per una llarga carta de Morgades al nunci. El bisbe de Vic li diu, en primer lloc, que s'ha asabentat pel degà de Tortosa que està al corrent de les divergències entre ell i el bisbe de Barcelona. Aquest canonge tortosí potser

²⁸⁸. Ibid.

²⁸⁹. Rampolla - Català (còpia). 12 de febrer de 1885. ASV NM 543 t VII, r II, s V, nº 38.

²⁹⁰. Ibid.

²⁹¹. Ibid.

va ser la persona de confiança que havia parlat amb Morgades, tal i com el nunci havia assegurat a Català que es faria.

La carta continua tocant tots els punts que li retreia Català:

" Caundo apareció con motivo de la cesion de un Asilo de Sacerdotes que en union de otras dos personas habia fundado en Barna quise escribir á V.E. para que viese la inconveniencia en el fondo y en la forma con que se exigia. No quise hacerlo para que no pudiese decirse que me constituia en acusador de un Hermano y de un amigo. Acabé por ceder á cuanto se pretendia: han transcurrido ocho meses y no se me ha enviado el borrador de la escritura. Desde entonces se me han hecho verdaderos agravios, Excmo. Sr., nada he dicho: cuantas veces he ido á Barna, si ha habido ocasion he visitado al Hermano: la ultima vez que estuve alla, el 3 de febrero, con motivo de nombrar una comision para ayudarme en la restauracion de Ripoll, lo visité tambien aprovechando esta ocasion, de que dieron noticia los periodicos, para hacerle entrega de una magnifica custodia de plata dorada de valor 30.000 r., que se me ofreció para el Seminario cuando era Rector de él y que me fue entregado an aquellos dias. Conversé largamente con él y ni siquiera mereci que se me devolviese la visita. Despues oficial y particularmente he procurado manifestar siempre mi espíritu de paz y de buena armonia cual corresponde. He sido insultado por periodicos que hacen gala de salir bajo su inmediata aprobacion: han llegado á censurar en ellos un sermon predicado en el Seminario en mi presencia, sermon correcto á todas luces: se me ha incitado á los estudiantes á la insubordinacion; no habiendo permitido, conforme á las instrucciones de V.E. que mi clero se asociase á una manifestacion inconveniente y habiendo el clero obedecido con laudable oportunidad, fingieronse nombres que se decian de este obispado y con Sr. Sr. que se hacian pasar por Parrocos y vicarios del mismo, contra toda verdad, se demostraba que el Clero de Vich se apartaba de mis ordenes pues tuvieron cuidado de publicar hasta en el Siglo Futuro del dia 16 de Mayo de 1885 -edicion grande - que la prohibicion general de adherirse á tales actos era mas estricta en esta Diocesis, etc, etc. Nada he dicho, he procurado disminuir cuanto he podido la eficacia de estas provocaciones, y como he dicho me he portado con el Hermano visitandole hasta la ultima vez que estuve allí acostumbrado á que no se me devolviese la visita. Puedo hacer mas, lo haré de buena gana, y como con la Santa Sede ni con sus representantes no solo no discuto, sino que ni discurso sobre sus actots, incondicionalmente haré cuanto me prevenga que para mi será siempre honroso."²⁹²

Després de contestar sobre alguna de les acusacions que li havia fet Català -el tema de l'asil i el de la custòdia- i d'aprofitar l'ocasió per fer avinent a Rampolla que el bisbe de Barcelona no havia intervингut mai davant les critiques que li havien dirigit des de diaris barcelonins, Morgades

²⁹² . Morgades - Rampolla. 8 d'agost de 1885. ASV NM 543 t VII, r II, s v, nº 38.

exposa el perquè de la controvèrsia entre ambdós. Per a ell no té altra explicació que el diferent criteri davant les polèmiques polític-religioses que es vivien i l'actitud protectora de Català envers els integristes.

" Dios mediante, y con el permiso de V.E. no tardaré en ir á esa para auntos del obispado, especialmente para lo de Ripoll y si gusta le pondré en antecedentes, seguro como estoy de que entre tanto me oirá V.E. si algun cargo se me hace, pudiendo tomar la absoluta confianza de que por mi parte no ha habido ofensa alguna ni dado motivo á la interrupcion de la buenas relaciones que habian mediado entre los dos Hermanos, y que yo no acierto explicar por otra cosa que por el diferente criterio que hemos adoptado respecto la cuestion politico-religiosa que pierde á España. Yo he podido observar con gran contentamiento de la immensa mayoria del Clero y pueblo el temperamento que la Santa Sede y V.E. han señalado con una sabiduria superior á toda ponderacion. Yo respeto los motivos porque en Barna no se obra asi, me sobre la responsabilidad de mis actos para meterme á juzgar los agenos; pero á esto atribuyo que los que se han sentido molestados hayan tratado de levantar una muralla entre dos Hermanos y como el de Barna es muy susceptible, me temo lo han conseguido. Nada tema por mi parte, ni publica ni privadamente daré lugar á incidente desagradable alguno, haré cuanto V.E. me indique; aprovecharé toda ocasion para hacer ver mi buena disposicion de animo y espero que Dios hará lo demas. Lo que mas siento es que esta diferencia de criterio me da mucho mas trabajo sin conseguir todo el resultado, del que tendria sin tan constante provocacion. Tengo casi impresa una Pastoral por la cual si sus ocupaciones le permiten ojear, conocerá V.E. el estado de mi animo y el de la Diocesis; si en algo voy errado, la mas leve indicacion de V.E. bastará para callar ó cambiar de rumbo. Entre tanto como hago notar, vamos perdiendo terreno y mucho contribuye el no al movernos todos al pie de la letra á lo dispuesto por Su Santidad.

No he querido con esto zaherir a nadie: á mi superior gerarquico he debido levantar aunque no sea mas que una punta el velo de lo que esta pasando en cataluña. Afortunadamente no pasa, á lo menos en tanta escala, en el resto de España."²⁹³

La resposta del nunci, datada el 12 d'agost, es limità a agrair-li la franquesa de les seves paraules i a explicar-li que les indicacions que li havia fet, a través del degà de Tortosa, no significaven cap atac o censura. Només el movia, segons Rampolla, el convenciment que calia fer alguna cosa per tal que tornés la bona harmonia entre dos prelats tan significatius²⁹⁴.

Com és de suposar, aquesta pau no arribà mai. Les acusacions que s'havien creuat eren tan fortes que difícilment es podia arribar a una

²⁹³. Ibid.

²⁹⁴. Rampolla - Morgades. 12 d'agost de 1886. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 91. L'esborrany es troba a ASV NM 543 t VII, r II, s V, nº 38.

entesa. Les relacions foren tenses sempre i la influència de Morgades a Barcelona va anar creixent dia a dia. De fet no anava desencaminat Català quan parlava que el bisbe de Vic li volia prendre la seu episcopal. Ironies del destí van fer que Morgades fos, precisament, qui el succeí a Barcelona.

Hi ha un seguit d'esdeveniments, sobre els quals no ens volem extendre i que només citarem, que hem d'enumerar per la transcendència que van tenir i perquè representen algun canvi en la situació política del moment. El 18 de juliol de 1885 s'havia mort Cándido Nocedal, el representant de don Carlos a Espanya, cosa que suposaria, a la llarga, un canvi en el pes específic dels integristes dins les files carlines. El 17 de maig de 1886 neixia Alfons XIII, fill pòstum d'Alfons XII, que significava la confirmació de la continuitat de la monarquia de la restauració. Un règim polític ja més assentat, sobretot després del controvertit pacte de el Pardo, i que ja gaudia del beneplàcit generalitzat de la jerarquia eclesiàstica espanyola i del suport del Vaticà. A més, tant l'actitud del duc de Madrid com la de Navarro Villoslada, quan el representava, anava variant pel que fa l'acceptació de les regles de joc de l'estat. La participació del carlisme, sense gaire èxit cal dir-ho, en les eleccions per a diputats provincials, començava a aixecar les primeres pedres del mur que separà els integristes dels carlins a partir de la ruptura de 1888. Són coses a tenir en compte, sobretot, perquè no cal enganayar-se pel triomf que suposà pels integristes el beneplàcit vaticà de l'obra de Sardà, tal i com veurem més endavant.

IV. 2. 4. MORGADES I L'AFER SARDÀ SALVANY - CELESTINO PAZOS.

La llum verda de la Santa Seu al llibre de Sardà i Salvany²⁹⁵.

A finals de gener de 1887, Morgades rebia un document de la Sagrada Congregació de l'Index on, després de participar-li que havien estat presentats a la Congregació els textos de Sardà i de Pazos, li comunicaven que no trobaven en el treball de Sardà res contrari a la doctrina de l'església i, en canvi, consideraven perniciós el llibre de Pazos, per la qual cosa determinaven que fos amonestat aquest últim autor pel seu ordinari²⁹⁶. El document era tramès a Morgades per creure que Pazos, que ja era canonge de Tortosa, encara estava sota l'autoritat del de Vic a l'haver estat xantre de la seva catedral.

Sobre aquest document de la Santa Seu, Joan Bonet i Casimir Martí es plantegen una pregunta molt interessant: "¿fins quin punt la decisió de donar curs a aquell document de la Sagrada Congregació de l'Index no va ser fruit d'una conjura de personalitats de segona fila, com el pare Carbó i el pare Saccheri, i de la permisività condescendent de personalitats de major relleu, que van otorgar-li poca importància i no van preveure de cap manera la ressonància que havia d'obtenir?"²⁹⁷ El fet que el document fos signat pel secretari Saccheri i no pel prefecte de la Congregació, cardenal Tomàs Maria Martinelli, i les mostres de desconeixement que mostrà el nunci sobre el text, com veurem més endavant, serien proves que afavoririen aquesta tesi.

295. Aquesta qüestió ocupa moltes pàgines del llibre de Bonet i Martí, op. cit., i n'és el tema sobre el qual gira tota l'obra. Es per tant de consulta obligada per veure'n tota la informació i el marc general. Nosaltres, al comentar només les coses que es refereixen a Morgades, deixarem de banda valiosa documentació que arrodoneix molt més el tema.

296. Secretaria de la sagrada congregació de l'Index - Morgades. 20 de gener de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 100.

297. Bonet i Martí, op. cit., pàg 474.

Podria haver-se donat el cas, alhora, que la tramitació s'hagués escaigut ja en plena malaltia del secretari d'estat Jacobini, car moriria un mes després, i se li hagués escapat del control. En qualsevol cas, i en aquest sentit participem dels interrogants que plantegen Bonet i Martí, tot té l'aspecte de ser un document aconseguit una mica de trascantó pels sectors integristes de la Congregació.

L'escalada de rumors sobre si s'havia presentat o no una denúncia del llibre de Sardà a Roma, finalment, s'havien esbandit. Les notícies eren certes. El que volem remarcar, però, és que tot plegat formava part d'una conjuntura caracteritzada per la intoxicació de suposicions i per atacs encoberts. Per un cantó, i com hem vist anteriorment, hi havia la creença que Morgades movia els fils perquè fos condemnat l'autor de *El liberalismo es pecado*. Pazos no es deslliurà, tampoc, del procés d'intoxicació. No deixa de ser curiós que, un any i mig abans, trobem una carta de l'arquebisbe de Santiago de Compostela al nunci, motivada pel desig del xantre de Vic de passar a ser degà a Madrid, en la qual deixa per terra al canonge vigatà i l'avisa de com és realment. L'accusa de ser un "desdichado", d'haver agafat una noia "para su servicio (...) a la qual muchacha se había entregado en cuerpo y alma, teniéndola aun en su compañía, convertida en una señorita" i de fer-la passar per la seva germana, mentre que té abandonada la seva mare i la seva véritable germana. Li explica, a més, que mai havia fet cas a les seves recomanacions perquè deixés aquesta noia i que, per acabar d'adobar-ho, era un liberal i un amic de liberals²⁹⁸. El nunci agraià al bisbe de Santiago la informació²⁹⁹, una informació que degué transmetre a Morgades. El bisbe de Vic el contestà per dir-li que a Vic no s'havia portat malament. Ara, li afegeix un paràgraf molt significatiu que diu:

" La publicacion del folleto es posible le acarree aqui alguna persecucion y en este sentido entiendo seria preferible fuera trasladado a otro puesto."³⁰⁰

Com és de suposar, Corbella, que espiava Morgades, va copiar les cartes i va enviar a Sardà aquestes sucoes notícies, cosa que alegrà moltíssim al capellà de Sabadell³⁰¹.

²⁹⁸. Cardenal Payá - nunci. 10 d'agost de 1885. ASV NM 548 t IX, r I, s I, nº 9.

²⁹⁹. Rampolla - cardenal Payá (còpia). ASV NM 548, t IX, r I, s I, nº 9.

³⁰⁰. Morgades - nunci. 17 d'agost de 1885. ASV NM 548, t IX, r I, s I, nº 9.

³⁰¹. Bonei i Martí, op. cit., pàg 403-405.

Tornem, però, al tema que havíem encetat abans. Com es pot suposar, el document de Roma sobre el *Liberalismo es pecado* exaltà els ànims dels integristes. L'entusiasme de Sardà i dels seus amics es palesa en la correspondència entre ells, reproduïda en el llibre de Joan Bonet i Casimir Martí, i en les informacions de la premsa intransigent -"El Correo Catalán" el publicava el 6 de febrer i ràpidament es va escampar³⁰².

Per integristes, o almenys pels més destacats, Casañas entre ells³⁰³, quedava clar que el "delator" de Sardà a Roma havia estat Morgades i, de fet, el bisbe de Vic apareixia com el gran perdedor. No sabem fins quin punt pot ser certa la hipòtesi que culpabilitza Morgades d'enviar el llibre de Sardà i el de Pazos a la Congregació de l'Index per tal que en fes una resolució condemnatòria del primer. No hem consultat els documents de la Congregació de l'Index que, per altra banda, són secrets. Tot i això, no hi veiem l'estil del bisbe de Vic, amb la qual cosa no volem dir que Morgades no tingués entrevessat Sardà i perseguís lligar la seva possible influència. ¿Havien estat gent de l'entorn del prelat vigatà? Pot ser perfectament. També podria haver-se donat el cas que la deliberació sobre aquests llibres s'hagués activat en un moment en què es podia tenir la certesa que els intransigents podien forçar la Congregació a fer un document com el que va sortir. Ara per ara, però, no tenim proves sobre cap hipòtesi i, per tant, ho hem de deixar aquí.

La premsa integrista s'envalentonà de mala manera i no era per menys. Els atacs contra els "mestissos" eren furibunds i periòdics com "La Unión" es defensaven com podien³⁰⁴. Morgades seguia atentament tot aquest enrenou periodístic. La prova més evident és el gran nombre d'exemplars de periòdics del fons documental del bisbe, que hi ha a l'arxiu episcopal de Vic i que hem pogut consultar. Gràcies a aquest fet ens hem estalviat les típiques peregrinacions per hemeroteques. Diem això, no per celebrar que no hagim hagut de fer l'esforç que suposa en aquest país la consulta dels fons periodístics, sinó per assenyalar de quina manera Morgades estava pendent del

³⁰². L'anunci de l'existència del document va ser molt ràpida i es va anar reproduint a diferents publicacions. Veure, per aquest apartat, Bonet i Martí, op. cit., pàg 486-70.

³⁰³. Són moltes les referències que fa Casañas culpabilitzadores de Morgades com l'home que va delatar el llibre de Sardà a la congregació en diferents cartes. No ho fa dient el nom, però si amb insinuacions prou evidents per saber de qui parla. Llegint el llibre de Bonet i Martí es veu prou.

³⁰⁴. Per exemple l'article de Damian Isern a nº 1530, del dijous 3 de febrer de 1887.

que s'escrivia, com rebia publicacions d'arreu i fins quin punt estava preocupat per l'afèr Sardà-Pazos.

"El Correo Catalán" va començar a publicar una llista de suscripcions per oferir un regal a Sardà, que també trobarem posteriorment en d'altres publicacions³⁰⁵, i la "Joventut Católica" de Barcelona li va retre un homenatge, el 6 de febrer³⁰⁶, que va esdevenir un acte d'exaltació dels postulats intransigents. "Lo Crit de la Patria", mentrestant, fustigava els conciliadors i la premsa no carlista³⁰⁷. "Rigoletto", publicació integrista madrilena reproduïa uns versets altament ofensius per als mestissos³⁰⁸. Moltes publicacions traduien articles que lloaven l'obra de Sardà de revistes italianes.

Morgades es va veure la pedregada a sobre amb la resolució de la Congregació de l'Index. El 29 de gener, el P. Llanas l'escrivia desolat, li deia que "Ya no habrá quien pueda desde hoy ponerse frente al integrismo catalán"³⁰⁹ i li comunicava la seva resolució de no escriure més sobre temes candents, car es sentia absolutament fora de joc: "Hemos perdido la causa que defendíamos. Por mi parte, no veo sino abandonar la defensa de lo que entendía ser la sana doctrina"³¹⁰. Morgades el contestaria recomanant-li "Guardar silencio hasta que se haya dicho la última palabra sobre este incidente que no puede borrar ni la condición de la Iglesia, ni cuantonha dicho el Papa y todo el Episcopado católico acerca la cuestión que se debate. Paciencia y prudencia, pues siendo seguro el triunfo en el fondo, lo obtendrá en la forma quien más paciencia tenga. Por ahora, ni un escrito: ni una palabra"³¹¹.

El dia 1 de febrer de 1887, Morgades escrivia una carta al nunci on li comentava les conseqüències que portaria aquesta resolució:

"Muy Señor mio de toda mi consideración; por el mal uso que va a

³⁰⁵. Per exemple en "El Diario de Lérida".

³⁰⁶. "El Correcatalán" 8 de febrer de 1887.

³⁰⁷. Per exemple en el número del 11 de febrer comenta un article del "Diluvio", reproduceix cartes lloant a Sardà i copia la resolució de la congregació de l'Index.

³⁰⁸. "Rigoletto. Periodico progresista", 12 de febrer de 187.

³⁰⁹. P. Llanas - Morgades 29 de gener de 1887. Bonet i Martí op, cit., pàg 464.

³¹⁰. Ibid, pàg 465.

³¹¹. Morgades - P. Llanas. 30 de gener de 1887. Ibid pàg 466.

hacerse del decreto de la Sagrada Congregacion del Indice sobre los folletos del Dr. Sardà y Dr. Pazos, es de temer, es seguro va a recrudecer en Cataluña la cuestión político-religiosa que gracias a la sabiduría de Su Santidad, a la prudencia de V.E. y a los esfuerzos del Episcopado estaba bastante apagada.

Tiempo atras, como manifesté oportunamente a V.E. me vi en el caso de editar la adjunta circular que hize estensiva al seminario y gracias a Dios ha dado buen resultado. Si al menos no puedo contener al Clero y Seminario no se mezclen con estas manifestaciones ruidosas y ruinosas cuyo alcance no es posible medir sino hasta aqui, me declaro incapaz de gobernar, y la paz, la caridad y el respeto a la gerarquia eclesiastica se va a rodar.

Dignese V.E. no solo por su autoridad sino por el profundisimo cariño que le profeso enviar me un rayo de luz y fortaleza: no quiero mas que la gloria de Dios en el servicio de su Iglesia santa.

Soy con la mas profunda consideración de V.E. afmo S.S. Cap. y Hermano. El de Vich.³¹²

Poques vegades veurem un Morgades tan espantat pel que podia passar fins el punt d'haver de manifestar que, segons com vagin les coses, "me declaro incapaz de gobernar". El nunci, davant l'ansietat del bisbe, el contestà amb una clara intenció de calmar-lo:

" Muy Sr. mio y venerado Hermano. Comprendo lo peligroso que puede ser el mal uso que se haga del reciente y consabido Decreto de la S.C. del Indice, por lo cual abundo en deseos de que con tal motivo no se susciten polemicas ruidosas: de una parte y de otra deberiase comprender que no se trata mas que de una cuestión doctrinal, y en materia de doctrinas no es extraño que ahora se equivoquen los unos y ahora los otros. No dejaré por mi parte de insinuar oportunamente esa linea de conducta, y, esperando entren en ella, confio pueda V. facilmente vencer las dificultades que segun veo en su carta del 10 del actual, ya le tienen muy preocupado; no desconozco su gravedad, pero no se desanime V., aun puede evitarse la tempestad, por lo que se refiere a su diócesis, con el cumplimiento exacto de la circular cuya ejemplar me acompaña y cuya oportunidad ya tuve otra vez la ocasion e elogiar como se merece: por lo demás yo no he tenido ninguna comunicación ni intervención respecto al asunto que motiva su ultima carta, y por eso no pudiendo manifestarle las intenciones de la S.C. sobre el particular, me limito a interpretar el deseo de Su Santidad de que no se haga ruido, y se respete al propio tiempo el decreto de la Sagrada Congregacion. Por si acaso no se realizaran mis deseos y se repitieran disgustosas polemicas espero me entere V. de la situacion, y reiterandole con este motivo el testimonio de mi distinguido aprecio quedo siempre suyo

³¹². Morgades - Rampolla. 1 de febrero de 1887. ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 21. Hi ha un esborrany a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 103.

afmo. hermano s.s.q.b.s.m."³¹³

Un Morgades ja més recuperat, respongué l'anterior carta del nunci amb una altra, datada el 6 de febrer, en la qual li diu el següent amb to més enèrgic:

" Muy Sr. mio y venerado Hermano: acabo de recibir su muy favorecida y le doy las mas expresivas gracias. Me ha sacado un peso inmenso de encima. Ya puede estar seguro que en mi Diócesis no se levantará ni una sola voz de desobediencia ni protesta ni desafecto siquiera a la Resolución, y trabajaré cuanto pueda para ahogar todo abuso de la misma."³¹⁴

Acte seguit li diu que ha rebut la resolució de la Sagrada Congregació, però que ell no és el prelat de Pazos, que ja ha estat traslladat a Tortosa:

" Yo he recibido de Roma un despacho semejante en el fondo al que se ha publicado. Como repetidamente se decia que obrase como Prelado propio; sobre todo despues de haberse hecho publico el recibido por el Hermano de Barcelona he creido conveniente, manifestandome absolutamente dispuesto a hacer lo que la S.C. indique, participar a la misma que hace mas de un año que el Dr. Pazos no es subdito mio sino de Tortosa y que guardo instrucciones."³¹⁵

Finalment, aprofita l'avinentesa per felicitar Rampolla per haver estat elevat al cardenalat:

" Merece carta aparte o una visita pastoral, pero dispensem que aproveche la ocasion para felicitarle de todo corazon por su elevacion a la dignidad cardenalicia no solo como justa recompensa a sus meritos sinó por el gran bien que podrá hacer a la Iglesia de Jesucristo. No dejare de encomendarlo a Dios."³¹⁶

També Pazos va escriure aviat al nunci. Sabem d'una carta del canonge escrita des de Tortosa el dia 2 de febrer i adreçada a Rampolla on reconeix que s'ha equivocat amb la seva obra, atesa la resolució de la Congregació³¹⁷. Cal tenir en compte que a Pazos no se li havia comunicat res oficialment. També el cardenal Monescillo, arquebisbe de València, va escriure a Rampolla

³¹³. Rampolla - Morgades. 4 de febrer de 1887. L'original és a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 104. Hi ha la còpia a ASV NM 537 t VII, r I, t V, nº 21.

³¹⁴. Morgades - Rampolla. 6 de febrer de 1887. ASV NM 537, t VI, r I, s V, nº 21.

³¹⁵. Ibid.

³¹⁶. Ibid.

³¹⁷. Pazos - nunci. 2 de febrer de 1887. El nunci el contesta el dia 4. ASV NM 537 t VI, r I, s V, nº 21.

tot mostrant la por que tenia que el document romà fos mal utilitzat³¹⁸. L'11 de febrer el contestà el nunci i li repetí, més o menys, els arguments que havia manifestat a Morgades: que no sabia res del document, que no hi havia tingut cap mena de participació i que entenia la por manifestada que tot plegat exaltés altra vegada els ànims. També hi va haver-hi un intercanvi epistolar entre el cardenal Monescillo i Morgades sobre el tema³¹⁹ y entre el bisbe de Vic i el de Segorb, Francesc Aguilar³²⁰.

Celestino Pazos era en aquell moment, com hem dit, canonge de Tortosa, cosa que volia dir que no estava sota la jurisdicció del bisbe de Vic. Això va fer que Morgades consultés, amb una carta datada el primer de febrer, a la Sagrada Congregació de l'Index sobre què havia de fer amb el decret³²¹. Aquesta carta fou lliurada en mà per Josep Giové al secretari de la Congregació Saccheri, segons ens consta per una carta a Morgades de l'encarregat de fer-ho³²². La resposta tardà molts dies. Datada el 19 de març³²³, no sortí de Roma fins el dia 31 i no arribà a Vic fins el 4 d'abril³²⁴. Havien passat dos mesos des de la petició de Morgades. La resposta de la Congregació de l'Index determinava que el bisbe de Vic enviés el document al prelat de Tortosa i que aquest executés l'amonestació a Pazos. El 6 d'abril, el prelat escrivia al bisbe de Tortosa i li comunicava el que li havien dit la Congregació. Morgades, que no era partidari de fer públics els

³¹⁸. Arquebisb ede València - nunci. Sense data. ASV NM 537, t VI, r I, s V, nº 21.

³¹⁹. Veure Bonet i Martí, op. cit., pàg 463. Fan referència a la carta de resposta del cardenal a Morgades, datada el 3 de febrer, on l'encorantja en la seva tasca i li demana que es tranquil·litzi per tot l'afer.

³²⁰. Ibid, pàg 464. La carta del bisbe de Segorb és del 8 de febrer i li assegura que el document romà servirà d'excusa perquè els intransigents donin guerra però que cal respectar-lo.

³²¹. Ho sabem per la circular de Morgades sobre els atacs que li fan els integristes. Vic, 10 d'abril de 1887. BOE BV nº 922, 12 d'abril de 1887. Circular que ja comentarem. Hi ha un esborrany de carta a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 125 que ben bé podria ser la que envia Morgades a la congregació de l'Index. Aquest esborrany no porta destinatari ni data.

³²². Josep Giové - Morgades. 7 de febrer de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 105. També en parla en el punt 4t, pàg 126, de la Circular de Morgades sobre els atacs que li fan els integristes. Vic, 10 d'abril de 1887. BOE BV nº 922, 12 d'abril de 1887.

³²³. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 106.

³²⁴. Això ens ho explica el mateix Morgades en la pàg 126 de la seva Circular de Morgades sobre els atacs que li fan els integristes. Vic, 10 d'abril de 1887. BOE BV nº 922, 12 d'abril de 1887.

continguts d'aquestes resolucions vaticanes i estava horroritzat perquè s'havien esbombat en moltes publicacions, li advertia el següent en un paràgraf de la seva misiva:

" Como insisto en creer, respetando el parecer de los demás que piensan otra cosa, que la carta no estaba destinada a la publicidad como se ha dicho: como en la carta lejos mandarse parece se limita tanto en la publicada como en la adjunta *ad hoc ut*; como se los efectos que en mi Obispado ha causado la tal publicacion y sus consecuencias: como por ultimo me consta de una manera cierta y positiva que el señor Nuncio ha sentido su publicacion y que me ha prevenido y tambien al hermano de Gerona (a los demás no me consta) que impidamos las manifestaciones que ha producido la tal carta publicada: deseo que en el caso de que V. quisiera publicarla, como va dirigida a mi, haga constar que remitida a V. por mi, por orden del Sr. Secretario de la Congregacion, es V. quien la publica, pues yo ni a mi Secretario he dejado entender nada. Y hasta me atreviria a suplicar a V. que nada se perderia para el indicado caso consultandolo con el Sr. Nuncio toda vez que la Congregacion no habla de publicarse. Dispense la advertencia hija del deseo de que no se aumente la recriminacion y la lucha."³²⁵

L'opinió de Morgades, que considerava molt negatiu donar publicitat als documents de la Sagrada Congregació de l'Index, sembla que era compartida pel mateix nunci. Una carta de Rampolla a Morgades ens ho confirma. Datada l'11 d'abril, era la resposta a una d'anterior del bisbe de Vic, del dia 4, en la qual li comunicava que ja havia rebut les indicacions de Roma que hem comentat més amunt. El nunci li diu:

" Abundando en la necesidad de evitar ruidos, tal vez hubiera podido indicar al Hermano de Tortosa la conveniencia de hacer la consabida amonestacion al Dr. Pazos sin publicidades de ningun genero; pero, por si V. no lo ha hecho, abrigo la confianza de que el Prelado de Tortosa se ajuste por si mismo a esa conducta."³²⁶

El bisbe de Tortosa, un cop assabentat, per Morgades, de la disposició de la Congregació de l'Index, la hi comunicà a Pazos. Així ho diu en una carta a Morgades, el dia 12 d'abril, on fa uns comentaris molt eloquents sobre Pazos amb un to que ben be podríem definir de no gaire ben predisposat cap al seu canonge:

" Mas ahora ya estoy en otro caso desde que llego la suya del 6, y he cumplido mi deber comunicando al autor del proceso del integrismo cuanto debe saber para su gobierno, confiando que se

³²⁵. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 109.

³²⁶. Rampolla - Morgades. 11 d'abril de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 112.

humillará y cumplirá como hijo sumiso de la Iglesia lo que esta sabia Maestra enseña.

Malos ratos se han pasado desde que se inauguro esta reñida guerra entre los mismos catolicos: he procurado no tomar una parte activa en ninguno de los dos campos, porque no sabia uno conocer de parte de quien estaba la razon; pero desde que la S. Congregacion ha fallado el pleito, ya no puede uno apartarse de su doctrina, pese a quien fuere.

No he consultado con el Sr. Nuncio porque lo primero era hacer saber al Sr. Celestino lo que se manda, y el publicar lo mandado, es una consecuencia que atendidas las circunstancias, no pude uno eludir sin hacerse violencia y sin graves inconvenientes.

Parece que el Sr. Dean (es refereix a Pazos) no trata de venir a su residencia; creo sin embargo, que podria hacerlo sin temor de insultos, retrayendose de cuantos comunicaciones con personas poco o nada adictas al catolicismo y concentrandose a su coro y a sus libros como debe hacerlo todo canonigo o residente.³²⁷

El de Tortosa no va seguir el suggeriment de Morgades de no donar publicitat a cap document. Al butlletí eclesiàstic de la diòcesi de Tortosa, el 16 d'abril, sortia publicada la carta de l'Index que recriminava l'obra de Pazos³²⁸. Per Morgades, la publicació del document romà a la premsa i a diversos butlletins eclesiàstics, produïa un efecte de gran confusió perquè, en fer-se public i difondre's un document restringit, es presentava com si imposés deures públics, opinió que comentà al P. Llanas³²⁹.

La veritat és que, durant aquells mesos, els escrits a la premsa foren certament abundants i els atacs i recriminacions entre integristes i mestissos d'una gran virulència³³⁰. Morgades se sentia atacat per tot arreu. Per exemple, el 4 de març, "Lo Crit de la Patria", diari carlí, fent-se ressò d'una notícia apareguda a "El Norte Catalán" de Vic, en la qual es deia que Morgades havia cridat al Palau episcopal uns capellans de Tona i St. Joan de les Abadesses per recriminar-los de participar en la subscripció que es feia per fer un regal a Sardà i Salvany, deixava el bisbe molt mal parat amb paràgrafs tan significatius com aquest:

"Desd'el moment en que l'Excm. é Ilm. Sr. Morgades prohibís las manifestacions de simpatía al Dr. Sardá, -lo qual fora lo mateix que afirmar que'l Lliberalisme no es pecat,- faría demostració pública d'oposició á la doctrina eminentment anti-revolucionaria

³²⁷. Bisbe de Tortosa - Morgades. 12 d'abril de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 112.

³²⁸. BOE bisbat de Tortosa. nº 10, 16 d'abril de 1887, pàgs 81-84.

³²⁹. Morgades - P. Llanas. 30 de març de 1887. Bonet i Martí, op. cit., pàg 469.

³³⁰. Veure Bonet i Martí, op. cit., pàgs 479-84.

del folleto aprobat per Roma, y desfaría las paraulas d'anatema que contra la mateixa revolució, encarnació del Lliberalisme, va pronunciar fa pochs anys, lo qual no diria poch ni mol en favor de la conseqüència del digne Prelat de Vich, Vich, y per tant no deu suposarse."³³¹

Però el que va fer acabar la paciència de Morgades fou un article de "El Correo Catalán" del 6 d'abril, que copiava de "El Siglo Futuro" i, en concret, de la seva correspondència a Roma. L'article l'assenyalava com un dels culpables que no s'hagués produït la retractació de Pazos. Opinava que, malgrat ser enviada la notificació de Roma al bisbe de Vic que ja no tenia jurisdicció sobre Pazos, no s'entenia que trigués tant d'anar de Vic a Tortosa aquest document. En definitiva, culpabilitzaven Morgades de posar bastons a les rodes d'una institució de la Santa Seu que havia determinat una cosa molt clarament. Això indignà el bisbe de Vic i el contra-atac no es féu esperar. En primer lloc, va escriure al nunci per explicar-li la situació;

" Eminentísimo Señor: el "Correo Catalan", de Barcelona se ha propuesto contrariarme todos los días. El miércoles por la tarde copiando una correspondencia de Roma del Siglo Futuro, da a entender claramente que yo he entorpecido la acción de la S. congregación y no puedo consentir este agravio que me pondría mal a la presencia. Voy pues a publicar mi intervención para que se vea que mi conducta ha sido correcta y de paso dire al Correo que me deje en paz y no me ponga embarazos sino quiere que impida su lectura a mis feligreses. Lo más sensible es que la tal correspondencia ha bebido desgraciadamente en altas fuentes, o que así lo diga y asegure."³³²

Diu que publicarà la seva intervenció en tot l'afer. S'està referint a una circular que adreçà a la diòcesi de la qual en parlarem seguidament. Abans, però, volem referir-nos a una altra carta de Morgades. En aquest cas, una que va enviar al P. Saccheri, secretari de la Sagrada Congregació de l'Index, amb motiu d'haver sortit publicats aquests articles, i en la qual es defensa de les acusacions que se li fan d'intervenir i d'intrigar a favor de l'obra de Pazos. Apel·la al coneixement que té el secretari d'aquest dicasteri romà que això no és així i suposa, a més, un al.legat d'innocència pels rumors que circulaven que era l'home a l'ombra dels actes de Pazos i qui va inspirar-li el llibre. Li adjunta, alhora, la circular esmentada, que comentarem seguidament. Per a nosaltres, Morgades actua d'una manera un xic hipòcrita amb aquesta carta, perquè trobem que, per quedar bé, carrega massa

^{331.} "Lo Crit de la Patria", nº 179, 4 de març de 1887.

^{332.} Morgades - Rampolla, 9 d'abril de 1887. ASV NM 537, t VI, r I, s V, nº 21.

les tintes contra Pazos. Al marge d'haver-hi bona part de veritat en les paraules del bisbe, també cal assenyalar que era molt fàcil parlar malament del canonge, precisament davant la Congregació que li havia trobat perniciosa l'obra. Diu així:

" Muy señor mio de toda mi consideracion: tengo el honor de remitir a V. los adjuntos documentos por si cree conveniente darlos a conocer a la S.C. Es el primero una correspondencia que se dice de Roma en la cual se pone en duda mi conducta correcta sobre la cuestion de los dos folletos, uno del Dr. Sardá y otro del Sr. Pazos. Es de admitir contra toda razon y toda justicia por escrito y por palabra se ha tratado de hacer creer que yo habia tomado parte en la confeccion del ultimo, siendo asi que les consta á los mismos que lo aseguran todo lo contrario. Cuando el Dr. Pazos residia aun aquí e indicó el proposito de escribir el folleto, traté de disuadirle acabando por decirle que aquí no lo publicaria. Instó diciendo que lo sujetaría de buena gana a la censura y que estaria a su resultado. Le repliqué que no se publicaria aquí culaquiera que fuera su doctrina y la censura que recayese, porque en aquel momento de perturbacion y agitacion no lo creia oportuno. Ademas no podia permitirlo porque se trataba de impugnar un escrito impreso con permiso de mi Venerable Hermano de Barcelona y que no queria fuese impugnado. Y le añadi, si V. publica fuera de mi Obispado, guárdese de hacerlo sin permiso de la autoridad eclesiastica donde lo publique. Como no conozco el folleto, si otra Autoridad legitima aprueba su oportunidad, ni aun asi se lo aconsejo, pero no puedo ya mandar. Es mas: como el Sr. Pazos antes de publicarlo se fue a Madrid, habiendo sabido que insistia en su idea, aproveche el paso por aqui del Excmo Sr. Obispo de Urgel en abril de 1885 (la data no s'entén, probablement es refereix a 1886. En qualisevol cas sembla equivocada) para decirle que se trataba de esto y que si queria impedirse, ya que el iba á Barcelona seria facil escribiendo a Madrid pues estaba seguro que Pazos no lo publicaria sin permiso de la Autoridad eclesiastica la cual era facil atendiese los motivos que podrian exponerle de falta de oportunidad.

Con estos antecedentes me era imposible dejar de protestar contra la citada correspondencia que hubiera confirmado los rumores malignos acerca mi cooperacion y he publicado las adjuntas aclaraciones que ponen a salvo mi conducta y con ella mi autoridad.

Crea V. Monseñor que si no se pone coto a esta osadia de discutir hasta la autoridad de los Prelados, gracias a falsas reglas que vienen dandose á los legos, toda autoridad está perdida sobre la tierra."³³³

La circular de Morgades sobre els atacs que li feien els integristes, veritable contra-ofensiva del bisbe contra tot mena de rumor i crítica, porta

333. Morgades - P. Saccheri (esborrany). 13 d'abril de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 112. Aquesta carta fou lliurada en mà a Roma per Josep Giové, cosa que li comunica a Morgades en una carta del 18 d'abril que es troba en el mateix fons, pàg 127.

la data del 10 d'abril de 1887 i sortí publicada al butlletí eclesiàstic dos dies després en un número extraordinari.

En la circular parla dels més que porta aquest temps de discòrdia entre els catòlics i assegura que bona part de les desgràcies vénen d'escriptors catòlics que, arrossegats per la política, ho subordinen tot a aquesta activitat:

" Y he aquí el lazo: como están afiliados á partidos políticos, en cuanto se les quiere corregir en lo que faltan como católicos, presentanse víctimas como políticos, atrayendo de esta manera sobre el Superior, que les corrige, la animadversión del partido, por más que ni se haya soñado siquiera en molestar al partido en manera alguna. Pero por esta consideración, se ha de permitir que cunda el mal, y que caigan en el lazo cada día nuevos incautos? Cuando las amonestaciones privadas no bastan, no es necesario, para conservar la autoridad y el depósito sagrado. á ella confiados, hacer declaraciones públicas?

Es indudable que tenemos en Cataluña un foco permanente de rebelión y de discordia, constantemente atizado por una prensa periódica que, confundiendo la insolencia con la intransigencia, fomenta un espíritu de indisciplina tan entre los católicos, y en particular entre los jóvenes, que si no llega á tiempo el remedio, ha de producir frutos amargos para la Iglesia, como está ya actualmente causando gravísimos perjuicios á la causa de la verdadera restauración social del Reinado de Jesucristo." ³³⁴

La circular continua fent duríssimes acusacions al "Correo Catalán" que, segons Morgades, és absolutament injuriós contra personalitats eclesiàstiques, fins i tot contra el Papa, i que, darrerament, "se fija de una manera particular en Nuestra Diócesis, ya injuriando Nuestra persona, ya soliviantando el ánimo de los alumnos del Seminario, ya induciendo y procurando arrastrar al Clero á la insubordinacion y desobediencia; poniendo en fin, cuanto está de su parte, sus esfuerzos todos, para crearnos estorbos en el ejercicio de nuestro ministerio pastoral, única y exclusivamente porque, gracias a Dios, es ajustado á todas las prescripciones de nuestra Santa Madre Iglesia"³³⁵.

Parla, en concret, de l'article "Aclaraciones importantes", que hem comentat abans, aparegut en el número 3.593 del dimecres 6 d'abril de 1887 i que diu que ha copiat d'un altre diari de Madrid. A part de criticar les afirmacions contingudes en l'article, exposa en 7 punts les precisions que Morgades creu oportú de fer i la veritat de l'afer, per tal de mostrar

³³⁴. Circular de Morgades sobre els atacs que li fan els integristes. Vic, 10 d'abril de 1887. BOE BV nº 922, 12 d'abril de 1887. p. 123-24.

³³⁵. Ibid, p. 124.

clarament les seves accions i d'intentar esborrar qualsevol dubte sobre el rumor d'estar al darrere de Pazos i la seva obra. La circular acaba amb un advertiment seriós i contundent cap aquest tipus de premsa, que no serà mai, segons diu, ben considerada des del seu pontificat.

Morgades envia aquesta circular al nunci el dia 20 d'abril, li explicà les causes per les quals l'havia feta i li tornà a exposar la situació del moment:

"Después de cuatro años de esperar que la gravísima perturbación religiosa que se deja sentir de una manera especial en Cataluña, desapareciera con las sabias y prudentes medidas tomadas por la Santa Sede y también por V.E. y el Episcopado, viendo que, al contrario va tomando cada día nuevo incremento, después de haber hecho las prevenciones particulares todas que la más exquisita prudencia aconseja, he tenido que levantar la voz para amenazar a ciertos periódicos que se publican en Barcelona y otros puntos, y que, llamándose católicos, son verdadera causa y sostén de dicha perturbación."³³⁶

També li volia demostrar, amb documentació, com eren maltractades la Santa Seu i les jerarquies de l'Església; com alguns impossibilitaven la concòrdia entre els catòlics; de quina manera treballaven per arrossegars els capellans i alumnes del seminari cap al sectarisme i la desobediència als seus ordinaris; com aquest esperit s'havia infiltrat en les associacions religioses; com el llenguatge emprat era d'una violència i barroeria inimaginable i, finalment, com era impossible governar si no es posava fre a l'actitud de certs periòdics. Per acabar, li demanava la manera com poder fer arribar al Sant Pare la descripció d'aquest quadre tan luctuós.

Rampolla el contestà dient-li que en el seu proper viatge a Roma lliuraria el document al Sant Pare i, a més, que "Aprovecharé al propio tiempo la ocasión para llamar la atención de su Santidad sobre los excesos de la prensa que V.E. deploja lastimando el prestigio y la dignidad del Episcopado y turbando la paz de la Iglesia, a las que estoy seguro de que el Padre Santo en su elevada sabiduría no dejará de aplicar apropiado y conveniente remedio"³³⁷. Poc temps li quedava a Rampolla d'estar-se a Madrid com a nunci i de viatjar a Roma, definitivament, com a nou flamant secretari d'estat.

Morgades també féu gestions a prop del cardenal Vladimír Czacki, a qui

³³⁶. Morgades - nunci. 20 d'abril de 1887. Bonet i Martí op. cit., pàg 496.

³³⁷. Rampolla - Morgades. 28 d'abril de 1887. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 124.

envià la circular, l'informà de la penosa situació i li demanà que s'enviés un remei³³⁸. El cardenal el contestà amb evasives, tot afirmant que la solució no era a les seves mans i que esperava que amb la sola autoritat del prelat n'hi hagués prou per posar ordre, evitant, així d'haver de cercar solucions més amunt³³⁹.

"Le Moniteur de Roma", del dia 21 d'abril, publicà una referència ampla sobre la circular del bisbe de Vic. Morgades agrai al director de la publicació l'atenció que havia tingut amb ell i aprofità per explicar-li la situació de l'Església espanyola. La culpabilització que atribueix als integristes per tot plegat és molt clara:

"No cabe duda, Sr Director, de que la política de odio más bien que la intransigencia, y la confusión absurda entre la política y la Religión, y la necesidad precisa y absoluta, que repiten a cada momento, de un partido político para el triunfo de la Iglesia, que proclaman ciertos periódicos que se llaman a sí mismos católicos y únicos católicos, es la causa principal de que en España no sólo no adelante la instauración el reinado social de J.C., sino que cada día se piedan fuerzas."³⁴⁰

A més, torna a insistir amb la seva tesi que, amb tres guerres civils al darrere, és impossible construir amb els carlins la regeneració cristiana de la societat. Una tesi que Morgades defensarà durant tot el seu pontificat i que queda, una altra vegada, evidenciada:

"En España (...) menos que en ninguna otra parte, conviene esta lamentable confusión entre política y la religión, por cuanto habiéndose sostenido tres guerras civiles en el espacio de cuarenta años, por el partido que ahora pretende monopolizar los intereses de la Religión, recae ante no pocos contra de ésta la odiosidad de ciertos hechos que son inseparables de toda guerra civil."³⁴¹

Morgades rebé un nombre important de felicitacions per la circular i adhesions a la seva persona. D'entre elles, cal destacar les de Benet Vilamitjana, arquebisbe de Tarragona, que no s'està, però, de retreure-li que bona part de la culpa de la situació la tenen els bisbes; de l'arquebisbe de València, Monescillo; de Mañe i Flaquer, de Rubió i Ors, de Duran i Bas, del

³³⁸. Morgades - cardenal Czacki 16 d'abril de 1887. Bonet i Martí op. cit., pàg 496.

³³⁹. Ibid, pàg 496.

³⁴⁰. Bonet i Martí, op. cit., pàg 498.

³⁴¹. Ibid, pàg 499.

canonge Cortès i de Jaume Almera³⁴².

També rebé crítiques i la rèplica de Llauder, el causant de tot plegat amb l'article aparegut a "El Correo Catalán", tant en el diari com personalment. En una carta de l'11 de maig al bisbe, el periodista li demanava què ha fet malament de cara l'Església perquè rebi una crítica tan ferotge. Amb una gran habilitat, Llauder es presenta com un defensor del Papa, un home que ha estat darrere de rogatives, associacions religioses, obres de caritat, etc., tot el que caracteritza un bon catòlic³⁴³. Morgades el contestà per fer-li veure que no es podien permetre ofenses tan grans a un prelat sense qüestionar-se si el diari havia fallat en alguna cosa³⁴⁴. Una de les coses que havia recordat Morgades en la circular és que ja havia hagut de fer una admonició privada a "El Correo", pel setembre de 1885, i que, per tant, el diari era reincident en la persecució que se li feia³⁴⁵.

Casañas, per la seva banda, s'oferí a Morgades per fer alguna cosa i perquè la lluita amb "EL Correo Catalán" no anés a més³⁴⁶. Era pur convencionalisme. El bisbe de la Seu d'Urgell ben segur que es troava exultant en veure al grup conciliador en una situació tan compromesa. Per a ell, la circular de Morgades era l'expressió de seu malhumor davant el fet que la jugada que havia preparat -condemna de l'obra de Sardà i aniquilament

342. Bonet i Martí, op. cit., pàg 490-91.

343. Per veure els articles a "El Coreo Catalán" i d'altres escrits contra el "Diario de Barcelona" i "La Unión", on defensava la seva postura, a més de la carta adreçada a Morgades el dia 11 de maig de 1887, cal consultar Bonet i Martí op. cit., pàg 493-495.

344. Ibid, pàg 495-96.

345. Tenim la carta de Morgades escrita el 23 de setembre de 1885 a Llauder en la que li deia el següent:

"Muy Señor mio y de toda mi consideracion: hace algun tiempo que el Correo Catalan, apartandose en esto como en otras materias de las prescripciones de la Iglesia, aprovechan toda ocasion para zaherir mi persona y poner estorbos al ejercicio de mi autoridad, seiendo una prueba de ello los dos sueltos que a mi se refieren y se leen en el numero de ayer.

Aparte a que no puedo dejar de sentir lo primero, en cuanto pueda influir en perjuicio de mi ministerio, en lo que tenga de personal, nada tengo que decir, porque nunca se me rebajará bastante. En lo segundo no soy libre, porque he de conservar incolumne el deposito que se me ha confiado.

Despues de haber dado al Coreo Catalan y a su Director esta prueba de consideracion, por lo que representan, haciendole saber privadamente los motivos de queja, que tengo contra el periodico, se a que vengo obligado en el caso sensible de insistir en el expresado sentido." MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 71.

Els articles apareguts a "EL Correo Catalán" se l'acusava d'absentar-se de Vic durant l'epidèmia del càlera d'aquell any; de malgastar un quantiós llegat que li havien confiat i de ser massa procliu a relacionar-se amb personalitats liberals. Bonet i Martí op. cit., pàgs 488-89 i 494-95.

346. Casañas - Morgades. 12 de maig de 1887. Bonet i Martí op. cit., pàg 498.

dels intransigents- li havia sortit de trascantó. Aquesta idea i l'alegria de veure el nerviosisme de Morgades, les comentà tant a Sardà com al bisbe Català a qui, ben segur, també, el satisfeien aquelles dades de les crítiques que es feien a Morgades³⁴⁷. El suport que havia donat Casañas a *El liberalismo es pecado* feia que el seu triomf hagués estat total.

Celestino Pazos, com sabem, no va conèixer oficialment el document de la Congregació de l'Index, a la qual es va sotmetre, fins a finals d'abril. Però, mentrestant, i durant els quasi tres mesos que va transcorrer entre la sortida a la llum pública del document i la comunicació oficial, el degà de Tortosa restà fora del seu capítol pel temor que li produïa el retorn a la ciutat de l'Ebre. Malgrat el nerviosisme i l'estat de postració en què es trobava per l'amonestació vaticana, Pazos escrivia a Morgades sobre els seus projectes d'anar a Roma per tal que se l'escoltessin -cosa que no va fer aconsellat per diferents persones- i sobre la impressió favorable que la seva obra havia provocat a membres destacats del govern i de l'estat a Madrid. Morgades, en totes les ocasions que va tenir de tractar amb ell, li recomanà sempre prudència i silenci³⁴⁸.

Però les coses no acabaren aquí. L'escolapi P. Llanas redactà una *Exposición a S.S. León XIII acerca de la actual crisis religiosa por varios católicos españoles*, que era una mena de recurs al document de la Sagrada Congregació de l'Index sobre l'obra de Sardà³⁴⁹. Presentada a la Santa Seu a finals de maig, l'exposició de Llanas és l'explicitació de la doctrina integrista i els perills que suposava per a Espanya la seva aplicació. Explica l'origen del grup intransigent, repassa tots els conflictes que hi ha hagut amb la seva actitud, els avvertiments pontificis i de nunciatura que s'han fet perquè hi hagués pau i tranquil·litat i el persistent atac a la jerarquia de l'Església per part del grup. Llanas, tot i que fa una desqualificació del liberalisme i de l'estat liberal, pensa que pot ser lícita una col.laboració amb els polítics liberals pel bé de l'Església, car l'actitud intransigent, en identificar-se tant amb un partit i combatre radicalment qualsevol forma d'estat liberal i la monarquia regnant espanyola,

³⁴⁷. A ibid, pàg 497, en donen prou referències amb les cartes de Casañas a Sardà i a Català.

³⁴⁸. Consultar Bonet i Martí op. cit., pàg 499-504. S'hi troben reproduïdes i comentades diferents cartes de Pazos a Morgades, del P. Llanas al bisbe de Vic i d'altres interessants documents.

³⁴⁹. Bonet i Martí, op. cit., pàgs 511-527, en parlen abastament.

introduceix una violència que en res afavoreix el desenvolupament de l'Església de cara a aconseguir una influència efectiva damunt la societat. L'obra de Sardà, segons l'argumentació de l'escolapi, seria la peça doctrinal d'aquest grup amb la qual pontificarien el seu exclusivisme religiós i condemnarien qualsevol posició conciliadora. O s'està al costat d'ells o, si no, caus en l'anatema, explica. De fet i com a conclusió, l'exposició del P. Llanas representa un bon resum de les diferències que hi havia entre els dos grups principals, intransigents i mestissos, en què estava dividida l'Església espanyola.

En el transcurs de la seva redacció, l'escolapi rebé el suport callat i secret de Morgades. Per amistad personal i afinitat d'idees, el bisbe de Vic trobà encertades les posicions de Llanas i l'encoratjà en la seva tasca³⁵⁰.

L'"Exposició" del P. Llanas va rebre una resposta de Roma, signada pel prefecte de la Sagrada Congregació de l'Index el 29 d'agost de 1887, on es feien, primer, algunes precisions sobre el primer document de la Congregació sobre el llibre de Sardà. D'aquest segon document vaticà en podem extreure tres aspectes. Primer: que es presentava signat pel cardenal prefecte i no pel secretari, com el primer, la qual cosa li donava una categoria superior. A més es reconeixia, explícitament, que era un document públic i que es tractava, administrativament, d'una resolució. Segon: fa algunes precisions sobre les lloances que havia rebut, per part del primer document, l'obra de Sardà. Deia que els elogis a *El liberalismo es pecado* anaven dirigits cap a les seves tesis generals, mai a coses concretes, actes o partits, de la realitat polític-religiosa espanyola. Tercer: el segon document volia tranquil·litzar les consciències i posar pau en el procés d'enfrontament que s'havia produït entre catòlics arran del primer document. Pau que s'havia d'aconseguir amb els ensenyaments pontificis³⁵¹. Sens dubte que aquest segon document vaticà donà un respir als conciliadors que, obviament, el consideraven un triomf seu.

Mentrestant i durant aquells dies, sense que tingui res a veure amb

350. Això es pot comprovar amb l'intercanvi epistolar entre el P. Llanas i Morgades en l'elaboració del projecte de l'Exposició i en el transcurs de la seva realització. Les cartes serien les següents: P. Llanas - Morgades, 25 de març i 1, 10, 14, 17, 27 i 29 d'abril i Morgades i Llanas, 30 de març i 9 d'abril de 1887. Bonet i Martí p. cit., pàg 511-521.

351. Ibid, pàg 531-33.

l'anterior tema, Luigi Pallotti, l'amic de Morgades, era elevat al cardenalat. El bisbe de Vic el felicità³⁵². Luigi Pallotti havia nascut a Albano Laziale el 30 de març de 1829. Va ocupar càrrecs importants en diversos dicasteris de la cúria romana; fou secretari de la Sagrada Congregació d'Afers Eclesiàstics Extraordinaris des de 1882 a 1885. Creat cardenal aquell any de 1887 moriria a Roma el 31 de juliol de 1890³⁵³. Durant tot aquest temps, com hem vist, fou el receptor d'importants donatius que Morgades enviava a Itàlia, una de les maneres de tenir una certa influència dins del Vaticà³⁵⁴.

Ja que parlem de jerarquies vaticanes cal dir, també, que durant l'estiu de 1887, Rampolla era substituït en la nunciatura a Espanya per Angelo Di Pietro. El mes de juny, Rampolla seria nomenat secretari d'estat i el nou nunci, nomenat pel maig, arribaria a Madrid en plena controvèrsia. Morgades el felicitaria per la presa de possessió el 10 de juliol³⁵⁵. Les instruccions al nou nunci, redactadas per Rampolla, ens informen de la situació de ferm compromís del Vaticà amb la monarquia de la Restauració, un cop superades les dificultats dels primers moments d'aquest nou règim polític. Els paràgrafs següents de les instruccions no poden ser més clars:

"Avvenuta la morte di Alfonso XII nel Novembre del 1885, e proclamata la reggenza di Maria Cristina, il partito conservatore, che trovavasi allora al potere, uscitone spontaneamente, venne sostituito dal partito liberale, che il tale circostanza recò non lieve vantaggio alla Reggenza fornendole il suo appoggio, ed allontanando il pericolo di una revoluzione novella. L'appoggio poi prestato dalla S. Sede alla Monarchia in circostanze oltremodo critiche ela sua attitudine imparziale emoderatrice rispetto ai partiti estremi. Le hanno ottenuto la generale simpatia di tutti i partiti monarchici, anche più avanzati nelle idee liberali, i quali hanno oramai tolto dal loro programma la persecuzione e l'avversione alla Chiesa. Questa stessa attitudine pacificatrice che la S. Sede ha spiegato in quest'ultimo periodo ha fatto crescere la sua influenza. Uno degli argomenti che si ha di ciò è l'aversi indotto l'attuale Gabinetto a desitere dall'antico divisamento, rafforzato da

^{352.} Ho sabem per la contesta de Pallotti del 26 de juny on li reconeix l'amistad amb el prelat vigatà. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 130.

^{353.} V. Cárcel Ortí, *León XIII y los católicos españoles*. Pamplona, 1988. Pàg 57, nota 74.

^{354.} Ultra les cartes que ja hem consignat podem veure'n d'altres on Morgades va enviant els diners i com Pallotti el contesta explivant-li en què els ha fet servir. Per exemple, Pallotti - Morgades, 14 de març de 1884, 2 de juliol de 1885. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 49 i 72.

^{355.} Morgades - Di Pietro. 10 de juliol de 1887. ASV NM 560, t I, r I, s I, n° 6.

solenni compromesi, d'introdurre il matrimonio civile facoltativo, come ancora la dichiarazione constantemente ripetuta non solo dal Governo, ma anche dagli partiti liberali di opposizione di voler mantenere colla S. Sede la più stretta concordia."³⁵⁶

El tema de les lluites entre els catòlics a Espanya és present en les Instruccions. Analitzen el fet i expliquen, generalitzant, els punts principals de la qüestió. Sorprén, però, que explicitin una millora de la situació. Pensem que les coses no eren tal i com les planteja Rampolla al seu successor:

" Dalle istruzioni date all'immediato suo antecesore, sarà agevole a Mgr. Di Pietro rilevare le cause del disidio suscitato in mezzo ai cattolici della Spagna dalla divisione dei partiti, Carlista l'uno e Alfonsista l'altro, come anche le vicende di tale importante questione. Basta solo tener presente, che la partecipazione del Clero, dell'Episcopato e degli Ordini religiosi in questa contesa, avea prodotto, oltre gli sacandali, un grave pericolo, che tenne sommamente preoccupata la S. Sede e costernati gli animi di tutti i buoni. Ad impedire funeste conseguenze è stato mestiere adoperare molta energia per contenere il Clero a dovere, porre un freno alla stampa cattolica, e modificare la condotta dell'Episcopato Spagnuolo, conformandolo sempre più alle norme tracciate dalla S. Sede. L'efficacia di tali energiche provvidenze ha fatto sì che la situazione al presente è molto migliorata, 1º, per l'astensione del Clero dalle pubbliche manifestazioni politiche; 2º, per gli atti consecutivamente emanati dalla S. Sede in ornine ai doveri dei giornalisti cattolici rispetto all'autorità ecclesiastica; 3º, per la coercizione della stampa carlista più esagerata; 4º, per il quasi totale discioglimento della così detta *Unione Cattolica*, che somministrò il pretesto al partito carlista di attaccare insieme ed essa l'autorità dei Vescovi e della stessa S. Sede; 5º, per la mancanza di prestigio dei contendenti dell'una e l'altra parte, i quali hanno mostrato ad evidenza di avere principalmente in mira l'appagamento di ambizioni personali ed il conseguimento dei fini politici, valendosi del pretesto della difesa della causa religiosa. Ma ciò che maggiormente ha contribuito alla pacificazione degli spiriti si è stata l'attitudine elevata e imparziale della S. Sede verso tutti i partiti, e l'ammirabile unione dell'Episcopato Spagnuolo colla stessa S. Sede."³⁵⁷

Segons les Instruccions, el nou nunci havia de continuar en la mateixa línia d'actuació que s'havia seguit fins ara, fent cumplir i tenint com a

356. Istruzioni per Monsigr. Angelo di Pietro Arcivescovo Tit. di Nazianzo Nunzio Apostolico in Spagna. Roma 18 de juliol de 1887. ASV NM 560 t I, r I, s IV. Es troba reproduït també a F. Diaz del Cerio i M.F. Núñez *Instrucciones secretas a los nuncios de España en el siglo XIX (1847-1907)*. Roma, 1989.

357. Ibid.

guia les disposicions pontíficies:

"Continuando Mgr. Nunzio in questa medessima attitudine, e tenendo a se unito l'Episcopato, vi è da sperare che presto si possa giungere ad una perfetta e tanto bramata pacificazione. Avrà pertanto principalmente in vista di non ingerire sospetti sulle sue inclinazioni verso l'uno a l'altro partito, facendo ben chiaramente comprendere colla parola e coll'esempio che la sua missione è esclusivamente quella di promuovere gl'interessi religiosi, e non già di rendersi strumento delle ambizioni e egli intendimenti parziali di qualsivoglia fazione politica: non permetterà che il Clero così secolare come regolare prenda parte alle sacandalose polemiche dei giornali ed alle manifestazioni di carattere politico; inculcherà le norme prescritte dal S. Padre nell'Enciclica *Cum Multa* dell'8 Dicembre 1882 e nelle Circolare della Nunziatura diretta all'Episcopato Spagnuolo ed approvata dalla Segretaria di Stato con dispaccio dei 9 Luglio 1883, n° 53787, e farà a tutti comprendere che nella questione che divide i cattolici spagnuoli dovranno attenersi è l'Enciclica *Immortale Dei* del 10 Novembre 1885."³⁵⁸

Les controvèrsies i polèmiques dins l'església d'aquell moment, també significaven lluites internes en el si de les ordes religioses. Un exemple el podem trobar en els conflictes que van patir els claretians a finals de 1887 i principis de 1888. El conflicte s'establí entre el p. Clotet i el p. Xifré, superior general, davant les acusacions del primer al segon que no seguia les constitucions, de voler marxar a Cervera, etc. Aquestes denúncies les fa a la Sagrada Congregació de bisbes i regulars i, en tot l'afer, hi prengué part el nunci, Morgades i els dos afectats. Al final sembla que les coses tornaren a pacificar-se amb la derrota del P. Clotet. No podem extendre'ns més sobre el tema, que seria interessant d'ampliar per veure de quina manera la conflictivitat general es traspassava a molts nivells particulars dins l'Església, però confiem que amb la documentació vaticana que tenim poguem fer-ne un estudi a part properament³⁵⁹.

^{358.} Ibid.

^{359.} Aquesta documentació es troba a ASV NM 565 t IV, s VIII, n° 8. Hi ha unes tretze cartes que enmarquen la qüestió.

IV. 2. 5. 1888, UN ANY CLAU EN LA CLARIFICACIÓ DE LES POSTURES POLÍTICO-RELIGIOSES.

La celebració de l'any jubilar commemoratiu del cinquantenari de l'ordenació sacerdotal de Lleó XIII, serví per veure qui monopolitzava aquest esfoc mobilitzador envers la figura del Sant Pare. Morgades i la jerarquia episcopal havien de jugar fort per tenir la iniciativa en tots els actes que es volien celebrar. Era la manera de reforçar la seva autoritat, repetidament posada en qüestió pels sectors integristes. Morgades, el 28 d'abril de 1887, ja havia fet una circular per tal de preparar-ho tot: misses, ofrenes, col·lectes...³⁶⁰. Aquest fet havia de servir, segons el bisbe, per propagar la problemàtica papal i, ben segur, Morgades veia en la mobilització que portaria el jubileu, un procés extraordinari per defensar les seves tesis i la seva postura vaticanista. Això va fer que ordenés un seguit de festes litúrgiques i actes commemoratius que posaven el bisbat en un estat d'efervecència religiosa notable³⁶¹. Una altra vegada veiem com la devoció

³⁶⁰. Circular de Morgades en motiu de les noces d'or sacerdotals de Lleó XIII. Vic, 28 d'abril de 1887. BOE BV nº 924, 30 d'abril de 1887.

³⁶¹. Ordena les coses que s'han de fer en la diòcesi per aquest motiu:

1. S'aprofitarà la circumstància que venen els mesos de maig, juny i octubre, dedicats a la Mare de Déu, al Sagrat Cor i al Rosari, respectivament, per tal que els fidels dediquin les seves oracions a les necessitats de l'Església, la llibertat i la independència del Papa.
2. Ordena que es faci alguna romeria a algun santuari proper per celebrar aquest esdeveniment.
3. S'aprofitaran les diades de la Immaculada i de Nadal per fer una funció religiosa extraordinària, un tridu si pot ser, amb l'exposició del Santíssim i amb l'explicació als fidels de la festa.
4. Els rectors tindran cura que durant el setembre es recollin els objectes que es vulguin regalar al Papa o presentar a l'exposició vaticana, per tal que a partir de l'octubre puguin ser tramesos a Roma.
5. Es farà una col·lecta extraordinària que conjuntament amb les normals es remetran al vaticà durant el mes de desembre.
6. S'anirà preparant el viatge a Roma que ha de donar el testimoniatge d'aquesta diòcesi.
7. Es formarà un àlbum amb el nom de totes les jutges creades per organitzar aquest

era utilitzada com a motiu de mobilització religioso-política.

El 9 d'agost, feia una altra circular on tornava a engrescar perquè la celebració de l'anniversari papal fos celebrat. I el grau d'exigència que reclamava era molt gran, tal i com demostren paràgrafs com aquest:

" De los RR. Párrocos depende en gran parte que esta manifestación de fé y de amor á la Iglesia sea espléndida, cual corresponde á nuestros cooperadores en el ministerio, á fin de que procuren, que no sólo no falte una sola Parroquia, sinó, si puede ser, ni un solo feligrés, en contribuir en proporción á su estado con sus oraciones y donativos á realzar la autoridad y aliviar la miseria de la Cabeza de la Iglesia."³⁶²

I pel setembre tornava a insistir en la conveniència de recollir forces donatius i almoines pel Sant Pare³⁶³.

La llista d'obsequis recollits al bisbat de Vic per oferir-los al Papa, en motiu d'aquesta celebració, va ser impressionant i foren convenientment llistats per poblacions en les pàgines del butlletí eclesiàstic³⁶⁴. A més, s'envià al voltant d'unes 20.000 pessetes, quantitat que, en comparació amb d'altres de les diferents diòcesis espanyoles que hem pogut consultar en els arxius vaticans, és molt alta³⁶⁵.

Morgades dedicà una carta pastoral a les noces d'or sacerdotals de Lleó XIII, el text de la qual ja ha estat comentat en un altre apartat d'aquest treball³⁶⁶. L'episcopat espanyol també féu una carta col.lectiva³⁶⁷.

esdeveniment, dels diners recollits i dels objectes tramesos, àlbum que s'enviarà a Roma.
8. Els rectors han de transmetre al butlletí totes les funcions i actes que hagin fet per tal d'anar-ho publicant al butlletí. Ibid.

362. Carta de Morgades sobre les noces d'or de Lleó XIII on segueix animant la seva celebració. Vic, 9 d'agost de 1887. BOE BV nº 932, 13 d'agost de 1887, pàg 281.

363. Circular sobre les noces d'or de Lleó XIII, sobre la recollida de diners. Vic, 13 de setembre de 1887. BOE BV nº 935, 15 de setembre de 1887.

364. Presentació per part de Morgades dels obsequis que es faran a Lleó XIII des de la diòcesi. BOE BV nº 938, 31 d'octubre de 1887.

365. Aquestes informacions es troben a ASV NM 563 t II, r III, s I, nº 2. En el Foglio 128 d'aquest fons hi ha la carta de Morgades al nunci, del 27 de novembre, on li tramet les 17.454 ptes que, juntament amb les 2546 ptes que ja havia enviat, formarien l'Obol de St. Pere per aquesta ocasió. Morgades, però, li diu que confia recollir-ne un xic més. El 12 de desembre el nunci el contestà donant-li les gràcies pel present i per l'esforç de la diòcesi.

366. Carta-pastoral de Morgades sobre les noces d'or sacerdotals de Lleó XIII. Vic, 27 de desembre de 1887. BOE BV nº 942, 31 de desembre de 1887.

Aquesta pastoral l'envià al nunci: Morgades - nunci. 26 de desembre de 1887. També fou felicitat pel nunci: Di Pietro - Morgades, 8 de gener de 1887. Tot plegat a ASV NM 563, t II, r IV, s. única, nº 5.

No fou l'única perquè també trobem la Carta pastoral de Morgades sobre l'any jubilar de Lleó XIII que està a punt de concloure. Vic, 27 de desembre de 1888. BOE BV nº 967, 31 de desembre de 1888. Carta pastoral on fa un balanc del que ha suposat aquest any en què s'ha commemorat el cincuentenari de la consagració sacerdotal del Papa.

El butlletí reproduí, també, la Carta de Lleó XIII a l'acabar-se l'any de les seves noces

Aviat es plantejà el projecte de fer una peregrinació a Roma. Morgades en parla en una circular del 10 de gener de 1888³⁶⁸ i ho exposa al nunci en una carta del dia 14 del mateix mes, en la qual li demana que "Si V.E. tuviése alguna instrucción particular que darm'e acerca del tiempo y modo de verificarla, se lo agradeceré³⁶⁹. El nunci, en la resposta, l'encoratjà a portar-la a terme³⁷⁰.

Obviament, la celebració de les noces d'or sacerdotals de Lleó XIII era una ocasió per fer propaganda del papat i per mostrar el potencial de les esglésies nacionals envers la problemàtica de la situació del Sant Pare. En aquest sentit, hem d'interpretar una circular del nunci a tots els bisbes espanyols, datada l'1 de febrer de 1888, en la qual els demana de fer-li una relació de tots els actes que s'han fet a la diòcesi per confeccionar una "Storia del Giubileo Sacerdotale di Leone XIII"³⁷¹.

Quant a la peregrinació a Roma, Morgades la volia fer coincidir amb la de Barcelona, projectada pel 6 de febrer, però l'aplaçament d'aquesta va fer que el bisbe de Vic digués al nunci que no sabia quan hi aniria i que ja li comentaria les novetats³⁷². Sobre l'ajornament de la peregrinació barcelonina tenim una dada significativa. S'havia dit que era deguda a problemes tècnics, però una carta del nunci al secretari d'estat, datada el 19 de març, explica que l'ajornament no s'ha produït per problemes amb els ferrocarrils francesos, sinó per divergències entre els partits polítics i entre el

d'or. Roma, 25 de desembre de 1888. BOE BV nº 969, 31 de gener de 1889. Es tracta d'una carta on parla de l'acabament de les celebrazions de les seves noces d'or sacerdotals. Primer agraeix tot el que s'ha fet i l'alegria que li ha produït.

367. Carta colectiva de l'episcopat espanyol en motiu de les noces d'or de Lleó XIII. Toledo, 8 de desembre de 1887. BOE BV nº 944, 14 de gener de 1888. És una carta de felicitació al Papa i de protesta per les condicions en què viu. Morgades la signa. La contesta, feta pel cardenal Rampolla, es troba a BOE BV nº 945, 31 de gener de 1888.

368. Circular de Morgades sobre la peregrinació que cal fer a Roma en motiu de les noces d'or del Papa. Vic, 10 de gener de 1888. BOE BV nº 945, 31 de gener de 1888. Es tracta d'una carta adreçada als capellans i rectors de la diòcesi on esbresca perquè es pugui fer aquesta peregrinació a Roma a principis d'abril.

369. Morgades - nunci. 14 de gener de 1888. ASV NM 563 t II, r IV, s. Única, nº 5.

370. Nunci - Morgades. 22 de gener de 1888. ASV NM 563 t II, r IV, s. Única, nº 5.

371. Tota aquesta documentació es troba a ASV NM 563 t II, r IV, s. Única, nº 14. La de Vic va ser tramesa per Morgades el 23 de febrer conjuntament amb una carta que es troba en el mateix fons.

372. Morgades - Nunci. 23 de febrer de 1888. ASV NM 563. t II, r IV, s. Única, nº 14.

catòlics³⁷³. El que passava era que s'havia tornat a encendre el foc de la controvèrsia arran del protagonisme que els uns i els altres volien tenir en totes aquestes celebracions de l'any jubilar papal. Estava en joc qui tenia més força de convocatòria i qui prenia la iniciativa. Joan Bonet i Casimir Martí refan totes les disputes periodístiques que portà aquest fet³⁷⁴.

El nunci Di Pietro n'alertà al secretari d'estat, cosa que hem sabut per la contesta d'aquest, el 23 de febrer. El més sorprenent és que aquesta carta la tenia Morgades, la qual cosa ens fa sospitar que el bisbe degué transmetre al nunci els seus temors sobre el retorn de la violència entre els catòlics. La carta del secretari d'estat Rampolla deia el següent:

" Non ho mancato di portare la dovuta attenzione sul contenuto della lettera di V. Illma e Rma del 15 corrente, sebbene i fatti che ella mi denunzia non fossero da me ignorati. Mentre mi unisco a deplofare con Léi il pericolo di una nuova agitazione, godo assicurarla che ad allontanare siffatto pericolo la Santa Sede ha già preso opportune misure, per le quali confido non saranno più dimenticate le norme già date, specialmente al Clero per la concordia dei cattolici fra loro."³⁷⁵

Finalment, la peregrinació barcelonina es realitzà -la de Vic no- i el dia 3 de maig es celebrà la recepció pontifícia. Era presidida pel bisbe Català i, d'entre els assistents, hi havia Llauder i Sardà i Salvany. En els discursos -nosaltres utilitzem la reproducció i traducció que fa el butlletí eclesiàstic de Vic d'un article de l'"Osservatore Romano"-, després de parlar el bisbe de Barcelona, ho féu Lleó XIII, que agraià les mostres de solidaritat i, per dues vegades, mencionà la monarquia espanyola. La primera quan va dir que, "Universales y solemnes fueron las demostraciones con que la católica España, siguiendo el ejemplo de la piadosísima y estimadísima hija Nuestra la Reina Regente, se asoció á la alegría de Nuestro Jubileo"³⁷⁶. La segona, al final, quan beneí tota la diòcesi, associacions religioses, clergat, bisbe i, alhora, "bendecimos también á vuestra digna Reina y al Rey su hijo"³⁷⁷.

³⁷³. Nunci - secretari d'estat. 19 de març de 1888. ASV NM 563 t II, r IV, s. Única, nº 13. En aquest fons es troba tot un dossier sobre aquesta peregrinació.

³⁷⁴. Bonet i Martí, op. cit., pàgs 541-550.

³⁷⁵. Rampolla - Di Pietro. 23 de febrer de 1888. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893.

³⁷⁶. Recepció pontifícia a la peregrinació de la diòcesi de Barcelona. BOR BV nº 15 de maig de 1888. Tret de l'"Osservatore Romano" del 4 de maig.

³⁷⁷. Ibid.

Aquestes referències no degueren agradar gaire als carlins i intransigents que eren a Roma i, de fet, bona part de la seva premsa silencià aquestes paraules del Papa³⁷⁸.

Però el fet que tingué més gran transcendència durant aquest any de 1888 fou la ruptura entre els carlins i els integristes. No podem entrar, aquí, a explicar els esdeveniments que portaren l'escissió ni, molt menys, les causes profundes d'aquest fet. Joan Bonet i Casimir Martí es centren, bàsicament, en el fet religiós, en el desig de participació en la política de l'estat i en disputes personals pel lideratge de la representació carlina, per explicar-se les possibles causes del trencament³⁷⁹. Cadascú sol ser fill de la documentació que consulta i els que hem treballat fonts exclusivament religioses veiem en aquesta parcel·la la causa de molts fenòmens que, analitzats des d'una altra perspectiva o amb d'altres fonts, poden oferir d'altres causalitats. En aquest sentit són interessants els suggeriments de Jordi Canal³⁸⁰, que analitza el paulatí trencament d'ambdós grups com un procés que arrenca de lluny i on s'hi ventilen, d'entre d'altres coses, la "modernització" del partit carlí i l'inici de processos de reorganització. Sens dubte que l'estudi des de dins del carlisme ens ha d'ofrir matisos molt interessants sobre aquesta crisi. Tot i això, volem recalcar que la qüestió religiosa la trobem fonamental.

Sobre Morgades i aquest fet no em podem dir gran cosa perquè, lògicament, era fora dels dos contendents. Sabem, però, que amonestà el capellà Ramon Font per haver participat al meeting integrista al teatre Olimpo de Barcelona el 4 de novembre.

Nunciatura també estava alerta sobre el què estava passant i envia una circular a tots els bisbes, amb el membre de confidencial, el 23 d'octubre, sobre l'actuació política dels capellans. Alhora, els remetia la circular del 30 d'abril de 1883 en la qual es recomanava que els sacerdots s'abstinguessin de participar en qualsevol manifestació política. Els diferents bisbes contestaren la circular del nunci. La de Morgades, datada el 31 d'octubre, diu el següent:

³⁷⁸. Veure Bonet i Martí, op. cit., pàg 547.

³⁷⁹. Bonet i Martí op. cit., hi dediquen el capítol XVII del seu llibre.

³⁸⁰. Jordi Canal "carlins i integristes a la Restauració: l'escissió de 1868" a la "Revista de Girona" nº 147, juliol-agost de 1991.

"Muy Señor mio y venerado Hermano: he recibido la Carta circular de V.E. del 23 de los corrientes y se dará exacto cumplimiento a la misma; y si como es de esperar las demás Diócesis sobre todo las vecinas correspondan igualmente, se habrá dado un gran paso para la consecución del laudabilísimo fin que V.E. se propone. En Enero de 1885 me vi obligado circular la carta de que tengo el honor de remitir copia, de acuerdo con el digno Antecesor de V.E.: conseguí el fin con raras excepciones, y estas, y si alguna violencia se notó, fué debido casi en absoluto a la libertad con que se dejaba al Clero vecino. Obrando de comun acuerdo como sin duda resultará en virtud de la sabia providencia de V.E. puedo asegurar respecto de mi Clero una obediencia laudable."³⁸¹

Com hem pogut veure, les referències indirectes que fa sobre el bisbe Català, sempre tan vacil·lant per no dir favorable per prudència als integristes, són constants. Sens dubte representaven dues pastorals radicalment diferents, a més de l'antipatia -nosaltres diríem odi- que es tenien.

El bisbe de Lleida opinava, en la resposta que fa a la circular de nunciatura, que és molt difícil d'aturar la participació política dels capellans si no hi ha una coordinació entre els prelats³⁸². Casañas, per la seva banda, enviava una escueta carta on li deia a Di Pietro que havia comunicat, reservadament, el contingut de la circular al clergat sota la seva jurisdicció³⁸³.

Els intransigents, doncs, estaven força acorralats en aquell moment. I, per acabar d'arrodonir-ho, Lleó XIII publicava, també el 1888, l'encíclica "Libertas", on, malgrat fer atacs al liberalisme amb argumentacions que no trobaríem gaire diferents a les de Pius IX, deixa la porta oberta cap a la tolerància i l'apropament de l'Església als estats liberals.

Quan va sortir l'encíclica, el nunci n'envià als bisbes un exemplar en llatí i una traducció al castellà, a més d'una carta impresa, "confidencial", datada el 5 de juliol de 1888, en la qual els presentava el document papal i els deia que el Sant Pare l'havia fet per a "desvanecer toda confusión en las ideas en este delicado asunto, y a obtener que, iluminadas las inteligencias, desaparezcan desde luego las contiendas y divisiones que con tal motivo se

³⁸¹. Morgades - nunci. 31 d'octubre de 1888. ASV NM 570, t V, r II, s IV, nº 7.

³⁸². Bisbe de Lleida - nunci. 17 d'octubre de 1888. ASV NM 570, t V, r II, s IV, nº 72.

³⁸³. Casñas - nunci. 9 de novembre de 1888. ASV NM 570 t V, r II, s IV, nº 7.

han introducido en el campo católico"³⁸⁴. Els diu, també, que l'han de propagar al màxim i que procurin de "no promover en lo sucesivo, ni alentar ninguna clase de polémicas sobre este punto"³⁸⁵. Finalment, fa una apel.lació a la autoritat i fermesa dels prelats per tal que reprimeixin "desde su principio los conatos de insoburdinación que la pasión política y el espíritu de partido puedan sugerir"³⁸⁶.

A partir d'aquest document, els diferents bisbes van anar contestant al nunci i explicant-li les seves impressions. Per Barcelona escrigué el vicari general, el 20 de juliol, a l'estar Català descansant per motius de salut. El bisbe de Tortosa es sentí entusiasmado i va dir que "Con la abundante luz que despidió la citada Encíclica *De liberate humana*, hay que confiar que desaparezcan las preocupaciones y los errores de los que creen que con las conquistas de la civilización moderna se posee la verdadera libertad"³⁸⁷. A vegades ens plantegem si tots els bisbes entenen el sentit profund de les encícлиques. Qui segur la va entendre fou Casañas que, de manera correcta i escueta, afirmà que compliria les instruccions del nunci³⁸⁸. Morgades contestà a Di Pietro el 10 de juliol amb una carta que deia:

"Muy Señor mio y venerado Hermano: recibí a su tiempo con la debida reverencia los ejemplares en latín y castellano de la preciosísima Encíclica *Libertas* y ultimamente la carta de V.E. de fecha 5 de los corrientes. Por mi parte cumpliré cuanto pueda y con el mayor gusto sus sabias instrucciones, teniendo la satisfacción de decirle que en parte me había anticipado a sus deseos ordenando a los periódicos que se publican en la Diócesis que recibieren la Encíclica con el respeto debido y que se guardasen de hacer interpretaciones y aplicaciones, puesto que el documento era muy claro y explícito y si alguna explicación necesitaba, debían esperarla de los maestros de la Fe.

A pesar de que aquí como en toda Cataluña hierva vivamente la pasión política, confío en el Señor que será reverenciada y respetada cual corresponde y no escasearán los medios para que así sea, como para darla a comprender por escrito y de palabra. Vea V.E. como se anuncia. La Encíclica dice mucho más y limitaría en cierto sentido, es quitarle su verdadera grandeza e importancia y destruir el efecto que habría de producir y produciría

³⁸⁴. Carta circular de nunciatura als bisbes espanyols. 5 de juliol de 1888. ASV NM 557, t II, r II, s I, nº 12. La que rebé Morgades es troba a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 142.

³⁸⁵. Ibid.

³⁸⁶. Ibid.

³⁸⁷. Bisbe de Tortosa - NUnci. 17 de juliol de 1888. ASV NM t II, r II, s I, nº 12.

³⁸⁸. Casañas - nunci. 11 de juliol de 1888. Ibid.

naturalmente en muchas animas."³⁸⁹

Morgades es sentia completament identificat amb l'encíclica de Lleó XIII, la publicà en el butlletí i en féu un petit comentari del qual en podem extreure aquest resum:

" el Documento que acabamos de insertar, después de haber discurrido en la serenísima región de los principios en que se ha informado siempre la Iglesia católica, para ilustrar nuestras inteligencias y para enseñarnos lo que debe ser el hombre y la sociedad á fin de llenar su destino providencial sobre la tierra, perfeccionándose más cada día y adquirir de esta manera su recompensa eterna, desciende al terreno de la práctica, enseñándonos lo que debemos hacer en las diferentes situaciones en que se encuentra ó puede encontrarse la Iglesia respecto á las sociedades civiles, para que la voluntad de Dios sea cumplida en la tierra como lo es en el cielo; para que Jesucristo reine, como le corresponde por naturaleza y por derecho de conquista, sobre la sociedad y el individuo, y para que llegue al fin el suspirado triunfo de que OIGAMOS TODOS SU VOZ, NO FORMANDO MÁS QUE UN REBAÑO Y UN SÓLO PASTOR (Joan X, 16)." ³⁹⁰

La interpretació que en fa Morgades és claríssima i reflecteix perfectament el seu pensament: primer, el document ens mostra els principis i la doctrina de sempre de l'església; segon, ens ensenya com actuar pràcticament davant les noves realitats de la societat civil i, tercer, en seguir aquests ensenyaments, ens fa veure com arribar a la societat plenament cristianitzada, ni més ni menys que al regant social de Crist. El fons ideològic i la fita final són el mateix que en els integristes; l'estrategia i la manera d'arribar-hi, és el que marca la diferència entre aquests i el bisbe. L'"aggiornamento" de LLeó XIII, de mica en mica, s'anava imposant. De fet, no hi havia cap altre remei.

Morgades candidat a l'arquebisbat de Tarragona?

³⁸⁹. Morgades - nunci, 10 de juliol de 1888. ASV NM 557 t II, r II, s I, nº 12.

³⁹⁰. Encíclica de LLeó XIII, "Libertas", sobre la llibertat i el liberalisme. Roma, 20 de juny de 1888. BOE BV nº 856, 14 de juliol de 1888. Morgades la comenta amb un escrit publicat en el mateix butlletí i datat a Vic el 12 de juliol de 1888.

També hi hagué una Carta col·lectiva de l'episcopat espanyol al Papa en motiu de l'encíclica "Libertas". Toledo, 24 de setembre de 1888. BOE BV nº 965, 30 de novembre de 1888. Feliciten al Papa per la seva encíclica a més de protestar per la situació en què es troba. El Papa ho contesta amb una carta del 10 de novembre de 1888, reproduïda en el mateix butlletí.

El dia 3 de setembre de 1888 moria Benet Vilamitjana, arquebisbe de Tarragona i primat català. Vilamitjana havia nascut el 1812 a St. Vicenç de Torelló i fou ordenat el 1836. Catedràtic i vice-rector del seminari de Vic, guanyà les oposicions a la canongia magistral de la Seu d'Urgell pel juny de 1854. Pronuncià i va escriure força sermons, la majoria en català, que foren publicats i es posaren, des de sempre, com a models d'oratòria sagrada en llengua catalana. La carrera episcopal l'inicià en ser preconitzat, el 23 de desembre de 1861, com a bisbe de Tortosa. Fou consagrat el 4 de maig de 1862 i arribà a la ciutat el 15 del mateix mes. El 28 de febrer fou preconitzat per la seu arquebisbal de Tarragona, que ocupà a partir del mes de juny d'aquell any³⁹¹.

Un cop mort s'inicià el procés per trobar el candidat que havia d'ocupar la seu vacant. I aquí és on tornem a trobar la figura de Morgades. Una carta de Antonio P. y Ruiz, personatge de nunciatura o del tribunal de la Rota, datada a Madrid el 6 de gener de 1889 i adreçada a Morgades, ens posa en la pista de la possible candidatura del bisbe de Vic per ocupar la seu arquebisbal tarragonina. En la carta, a part de felicitar-lo per les pastorals que escriu i elogiar-li el coneixement que té de la sagrada escriptura, ens informa de les converses i negociacions que es tenien a Madrid:

" Algo hemos hablado de V. Mons. Vico y yo, con motivo de la provisión de la Silla Tarragonense y no debe V. dudar, que, fuera de compromiso, como estabamos con el Sr. Catalá, que se encuentra bien en Barcelona, ninguna consideracion nos hubiera impedido trabajar para V., pero Vico me dijo, que el Sr Nuncio queria proceder en este caso con imparcialidad, y a gusto de los catalanes; y que al efecto se habia fijado, para ocupar dicha Vacante, en el Sr, Obispo de Menorca, que, creo es el mas antiguo de los Prelados Catalanes. En vista de esto nada he hablado, ni dicho a V., por si acaso fracasa la ultima combinacion (que mas probabilidades (sic) tiene de ello, de de salir adelante) y a V. conviniera pasar a la Metropolitana, con pretensiones de Primado.

Supongo sabrá V. que el Gobierno, deseoso de sacar al Sr. Obispo de Vitoria del País Vascongado, sobre todo, desde las ultimas elecciones de Diputados provinciales, lo propuso al Nuncio para Tarragona. Mons. di Pietro, aunque tenia su candidato, segun dejo indicado, no se atrevió a contrarestar la iniciativa del gobierno y quedo en principio acordada la promoción de dicho Prelado. Pero, al dar cuenta a este, se ha resistido a salir de Vitoria, y esta es la hora en que no se sabe, si, al fin, lograran vencer la resistencia, o se afirmara mas en ella. Para este caso la Infanta Isabel, apoyaria al Obispo

³⁹¹. Hem tret aquestes notícies biogràfiques de l'esquela que es publicà al BOE BV nº 960, 15 de setembre de 1888, pàg. 316.

de Salamanca, que esta muy mal con sus diocesanos, y facil es que, por esta consideracion, Ministro y Nuncio acogieran con beneplacito el pensamiento, pero tambien es facil que el Nuncio volviera a insistir en su ler pensamientoy que el Gobierno cediese en parte, conviniendo en que fuera Catalan el futuro metropolitano, y prescindiendo del de Menorca, por iguales razones que no quisiera al de Vitoria en esta diocesis. Para este caso ¿tiene V. amigos en Gracia y Justicia? Con el anterior ministro algo se hubiera podido hacer, pero con el actual, ni mis amigos ni yo. Esto no obstante, yo no perderé de vista este asunto. No lo descuide V. tampoco, y comuníqueme las ordenes que tenga para cometer."³⁹²

Aquesta carta ens planteja molts interrogants. El primer és sobre els desitjos de Morgades de passar a Tarragona. La carta que acabem de transcriure és la resposta a una d'anterior del bisbe de Vic, del 31 de desembre de 1888, en la qual potser Morgades li va plantejar la possibilitat d'anar a Tarragona. També podria ser que fos un candidat tapat d'algú de nunciatura i l'adequat per resoldre la tensió que es solia produir en el ball dels candidats oficials.

Hem trobat, entre els papers de Morgades, un esborrany de carta, datada el 8 de gener però sense destinatari, que ben bé podria ser la resposta del bisbe de Vic a la transcrita anteriorment. Pel to i pel que parla assegurariem que és adreçada a Antonio P. Ruiz i, si fos així, quedaria clar que Morgades no desitjava anar a Tarragona. Ara, també podria formar part d'una estratègia, cosa que no creiem. Diu així:

" Le pido dos favores que le agradeceré mientras viva: el primero que me crea sincero como si me confesara y el segundo que ni pronuncie mi nombre ni se ocupe de mi (...) de la indole que expone. Estoy bien dado al cargo y el que esta bien no debe moverse y solo por obediencia me moveria. Si un dia desgraciadamente hubiera de pensar ora cosa se lo diria con la misma sinceridad (...) es V. que si algun dia oye quien se ocupe de mi en el indicado sentido, le manifieste mi intencion de animo, callando el motivo de saberlo para que nadie entienda que nos hemos ocupado de este asunto que me hace mal."³⁹³

Potser Morgades, fins i tot, va adreçar-se al mateix secretari d'estat per parlar-li d'aquesta qüestió. Ho diem perquè entre els documents personals del bisbe, dipositats al museu de Vic, hem trobat una estranyíssima carta de Rampolla, datada a Roma l'11 de gener de 1889, el contingut de la qual era

³⁹². Antonio P. Ruiz - Morgades. 6 de gener de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 147.

³⁹³. Morgades - Antonio P. Ruiz ?. 8 de gener de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 150.

inxlicable per nosaltres fins que no ho varem relacionar amb aquesta temàtica. Hem pensat que Morgades hauria insistit a Rampolla perquè ell no entrés en cap llista de possibles candidats per Tarragona. El text, com veurem, no diu gaire res:

" Ilmo Señor D. José Morgades. Obispo de Vich.

Muy Señor mio y venerado Hermano: He recibido su carta de 2 de Enero y le agradezco la confianza de que me es prueba la indicacion que V. me hace. Descuide V. en la seguridad de que he de tenerla muy presente sin que nadie se entere de su procedencia.

Con este motivo y el reiterado testimonio de mi distinguido aprecio se repite suyo afmo. hermano S.S. q.b.s.m. m.Card. Rampolla. Roma 11 de Enero de 1889."³⁹⁴

Potser ens equivoquem i no té res a veure amb la provisió de la seu tarragonina. Si és així, ens queda el dubte del sentit d'aquesta carta. Una cosa és certa i és que, un cop consultada la capsa de l'Arxiu Secret del Vaticà referent a la provisió del nou prelat tarragoní, no hem trobat cap document que parlés de Morgades³⁹⁵. El candidat era el bisbe de Vitoria. En una carta del nunci al secretari d'estat, datada el 7 de maig de 1889, li diu que el govern ja ha renunciat a presentar per Tarragona aquest bisbe per la fermesa que ha mostrat en quedar-se a la seva seu. Això fa que el govern proposi el bisbe de Lleida, Tomás Costa, "il piú anziano, non per età, ma pel possesso della sua Sede vescovile tra i Vescovi di quella provincia Eclesiastica"³⁹⁶. Sens dubte era una solució salomònica. Tot i això, una carta d'Antonio P. Ruiz a Morgades, datada a Madrid el 21 de maig, li explica aquesta resolució i, alhora, li comenta que, per nunciatura i per Roma, el bisbe de Vic tenia totes les simpaties, malgrat haver cedit als desitjos d'Alonso Martínez:

" Muy venerado Prelado y estimado amigo: al fin resulto ser cierta la noticia del periodico catalan respecto á la promocion del Sr. Obispo de Lerida para la Metropolitana de Tarragona: en la Nunciatura, donde, asi como en Roma, tenia V. todas las simpatias, han resistido esta promocion, pero Alonso Martinez ha hecho tal empuje por ella, que Gobierno y Nunciatura se han rendido bien a su pesar, pero temerosos de disgustar al ex-ministro de Gracia y Justicia, y por evitar una complicacion mas a la situacion. Alonso Martinez, en cambio, parece que ha

³⁹⁴. Rampolla - Morgades. 11 de gener de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 151.

³⁹⁵. ASV NM 575 t VII, r II, s I, nº 6.

³⁹⁶. Nunci - secretari d'estat (còpia). 7 de maig de 1889. ASV NM 575, t VII, r II, s I, nº 6.

ofrecido poner toda su influencia, y todo su empeño en otra ocasión, á favor del Sr. Obispo de Vich, cuyo mérito no desconoce, y desea recompensar. Así sea."³⁹⁷

L'any 1889 és el del primer congrés catòlic espanyol. A Itàlia, des de la prohibició de Pius IX de participar en la vida política legal del recent creat estat italià, havia sorgit un intent d'articular l'acció confessional al marge dels partits polítics i en tots els aspectes de la vida pública. Era l'*'opera dei congressi'*. A Espanya i degut a l'enfrontament entre els catòlics, alguns membres destacats de la jerarquia episcopal van pensar en la possibilitat d'organitzar congressos d'aquest tipus per tal d'intervenir en les qüestions candents de l'actualitat, vigoritzar l'Església a través de les seves legítimes autoritats i fer-ho al marge de tota activitat política de signe partidista³⁹⁸. El primer congrés, celebrat a Madrid per l'abril, fou obra del seu prelat, Ciriaco María Sancha. En el reglament ja diu ben clar, en l'article segon, que es prohibeix barrejar-hi la política, discutir sobre ella i prendre part en les eleccions i en les lluites entre partits. S'indica, a més, una llista de 25 temes possibles de discussió. Morgades publicà tota aquesta documentació al butlletí i s'adherí al projecte el 7 de febrer de 1889³⁹⁹. A la junta central del congrés, formada a Madrid pel desembre de 1888, hi eren representades totes les tendències políticoreligioses del moment: integristes, carlins, pidalians i d'altres. Tant d'equilibri i de reserva en no tocar temes polítics, feia que el congrés no pogués donar un salt qualitatiu en la influència damunt la societat. Es volia discutir la implantació de lleis o normes que asseguressin, en el món actual, la presència de l'església, però, per l'altra banda, no s'entrava en els mecanismes habituals de participació de les societats modernes. Això no deixava de representar una contradicció i feia romandre l'Església en una posició defensiva, tal i com havia fet des del sorgiment de l'estat liberal.

Morgades participà en el congrés de Madrid. Va marxar de Vic el dia 25 d'abril, el congrés havia començat el dia abans, i el butlletí ho comunicà

³⁹⁷. Antonio P. Ruiz - Morgades. 21 de maig de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 159.

³⁹⁸. Treiem aquesta tesi de José Andrés Gallego *La política religiosa en España 1889-1913*. Madrid, 1975, pàg 34.

³⁹⁹. Tot plegat es troba al BOE BV nº 970, 15 de febrer de 1889. pàgs, 45-52.

amb una escueta nota⁴⁰⁰. El missatge adreçat al Sant Pare pel congrés insisteix, bàsicament, en la situació del papat⁴⁰¹. Morgades sortí de Madrid el dia 8 de maig, s'aturà un dia a Saragossa per visitar el Pilar i, el dia 10, arribava a Manresa⁴⁰².

Abans que es celebrés el congrés, Morgades era informat per Antonio P. Ruiz, en una carta del 13 d'abril, sobre les seves impressions. A part de celebrar que hi anés el bisbe de Vic, la seva visió era més aviat negativa: "Parece que hay ya trabajos hechos para todos los temas del programa; lo que dudo yo es que correspondan a la importancia y significacion del Congreso y produzcan resultados practicos para el mejoramiento de las costumbres, é influencia en la vida social."⁴⁰³

Aquesta referència constant a la situació del Sant Pare, encara es va fer més intensa quan es va inaugurar el monument dedicat a Giordano Bruno a Roma, cosa que va fer que Morgades protestés i en parlés abastament en escrits i cartes pastorals, tal i com hem pogut veure en un capítol anterior⁴⁰⁴. Totes aquestes manifestacions, a part de ser una mostra del pensament del prelat, representaven, en bona mesura, l'indicador, en primer lloc, de la fidelitat a la Santa Seu i, en segon lloc, una manera de guanyar mèrits davant les autoritats romanes. Era, com si diguéssim, el marketing particular per demostrar les qualitats com a prelat i ser ben vist per les jerarquies vaticanes. No volem marginar la vessant pastoral, funció que, des d'una òptica religiosa, és essencial amb l'episcopat. Però és difícil destriar en una anàlisi històrica, moltes vegades, aquesta funció de la que correspon a un acte de govern, de poder, i la consegüent promoció personal

⁴⁰⁰. BOE BV nº 975, 30 d'abril de 1889, pàgs 162-63.

⁴⁰¹. BOE BV nº 976, 15 de maig de 1889.

⁴⁰². BOE BV nº 976, 15 de maig de 1889.

⁴⁰³. Antonio P. Ruiz - Morgades. 13 d'abril de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 158.

⁴⁰⁴. Telegrama de Morgades al Papa per l'erecció del monument a Giordano Bruno. Vic, 8 d'abril de 1889. BOE BV nº 978, 15 de juny de 1889. Carta-pastoral de Morgades sobre l'erecció del monument a Giordano Bruno. Vic, 20 de juny de 1889. BOE BV nº 979, 22 de juny de 1889. Alocució de Papa al Consistori del 30 de juny. Roma, 30 de juny de 1889. BOE BV nº 980, 15 de juliol de 1889. Es tracta d'un discurs on parla, sobretot, del greuge que s'ha infringit al papa al col·locar una estàtua de Giordano Bruno i el desig per part de les autoritats romanes de convertir aquesta ciutat simbol de la cristiandat en el paradigma de la perversió. Circular de la Sagrada Congregació de bisbes i regulars en motiu de l'erecció de l'estàtua de Giordano Bruno. 8 de juliol de 1889. BOE BV nº 983, 31 d'agost de 1889.

per exercir-lo cada dia millor. Cal tenir en compte que l'estructura de poder eclesiàstic és absolutament piramidal i, per tant, per tenir cada dia més poder cal agradar als superiors. Aquestes pastorals i escrits de Morgades en protesta per l'erecció del monument a Giordano Bruno, van ser enviats a nunciatura i a diferents personalitats -Morgades se'n cuidava prou de fer-ho- i foren molt llorats per les autoritats vaticanes. Tenim cartes en aquest sentit que van des del mateix Rampolla, secretari d'estat, fins a persones de la nunciatura a Madrid i particulars⁴⁰⁵.

Centenari de la conversió de Recared.

No deixa de ser interessant de constatar que l'any commemoratiu del primer centenari de la Revolució Francesa, que tant representava per les forces polítiques progressistes i pel moviment obrer, l'Espanya catòlica celebrés el tretzè centenari de la conversió del rei visigot Recared. Però, alhora, aquesta celebració va patir els problemes derivats de la divisió entre els catòlics espanyols. Fou una celebració que el carlisme intentà capitalitzar i, aquest fet, generà les friccions que es poden suposar.

Els dos focus de celebració més importants eren al País Basc i a la diòcesi de Toledo. Del març, tenim documentada una carta de Rampolla, secretari d'estat, al nunci, on li diu que ha rebut un telegrama del bisbe de Vitoria sobre aquesta celebració. La resolució del Vaticà fou la següent:

" Temendo che la celebrazione del centenario, di cui in esso si parla (es refereix al telegrama), possa dar luogo a dimostrazioni politiche, mi sono astenuto dal rispondere alla persona indicatami. Quando però la S.V., che può facilmente prendere le necessarie informazioni, ritenga esclusa tale pericolo, potrà pure annunziare che il S. Padre ha concesso l'implorata Benedizione."⁴⁰⁶

No volem entrar a fons en aquest tema, sobre el qual hi ha prou informació a l'Arxiu Secret del Vaticà, perquè ens apartaria molt del nostre treball i ens endinsaria en la complicada temàtica del carlisme que nosaltres

⁴⁰⁵. Es poden consultar a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893.

⁴⁰⁶. Secretari d'estat - nunci. 13 de març de 1889. ASV NM t V, r II, s IV, nº 12.

no dominem. Volem, però, comprovar algunes d'aquestes informacions que, reclamades pel secretari d'estat del Vaticà, va haver de fer el nunci. Una de les més interessants és la de que dona Casañas. El bisbe d'Urgell va escriure una carta "confidencial y reservada" a Di Pietro, el 9 d'abril, en la qual li explica tota la qüestió i la influència que pot tenir sobre la seva diòcesi. Comença exposant el tema:

" Muy respetable Sr Nuncio y venerado Hermano, de toda mi consideracion y estima: la noticia de que iba á levantarse en Toledo un monumento en memoria del establecimiento de la Unidad católica en España, con motivo del 13º Centenario de la Abjuración del Arrianismo ante los Padres del Concilio Toledano, ha sido tan bien acogida por estos montañeses, que a pesar de ser iniciado el proyecto por los que hacen profesion publica de carlistas; con todo, Católicos que pertenecen a varias agrupaciones políticas, se han apresurado á inscribirse, incluso los sacerdotes de todas categorias en gran número.

Como el fin y objeto manifiesto es eminentemente religioso; el origen del proyecto no ha sido parte para que se retrajeran personas que discrepan en sus apreciaciones politicas; ni yo tampoco me he opuesto por lo que respecta el Clero, porque lo he advertido, cuando estaba ya adelantaba la cosa, y sobre no ver en ello desordenacion ninguna, consideraba que mi oposicion podia ser ocasionadora de conflictos."⁴⁰⁷

Aquesta posició, tan favorable a la celebració i tant filo-carlina, encara es posa més de manifest quan planteja la intervenció directa del duc de Madrid, que considera irrellevant, cosa sorprenent donades les circumstàncies polítiques de l'Espanya d'aquell moment:

" Con posterioridad se ha visto en algun periodico, que el Sr. Duque de Madrid contribuiría tambien á la construccion del monumento, haciendo esculpir en él los nombres de cuatro renombrados carlistas: y esto ha asustado á algun sacerdote de muy tororata conciencia, que tiene grande entusiasmo por la idea, temiendo, que acaso podra considerarse la cooperacion del Clero (contra la intencion del mismo), como una falta de obediencia á la tan conocida Circular de esa Nunciatura Applica, que prohíbe á los Clerigos hacer manifestaciones politicas.

Aunque me parece accidental y secundario, y que no desnaturaliza el carácter religioso del monumento, el que sea iniciado por unos ó por otros, y el que uno ú otro de los contribuyentes esculpa en el monumento su escudo de armas, ó los nombres de su familia ó de sus parientes; sin embargo, con toda la reserva que sea del beneplácito de V.E., y solo para mi gobierno, al objeto de inducir confidencialmente á que se retiren los clérigos suscriptores (en su caso); suplico á V.E. me signifique, si le será desagradable esta cooperacion del Clero, ó sea, si la considerará como una falta de respeto y sumision á las disposiciones emanadas de esa Nunciatura Applica.

⁴⁰⁷. Casañas - nunci. 9 d'abril de 1889. ASV NM 570, t v, r II, s IV, nº 12.

Los que se han suscrito no lo creen así, y solo ha asaltado a unos poquisimos este temor. Si V.E. me hace el obsequio de indicarme su modo de ver; yo, como cosa mia propia procuraré influir en el sentido que V.E. desee; y espero que podrá obtener algun resultado antre el Clero de esta Obispado; aunque no sé, si llegare á tiempo, antes que se haga publica la suscripcion.

Siento molestarle con esta consulta; pero, espero me dispensará en obsequio ámi deseo de acertar, y de que se obre de conformidad con el criterio de la Santa Sede.⁴⁰⁸

Sens dubte Casañas no les tenia totes amb ell, patia perquè era prou intel.ligent per veure la càrrega política que hi havia en el recolçament al monument, malgrat que repetís davant del nunci que ell no hi veia cap problema. Aquesta insistència i interès en consultar al nunci és, precisament, l'indicador més clar que no ho veia clar. El nunci, dies després, el contestaria i, com era d'esperar, l'advertisria sobre la càrrega política de tot plegat. Amb un model de diplomàcia vaticana no li diu exactament què ha de fer, només li fa una consideració perquè el bisbe la intrepreti:

" Respecto de la consulta que V. me ha dirigido acerca de la suscripcion en favor del monumento consabido, me parecen apreciables sus observaciones de V. Sin embargo, como desgraciadamente se quiere introducir la política tambien en cosas que son y debieran quedar exclusivamente religiosas, asi recomiendo a V. de evitar con su tacto y prudencia cualquier incidencia desagradable sobre el particular."⁴⁰⁹

El Vaticà, que recolçava ja plenament el sistema de la Restauració, mirava de no comprometre's amb els carlistes i rebutjava fer qualsevol cosa que pogués interpretar-se com un signe de simpatia envers ells. Així hem d'interpretar coes, per posar un exemple, com la negativa des de la secretaria d'estat de donar la benedicció apostòlica al Círcol Tradicionalista d'Olot⁴¹⁰.

Morgades també intervingué, naturalment, en el tema del centenari de Recared. Dóna la seva impressió al nunci mitjançant una carta del 7 de juny, acompanyada d'uns documents que nosaltres no hem pogut consultar. Les consideracions que fa són, com és de suposar, molt diferents de les de Casañas:

" Muy Sr. mio y venerado Hermano: el incendio amenaza de nuevo y

^{408.} Ibid.

^{409.} Nunci - Casañas (còpia). ASV NM 570 t V, r II, s IV, nº 12.

^{410.} Es pot veure an la carta de Rampolla al nunci del 20 de març de 1889. ASV NM 570, t V, r II, s IV, nº 12.

no por lo que mira a los demas, pues trabajo tengo para lo mio, escribo hoy a V.E. remitiendole en adjuntos documentos. La circular de V.E. está en vigor y sabia muy sabiamente asi resuelto. A pesar de esto vera V.E. en escritos que la intromision no solo en politica sino de partidos pues dentro de esta misma politica que se dice catolica, hay otra suscripcion abierta, nadie lo ignora y basta lo adjunto para probarlo. Añadese ahora el conflicto con el Cardenal de Toledo para que los clérigos deban abstenerse. Del mio, como he dicho mas de una vez, puedo responder, pero no se lo que sera si continuan provocaciones y malos ejemplos. Por ultimo para que vea V.E. si poniendose caldo, lea otro de los documentos que no puede ya pasar mas allá. No es posible de lejos formarse idea del mal que esto causa en las almas. Las ordenes religiosas se resienten de esta perturbacion y los efectos seran terribles. V.E. me dispense, primero porque por miedo fundado de contagio, cumple mi deber: segundo porque la confianza que me inspira V.E. y el bien de la Iglesia no me permiten estar indiferente ante este espectaculo hijo de la rebelion y orgullo."⁴¹¹

El nunci el contestà i li manifestà la seva opinió negativa sobre la suscripció i sobre el que estava passant, però, també, no deixava d'assenyalar-li que volia restar-ne una mica al marge donat que alguns bisbes li havien donat suport, en el ben entès que ho havien considerat una manifestació exclusivament religiosa. La diferència de criteri entre els prelats i entre els catòlics espanyols es tornava a fer palesa:

" Muy Señor mio y respetable Hermano: me he hecho cargo de su agradecida del dia 7 de junio y de los documentos que iban adjuntos. De todas maneras deploro el mal que la diversidad de miras y las escisiones entre catolicos producen en las almas, y nadie como yo veria con mas gusto suprimidas esas asperezas. En el caso de nos ocupa, he notado que mas de un Obispo ha dado a conocer que la suscricion es un acto puramente religioso. De aqui la conveniencia de mantenerle en una prudente reserva, a lo menos por ahora. Los Sres Obispos podrian sin embargo cuidar que sea alejada qualquiera significacion politica del acto de la suscricion. Deseoso de que en su conocido amor del bien de las almas me de V. a conocer mas adelante el desarollo que vaya tomando el asunto, me repito de V. con la mayor consideracion afmo. S.S. y afmo. hermano."⁴¹²

Probablement, Morgades donà la seva opinió a d'altres bisbes. Al de Salamanca segur que ho va fer, perquè en tenim constància documental en la carta de resposta del prelat salmantí. Aquest no s'està de dir expressions

^{411.} Morgades - nunci. 7 de juny de 1889. ASV NM 570, t V, r II, s IV, nº 12.

^{412.} Nunci - Morgades. 21 de juny de 1898. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 162. La còpia és a ASV NM 21 de juny de 1889. ASV NM 570, t V, r II, s IV, nº 12.

com aquestes, "Vaya esos hombres se pierden y por falta de cabeza"⁴¹³, quan li comenta tot plegat. Alhora, fa uns comentaris molt reveladors sobre la premsa i els periodistes:

"Son los periodistas la plaga mayor de Egipto. Y sin embargo son necesarios hoy los buenos periodicos. Llegará tiempo en que nosotros tengamos que encargarlos a Sacerdotes listos e instruidos"⁴¹⁴

Una altra vegada, però, veurem l'habilitat estratègica de Morgades. Ell mateix va promoure actes de celebració per commemorar el tretzè centenari de la conversió de Recared. A part del convenciment que podia tenir per fer-ho, era clar que si ell n'agafava el protagonisme central feia que les altres iniciatives més partidistes quedessin frenades. Mobilitzava una altra vegada la població i ho feia segons les seves intencions.

Durant l'abril ja en parla en una pastoral, quan es fa ressó de la celebració del primer centenari de la revolució francesa, a la qual hi contraposa aquesta celebració:

"Francia se prepara para celebrar la fatídica fecha centenar de la proclamación de los derechos del hombre, que en puridad no son otra cosa que la negación radical y absoluta de los derechos de Dios; y España, la España católica se prepara para celebrar el XIII Centenario de la conversión de Recaredo. (...)

Los principios revolucionarios de la primera fecha inficionando (sic) á todo el mundo, le han puesto al borde del abismo : testigo esta misma Francia, presa de la impiedad y del vicio, y próxima á sucumbir ahogada en sangre en manos de las pasiones demagógicas, que ha levantado con sus principios en todas partes. España, gracias á la fuerza que le daba principalmente la unidad religiosa, que arranca de aquella fecha gloriosísima, y á las bendiciones que por su causa merecía de Dios, llegó á ser señora del mundo, dueña y arbitra de sus destinos, descubridora y poseedora de un nuevo mundo, llegando á una altura en la civilización, y cultura de las artes y de las ciencias, y en la extensión de su poder y de su dominio á que no ha llegado, ni legará probablemente ninguna otra Nación. Disminuido su fervor religioso, y roto de una manera más o menos vergonzante el principio de su unidad religiosa, y, cosa rara, precisamente en una época en que se proclama como causa de prosperidad y progreso el principio de unidad política, nacional, jurídica, etc.; atropellando, para implantar estas unidades, derechos sacratísimos que amenazan de muerte la vida de importantísimas regiones; rota su unidad religiosa de una manera suficiente, para

⁴¹³. Bisbe de Salamanca - Morgades. 16 de maig de 1889. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 160.

⁴¹⁴. Aquest paràgraf és a rel d'un comentari que li fa sobre el diari "El Movimiento Católico", nascut el 1888 per tal d'informar sobre el congrés catòlic de Madrid, que havia anomenat "querido colega" a la "Unión Católica", cosa que podia ser aproveitada perfectament pel pels diaris integristes per dir que "El Movimiento..." era un diari pidalià i mestís. Ibid.

que más o menos aprisa se infiltran en nuestras leyes y costumbres la división en lo que debe haber más unida, la indiferencia religiosa ó la persecución, que no otra cosa pueden significar la falta de reconocimiento por parte de todos, colectividad é individuos, de los derechos de Dios; España va entrando desgraciadamente en el gran concierto de rebelión contra Dios y su Cristo."⁴¹⁵

Com hem pogut veure, el que reivindica és la unitat de l'església com a caracteritzadora de la història d'Espanya. Aquesta unitat religiosa hauria fet que Espanya hagués estat poderosa i, en perdre's, d'alguna manera, en l'actualitat, podria fer que ens anéssim acostat a la realitat d'una França coneixedora dels estralls de la revolució. La celebració de la conversió de Recared servia, d'aquesta manera, per reforçar les tesis de Morgades sobre la necessitat d'aconseguir una unitat entre els catòlics, això sí, tal i com ell ho veia i no de la manera d'aquells que volien tenir el monopoli de la religió, ésa dir, els intransigents i els carlins. Conclou la pastoral engrescant que les celebracions del mes de maig -mes de Maria-, del mes de juny -festa del Sagrat Cor- i del mes d'octubre -dedicat al Sant Rosari-, siguin fêtes amb tota mena de solemnitat i devoció i rememorant aquesta celebració.

I, certament, aquest tretzè centenari de la conversió de Recared va portar que s'organitzessin al bisbat gran nombre d'actes religiosos, les cròniques dels quals van ser aplegades en un número del butlletí eclesiàstic⁴¹⁶ que fou enviat a Roma. Rampolla, en nom del Papa, escrigué a Morgades, agraint-li els diners recollits per al Sant Pare i l'oferiment del butlletí on s'expliquen aquests actes commemoratius⁴¹⁷. És impossible enumerar, sense allargar-nos, aquestes festes religioses, però seria interessant de poder-ho fer perquè es veiés la capacitat de mobilització de què era capaç l'Església d'aquells anys. Cal tenir en compte que l'efecte pedagògic que això representava pel poble era impressionant. Era uns dels recursos més hàbils que tenia Morgades per contrarestar la penetració del "món modern" a la "muntanya catalana".

⁴¹⁵. Aquesta carta-pastoral es troba a BOE BV N° 974.15-abril-1889. p 139-40.

⁴¹⁶. Homenatge de la diòcesi de Vic a la unitat catòlica en motiu del XIII centenari de la conversió de Recared a la fe catòlica. BOE BV n° 991, 31 de desembre de 1889.

⁴¹⁷. Roma 18 de gener de 1890. BOE BV n° 994, 31 de gener de 1890.

IV. 2. 5. EL CANVI DEL PANORAMA POLÍTICO-RELIGIOS DURANT LA DèCADA DELS NORANTA.

L'integrisme cada vegada més marginat.

Un seguit d'esdeveniments ocorreguts el 1890 faran que cada vegada trobem l'integrisme més marginat. Pel gener era proclamada l'encíclica *Sapientiae Christianae* de Lleó XIII. Com hem comentat en un apartat anterior d'aquest treball, l'encíclica pretén recordar els preceptes de la vida cristiana i planteja el dilema entre l'obediència al poder civil i al poder religiós. En un moment donat, Lleó XIII insisteix en la unió dels catòlics, es mostra contrari a la profunda divisió que hi ha en molts països i exigeix la total obediència, no només en els dogmes, als bisbes i a la Santa Seu. D'això se'n deriva que l'Església no pot ser esclava de cap partit polític, ni cal que s'aliniï en una determinada forma d'estat. No hi pot haver, tampoc, cap grup polític que s'erigeixi en defensor exclusiu dels temes eclesiàstics. Preconitza, el Papa, una estratègia mitjançant la qual l'Església es situï per damunt de tot i pugui portar a terme el seu programa de recristianització dels estats. L'Església, per tant, ha de respectar qualsevol forma d'estat mentre quedin garantides la religió i la moral. Lleó XIII era radicalment contrari a arrossegars l'Església cap a les lluites dels

partits polítics. Morgades es mostrà entusiasmado per l'encíclica⁴¹⁸.

El Papa no va tardar en concretar per als espanyols els advertiments de l'encíclica. Una carta de Lleó XIII al cardenal Benavides, arquebisbe de Saragossa, que era la resposta a una d'anterior del cardenal on li comunicava els treballs preparatoris del segon congrés catòlic, va servir perquè el Sant Pare explicités la seves tesis pel que feia a Espanya. Morgades, lògicament, la reproduí al butlletí. El Papa feia la següent recomanació:

" Finalmente, tengan todos presente que han de obrar según les hemos enseñado con toda claridad en Nuestra Encíclica de 15 de Enero último, y, abandonando así toda lucha y contienda estéril é inútil, unan sus fuerzas á modo de invencible falange para defender la causa católica, puesta en grave conflicto. Por lo cual amonestamos una y muchas veces á ti y á todos los demás Prelados españoles, para que aprovechéis la oportunidad que os ofrece la celebración del segundo Congreso y que no perdonéis trabajo ni fatiga alguna, á fin de inclinar todos los ánimos, para que no se dejen llevar más del espíritu de contienda, que se opone radicalmente al espíritu de mansedumbre y de paz del divino Fundador de la Iglesia, y que tanta osadía presta á sus constantes y comunes enemigos."⁴¹⁹

Aquest esperit ja es pot veure en la carta que Lleó XIII envia a Sardà i Salvany, el 15 de març de 1890, on, a part d'agrair-li el regal que li havia fet la "Revista Popular", li deia que la doctrina de l'Església es propagaria cada dia més "si los que se dedican á publicaciones diarias fomentan con diligencia el espíritu de concordia y paz, para no dejarse arrebatar del espíritu de partido, que en diversos sentidos agita á los fieles de España; si religiosa y fielmente obedecen á lo que tienen mandado la Sede Apostólica para extirpar estas disensiones, y asegurar en los ánimos la concordia y unión que Cristo Nuestro Señor quiso hubiese entre todos los que habían de creer en Él. Finalmente, si en su modo de proceder enseñan y practican la obediencia debida á los Obispos, que siguiendo las tradiciones de sus gloriosos antepasados permanecen del modo más íntimo adheridos á este baluarte de la verdad. Siendo estos los deberes de los periodistas, es ciertamente lamentable haya algunos que de ellos se desvien, y que lleguen hasta á abusar de nuestras palabras y Letras, con las que mostramos á todos igual benevolencia, para atacar á quienes no piensen como ellos tocante á la

⁴¹⁸. Encíclica de Lleó XIII sobre els principals deures dels cristians. Roma, 10 de gener de 1890. BOE BV nº 995, 15 de febrer de 1890. Morgades en fa un comentari laudatori en la presentació que fa de l'encíclica en el mateix número del butlletí.

⁴¹⁹. Carta del Papa al cardenal Benavides de Saragossa en motiu del congrés catòlic de Saragossa. Roma, 5 de febrer de 1890. BOE BV nº 999, 15 de març de 1890. Pàg 139.

cosa pública, atizando sensibles discordias.⁴²⁰ La repulsa, com hem pogut veure, és descomunal. I el més significatiu és que venia de la primera autoritat de l'Església. Morgades no desaprofitaria l'oportunitat de veure com un dels seus perseguidors era tan seriosament amonestat. Li devia semblar com una venjança per tantes penalitats que li havia fet passar. I va fer servir la reproducció d'aquesta carta en el butlletí eclesiàstic de Vic per fer-ne una introducció on arremet amb tota la cavalleria contra l'escriptor i capellà sabadellenc. Fixem-nos amb quin to s'expressa el bisbe de Vic, és pura revenja:

" A no haber tenido tantas decepciones, tal esperaríamos habría de producir el notable Documento Pontificio, que insertamos a continuación, copiado de la *Revista Popular*, á cuyo director va dirigido. Significada una vez más, clara, explícita y taxativamente, cuál sea la voluntad del Papa, y condenados de la misma manera los procedimientos que han servido de base y de plan á la rebeldía, espíritu de discordia y falta de caridad, que han perturbado la paz entre católicos en Nuestra infortunada Nación; es hora de que no se haga necesaria otra disposición para asegurarla y sostenerla, y de que los autores, autores y cómplices, de cualquier categoría, de tan vergonzosa perturbación, procuren en adelante borrar con su conducta sus extravíos pasados, y rasgar los escritos que, á pesar de todas las recomendaciones y aplausos, si son estudiados con calma y serenidad, se verá no haber sido en la práctica otra cosa que lo que necesariamente debían ser, dadas su redacción y las circunstancias de los tiempos y de las personas, para quienes se escribían, esto es: la reglamentación sistemática de la indisciplina, y apresto de armas y argumentos para resistir á la autoridad legítima, faltar á la caridad y maltratar despiadadamente al prójimo."⁴²¹

Realment, amb tot això, la posició intransigent quedava tocada de mort. I Casañas, que era prou intel·ligent, se n'adonà de seguida. Amb molta habilitat, va escriure una carta pastoral al clergat i poble de la diòcesi d'Urgell on els exhortava a deixar de banda les diferències de partit i a unir-se en l'acció i en el pensament, seguint les directrius papals de la Sapientiae Cristianae. Això suposava, clarament, l'abandonament de les seves posicions integristes⁴²². Envià la pastoral al Papa i, aquest, el contestà amb

⁴²⁰. Carta de Lleó XIII a Sardà i Salvany. 15 de març de 1890. BOE BV nº 1.000, 31 de març de 1890, pàg. 155.

⁴²¹. Introducció de Morgades a la carta de Lleó XIII a Sardà i Salvany del 15 de març de 1890. BOE BV nº 1000, 31 de març de 1890, pàg 151.

⁴²². Això exasperà a mes d'un. Tenim una carta del capellà Joan Corominas a Morgades, 10 de maig de 1890, on recorda que Casañas no ha fet més que dir coses que d'altres prelats, d'entre ells el ja difunt Vilamitjana, havien fet. Recorda el malament que ho havia fet passar al mateix Vilamitjana i, per tant, no deixa de mostrar una certa rancúnia pel canvi oportuniste del bisbe

una carta, datada a Roma el 20 de març, on el felicità pel seu escrit. El text de Lleó XIII, que també hem comentat en un apartat anterior d'aquest treball, no deixa de tractar el tema de la divisió dels catòlics espanyols i mostra la seva esperança que pastorals com aquestes serveixin per posar fi a tanta controvèrsia⁴²³. Morgades, al final de la reproducció de la carta al butlletí eclesiàstic de Vic, fa un petit comentari on ressenya aquest document de Lleó XIII com la prova de l'encert de la seva pròpia posició. Representava, sens dubte, un altre triomf de les seves tesis, aquesta vegada davant d'un home de tan pes com el bisbe d'Urgell. Casañas s'havia salvat de la crema i, fent aquest canvi, tornava a guanyar punts. De fet, ja li quedaven pocs anys per esdevenir cardenal.

El congrés catòlic de Saragossa es celebrà durant l'octubre de 1890⁴²⁴ i Morgades hi assistí. Va fer, fins i tot, una carta pastoral a la diòcesi per explicar els motius i les impressions de la trobada. Pel bisbe de Vic, la reunió havia de servir per agermanar encara més els trenta-dos prelats assistents i per denunciar la situació del Papa presoner. Les motivacions del Congrés les exposa d'aquesta manera:

" El objeto del Congreso os consta igualmente. Dar un público testimonio de la vitalidad de la Iglesia católica: protestar solemnemente de la injusticia é iníqua situación creada á su Cabeza visible por la Revolución satánica y sostenida por la complicidad de la ingrata Europa, y reclamar la plenitud de sus derechos, su libertad omnímoda y, para garantía de una y otra, su poder temporal, usurpado con una doblez y villanía sin ejemplo en la historia: trabajar, en fin, para que cesen de una vez las lamentables divisiones en mala hora suscitadas entre los católicos, y hacer de todos ellos un sólo corazón y una sola alma, según la voluntad del Papa, tantas veces manifestada, y sobre todo la del divino Redentor, cuya aspiración suprema era que fuésemos todos una cosa en El y en su padre celestial como lo son El y su eterno Padre." ⁴²⁵

Els bisbes assistents al congrés confeccionaren i aprovaron 32 regles per als catòlics espanyols, bona part de les quals tracten sobre l'obediència que cal als prelats, prohibeixen el comentari a la premsa de documents

d'Urgell.

⁴²³. Carta de Lleó XIII al bisbe de la Seu d'Urgell. Roma, 20 de març de 1890. BOE BV nº 1002, 30 d'abril de 1890.

⁴²⁴. En l'obertura es llegí el missatge dels presents al Papa. Es troba reproduït al BOE BV nº 1015, 15 d'octubre de 1890. El Sant Pare el contestà

⁴²⁵. Carta-pastoral de Morgades sobre el seu viatge a Saragossa. Vic, 24 d'octubre de 1890. BOE BV nº 1016, 31 d'octubre de 1890, p 418-19.

pontificis i episcopals, desautoritzen les associacions titulades catòliques que no tinguin l'aprovació de l'ordinari i obliguen als seminaris la màxima disciplina⁴²⁶.

El Papa adreça una carta al cardenal Benavides amb motiu del congrés. Li tramezia la satisfacció que li havia produït la reunió, el felicitava per les resolucions que s'havien pres i li assenyalava la necessitat de perseverar en aquesta línia que havia de portar millors temps per a l'Església i per a la concòrdia entre els catòlics⁴²⁷.

Un fet significatiu, i que demostra la sintonia de l'episcopat espanyol amb la monarquia de la Restauració, fou el missatge que els bisbes presents al congrés adreçaren a la reina regent, en el qual li deien que "cumplimos el grato deber de reiterar á C.M. el testimonio de nuestra lealtad y profundísimo respeto"⁴²⁸. Morgades n'és un dels signataris. Els carlistes i els intransigents, ja enfrontats, tenien davant seu un panorama desalentador.

Malgrat aquesta desfeta dels intransigents, cal destacar la intervenció de Sardà i Salvany al congrés de Saragossa. Parlà sobre la sobirania romana en la tercera sessió. Els aplaudiments que arrencà foren molt grans, sobretot després dels paràgrafs de la seva intervenció en què continuava persistint en les tesis que podríem qualificar d'intransigents. No és possible, deia Sardà, triar "entre la verdad y el error de la ciudadanía común y mutuo respeto, y mucho menos la culpable tolerancia e inverosímil confraternidad que por algunos constantemente se nos predica"⁴²⁹. La fermesa de Sardà en l'actitud que havia mantingut sempre és indubtable. Ara també és cert que, sense renunciar mai al tradicionalisme, Sardà s'aniria allunyant de les lluites polítiques⁴³⁰.

La política d'"aggiornamento" de Lleó XIII continuaria. Recordem que durant el 1891 es publicaria la Rerum Novarum, encíclica que Morgades seria

⁴²⁶. Ibid. Després de la carta pastoral es troben aquestes regles.

⁴²⁷. Carta del Papa al cardenal Benavides en motiu del congrés de Saragossa. Roma, 15 de novembre de 1890. BOE BV N° 1019, 15 de desembre de 1890. Morgades en féu un comentari posterior, 10 de desembre, on venia a expressar les mateixes idees.

⁴²⁸. Missatge de l'episcopat espanyol a la reina regent. Saragossa, 12 d'octubre de 1890. BOE BV n°1016, 31 d'octubre de 1890.

⁴²⁹. José Andrés Gallego *La política religiosa en España 1899-1913*, op. cit., pàg 38.

⁴³⁰. Ibid, pàg 41.

dels primers d'Espanya a difondre, tal i com hem vist en un altre capítol. Igualment del mes de març d'aquest any, i a rel de la implantació del sufragi universal a Espanya, és la pastoral de Morgades sobre les eleccions, en la qual i seguint, segons ell, les resolucions del congrés de Saragossa i els ensenyaments de la *Immortale Dei* i de la *Sapientiae Christianae*, recomanava prendre-hi part⁴³¹.

Mentrestant, i cap a finals d'any, es preparava el tercer congrés catòlic. El 16 de novembre de 1891 l'arquebisbe de Sevilla escrivia a Lleó XIII fent-lo partícip del projecte d'aquesta nova reunió. El Sant Pare el contestava, el 30 del mateix mes, i felicitava l'episcopat espanyol per la iniciativa alhora que tornava a insistir en la concòrdia entre els catòlics⁴³². Aquest congrés, finalment, es faria a Sevilla durant l'octubre de 1892.

Morgades no hi va anar o, almenys, no tenim cap notícia que ens indiqui el contrari. Probablement estava preparant l'anada a Roma amb motiu de la *Visita ad limina*. El dia 25 de novembre de 1892 tindria lloc l'audiència pontifícia en la qual el bisbe de Vic pogué exposar l'estat de la diòcesi, comentar la situació del país i explicar tots els seus projectes -museu, Ripoll, Solsona, etc- que, de mica en mica, s'estaven portant a terme. Era un moment de calma, naturalment si el comparem a anys anteriors, i la necessitat d'enfocar els reptes del món modern havia fet que els conciliadors tinguessin l'aval del Vaticà. Morgades es degué reafirmar, davant del Sant Pare, en l'estratègia del col.laboracionisme com a tàctica per portar a terme la recristianització del poble, pas previ al domini del cristianisme sobre la societat.

Dos mesos abans d'aquest viatge, pel setembre, s'havien reunit els prelats de la província tarragonense⁴³³. Tractaren diferents temes i acordaren, com a punts principals, els següents: constatar el dèficit en la dotació pel culte, fer una comunicació al govern sobre diferents temes i sobre els atropells als capellans, acordar l'organització d'una peregrinació

⁴³¹. Carta-pastoral de Morgades sobre les eleccions. Vic, 25 de març de 1891. BOE BV nº 1026, 31 de març de 1891.

⁴³². Tot això ho reproduiria Morgades al BOE BV nº 1045, 15 de desembre de 1891.

⁴³³. Tota la documentació es troba a ASV NM 552 t II, r II, s I, nº 51.

a Roma i fer una pastoral conjunta al poble⁴³⁴.

Aquesta pastoral, que hem resumit en un altre capítol d'aquest treball, tracta sobre el trist aspecte que presenta la vida i els costums de bona part dels feligresos de les respectives diòcesis. Parla de la situació de la societat, ferida de mort per la maldat dels temps, per la pèrdua del sentiment cristia i l'espiritualitat que caracteritzava aquesta terra i per l'onada de paganisme que la va envaint. Adverteix aquells que, dient-se catòlics, no creuen ni obeeixen els seus prelats i les autoritats eclesiàstiques i fa, finalment, una crida a la recristianització de la societat⁴³⁵.

El que volem destacar d'aquesta primera conferència episcopal dels bisbes de la província eclesiàstica, és que "reinó la mas completa armonia y cordialmente"⁴³⁶, segons comunicà l'arquebisbe de Tarragona al nunci. Sembla que els temps turbulents en la relació entre els prelats havien desaparegut o, almenys, es dissimulaven les diferències.

A començaments de 1893 trobem la campanya contra l'obertura d'una capella protestant a Madrid, en la qual Morgades, conjuntament amb d'altres prelats espanyols, participà activament. En l'informe que fa Di Pietro al secretari d'estat, el 19 de desembre de 1893, ja mostra, juntament amb el bisbe de Madrid, la seva preocupació per aquest fet⁴³⁷. La resposta de Rampolla, tramesa mitjançant un telegrama xifrat, parla que el S. Pare està "dolorosamente impressionato per apertura della Cappella protestante"⁴³⁸. El 8 de gener de 1893, el nunci torna a fer un informe detallat a Rampolla on li indica que un dels problemes principals d'aquest centre protestant és la façana, que no es distingueix d'una església catòlica. Li assegura que aquest

⁴³⁴. A MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs 241, 245 i 247, tenim l'esborrany de l'acte de la reunió. Sembla que la redacció s'encarregà a Morgades. També tenim la resposta de Cánovas, president del govern, del 28 d'octubre de 1892, a la carta que els bisbes es van comprometre a escriure.

⁴³⁵. Carta col·lectiva dels bisbes de la província de la Tarragonense. Tarragona 21 de novembre de 1892. BOE BV nº 1075, 31 de gener de 1893.

⁴³⁶. Arquebisbe de Tarragona - nunci. Tarragona 21 de setembre de 1892. ASV NM 552 t II, r II, s I, nº 51.

⁴³⁷. Nunci - secretari d'estat nº 682. 19 desembre de 1892. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1.

⁴³⁸. Telegrama Rampolla - nunci. 24 de desembre de 1892. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1.

tema ha aixecat els ànims de l'episcopat, del clergat i de molts fidels i que ell farà el possible perquè no s'obri⁴³⁹. Rampolla felicitaria el nunci per aquesta campanya contrària al temple protestant: "Godò pure di vedere ch'Ella si adopera attivamente per indurre il menzionato Governo a non tollerare nemmeno fa facciata della ridetta Capella"⁴⁴⁰.

L'episcopat català participà en aquesta campanya. Probablement per indicació de l'arquebisbe de Tarragona, a qui li havia suggerit el bisbe de Madrid, cada prelat escrigué al nunci i a la reina a través del majordom de palau, duque de Sotomayor⁴⁴¹. El metropolità ho fa el 30 i 27 de desembre de 1892, respectivament; el de Barcelona el 29 i 28 de desembre; el de Tortosa ho fa l'1 de gener de 1893 al nunci i el 28 de desembre del 1892 al majordom; el d'Urgell ho fa el 4 de gener de 1893 i el 31 de desembre de 1892 a la reina i, finalment, Morgades escriu al majordom de palau el dia 29 de desembre de 1892 i al nunci el dia 2 de gener de 1893⁴⁴². La carta adreçada pel bisbe de Vic al duc de Sotomayor és una típica exposició queixosa en la qual constata el dolor que produceix aquesta ofensa als catòlics. Li recorda, alhora, el paper dels bisbes en la pacificació del país de la passió dels partits i com ara se senten traïts per un govern que han ajudat amb aquest procés. Finalment, fa unes consideracions sobre el perill que suposa per a la "pàtria" aquesta capella protestant. Reproduïrem el següent paràgraf, no per la seva importància, sinó perquè ens fa gràcia veure com en poques línies es resumeixen arguments que han estat la base de molts dels tòpics de la història d'aquest país:

" Ni la història, pues, de nuestra Nacion, ni su Constitucion fundamental, ni el estado presente de nuestra vida publica, ni tantas manifestaciones del Catolicismo, unica Religion verdadera, que continuamente estan dando todas las clases, incluso el Ejercito, cuya infanteria ha manifestado recientemente su religiosidad cobijandose bajo la bandera de la Concepcion Inmaculada, consienten la apertura del projectado templo protestante, realizado por mano extrangera, que al intentar perjudicar nuestra Religion, acaricia al mismo tiempo debilitar

⁴³⁹. Nunci - Rampolla nº 688. 8 de gener de 1893. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1.

⁴⁴⁰. Rampolla - nunci. 13 de gener de 1893. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1.

⁴⁴¹. Això queda bastant clar en la carta del bisbe de Madrid a l'arquebisbe de Tarragona, 23 de desembre de 1892, que, un cop copiada, envia a Morgades. També es plantegen escriure a la presidència del govern, però ho deixaran per més endavant com veurem. Totes aquestes cartes es troben a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs. 254, 256, 257, 258, 259 i 260.

⁴⁴². Morgades - Nunci. 2 de gener de 1893. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1.

las fuerzas de nuestra Patria, que sabe por experiencia de siempre lo que puede esperar de los extraños, que de esta manera se presentan."⁴⁴³

El duc de Sotomayor el contestà dient-li que la reina faria el possible per resoldre aquest problema⁴⁴⁴. El nunci Di Pietro, per la seva banda, felicitaria Morgades per l'exposició feta al majordom de palau⁴⁴⁵.

El problema, però, continuava sense resoldre's⁴⁴⁶. Això féu que els prelats catalans escrivissin una carta al president del consell de ministres i li tornessin a exposar el perill que suposava l'obertura de la capella protestant⁴⁴⁷. La presidència del govern els contestà que es cumpliria estrictament la legislació vigent, sense dir si s'obriria o no⁴⁴⁸.

La campanya contra aquesta capella, a més, era present a la premsa i als butlletins eleisiàstics⁴⁴⁹. Certament ens trobem davant d'una mobilització eclesiàstica important. Finalment, sembla que no es va poder fer res, car Rampolla comunicava al nunci la seva "dolorosa impressione il vedere deluse le speranze che si erano concepite di indurre c'èsto Governo a non permettere l'apertura della nota Capella protestante"⁴⁵⁰. El secretari d'estat acusa al gover espanyol de feble i afirma que amb la seva actitud ha perdut les simpaties de la gran majoria dels catòlics espanyols. Li demana al nunci, a més, que aviat faci un llarg informe al Papa sobre la situació política espanyola, que sembla entrar en una ruta perillosa.

⁴⁴³. Morgades - Duque de Sotomayor (còpia). 29 de desembre de 1892. ASV NM 573 t VI, r I, s VIII, nº 1. N'hi ha una altra còpia a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrita II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 261.

⁴⁴⁴. Duc de Sotomayor - Morgades. 3 de gener de 1893. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 262.

⁴⁴⁵. Nunci - Morgades. 8 de gener de 1893. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 263.

⁴⁴⁶. Així li diu el bisbe de Madrid a l'arquebisbe de Tarragona en una carta del 9 de gener de 1893. Aquesta carta la copià i l'envià a Morgades. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 264.

⁴⁴⁷. Arquebisbe de Tarragona, en representació de tots els prelats catalans - presidència del govern. 12 de gener de 1893. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 266.

⁴⁴⁸. Presidència del govern - arquebisbe de Tarragona. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrites II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàg 268.

⁴⁴⁹. Només cal veure la premsa de Madrid del 22 i 24 de desembre de 1892 on se'n fa un ressò extraordinari, o el butlletí del bisbat de Toledo del 29 de desembre de 1892. Tot plegat ho hem pogut consultar a ASV NM 573, t VI, r I, s VIII, nº 1.

⁴⁵⁰. Rampolla - nunci nº 11487. 31 de març de 1893. ASV NM 573, t VI, r I, s VIII, nº 1.

Durant el mes de maig de 1893 es produeixen dues coses a ressenyar. Per una banda, la queixa de Morgades per la reducció del pressupost estatal per a les despeses del culte i per l'assignació eclesiàstica. El bisbe de Vic trobava la situació econòmica del clergat i del bisbat insostenible i veia amb mals ulls que se'n reduís encara més el pressupost per tal d'afavorir el sanejament de la hisenda estatal⁴⁵¹. Un problema que no hem comentat però que es repeteix sovint. D'altra banda, es produiria durant aquest mes el relleu en la nunciatura espanyola. Di Pietro marxava i era substituït per Serafí Cretoni, que ocupà el càrrec fins el novembre de 1896. Cretoni fou un nunci que estimà i valorà profundament Morgades i, com veurem, serà un dels que donarà suport a la seva candidatura al cardenalat, el 1885, després de fer una visita a la diòcesi i comprovar el treball fet per Morgades en el museu episcopal de Vic, la restauració del monestir de Ripoll i l'obtenció d'un prelat per a la diòcesi de Solsona⁴⁵².

El protagonisme que anava prenent Morgades dins del món religiós català era ja incontestable. Una mostra d'aquest pes és la reunió de tots els prelats de la província tarragonense, en la que seria la segona conferència dels bisbes catalans, feta pel juliol de 1893 a Vic. El motiu de fer-se a la capital d'Osona no era altre que el d'aprofitar l'ocasió que els bisbes eren junts després d'haver participat en les festes de consagració del monestir de Ripoll restaurat. Havien vist, per tant, el que havia aconseguit el bisbe de Vic i ens podem imaginar com devia sentir-se el bisbe Català, que no havia cregut mai que es pogués portar a terme aquella obra. La reunió tractà diferents temes -que no volem explicar aquí per no allargar-nos massa-, els més importants dels quals van ser el de l'organització d'una peregrinació a Roma, el projecte de fer un concili provincial, el d'habilitar el seminari de Tarragona per poder obtenir els graus majors i el de la necessitat de treballar perquè alguns capellans no fossin molestats en els seus pobles⁴⁵³.

⁴⁵¹. Hi ha un intercanvi epistolar entre el nunci a l'arquebisbe de Tarragona (9 de maig de 1893), d'aquest a Morgades (el mateix dia) i del bisbe de Vic al metropolità (16 de maig) on queda perfectament perfilada la posició de Morgades. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs 279 i 280.

⁴⁵². Tota la documentació epistolar dàcticadament de Di Pietro i de benvinguda del nou nunci es pot consultar a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs 281 i 222, i a ASV NM 585 t I, r I, s I, nº 6.

⁴⁵³. Tenim l'acta de la reunió (4 de juliol de 1893) i la carta de l'arquebisbe de Tarragona al nunci on li trameu (24 de juliol de 1893) es troben a ASV NM 607 t VII, r II, s V, nº 5.

Cap a la tardor-hivern d'aquest any, Morgades ja feia propaganda sobre Estalella i Torras i Bages per ocupar una seu episcopal⁴⁵⁴ i, a finals del 1883 i principis de 1894, es produiria l'intent de trasllat de Morgades a la seu arquebisbal de Burgos. No avancem res perquè ho tractarem més endavant en un altre capítol.

Morgades i el carlisme.

Per l'abril de 1894 es produiria la famosa peregrinació obrera espanyola a Roma, de la qual ja hem parlat una mica en l'apartat dedicat a Morgades i el moviment obrer. La romeria, que patí uns incidents a València en ser apedregats l'arquebisbe de la diòcesi i uns fidels per grups republicans i anti-clericals⁴⁵⁵, fou molt nombrosa i la participació del bisbat de Vic, amb Morgades al front⁴⁵⁶, certament rellevant. El prelat vigatà en féu diferents escrits i comentaris publicats al butlletí⁴⁵⁷.

Volem fer sobressortir, ja que parlem sobre temes polítics, les paraules que pronuncià Lleó XIII sobre la reina en el discurs adreçat als peregrins espanyols. Cap el final, i mentre demanava l'obediència dels fidels a les directrius de la Santa Seu i dels bisbes, va exhortar, també, a sotmetre's als poders constituïts, "cuanto que se encuentra á la cabeza de vuestra noble nación una Reina ilustre, cuya piedad y devoción á la Iglesia habéis podido admirar, y la presencia de algunos de vosotros en esta ocasión

⁴⁵⁴. Nunci - Morgades, 24 de setembre de 1893; arquebisbe de Tarragona - Morgades, 30 de setembre de 1893 a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I, Correspondència 1882-1893, pàgs 290 i 291. Morgades - Nunci, 27 de setembre de 1893; Morgades - nunci, 7 de desembre de 1893. ASV NM 605 t VII, r II, s I, nº 6.

⁴⁵⁵. Aquest incident féu que es plantegés, per part del bisbe Cascajares de Valladolid, la necessitat de crear un partit catòlic per la defensa dels interessos de l'Església espanyola. Es pot consultar a José Andrés Gallego *La política religiosa ... op. cit.*, pàg 61 i ss.

⁴⁵⁶. Hi ha la carta del nunci a Morgades, 16 de març de 1894, on el felicita per la decisió d'anar a Roma i la de Merry del Val, ambaixador espanyol a la Santa Seu, a Morgades, 29 de març, on li ofereix els seus serveis. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàgs 5 i 6.

⁴⁵⁷. Carta-pastoral de Morgades sobre la peregrinació obrera a Roma. Vic, 9 de maig de 1894. BOE BV nº 1109, 15 de maig de 1894. Després al BOE BV nº 1111, 15 de juny de 1894, hi ha una carta pastoral col·lectiva dels bisbes espanyols que han anat a Roma amb la peregrinació obrera. Sevilla 18 de maig de 1894. Morgades la signa.

Nos mueve á recordarlo. Por estas dotes siendo á Nós carísima, le hemos dado públicos testimonios de Nuestro afecto paternal, y de estos testimonios el más señalado es, el de haber levantado de la pila bautismal su Augusto Hijo, que fundadamente esperamos ha de heredar con las altas cualidades de gobierno, la piedad y las virtudes de su Madre"⁴⁵⁸. Pensem que mai, fins aquell moment, Lleó XIII havia parlat tan clar sobre la successió a la corona espanyola, rebutjant qualsevol temptativa de canvi de monarca que podria representar el carlisme. Ja sabem que les mostres de l'episcopat espanyol a la reina eren freqüents i, pocs mesos abans, se n'havia produït una altra en el congrés eucarístic de València⁴⁵⁹. Ara, però, era la actitud del Papa, absolutament incontestable.

Per l'octubre d'aquest any de 1894, es celebrà el congrés catòlic de Tarragona -que també hem tractat abastament en el capítol dedicat al moviment obrer- en el qual participà activament Morgades⁴⁶⁰. En el sermó que predicà el bisbe en la missa de pontifical celebrada pel cardenal Sanz y Forés, arquebisbe de Sevilla, considerà diferents aspectes relacionants amb la situació política i les formes de govern. Volem reproduir-ne algunes cites, que ja hem transcrit en un altre capítol, perquè ara les podem contextualitzar molt millor. Aquesta vegada, sota el prisma dels intents de cercar la unitat entre els catòlics amb vistes a participar en la política. José Andrés Gallego ha arribat a afirmar que, amb aquest discurs, "Morgades, obispo de Vic, sentó las bases para una verdadera teología de la unidad"⁴⁶¹. Nosaltres hi estaríem d'acord:

" La sociedad actual en su vida política, vive una vida democrática con sus sistemas parlamentarios, sus libertades de

⁴⁵⁸. Discurs del Papa en la peregrinació espanyola a Roma. BOE BV nº 1109, 15 de maig de 1894, pà 218.

⁴⁵⁹. Missatge del congrés eucarístic de València al Sant Pare (València, 20 de novembre de 1893); Contesta del Papa a aquest missatge (15 de desembre de 1893); Missatge dels bisbes reunits a València adreçat a la Reina-regent (València, 20 de novembre de 1893). Morgades hi signa i és significatiu per l'acceptació de la reina, ja que preguen per ella i per la tasca de govern que cal fer. Contesta de la reina regent a aquest missatge (26 de desembre de 1894). BOE BV nº 1103, 15 de febrer de 1894.

⁴⁶⁰. La documentació en el butlletí es troba a: Carta del Papa a l'arquebisbe de Tarragona en motiu de celebrar-se el congrés catòlic nacional. Roma, 30 de gener de 1894. BOE BV nº 1104, 28 de febrer de 1894; Circular de Morgades sobre el quart congrés catòlic nacional. Vic, 23 de juny de 1894. BOE BV nº 1112, 30 de juny de 1894; Crònica del quart congrés catòlic nacional de Tarragona. BOE BV nº 1122, 31 d'octubre de 1894; Sermó predicat per Morgades en la misa de pontifical celebrada pel cardenal Sanz y Forés, arquebisbe de Sevilla, en motiu del quart congrés catòlic de Tarragona. Tarragona, 16 d'octubre de 1894. BOE BV nº 15 de desembre de 1894.

⁴⁶¹. José Andrés Gallego. *La política religiosa en España 1889-1913*. Madrid, 1975, pàg 69.

asociación, de reunión, de cátedra, de imprenta, etc., etc.; que como sucede siempre, cuando las cosas se llevan á la exageración, es temible venga á pararen demagógica, y ha dado más de una prueba de ello; en su vida de familia, vive una vida de relajación de todos los vínculos que deben informarla: en su vida individual, vive una vida de indiferencia religiosa, de anemia moral, é intelectual, de sensualismo y de egoísmo. Hablo de la sociedad, del espíritu que la informa, de la atmósfera que la rodea, y que más ó menos nos tiene contagiados á todos. Es preciso, pues, atender á la vida pública, á la vida de familia, á la vida individual, si queremos trabajar con provecho, para sanar á la sociedad, si es que en el estado en que se halla, es sanable todavía. No es posible que haya quien me aventaje en conocer y confesar el justo descrédito en que han venido á parar la mayor parte de instituciones modernas, con las cuales se había ofrecido reparar los males de la sociedad antigua, y convertir este mundo en un paraíso. Sin embargo, mientras subsistan, á ellas hemos de acudir irremisiblemente. Cortes, imprenta, diarios, revistas, elecciones, asociaciones, etc., etc., deben ser nuestro campo, con las debidas restricciones y la dirección de quien debe dirigirnos, para ver si según la fórmula de nuestro inmortal Balmes, ahogamos el mal con la abundancia del bién. León XIII nos abona y nos exhorta á ello." ⁴⁶²

Transcriu, posteriorment, unes llargues cites de les encícлиques *Immortale Dei* i *Sapientiae Christianae* per reforçar les seves tesis. Finalment, fa una interessant crida per tal de solucionar les coses, els enunciats de la qual serien la base d'aquesta teologia de la unitat que hem mencionat abans. El text diu així:

" Hagáse la unión y lo demás vendrá por añadidura: con un sólo periódico político católico con todas las condiciones que exige la época; una sola Revista científica digna de este nombre; una participación en todos los organismos porque se gobierna la Nación, incluso el Senado y el Congreso, lo cual sería facilísimo una vez hecha la unión: un *Boletín Eclesiástico* en cada Obispado, ó una Semana religiosa en cada población de importancia, para comunicar las noticias más importantes, defender los interes locales y desmentir las mentiras y calumnias que pueden afectar más directamente, -al hablar de uno, ya se comprenderá que hablo así para fijar el minimum; pues sino se inutilizan á sí mismos ó no perjudican la misma causa que defienden, como sucede comunmente; cuantos más trabajen para el bien, mejor-, mucho podríamos hacer á favor de la Religión y de la Patria. Las elecciones que en estos mismos días están verificándose en Bélgica, son un testimonio irecusable, como lo fué en su dia el Centro del *Reischtag* alemán: hágase la unión, oremos y trabajemos de buena fe bajo la dirección de nuestros Superiores gerárquicos, y así llegaremos á la unidad que Dios nos pide y la patria nos

⁴⁶². Sermó predicat per Morgades en la misa de pontifical celebrada pel cardenal Sanz y Forés, arquebisbe de Sevilla, en motiu del quart congrés catòlic de Tarragona. Tarragona, 16 d'octubre de 1894. BOE BV nº 15 de desembre de 1894. p. 526-27.

En aquest context polític és interessant d'observar el comportament del carlisme. Aquesta força política estava en un procés de readaptació, sobretot des de 1888 amb la ruptura amb els integristes. Un procés difícil per les diferents tendències i famílies que hi havien dins d'ella. L'allunyament dels postulats integristes els havia portat a què es quedessin sense gaire publicacions i sense un suport per part d'un important segment del clergat. La pretesa adeqüació al sistema també creava friccions i dificultats. I, a més, els calia tenir una certa credibilitat per part de l'Església institucional, ja que s'erigien en defensors de la catolicitat d'Espanya. Tot plegat eren els elements que emmarcaven la seva possible "readaptació". Observaven, a més, el paulatí reconeixement públic per part de Lleó XIII de la forma d'estat i de monarquia imperant a l'estat espanyol. N'hem donat prou mostres un xic més amunt. Aquesta política de reconeixement era estratègicament calculada des del Vaticà. Una carta xifrada del secretari d'estat Rampolla al nunci, datada el 6 de juliol de 1893, és prou clara. Li diu Rampolla a Cretoni que "il S. Padre non piú vedere con dispiacere le adesioni dei partiti politici alla monarchia e quindi le notizie date da V.S. gli sono tornate gradite"⁴⁶⁴. Tot i això li fa veure que la Santa Seu cal que tingui una certa prudència, "Però conviene evitare indirizzi alla S. Sede a tale riguardo non essendo conveniente comprometterla con pubblico atto"⁴⁶⁵. Per tant, l'estratègia que li recomana és la de deixar que el moviment d'adhesió a la reina es vagi desenvolupant naturalment, això sí, "pur mirandolo con simpatia e favorendolo prudentemente"⁴⁶⁶. És evident que aquest mirar-lo amb simpatia i afavorir-lo és el que ens explicaria les paulatines referències de Lleó XIII envers la reina. Els carlistes s'adonaren, segur, d'aquesta estratègia i hi ha prou indicis de la seva contraofensiva per no quedar absolutament marginats del Vaticà. En aquest sentit, hem d'entendre unes declaracions del jove Vázquez de Mella, que volia enterrar la imatge tradicionalista medievalitzadora del partit, fetes al diari "El Liberal" el

⁴⁶³. Ibid, p. 530.

⁴⁶⁴. Rampolla - nunci. 6 de juliol de 1893. ASV NM 599 t v, r II, s III, n° 6 fol 166.

⁴⁶⁵. Ibid.

⁴⁶⁶. Ibid.

9 de setembre de 1893. Mitjançant una entrevista, Vázquez de Mella exposa tot un manifest de la posició del carlisme sobre el moment polític en relació amb la Santa Seu. A la pregunta de què pensa sobre la regència, el polític gallec opina que la seva política ha fracassat totalment i, pel que fa la parcel·la religiosa, la inauguració de la capella protestant és una mostra de com ha instituït la llibertat de cultes i el desordre moral. Quan se li demana si estarien decidits a obeir el Sant Pare si els obligués a sotmetre's al poder constituit, respon que el Papa és la seva guia i que ells respecten absolutament les encíclicques *Immortale Dei* i *Libertas*, però que cal diferenciar entre la legitimitat d'origen i la legitimitat d'exercici i, la primera, no l'havia donat mai el Sant Pare a la monarquia que governava aleshores. Finalment, dóna arguments favorables per l'entesa amb els republicans al ser tots dos enemics de la regència⁴⁶⁷. El que volia Vázquez de Mella amb les seves declaracions era impedir que la Santa Seu fes públic el seu supòrt a la reina regent. El ministre d'estat alertà al nunci sobre el contingut de l'article i li donà la seva impressió, que no era altre que la de considerar l'entrevista com una mena de pronunciament sobre l'actitud que calia prendre, per part dels carlistes, en relació a l'obediència al Sant Pare en qüestions polítiques⁴⁶⁸. Tot semblava, segons el diari republicà "El Liberal", de l'11 de setembre, que Carles era partidari de l'abstenció davant la regència, mentre que el seu germà Alfons tenia l'encàrrec de rellançar l'activitat del partit i que, com estratègia, hi havia la de no combatre els enemics de la regència, entre els quals es trobaven els republicans. A més tenien por d'una intervenció de la Santa Seu, com havia fet per França, d'obligar a respectar el poder constituit. Pel ministre d'estat era clara la "resuelta actitud de la Santa Sede" en donar suport a la regent⁴⁶⁹.

Una mesos mes tard i ja durant 1894, el fill del duc de Madrid, Jaume, visità d'incògnit Espanya. Recorregué diverses ciutats de la península i assistí a una sessió del congrés i del senat. El nunci Cretoni anunciava aquest fet al secretari d'estat en un informe, del 22 de juliol de 1894, i li

⁴⁶⁷. "El Liberal", 9 de setembre de 1893. També fou reproduïda l'entrevista a "El Correo Español" del mateix dia.

⁴⁶⁸. Ministre d'estat - nunci. 9 e setembre de 1893. ASV NM 599 t v, r II, s III, nº 5. fol 151.

⁴⁶⁹. Ministre d'estat - nunci. 12 de setembre de 1893. ASV NM 599 t v, r II, s III, nº 5. fol 134. Aquesta carta li comenta l'explicació que fa l'anterior número de "El Liberal" citat sobre la política dels carlistas.

explicava les conjectures sobre les possibles raons d'aquesta visita⁴⁷⁰. Uns, segons el nunci, creuen que ha vingut a organitzar i revitalitzar el partit i comprovar-ne les forces de cara a un possible "colpo de mano". D'altres, pensarien que ha vingut a conèixer la princesa d'Astúries i, donada la precària salut d'Alfons XIII, la propera successora al tron, amb la qual es podria casar i solucionar, així, el problema dinàstic espanyol. Aquesta raó és la que trobava més pausible el ministre d'estat Segismundo Moret i, per tant, la que havia comentat a Cretoni. El nunci també li explica que, posteriorment, el príncep Jaume havia tingut freqüents reunions amb personalitats destacades del carlisme i molts capellans a San Juan de Luz.

L'agitació carlista d'agost d'aquell any avalaria la primera conjectura. Les notícies arribaren al Vaticà i el secretari d'estat Rampolla ràpidament alertà el nunci sobre la situació:

" Mi è stato riferito che in alcune provincie di Spagna, principalmente in quella di Valenza, i carlisti osteggiano, più o meno apertamente, i Circoli e le associazioni operaie cattoliche, falsamente accusandole di aver dato un colore politico al pellegrinaggio dello scorso Aprile, o tacciando di liberali quei Circoli che si mostrano disposti a seguire i saggi consigli del Santo Padre."⁴⁷¹

Aquest fet preocupà el Vaticà perquè consideraven que, després de la promulgació de la Rerum Novarum, els cercles catòlics d'obrers eren la peça clau per propagar la doctrina social de l'Església:

" Avendo ciò riferito a Sua Santità, l'augusto Pontefice ne ha mostrato vivo dispiacere perche nella fondazione dei Circoli e delle Associazioni operaie cattoliche è da riconoscere ai di nostri uno dei mezzi più adatti a propagare nel popolo le dottrine ed i consigli contenuti nelle memorabili encicliche della Santità Sua intorno alla questione sociale."⁴⁷²

Li encarrega cercar, finalment, informació per saber que cal fer:

" Il Santo Padre vuole quindi che la S.V. Illma e Revma sia informata delle surriferite notizie sulla agitazione dei Carlisti contro i predetti Circoli, affinché si adoperi a far cessare una sì sconsigliata agitazione, sia col raccomandare ai Vescovi di favorire l'impianto e lo sviluppo di quelle associazioni, sia valendosi di qualunque altra occasione che Le offra l'incontro con persone influenti nelle varie provincie, per fare a tutti comprendere l'importanza che il S. Padre annette ai Circoli

⁴⁷⁰. Nunci - Rampolla nº 175, 22 de juliol de 1894. Rampolla li agraeix les informacions sobre el viatge en un despàtix del 3 d'agost de 1894. Tot plegata a ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 1, fols 1-2 i 7 respectivament.

⁴⁷¹. Rampolla - Cretoni nº 19763. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 17-18.

⁴⁷². Ibid.

operai, purchè da questi si tenga aliena la politica e lo spirito di partito."⁴⁷³

El nunci, dies després, envià un primer informe a Rampolla, en el qual li explica que els caps carlistes estaven portant una campanya d'agitació a favor de la seva causa, es produïen moltes fundacions de círcols tradicionalistes, s'organitzaven de vell nou els antics i convidaven el partit a realitzar accions més enèrgiques. Comenta que el govern espanyol està preocupat i que hi ha una aliança entre els carlistes i republicans per tal de desestabilitzar el país i fer desaparèixer la regència. Li comenta que Moret, ministre d'estat, li ha explicat que s'ha augmentat la vigilància entorn la família reial i li ha defensat la tesi que la lluita no només és contra la reina sinó també contra el Papa per haver sostingut públicament la monarquia governant. Amb una intel.ligent visió de les coses, el nunci explica a Rampolla que l'agitació és afavorida pel descontentament de la població, per les dificultats econòmiques del país i pel clima polític que generen els partits polítics, immersos en lluites internes i sense cap tipus d'autoritat⁴⁷⁴.

Rampolla, una setmana després, li agrai l'informe i li ordenà que mirés que el clergat no prengués part en cap moviment polític:

" Sul movimento Carlista, di cui è parola nell'altro suo rapporto del 23 corrente nº 189, mi erano già state fatte comunicazioni dal Sig. Ambasciatore di S.M. Cattolica. Il fatto non poteva al certo non tornarmi spiacelove. Interesso adunque la S.V. perchè, secondo che giudicherà più prudente, si adoperi presso i Vescovi affine di indurli a vigilare attentamente sul clero e rattenerlo dal prendere parte in qualsivoglia modo a movimenti politici."⁴⁷⁵

Posteriorment, el secretari d'estat encarregà a Cretoni que confeccionés un informe sobre l'agitació carlista i l'actitud de l'episcopat i del clergat per tal de poder jutjar amb coneixement de causa⁴⁷⁶.

^{473.} Ibid.

^{474.} Cretoni - Rampolla nº 189 (còpia). 23 d'agost de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 2, fol 8-9.

^{475.} Rampolla - Cretoni nº 19957. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 2, fol 10.

^{476.} Rampolla - Cretoni 4 de novembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 6. La diu així:

"Roma 4 de Novembre 1894.

Mons Nunzio Apostolico Madrid

Le notizie date dai giornali riguardo all'intervento di corteo Governo nel reprimere certe manifestazioni cattoliche in Barcellona hanno addolorato il S. padre che desidera da V.S.Y. pronte ed esatte informazioni. sarebbe ancora desiderato un accurato ed ampio rapporto sull'agitazione carlista poi attitudine Episcopato e clero e quanto altro possa interessare per formarsi un adeguato giudizio della situazione. Card. Rampolla."

El nunci, que ja devia tenir Morgades com una persona de pes dins de la jerarquia eclesiàstica i sabia de les seva obediència estricta a Roma, el va escriure per demanar-li informació sobre els carlistes a fi de poder confeccionar l'informe que havia de fer pel Vaticà. Cretoni li deia, per carta, que "Por la confianza que V. me inspira por su prudencia y sabiduria le ruego que bajo la mas absoluta reserva y a la mayor brevedad tenga V. la bondad de remitirme una plena relacion sobre la actual agitacion carlista y propiamente lo que se le ocurra acerca..."⁴⁷⁷ i, tot seguit, li plantejava set preguntes diverses. Morgades contestà al nunci el dia 16 de novembre des d'Igualada i li digué que havia fet l'informe, que li enviava certificat i sense signar-lo, per tal que, si s'extraviés, no es pogués identificar, i que podia tenir tota la confiança en la discrecionalitat del document car l'havia redactat ell mateix de puny i lletra⁴⁷⁸. Què diu l'informe? Ara el transcriurem posant, primer, cada una de les set preguntes del nunci i, immediatament després, la resposta del bisbe.

El primer interrogant de Cretoni era "acerca de la doctrina de este partido con relacion a las enseñanzas de la S. Sede por lo que se refiere a la sumision y respeto a los poderes constituidos"⁴⁷⁹.

La resposta de Morgades és la que segueix:

" La doctrina del partido carlista con relacion á las enseñanzas de la Santa Sede por lo que se refiere á la sumision y respeto á los poderes constituidos es, que no puede haber *sumision*, tratandose de poderes constituidos liberales; y que no pudiendo haberla, el Papa no la manda, porque no la puede *mandar*. Cualesquiera que sean los subterfugios que se empleen para explicar su conducta; este es el fondo y se enseño principalmente en la epoca de perturbacion horrible de 1882 hasta que habida la ruptura entre carlistas é integristas, disminuyó la intensidad de la lucha. *El liberalismo es pecado* del Dr. Sarda, fue considerado como el catecismo y la conducta que habia de observarse en los presentes tiempos, y bien examinado, sobre todo por los que presenciabamos el espectaculo de cerca y oiamos los comentarios y leiamos las aplicaciones que de él se hacian, contiene dicha doctrina á lo menos para todos los que no sabiendo hacer diferencia entre la *sumision* á los poderes constituidos y la *aceptacion* de lo que estos tengan de malo; sientan la doctrina de que no puede apoyarse una politica que no sea integralmente buena, y que debe combatirse siempre y en todos terrenos. Y como se ha predicado tanto esta doctrina, el vulgo confundiendo la *sumision*

⁴⁷⁷. Nunci - Morgades (còpia). 7 de novembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

⁴⁷⁸. Morgades - nunci. 16 de novembre de 1894. ASV NM 599, t V, r II, s III nº 3.

⁴⁷⁹. Cretoni - Morgades. 7 de novembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 23.

al poder constituido, con el apoyo de lo que tenga de malo, seguirá creyendo que no puede mandarse tal sumisión y en términos explícitos, por escrito y de palabra dice que nadie pueda imponerla. Es la misma cuestión de Francia, y cuanto se ha dicho de ella por ciertos periódicos, se había dicho y se había reproducido aquí desde la peregrinación á Roma con el mayor calor que se toman aquí las cosas por los partidos extremos. Es muy posible que los directores de la cosa, comprendan bien la diferencia, y que por consiguiente pudieran formarse conciencia de que podían y debían atenerse al pie de la letra á lo que el Papa manda -hablo de los que se atreven á juzgar los actos del papa, lo cual ningún católico debe hacer,- es posible que haya entre ellos ilusionados; pero alucinación ó mala fe, es lo cierto que colectivamente no cambiarán de pensar ni de hablar, y con respecto al vulgo que por su sencillez está más adicto al Papa, por el horror que le inspiran los gobiernos liberales, fácilmente cree que el Papa no lo manda; esto los buenos; los que lo son, se atreven á faltar diciendo que el Papa se ha liberalizado, establecen relaciones entre Papa y Papa, para eludir la doctrina de León XIII acuden á Pío IX; como para eludir algun acto de este se acudía á Gregorio XVI. Así es que en mi humilde entender, es inútil predicar á la colectividad otra cosa; y solo un relativo silencio de la prensa carlista, ya que no se estima fácil y prudente, por la exacerbación de ánimos, pedirlo absoluto, y una relativa moderación en expresarse, podrá hacer penetrar la doctrina del Papa, que es la verdad, en el ánimo de las masas. Fundo este dictamen en la reciente y desplorable historia de lo ocurrido en España, á pesar de que la Santa Sede atendió de una manera singularísima y con providencial acierto, para cortar el mal; y á no haber ocurrido la división mencionada entre carlistas é integristas, estaríamos inponderablemente peor de lo que estamos.

Tengase en cuenta que una gran parte del Clero se inclina á la mala parte en esta cuestión y aunque á decir verdad ha disminuido en intensidad y en número, si no se ponía coto, podríamos llegar otra vez al caso desplorable á que se llegó en varios puntos por los años de 1885 y 1886, pudiendo citarse lo que ocurrió en Barcelona en donde de 800 sacerdotes 252 firmaron (el dos de davant no s'entén gaire, també podría ser un 7, cosa que ensimularía un pel exagerada) contra lo que estaba mandado, exposición ó exposiciones que en realidad eran facciosas. Unos por sentirlo así, otros por cobardía, á esto se llegó; y como no todos los individuos de Institutos religiosos estaban -ni estaban- en el verdadero terreno, llegó la perturbación hasta las conciencias, desde el pulpito y el confesionario en el pueblo fiel y hasta en las Religiosas. El calor ha disminuido gracias á Dios, pero no hay duda que bajo las cenizas hay ascuas.⁴⁸⁰

Morgades, amb una enrevessada sintaxi, ve a dir el següent: 1. Els carlistes segueixen els postulats intransigents pels quals no s'accepta de cap manera la transacció amb el poder constituït ja que és liberal. 2. El

⁴⁸⁰. Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

liberalismo es pecado és el seu catecisme. 3. Acusen Lleó XIII de liberal i cerquen les doctrines d'altres Papes com Pius IX. 4. Tenen un gran seguiment per part del clergat. 5. La lluita entre els intransigents i conciliadors fou molt dura fins l'escisió entre els integristes i els carlins, cosa que ha suposat el retorn a una certa calma.

La segona pregunta del nunci és "sobre la accion del mismo partido para conseguir su objeto"⁴⁸¹. Morgades respon el següent:

" El partido ha disminuido mucho, pero por las razones espuestas está unido para conseguir su objeto; los apasionados y aventureros por su pasion y los buenos que creen que solo el partido carlista es capaz de librarnos de los males que nos ha traído el liberalismo. Y por esto en cada extralimitacion de este aumenta la fuerza carlista." ⁴⁸²

La tercera qüestió tracta sobre "la importancia y difusion de su prensa"⁴⁸³. El bisbe de Vic li comenta:

" La prensa es importante y difusa para conseguir el objeto que se propone, que es mantener el espíritu de partido con todas las tendencias manifestadas en el nº 1 si es necesario; porque ademas de los periodicos de la Corte cuenta con varios en poblaciones subalternas, y entre la propia y lo copiado sobra para mantener la rebellion."⁴⁸⁴

El quart punt de l'interrogatori del nunci tracta sobre "las relaciones que tiene con otros partidos"⁴⁸⁵. Morgades opina el següent:

" Fuera de casos particulares con motivo de elecciones no creo existan relaciones entre el partido carlista y otros; en su frase de *muerte á los afines*, no pueden tenerlas sino con los partidos extremos federal ó republicano; no hay elección en que mas ó menos no tenga esto lugar; y como su principio es fuera lo existente y venga el diluvio, si se presentase ocasión en el terreno de la fuerza se uniría como sucedió no hace muchos años."⁴⁸⁶

L'última pregunta era sobre "la actitud del clero con respecto a las

⁴⁸¹. Cretoni - Morgades. 7 de noviembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 23.

⁴⁸². Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

⁴⁸³. Cretoni - Morgades. 7 de noviembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 23.

⁴⁸⁴. Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

⁴⁸⁵. Cretoni - Morgades. 7 de noviembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 23.

⁴⁸⁶. Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

enseñanzas del S. Padre y a los partidos politicos"⁴⁸⁷. La conclusió del prelat vigatà és aquesta:

" El Clero se ha retraido en gran parte, pero hay buen numero de sus individuos que conservan la aficion. Aquí va una muestra de las muchas que pudieran darse estos mismos días; sobre lo cual llame poderosamente la atención de V.E.⁴⁸⁸ Cuando desde el pulpito así se habla, puede figurarse lo que sucederá en la acción privada. Despues de la torrentera de luz salida del Vaticano, durante los ultimos años, sobretodo en los asuntos de España y Francia, luz que casi hace imponible la buena fe y que sin embargo se encuentra entre Religiosos, Sacerdotes y seglares, ejemplos por otra parte; entiendo no haber otro medio que impedir absolutamente que el Clero se meta en partidos, y segundo que la prensa carlista gaurde moderacion. Una cosa y otra es posible y hasta facil en provincias, a condicion empero absolutamente indispensable de que *todos los obispos* manden una misma cosa en sus respectivos Obispados: en la Corte podrá ser mas dificil, pero como la principal fuerza del partido carlista está en aparecer catolico, y esto importa sugerencia á la Iglesia en casos taxativos y concretos no querra tampoco rebelarse, sobre todo si con moderacion se le impone la conducta correcta que debe observar."⁴⁸⁹

I conclou l'informe amb una referència a la seva pròpia experiència al front del bisbat:

" Si algun punto de la expresada necesitase explicacion, la daré con mucho gusto, teniendo a mano pruebas irrecusables.

He calificado hasta de facil el procedimiento y lo sé por experiencia. Mi obispado era sin duda uno de los mas perturbados: por haber obrado á tiempo en la conformidad expresa, doy gracias á Dios de poder decir con toda verdad, que es ahora uno de los mas tranquilos, y que si me guardan las fronteras, gozara de esta paz que cada dia va acentuando mas y mas, y en la cual se halla perfectamente bien. Sin duda que no todos estaran convictos, pero guardan silencio y esto para que no haya perturbacion y se vaya verificando la union dentro de las enseñanzas del Papa.

Lo dicho se refiere principalmente á Catalunya; pero tiene aplicacion al resto de España en su parte principal."⁴⁹⁰

⁴⁸⁷. Cretoni - Morgades. 7 de novembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 23.

⁴⁸⁸. No sabem molt bé a què es refereix. Tenim constància d'una carta de Motgades al nunci del 21 de novembre de 1894 en la qual li diu que perquè conegui millor la situació li envia un retall de diari. No hem trobat aquest retall però el comentari que en fa després és prou eloquent: "Llevar estas cosas al pulpito, es una verdadera peste". Morgades - Cretoni. 21 de novembre de 1894. ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3, fol 21.

⁴⁸⁹. Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

⁴⁹⁰. Informe de Morgades sobre el carlisme. Sense signatura i sense data (és de novembre de 1894). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3.

El nunci li agrai la tramesa de l'informe amb una carta del 24 de novembre de 1894 que es troba en el mateix fons documental.

El nunci elaborà un extens informe per a Rampolla, datat el 25 de novembre de 1894, sobre l'agitació carlista. S'hi expliquen diferents aspectes del moviment carlí i notem com fa servir, essencialment, les mateixes argumentacions que Morgades li havia donat, la qual cosa demostra que el bisbe de Vic era certament considerat des de nunciatura⁴⁹¹.

La qüestió carlista continuà preocupant el Vaticà durant els mesos següents i, sobretot, degut a un problema amb l'arquebisbe de Tarragona durant la primavera de 1895. Morgades hi tornarà a intervenir.

El 10 de desembre de 1894, LLeó XIII enviava una carta a Tomàs Costa i Fornaguera, arquebisbe de Tarragona, en motiu d'haver-se celebrat a la ciutat el quart congrés catòlic nacional, tal i com hem vist anteriorment. En l'escrit papal, a part de felicitar-lo pel treball fet durant el congrés, es tornava a insistir en la necessitat d'acabar amb la divisió entre els catòlics i s'explicitava, una altra vegada, el reconeixement a la monarquia governant i la necessitat de respectar el poder constituït:

"Sobre todo confiamos que no se borrará de vuestra alma, que es deber de los católicos, dejado á la Divina Providencia el juicio de los derechos, cualesquiera que éstos sean, mostrar todo respeto á los que administran la cosa pública; lo cual con tanta mayor voluntad debería al presente hacerse, cuanto que al frente de su reino tiene el pueblo español á una Señora, que por las virtudes de su alma y singular devoción á la Sede Apostólica, es acreedora á todo honor y estimación; pero jamás consentir que en las controversias políticas se mezclen los intereses de la Religión, que á todos son superiores, como lo es á la tierra el cielo."⁴⁹²

Feia, seguidament, uns atacs prou clars contra els intransigents i carlistes:

"Porqué, á la verdad, dignos de censura son los que en provecho de partidos civiles, y para conseguir cualesquiera fines políticos, usan como argumento el nombre el nombre de católicos y abusan del sentido católico del pueblo. Conviene, pues, que aquellos á quienes se ha encargado el cuidado de las cosas sagradas, se abstengan completamente de las pasiones civiles, para no hacer sospechoso el Ministerio de la Iglesia. Y por su parte, los seglares muestren, no solamente de palabra, sino tambien con las obras, el debido respeto y sumisión á la autoridad eclesiástica, y nunca olviden que al bien particular

⁴⁹¹. Cretoni - Rampolla nº 237 (còpia). ASV NM 599 t V, r II, s III, nº 3 fol 11-16.

⁴⁹². Carta de Lleó XIII a l'arquebisbe de Tarragona, 10 de desembre de 1894. BOE BV nº 1127, 15 de gener de 1895, pàgs 5-7.

debe anteponerse el provecho de la Religión y el bien común."⁴⁹³

I recomanava, finalment, les coses que calia que fessin els seglars: creure els prelats respectius, freqüentar els congressos, publicar periòdics obedients a la Santa Seu, fomentar les associacions de treballadors i respectar l'autoritat suprema del Papa.

Un dels paràgrafs més significatius del text de Lleó XIII és la crítica, diplomàticament furibunda, que fa a certs periodistes que posen en dubte els ensenyaments del Sant Pare:

"Cuando esto hagan, de ningún modo es Nuestra voluntad que los seglares católicos estén ociosos; antes al contrario, aprobamos el que, salvo el respeto debido á las leyes, y sin desechar la dirección de los Obispos, trabajen con denuedo por la prosperidad de la Religión. Alabamos, por tanto, en gran manera é inculcamos que se celebren frecuentes Congresos; que se publiquen periódicos en todo conformes á las reglas prescritas por la Santa Apostólica, y que dejen á salvo el respeto que se debe á los que ejercen autoridad; que se fomenten las Asociaciones de trabajadores y otras obras semejantes. Pero con muchísimo mayor encarecimiento exhortamos á los católicos á unirse cada vez más estrechamente al Pontífice Romano, que en la tierra tiene las veces de Cristo Nuestro Redentor.

Porque sabemos, y con dolor, que aun entre los españoles se hallan quienes, so pretexto de religión, se resisten á los consejos y enseñanzas de la Santa Apostólica, y hay periodistas que, aunque toman el nombre de católicos, han llegado hasta el extremo de, no solamente oponerse á la Suprema autoridad de la Iglesia, sino tambien faltar al respeto que la es debido. Tenemos, por cierto, Venerable Hermano, que el pueblo fiel español recibirá de buen grado estos Nuestros avisos, y que los Obispos con empeño cuidarán de que se graben profundamente en los corazones y se reduzcan á la práctica. Esto exige el amor de la religión y el de la patria, puesto que sólo éste es el verdadero modo de mirar así por el bien de la religión como por el de la patria."⁴⁹⁴

Aquest reconeixement al poder constituït i l'atac a les posicions integristes eren prou evidents com perquè aquests últims es trobessin certament neutralitzats pel màxim poder de l'Església. Tot plegat significava un recolçament de Lleó XIII als conciliadors i, a través de la carta, podem comprovar també de quina manera havien estat escoltades les posicions de gent com Morgades, explicitades en les consultes que se'ls havia fet. Les referències a la premsa, a la deguda obediència al Sant Pare, al suport que s'havia de donar a les associacions de treballadors, etc, coincidien amb tota

^{493.} Ibid.

^{494.} Ibid.

la problemàtica que s'havia originat amb l'agitació carlista a partir de 1893. Era la resposta contundent de LLeó XIII a les pretensions carlines i a la seva manera d'actuar.

Rampolla, però, fou advertit per algú sobre la demora en la publicació de la carta del Sant Pare per part de l'arquebisbe de Tarragona, cosa que causà una certa mala impressió. A més d'aquest fet, estava al corrent "Che in Catalogna, e specialmente nella citata diocesi di Tarragona, continua l'agitazione dei carlisti e degli integristi contro il riconoscimento dei poteri constituiti"⁴⁹⁵. La secretaria d'estat del Vaticà també trobava estrany que Tomàs Costa hagués deixat passar un article titular "No nos da la gana", publicat a "El Correo de la Provincia", i no l'hagués condemnat. En l'article es negava obertament la sotmissió als poders constituïts per la raó que queda explicada en el contundent i irreverent títol. Aquesta arrogància dels integristes i el silenci del prelat tarragoní, és el que havia provocat que Rampolla hagués escrit al nunci per tal d'obtenir "sicure informazioni sull'attitudine del citato Arcivescovo, in ordine alle questioni politico-religiose" i ho aprofités, a més, per reclamar informació "eziandio di quanto possa riferirsi ai carlisti ed agli integristi non solo nella Catalogna ma altresi nelle altre provincie della Spagna"⁴⁹⁶.

El nunci, davant el requeriment del seu superior, es posà a treballar i va escriure als bisbes de Barcelona, Girona, Lleida i Vic, a més d'altres persones, per tal d'informar-se sobre el bisbe de Tarragona i la situació dels carlistes i integristes a Catalunya⁴⁹⁷. Les cartes que eren tan reservades de nunciatura i on es demanaven informes sobre algú, aquesta vegada sobre el superior dels altres bisbes, s'havien de retornar amb la contesta perquè els prelats no en tinguessin l'original en el seu arxiu i semblés que la comunicació no havia existit mai.

Els bisbes anaren contestant el requeriment de Cretoni. El de Lleida comenta al nunci que, segons les seves informacions, quan Tomàs Costa era, anteriorment, bisbe de Lleida havia fet campanyes contra el nocedalisme reunint grups de 5 o 6 capellans destacats en el seu palau per convèncer-los

⁴⁹⁵. Rampolla - Cretoni, nº 23061. ASV NM nº 607, t VIII, r II, s V, nº 20.

⁴⁹⁶. Ibid.

⁴⁹⁷. Cretoni - bisbes de Barcelona, Vic, Lleida i Girona; Cretoni - P. Feliz Lopez Soldado. Totes les cartes són de l'11 de març de 1895 i el seu redactat és gairebé idèntic entre elles. ASV NM 607, t VII, r II, s V, nº 20.

de tenir prudència en la seves actituds, tot i que collocà com a rector del seminari lleidatà un destacat intransigent que el nou bisbe va haver de treure del càrrec. No dubte ni poc ni molt de la seva fidelitat a la Santa Seu⁴⁹⁸.

La resposta del bisbe Català de Barcelona és interessant i reveladora, més que d'una certa simpatia als integristes, d'una antipatia furibunda cap els conciliadors o mestissos. Nosaltres pensem que aquesta posició és deguda a dos factors: en primer lloc, a la tendència a no posar-se en problemes i, en segon lloc, perquè els conciliadors barcelonins eren de la corda de Morgades i Català no s'hi podia entendre de cap de les maneres. La tesi central del bisbe de Barcelona, que fa avinent a Cretoni és la següent: 1) no existeix cap agitació carlista i integrista a Catalunya; 2) els carlistes i integristes no estan contents que el Papa els hagi ordenat respectar el poder constituit però callen i no s'atrevirien a dir res contra el Sant Pare; 3) mentre existeixi el partit carlista i el partit integrista no és fàcil que facin un acte d'adhesió a les institucions legals del país; 4) que continuaran defensant les seves posicions fonamentals, "Déu, pàtria i rei" els carlistes i "Déu i pàtria" els integristes; 5) que per les indicacions de la Santa Seu, la lluita contra el govern està molt apagada per part d'aquests grups, cosa que no vol dir que estiguin en decadència; 6) que, encara que estiguin separats els carlistes dels integristes i hi hagi una certa enemistat, els últims van molt de la mà dels primers al no tenir, com tenen ells, una alternativa política; 7) que el silenci que s'han imposat ha estat aprofitat pels unionistes (el pidilians de la "Unión católica"), sinònim de conciliadors o mestissos, per atacar-los i per intoxicar el Vaticà amb una pretesa agitació carlista al país a fi que la Santa Seu els acabi de condemnar. Aquesta teoria conspirativa li reforça el convenciment que cal actuar amb prudència i no fer gaire manifestacions, que és, realment, el que sempre havia fet Català. Malgrat pugui tenir una certa raó en què els conciliadors estaven més refets amb les darreres intervencions de Lleó XIII i podien aprofitar-ho per fustigar millor les posicions intansigents, és d'una inocència sospitosa al pensar que els grups carlistes i integristes i

498. Bisbe de Lleida - Cretoni. 12 de març de 1895. Posteriorment, el 16 de març, li envia una altra carta juntament amb la qual li va tramestre un exemplar del butletí eclesiàstic de l'arquebisbat de Tarragona, nº 34 del 30 d'abril de 1890, on hi ha la carta del Papa a sardà i Salvany, del 15 de març de 1890, l'encíclica Sapientiae Christianae i una circular del bisbe ede Tarragona del 23 d'abril de 1890, on fa observacions per aconseguir la unitat dels catòlics. Aquest document l'apaorta perquè el nunci vegí que el prelat tarragoní ha tingut una actitud de sempre correcte i al servei de la Santa Seu. ASV NM 607, t VII, r II, s V, nº 20.

els seus diaris eren un oasi de pau, de silenci i de respecte, encara que no acceptació, envers el Papa i les institucions estableertes⁴⁹⁹.

Tomàs Sivilla, bisbe de Girona, va contestar al nunci amb una carta en la qual li diu que el bisbe de Tarragona sempre s'ha mostrat fidel a la Santa Seu i que, en les diverses ocasions en què s'han entrevistat, sempre li ha semblat que el seu pensament i la seva acció són guiats per les disposicions pontifícies i, generalment, encertats⁵⁰⁰.

Hem deixat pel final la resposta de Morgades que, com és de suposar, és molt diferent de la de Català. Una cosa que ens ha sorprés és que no parli per res del bisbe de Tarragona i es limiti a exposar la seva visió de la situació polític-religiosa. L'escrit del prelat vigatà fa, en primer lloc, una exposició de quin és l'estat de coses en aquell moment:

"Muy Señor mio y venerado Hermano y amigo: en Cataluña va sosteniendose la resistencia en reconocer los poderes constituidos en la forma recomendada por la Santa Sede, á mi modo de ver sin aumentar. Los focos principales estan en proporcion ascendente en Tarragona, Tortosa y Castellon de la Plana que pertenece al Arzobispado de Valencia, sin que yo sepa haya tomado en ninguna de estas poblaciones el caracter agudo que habia tenido antes la agitacion. Así es que tiene un caracter pasivo que activo la resistencia."⁵⁰¹

En segon lloc, fa una valoració de les posicions dels carlistes i dels integristes sobre el tema del sotmetiment als poders constituïts i les repercussions polítiques que se'n deriven. I comença, alhora, a descriure les plataformes periodístiques que tenen cada un:

"En Barcelona hay el *Correo Catalan* que es igual al *Correo Español* que se publica en esa y el *Diario Catalan* integrista que sigue al *Siglo Futuro*, bien que uno y otro en tonos mas templados. Los integristas no se oponen tan abiertamente al reconocimiento aunque no sea mas que para no dar gusto á los carlistas que son hoy su principal enemigo; así es que con mas facilidad en casos dados de elecciones se unen mas facilmente á los conservadores que á los carlistas, mientras que estos se unen á los republicanos porque como ellos buscan la desaparicion de lo existente. Es prueba de ello lo que pasa respecto la aprobacion del acta de Azpeitia: todo menos Nocedal, por mas que se diga que pretenden la aprobacion del acta de un Diputado carlista."⁵⁰²

⁴⁹⁹. Català - Cretoni. 13 de març de 1895. ASV NM 607, t VII, r II, s V, nº 20.

⁵⁰⁰. Tomàs Sivilla - Cretoni. 17 de març de 1895. ASV NM 607, t VII, r II, s V, nº 20.

⁵⁰¹. Morgades - Cretoni. 14 de març de 1895. ASV NM 607, t VII, r II, s V, nº 20.

⁵⁰². Ibid.

Les controvèrsies periodístiques són, per ell, el focus principal de conflicte i li envia tot un seguit d'exemplars de premsa perquè el nunci pugui veure'n el to. No desaprofita el moment per criticar a Sardà i les seves tesis, però també és veritat que deixa molt malament "El Movimiento Católico", la publicació sorgida a rel dels congressos catòlics, i "La Unión", exemples del que podíem dir la línia més conciliadora i episcopal, per la poca atenció a calmar les coses quan ells, precisaments, es reconeixen com a obedients al Papa i al govern:

" Lo que sostiene la viveza de la lucha que repito gracias á Dios no va aumentando, son los periodicos. Me tomo la libertad de enviarle retazos de los que he leido hoy, porque todos los días son iguales. Uno es integrista, el Diario Catalan que tomando pie de una aprobacion episcopal, vuelven a las andadas de Lucifer, Liberalismo es pecado, etc. para deducir de ahí segun la doctrina del Dr. Sarda que no es posible reconocimiento sino que se han de tratar los sistemas y personas liberales como á Lucifer mismo⁵⁰³. Estas predicaciones havian perdido tres cuartas partes de su intensidad, ya sea por no formar parte con los carlistas, ya tambien porque hay de parte de los integristas menos pasion y por lo mismo mas docilidad á las enseñanzas de la Santa Sede. Otro retazo es de periodicos carlistas y ya verá V.E. con que irreverencia se trata al Rey y á la Reina⁵⁰⁴; y para completar el cuadro, otro es de los que se dicen adictos á la Santa Sede y al gobierno constituido⁵⁰⁵ y sin embargo por su destemplanza no sirven ni á una ni á otro y dan pie a que los demas que se sienten mas inclinados á ello falten á la caridad y templanza de formas, que contribuiria poderosamente á que la lucha entre integristas y carlistas no fuese tan viva y que poco á poco fueren acercandose al reconocimiento de los poderes constituidos en la forma marcada por el sabio Pontifice que gobierna la Iglesia, cuya accion politica y social dicen ellos seguir y defender en primer termino."⁵⁰⁶

Explica, després, la diagnosi que fa sobre l'evolució que pot tenir cada grup i la política que cal aplicar. En aquest sentit posa la seva com a

503. Es tracta de l'exemplar de "El Diario Catalán" del 13 de març de 1895, on hi ha un article comentant favorablement una carta del bisbe de Badajoz al diari integrista "La Línea Católica" de Villanueva de la Serena, article que fustiga despiatadamente els liberals i els qualifica de imitadors de Lucifer.

504. Li envia un retail d'un diari carlí on hi ha un comenatri contra la regent en un apartat que es diu "Política suelta". El diari no l'he pogut identificar perquè l'article és retaillat i no hi ha la capçalera. La data és de l'11 de setembre. També hi ha un retail de "El Cooreo Catalán" del dia 14 de març on parla sobre les polèmiques entre "El Movimiento Católico" i "La Unión Católica".

505. Es tracta del número del 12 de març de la "Unión Católica" on critica ferotjament a "El Movimiento Católico".

506. Morgades - Cretoni. 14 de març de 1895. ASV NM 607 t VII, r II, s V, nº 20.

model a seguir:

"Sintesis: que los integristas poco á poco entrarán en la legalidad ó serán indiferentes: no se unirán á los carlistas porque empezando por su Jefe lo maltractan como á un liberal: no entrarán de repente, ni juntos, porque presentando el Gobierno tantos puntos contrarios á la disciplina y enseñanzas de la Iglesia, no queran hacer una adhesion explicita, pero poco á poco vendrán á parar en menor belicosos, lo cual seria ya mucho.

En cuanto a los carlistas todo es inutil: separados ya por la division entre carlistas y integristas los mas templados que forman esta ultima escuela, han quedado los apasionados, interesados ó desinteresados y estos no se rinden con amenazas ni condenaciones. Mientras puedan irán hyendo el bulto interpretando á su manera las disposiciones Pontificias: si se les embistiere de frente, temo llegarian á la rebelion y seria sensible, porque á parte de este apasionamiento son cristianos practicos y sirven bien á la Iglesia.

Unico remedio á mi modo de ver: templanza con la prensa: unico modo de alcanzarla, la censura episcopal. De reglas generales no se hará caso, pues esta demostrado hasta la evidencia. Yo no se que Iglesia haya en asunto alguno hablado mas repetidamente y mas claro: pero en concreto estoy segurisimo que si nosotros secundados como estamos por la Santa Sede, lo tomabamos á pecho, conseguiriamos mayor moderacion y con el favor de Dios vendria lo demas. Con esta accion particular, constante, paternal pero energica al mismo tiempo, creo que con el favor de Dios se conseguiria mucho: no reconocimientos explicitos; pero se cortarian insolencias y provocaciones que se leen cada dia. Dudo hubiese Obispado mas inclinado que el de Vich á extralimitaciones cuando el periodo algido de la agitacion: gracias a Dios no hay otro mas tranquilo gracias á esta conducta observada por mi y hecha observar por os periodicos de Vich y Solsona. Generalizese este temperamento y cesará la turbulencia y cesada esta puede venir la paz.

En medio de mis ocupaciones me gusta enterarme de la marcha de los sucesos en Espana y fuera de ella; y cada dia va arraigando mas en mi el criterio que llevo espuesto y que sugeto gustoso á la mayor ilustracion y direccion de V.E.I.⁵⁰⁷

Finalment el nunci, un cop rebuts tots els informes⁵⁰⁸, s'adreça directament a l'arquebisbe de Tarragona, el 24 de març de 1895, i li comentà la sorpresa que hom havia tingut per no haver-se fet res davant l'article "No

507. Ibid.

508. Una de les personnes consultades pel nunci fou el jesuita P. Feliz Lopez Soldado, al qual li demandà informació sobre el diari tarragoní "El Correo de la Provincia, quina importància tenia, quines eren les seves relacions amb les autoritats eclesiàstiques locals i quines eren les seves doctrines pel que fa les resolucions del Papa (Cretoni - P. Feliz Lopez Soldado. 11 de març de 1895. ASV NM 607 t VII, r II, s IV, nº 20). Aquest jesuita ho consultà a Celestí Matas, l'amic de Sardà, i la seva resposta l'envià a Cretoni. Matas considera a "El Correo de la Provincia" dediari carli de sang calenta pero gens important; que la major part del clergat hi està subscript i que publica i respecte les disposicions pontificies mentre no es posin contra D. Carles (Celestí Matas -Feliz López Soldado. 21 de març de 1895. Aquesta carta es tramesa conjuntament amb la de López Solado a Cretoni, 23 de març de 1895. ASV NM 607 t VII, r II, s V, nº 20).

"nos da la gana" publicat a "El Correo de la Provincia" i pel retard en donar publicitat a la carta que Lleó XIII li havia enviat⁵⁰⁹. Tomàs Costa el contestà molt agitat i preocupat mitjançant un seguit de cartes -10 en concret i uns 26 fulls- a través de les quals intenta explicar i justificar totes les observacions fetes per Cretoni⁵¹⁰. És molt difícil de resumir l'allau d'explicacions que dóna l'arquebisbe de Tarragona, però intentarem extractar-ne les principals. Primer, es mostra absolutament identificat amb la Santa Seu. Segon, justifica el retard de la publicació de la carta del Papa pel problema que va tenir en la traducció, feta pel canonge, de l'escrit papal al castellà. Segons sembla, la va publicar en la versió llatina i, quan estava a punt de fer-ho en castellà, els altres diaris espanyols ja ho havien fet, la qual cosa podia fer semblar que el prelat tarragoní ho havia retardat per simpaties amb els carlistes, però que, segons la versió de l'arquebisbe, no era cert. Tercer, que l'article "No nos da la gana", publicat pel gener, era transcrit per "El Correo de la Provincia" d'un altre diari de València, "El Centro", que en contestava un altre de conservador, "Les Provincias". Una polèmica que no havia rebut cap amonestació per part del prelat valencià. Quart, que bona part de les controvèrsies en la premsa tarragonina entre "El Correo de la Provincia" i el "Diario de Tarragona" es basaven en lluites personals entre el marquès de Tamarit, representant de D. Carlos a la província, i el canonge Tous, un personatge molt controvertit⁵¹¹. Sembla que s'injuriaven de mala manera a través dels dos diaris retreient-se, fins i tot, aspectes personals. "El Correo de la Provincia" era carlí i tenia moltíssims problemes econòmics per mantenir-se, tot i que tenia força subscriptors entre el clergat.

Finalment, el nunci féu un informe de tot plegat al secretari d'estat. A part d'explicar-li tot el referent a l'arquebisbe de Tarragona i exculpar-lo de tots els càrrecs que se li havien fet, li resumeix la situació

⁵⁰⁹. Nunci - Tomàs Costa. 24 de març de 1895. ASV NM 607 t VII r II s V, nº 20.

⁵¹⁰. Aquesta correspondència la formen les següents cartes: Tomàs Costa - nunci; sense data (abans del 27 de març); 31 de març; 1 d'abril (2 cartes); 2 d'abril (2 cartes); 4 d'abril (2 cartes); 5 d'abril (2 cartes); 29 d'abril. Cretoni - Tomàs Costa 27 de març; 10 d'abril; 2 e maig. ASV NM 607 t VII, r II, s V, nº 20.

⁵¹¹. Controvertit perquè havia estat el secretari del bisbe d'Oriola, però que el despedí del seu càrrec per abús de confiança. A més sembla que tenia una amant a Mallorca, indret on es traslladà després de sortir d'Oriola d'on passà a Tarragona per una permuta entre canonges. Això ho sabem per una carta que el bisbe d'Oriola va escriure al nunci el 29 de març de 1895, després de la informació que li reclamà Cretoni el 27 de març. Totes aquestes cartes a ASV NM 607 t VII, r II, s V, nº 20.

religioso-política del moment utilitzant, gairebé en la seva totalitat, les opinions de Morgades⁵¹².

1995, un any especial.

Ja que parlem de l'arquebisbe de Tarragona, ressenyarem l'intercanvi epistolar que van tenir aquest prelat i Morgades a rel del projecte de celebració d'un concili provincial. Un dels acords que es varen prendre en la reunió dels bisbes catalans, celebrada a Vic pel juliol de 1893, fou la de preparar un concili. A més s'encarregà al metropolità de fer un esquema dels punts a tractar. Un any i mig més després, Tomàs Costa escrivia al bisbe de Vic per donar-li aquest punts i veure si era possible que cada bisbe se'n preparés un. Els temes eren: 1. sobre la fe; 2. sobre l'Església; 3. sobre els sacaments; 4. sobre el culte diví; 5. sobre la perfecció del clergat; 6. sobre la vida cristiana i 7. sobre els bens de l'església⁵¹³. Morgades trià de treballar sobre els punts segon o setè, tot i que era de l'opinió que, per anar bé, tot hauria de sortir d'una mateixa mà, encara que es busqués ajut en els altres bisbes⁵¹⁴. No tenim més notícies sobre aquest projectat concili⁵¹⁵.

També aquest any fou el de la celebració del vint-i-cinquè anniversari de l'entrada de les tropes italianes a Roma. Morgades en parlà repetidament en el butlletí, féu una pastoral famosa "Roma ó la muerte"⁵¹⁶ i mobilitzà els

512. Cretoni - Rampolla nº 291 (còpia). 13 d'abril de 1895. ASV NM 607 t VII, r II, s v, nº 20.

513. Tomàs Costa - Morgades. 13 de maig de 1895. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926.

514. Morgades - Tomàs Costa. 20 de maig de 1895. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 24.

515. Una altra resolució que es prengué en la reunió de Vic de 1893 fou la de demanar que el Seminari de Tarragona pogués conferir graus majors en Teologia i Cánons. Sembla que l'arquebisbe anava fent les gestions i li ho comunicava a Morgades en una carta del 18 de novembre de 1895. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 40.

516. Carta-pastoral de Morgades "Roma ó la muerte". Vic, 28 d'agost de 1895. BOE BV nº 1144, 31 d'agost de 1895. L'episcopat espanyol també va fer un "Mensaje que en forma de protesta dirige el Episcopado Español á Su Santidad León XIII, con motivo de los festejos que se preparan en la Ciudad Santa, en celebridad del 25º aniversario de la usurpación de Roma. Toledo, 18 de agosto de 1895". Ibid. p.252-55. El secretari d'Estat va contestar el missatge de l'episcopat espanyol amb una carta datada a Roma el 9 de setembre de 1895. BOE BV nº 1146, 30 de setembre de

fidels del bisbat en actes religiosos i recaptes de diners, tal i com s'havia demanat des del Vaticà⁵¹⁷. Aquestes indicacions vaticanes, les havia transmès el nunci a Morgades, en una carta del 21 d'agost, tot indicant-li que podia fer el següent: "Dos observaciones: 1. en la funcion que podria ser la de la exposicion del Ilmo Sagramento todo el dia con la reserva por la tarde, nada de sermon para evitar el peligro de compromisos politicos. 2. Respecto a las ofrendas bastaria poner una mesita á las puertas de las Iglesias, y resultando escasas, como es de suponer por las circunstancias actuales, se podrian recoger todas en Madrid para ser enviadas a su destino"⁵¹⁸. La quantitat recollida en el bisbat per aquesta ocasió fou de 2.500 ptes⁵¹⁹. El mateix Morgades, en acabar l'any de 1895, escrivia a nunciatura per lliurar l'òbol de Sant Pere, corresponent a aquest any, i no s'estava de dir que en els dotze anys que ell portava dirigint la diòcesi s'havien tramès a Roma prop de 250.000 ptes i afegia: "Es cuanto puede decirse atendida su relativa pobreza y grandes necesidades, a favor de la devocion a la Santa Sede que he procurado y procuro conservar con todas mis fuerzas"⁵²⁰.

Aquest any, també veuria la restauració definitiva del bisbat de Solsona, la festa poètica al monestir de Ripoll i la visita del nunci Cretoni a la diòcesi, tot temes que ocupen capitols posteriors d'aquest treball. La fama creixent de Morgades i el convenciment, per part de Cretoni⁵²¹, que era un gran prelat van fer que fos un candidat per aconseguir el cardenalat.

1895. Hi ha una carta del Papa al cardenal Rampolla sobre els esdeveniments celebrats a Roma el 20 de setembre, datat el 8 d'octubre de 1895, el Papa fa unes consideracions sobre el perill i la irreligiositat que han representat. BOE BV nº 1148, 31 d'octubre de 1895. També hi ha una carta del Papa a l'episcopat espanyol per aquestes festes. BOE BV nº 1148, 31 d'octubre de 1895.

517. La documentació sobre això cal consultar-la a ASV NM 590 t II, s I, nº 15. Les cartes de l'episcopat que hi ha en aquest lligall queden ressenyades en la nota anterior.

518. Nunci - Morgades. 21 d'agost de 1895. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 28.

519. Morgades - Cretoni, 21 de setembre de 1895, en la qual li envia els diners recollits. Nunci - Morgades, 29 de setembre de 1895, on li agraeix la quantitat recollida. ASV NM 590 t II, r II, s I, nº 15, fol 243 i 245 respectivament.

520. Morgades - Bernardino Aquilante. 31 de desembre de 1895; Nunci - Morgades 4 de gener de 1896; Morgades - nunci, 12 de gener de 1896. ASV NM 591 t II, r III, s II, nº 4. La carta de Morgades al nunci del 4 de gener de 1896 i un ade Rampolla a Morgades, agraint-li els diners es troben a MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàgs 55 i 56 respectivament.

521. Morgades se'n cuidava prou d'obsequiar a les persones de la nunciatura. Sabem que regalà una traducció de les obres de Perrone al secretari de la nunciatura Aquilante, que considerava al prelat vigatà dels millors d'Espanya i al nunci. B. Aquilante - Moirgades, 30 de desembre de 1895 i Nunci - Morgades, 1 de gener de 1896. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926.

Finalment, ironies del destí, seria Casañas qui reberia aquesta distinció, un Casañas que havia abandonat ja completament el seu posicionament intransigent. És un tema, però, que també tractarem més endavant.

Les qüestions de 1896.

Era clar que el partit carlista es devia sentir marginat per la Santa Seu, com ja hem vist, a rel de les pròpies declaracions de LLeó XIII, i per la conjuntura política del moment. També és cert que cercava un renovament que, de mica en mica i no sense tensions, intentaven portar a terme.

Com una estratègia per no veure's arraconats per la jerarquia eclesiàstica hem d'interpretar la visita que feren al nunci Cretoni destacats membres del partit carlista, encapçalats pel mateix marquès de Cerralbo, l'11 de gener de 1896. Segons explica el mateix nunci en l'informe que féu a Rampolla⁵²², els representants carlins havien anat a nunciatura per desitjar al representant del Papa a Espanya una bona entrada d'anys. Al mateix temps expressaren els sentiments de filial adhesió al Pontífex, qüestió prioritària dins del partit, i demanaren la benedicció apostòlica per a tots ells. Durant la conversa, Cretoni no deixà de recomanar la concòrdia entre els catòlics espanyols pel bé de la religió.

El Vaticà estudià la pertinença de correspondre o no a la demanda del partit carlista de rebre la benedicció apostòlica. La decisió fou negativa. Segons Rampolla, "Il Santo Padre è sempre disposto a benedire le persone di coloro che ne avanzano domanda col solo titolo di cattolici; ma quando questi cattolici formano un partito extralegale e domandano la pontificale benedizione ostentanto il carattere di membri i aderenti a tal partito, Sua Santità non può accogliere la loro domanda."⁵²³

La visita va provocar un allau de comentaris a la premsa. La premsa liberal la va destacar constatant la sorpresa per l'audiència. La premsa carlina aprofità per fer veure que eren ben vistos per la jerarquia vaticana.

⁵²². Cretoni - Rampolla. nº 397 (còpia). 18 de gener de 1896. ASV NM t V, r II, s III, nº 9. fol 215.

⁵²³. Rampolla - nunci. nº 28616. ASV NM 599, t V, r II, s III, nº 9, fol. 228.

Un exemple del que diem el podem trobar en el comentari que fa "El Correo Español" del 14 de gener:

"Los carlistas, hijos fieles de la Iglesia, mantienen siempre aquellas relaciones de filial cariño que amorosamente los liga á Su Santidad el Papa, y por eso el Sr. Nuncio los recibe como á hijos predilectos (subratllat nostre).

Pero los periódicos liberales, que consideraban punto menos que heterodoxos á los carlistas porque mantienen su inquebrantable adhesión á la causa que simboliza las tradiciones patrias, deben convencerse de que Su Santidad el Papa no nos pide ninguna abdicación ni merma de nuestros principios (subratllat nostre).

Por lo demás, es cosa sabida que la inmensa fuerza del carlismo, con su augusto Jefe á la cabeza, está incondicionalmente al servicio de la Iglesia, y de aquí que para ella toda distinción es un nuevo estímulo que la impulsa á redoblar sus esfuerzos y defenderla."⁵²⁴

Com es pot comprovar la tergiversació de la visita és clara. Lògicament aquesta interpretació era filla, alhora, de les critiques i comentaris que feien la premsa no carlina. Per posar un exemple, només cal citar un article de "EL País" en el qual, a part de comentar que la política de Llleo XIII era molt clara i que donava suport a la regència, acabava amb aquest paràgraf tan significatiu:

" De cualquier manera el Nuncio y los tradicionalistas pierden miserabilmente el tiempo.

Lo que se necesita aquí, en Bilbao, en Valencia y en todas partes, con esta gente, con sus amigos y auxiliares los frailes y los jesuitas, es una mano izquierda dura, pero muy dura, que será nuestra en el día no lejano del triunfo; entonces veremos quién hace esos jesuitas guerreros, y si los Nuncios reciben en su casa, es decir, en nuestra casa á los carlistas."⁵²⁵

El nunci Cretoni era elevat al cardenalat el juny de 1896. Morgades el felicità cordialment, no només perquè solia ser una norma de cortesia, sinó perquè havia esdevingut una persona amb la qual havia confiat i l'únic representant de la Santa Seu que havia visitat la diòcesi durant el seu pontificat⁵²⁶. Cretoni, en la resposta, no es va estar de dir que estava molt satisfest per la crònica que sobre el seu viatge al bisbat havia publicat el

⁵²⁴. "El Correo Español", 14 de gener de 1896.

⁵²⁵. Article de "El País" reproduït a "El Correo Español" del 15 de gener de 1895.

⁵²⁶. Morgades - Cretoni. 26 de juny de 1896. ASV NM 585 t I, r I, s V, nº 2, fol 333.

butlletí eclesiàstic⁵²⁷. Seria substituit al front de la representació diplomàtica per Giuseppe Francica Nava, arquebisbe de Catània i nunci a Brusel·les, que arribà a Madrid el 23 de desembre. Aquest nou nunci hagué de viure un dels períodes més turbulents de la història d'Espanya amb l'assassinat de Cánovas, l'agost de 1897, i la pèrdua de Cuba, el 1898. El desembre de 1899, ja cardenal, abandonaria el seu càrrec⁵²⁸.

Les instruccions donades al nou nunci, per part de la secretaria d'estat del Vaticà, inciden en què, malgrat haver-hi alguns problemes amb l'estat, "oggi, la Dio mercè, le relazioni fra i due poteri sono cordiali"⁵²⁹. Quan parlen sobre els partits polítics i la manera com ha d'actuar el nunci, diuen el següent:

" La posizione del Rappresentante della S. Sede a Madrid è attualmente delle più privilegiate. Onorato e amato dalla Corte, ben veduto dai principali uomini di governo, rispettato e venerato da tutti, il Nunzio pontificio si trova come al disopra dei partiti, che sono al potere, o che lottano per arrivarvi. Di fronte alle varie frazioni dei partiti legali, il Rappresentante del Sommo Pontefice è all'occorrenza l'alleato contro i nemici dell'ordine e della società; il sostenitore del potere costituito contro le mene degli elementi soversivi, nemici dello Stato non meno che della Chiesa.

Sifatta posizione privilegiata Mgr. Francica Nava procurerà con le sue maniere e la sua prudenza di mantenere intatta, e, se fosse possibile, de rendere anche migliore. Avrà cura perciò di mantenersi neutrale nelle lotte di parte, di non suscitare diffidenze, né inclinare per uno piuttosto che per un altro partito. Con le parole e coi fatti mostrerà che suo scopo supremo è quello di promuovere e tutelare gl'interessi religiosi, difendere i diritti inalienabili della Chiesa e della S. Sede Apostolica."⁵³⁰

En l'apartat que parla sobre els bisbes, les instruccions constaten que ja ha passat l'època més conflictiva en què qualsevol intervenció episcopal provocava un allau de disputes i controvèrsies. En aquest sentit, és molt

527. Cretoni - Morgades, 1 de juliol de 1896. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 72.

528. El 6 de novembre Cretoni feia una circular en la qual es despedia dels bisbes, MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 90. El nou nunci en faria una altra, el 31 de desembre en la qual es presentava i, Morgades, li envia una benvinguda el 3 de gener de 1897, ASV NM 616 t I, rI, s I, nº 5, fol 211.

529. Istruzioni per Mons. G. Francica Nava Nunzio di Spagna desembre 1896. ASV NM 616, fols 607-45. Es troben reproduïdes a F. Diaz de Cerio - M.F. Núñez y Muñoz, *Instrucciones secretas a los nuncios de España en el siglo XIX (1847-1907)*, Roma, 1989.

530. Ibid.

clara la referència que es fa a la carta de Lleó XIII a Casañas com un dels elements que pacificaren les coses. És evident que el canvi d'actitud d'un personatge tan rellevant, dins de les files integristes, com el bisbe d'Urgell, va suposar com una mena de cant del cigne per aquest corrent catòlic:

" L'Episcopato spagnuolo è composto di elementi buoni, deferenti all'autorità del Nunzio, ubbidienti alla voce del Vicario di G.C. Vi è stata però, sventuratamente, un'epoca non molto lontana, in cui anche in mezzo ai Vescovi stava per penetrare la divisione e lo spirito di parte, confondendo la dottrina cattolica con gli interessi particolari dei partiti politici. Un simile atteggiamento dell'Episcopato apriva l'adito alle lotte religiose e gittava la confusione in mezzo ai fedeli. Il pronto intervento della S. Sede, e in modo particolare la lettera del S. Padre al Vescovo di Urgel, ora Cardinale sotto la data del 20 Marzo di 1890, nella quale l'augusto Pontefice manifestava quanto gli fosse a cuore e quanto giovamento recasse alla causa cattolica l'unione dell'Episcopato, valsero a soffocare sul nascere la discordia e allontanare così un pericolo, che avrebbe potuto trascinare seco conseguenze dolorose.

Mgr. Nunzio avrà particolare interesse di mantenere viva siffatta unione non solo in mezzo all'Episcopato, ma anche nel Clero e fra i fedeli in armonia alle istruzioni pontificie, promovendo e raccomandando tutto ciò che all'unione medessima può condurre, come le Conferenze episcopali, i Congressi cattolici, la diffusione della buona stampa, le Associazioni cattoliche e via dicendo."⁵³¹

Els últims anys del pontificat de Morgades a Vic.

Durant anys, el bisbe de Valladolid, Cascajares y Azara, havia intentat la formació d'un front comú per tal de defensar l'Església en la vida política espanyola. El projecte d'unió dels catòlics, que es podia convertir perfectament en un partit polític confessional, trobava diversos entebancs tot i la bona conjuntura que les declaracions de Lleó XIII sobre la regència i les darreres encícлиques havien preparat. Aquí també hi entrava la solució familiar borbònica de casar la princesa d'Astúries amb Jaume de Borbó, fill del "pretendent" Carles VII. Fins i tot, i davant de les dificultats polítiques que havia portat la crisi cubana del 96, conjuntament amb les

^{531.} Ibid.

dificultats de la hisensa espanyola, el prelat havia desplegat un pla mitjançant el qual s'hauria provocat una crisi de govern que hauria permès la constitució d'un nou gabinet d'unitat, amb un partit fort al darrere, cosa que hagués implicat una solució del problema dinàstic entre Maria Cristina i Carles. També fracasà aquest projecte tot i que, posteriorment, el Polaviejisme seria una resposta bastant en la línia que propugnava⁵³².

Pel que fa el tema de la unió entre els catòlics, "El Movimiento Católico" publicà 11 llargs articles sobre el tema del bisbe de d'Oviedo, Ramón Martínez Vigil, amb el títol de "La fórmula para la unión de los católicos", entre finals de març i principis d'abril de 1897. La tesi central del bisbe és que seria important la creació d'un partit catòlic, que aglutinés tots els sectors, i que tingués dos principis fonamentals: reconeixement de la legalitat vigent, tal i com ho mana el Sant Pare, i estar sota la tutela dels bisbes. Els catòlics s'haurien d'unir, no precisament per enderrocar o constituir governs, si bé aquesta última funció els seria lícita, sinó per millorar les lleis que oprimeixen l'Església. Aquestes lleis, o les coses que caldria reformar, no són ni més ni menys que els aspectes o punts principals tractats en els congressos catòlics: principalment questions referides a l'ensenyament i al control, per part de l'església, d'aspectes morals. El bisbe fa un repàs de la legislació sobre la qual cal actuar, començant pel concordat, i enumera les lleis que s'haurien de treure o posar per tal d'afavorir la religió i la mateixa constitució. Fa un repàs de la situació en d'altres països i el paper polític de l'Església i acaba tornant a insistir en la viabilitat de portar a terme, a Espanya, el seu projecte⁵³³.

El bisbe d'Oviedo, fins i tot, s'adreçà al Vaticà i li exposà les seves tesis i la fórmula que hauria de portar la unió entre els catòlics:

" Los católicos españoles se unen bajo la dirección de los Obispos para trabajar en favor de los intereses de la religion, prescindiendo en estoscasos de sus opiniones politicas. La dirección de los Obispos consiste en apoyar sea en sus Camaras sea con la prensa las reclamaciones que los mismos Prelados hacen

^{532.} Es pot consultar tota aquesta temàtica a José Andrés Gallego *La política religiosa...* p,cit., pàgs 61-80.

^{533.} Aquests articles es troben: "EL Movimiento Católico", 17, 18, 30 de març i 8, 9, 12, 13, 14, 19, 20 d'abril de 1897.

al Gobierno para la reforma de las leyes."⁵³⁴

Rampolla, ràpidament, va comunicar-ho al nunci i li demanà que elaborés un informe amb les consultes als bisbes que cregués oportú d'interrogar, recomanant, això sí, que en la llista hi haguessin els cardenals arquebisbes de València i d'Urgell i que es fes de manera reservada perquè el bisbe d'Oviedo no es sentís incòmode:

"Non ho duopo di dire alla S.V. quale delicata cosa sia per la Santa Sede il pronunziarsi sopra siffatto argomento, tanto piú che si è visto come la pubblicazione di Monsig. Martinez Vigil abbia già dato luogo a qualche polemica. Perciò il Santo Padre, a cui ho riferito la domanda del prelodato Vescovo, vuole che la S.V. consulti in proposito e confidenzialmente i piú autorevoli Prelati di cestoso Regno, allo scopo di conoscere se giudicano opportuno di propagare le idee del Vescovo di Oviedo, nella forma in cui egli le ha espresse."⁵³⁵

El 29 d'abril, el nunci va escriure una carta igual als cardenals arquebisbes de València i d'Urgell, als arquebisbes de Burgos, Saragossa, Taragona i Sevilla i als bisbes de Pamplona, Salamanca, Barcelona, Còrdova, Cadis, Madrid i Vic⁵³⁶, demanant-los l'opinió. Uns es mostraren favorables, d'altres veien el projecte positiu però irrealitzable, alguns manifestaren la imposibilitat per portar-lo a terme i n'hi hagueren que proposaren versions diferents de l'enunciat proposat com a fórmula pel bisbe d'Oviedo⁵³⁷.

Quina era l'opinió de Morgades? En primer lloc en fa una valoració positiva. A més, pensa que s'ha avançat en la unió entre els catòlics a partir de l'escissió entre integristes i carlins perquè la lluita ha perdut extensió i intensitat. Pel bisbe de Vic el problema rau en els carlistes:

" Y seame permitido decir con todas las salvedades: no creo que

⁵³⁴. Aquesta proposició es troba en moltes cartes que circularen per aquest tema. Totes aquestes seran citades en les diferents notes a peu de pàgina que venen posteriorment.

⁵³⁵. Rampolla - nunci. nº 37139. 22 d'abril de 1897. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1 fol 1.

⁵³⁶. Nunci - cardenals arquebisbes de València i d'Urgell; arquebisbes de Burgos, Saragossa i Sevilla i als bisbes de Pamplona, Salamanca, Barcelona, Còrdova, Cadis, Madrid i Vic (còpia). 29 d'abril de 1897. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1 fol 7-8.

⁵³⁷. Les respostes al nunci foren les següents: l'arquebisbe de Tarragona contestà donant una opinió negativa, trobant bona la idea però impossible de portar-la a la pràctica(29 d'abril); l'arquebisbe de Burgos, en una carta curta i sense gaire interès, mostra la seva conformitat(30 d'abril de 1897); bisbe de Còrdova, favorable (5 de maig); bisbe de Pamplona, interessant però difícil d'aconseguir (29 d'abril); bisbe de Cadis, declina fer cap comentari (sense data); bisbe de Salamanca, impossible per culpa de la premsa, més fàcil pel que fa la unió de certs catòlics de les Càmeres (29 d'abril); bisbe de Barcelona, considera que es tracta d'una empresa irrealizable (1 de maig); cardenal Casañas, el pla i els objectius encertats, mentre no tingui la forma de partir (2 de maig); arquebisbe de Sevilla, ho veu positiu, difícil de fer i proposa alguns canvis en la formulació de l'enunciat proposat (8 de maig); cardenal Sancha també proposa algun canvi en la proposició (9 i 10 de maig). ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1.

el carlismo se preste a acceptar esta ni otra formula que no sea la que él proponga. Como aspira a la dominacion tanto ó mas que al triunfo de la causa católica, por no dividirla en el caso de triunfo, no querrá aceptar otros procedimientos que los que el proponga, y de aqui el tema tantas veces por él propuesto de que se hunda todo para levantar sobre sus ruinas la politica y gobierno con que dice labraria la felicidad de la Nacion y salvaria los intereses de la Iglesia en España. Y como tiene Senadores y Diputados y periodicos y círculos, no ha de votar, fuera de casos de coaliciones mas o menos morales, por otros Diputados que los suyos, ni ha de hacer liga con otros periodicos para casos concretos como el de que se trata, ni favorecer otros círculos ni medios de propaganda que los suya. Así es que creo no se ha de contar con los carlistas á lo menos los directores de la causa para la unión; sin que esto quiera decir que no deba trabajarse en favor de la misma bajo la formula anunciada..."⁵³⁸

Diu que, al bisbat de Vic, la unió entre els catòlics es va aconseguint i només en queda trencada la influència política si, des del govern o des del cacic, s'intenta imposar el candidat. Opina que la premsa continua essent la principal generadora del mal i que cal, per totes, que deixin d'injuriar, sobretot la premsa que es qualifica de catòlica. Finalment, es remet a les tesis exposades en el sermó que predicà durant el congrés catòlic de Tarragona, que ja hem reproduït més amunt⁵³⁹.

El nunci elaborà un informe amb totes les respistes i, després de fer una síntesi de cada una, arriba a la conclusió que, si bé l'empresa d'unir i organitzar tots els catòlics és possible, la tasca per portar-la a terme és àrdua i difícil⁵⁴⁰.

Els articles del bisbe d'Oviedo publicats a "El Movimiento Católico" provocaren, de cara en fora, força controvèrsia periodística. El "Diario Catalán" publicava, el 5 de maig de 1897, un article on reproduïa uns comentaris d'una altra publicació. Deia el següent:

" LO QUE DICE UN PERIODICO.

En el numero tres, correspondiente al dia 1 de mayo, del periodico de esta capital, intitulado El Syl-labo. Revista Católica, leemos con asombro lo que sigue:

⁵³⁸. Morgades - nunci. 30 d'abril de 1897. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1 fol 36-37.

⁵³⁹. " Apartandome de mis ideas mas conocidas a fin de que la novedad pudiese producir algun efecto, en el sermon de inauguracion del Congreso de Tarragona, del qual me permito enviar por este mismo correo un ejemplar, traté de hacer prevalecer el metodo que acabo de esponer y cuya fuerza no podia desconocerse toda vez que estaba fundado en la voluntad de Dios diversamente manifestada siempre, hasta en la creacion y formacion del hombre. Así se reconoció; pero pronto las aguas vuelven a sus cauces." Ibid.

⁵⁴⁰. Nunci - Rampolla nº 24 (còpia). 17 de maig de 1897. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1 fol 3-6.

"Nos proporcionaremos todos los artículos publicados por el Movimiento sobre la formula de unión de los católicos. Nos ocuparemos de ellos. Por ahora decimos que el fondo de los artículos que hemos leído, no puede sostenerse filosóficamente, defenderse teológicamente, aceptarse moralmente. Son la contradicción multiplicada por el sofisma: el sofisma multiplicado por el anticatolicismo: y el anticatolicismo multiplicado por la herejía. Todo en sentido, objetivo, no subjetivo como se supone."

Es de advertir que el autor de los artículos publicados por el Movimiento Católico sobre la unión de los católicos, que nuestros lectores han saboreado en las columnas del Diario Catalán, es el Excmo e Ilmo señor Obispo Fray Ramón Martínez Vigil O.P.

Así tratan algunos católicos las enseñanzas de los Prelados de la Iglesia."⁵⁴¹

Morgades enviaría aquest article al nunci perquè s'adonés de les coses que es podien escriure i de la dificultat de posar d'acord parers tan diferents⁵⁴². Curiosament, el "Diario Catalán" era considerat una publicació integrista que, el 1896, havia fet professió pública de respecte a les directrius de la Santa Seu⁵⁴³. Per l'abril de 1897, el director d'aquesta publicació va escriure al nunci per opinar sobre la unió dels catòlics. Diu que des del naixement del diari han lluitat contra els enemics de l'Església i que volen contribuir, com d'altres periòdics, a trobar la fórmula que, sota la tutela del Sant Pare, serveixi per aconseguir la tan anhelada unió⁵⁴⁴.

Cap el final de 1897 es produí, a Catalunya, un altre fet de caire polític-religiós. El 28 de desembre "El Correo Español", diari tradicionalista de Madrid, com se sap, va publicar un article "La Juventud escolar carlista" on deia que la junta directiva universitària tradicionalista de Madrid havia rebut una adhesió a D. Carlos signat per 96 alumnes d'un seminari de la província eclesiàstica de Tarragona. El redactat de l'adhesió deia el següent: "Los que suscriben y abajo firmantes en nombre

⁵⁴¹. "Diario Catalán", 5 de maig de 1897.

⁵⁴². Morgades - Nunci. 5 de maig de 1897. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1, fol 78.

⁵⁴³. Mitjançant unes cartes del director del periòdic al Papa i a Rampolla, del 16 d'octubre de 1896, contestades per Rampolla el 2 de novembre de 1896. També el director va escriure als prelats catalans i Morgades el contestà el 16 de novembre de 1896. Morgades va donar publicitat a tota aquesta correspondència al BOE BV nº 1178, 15 de desembre de 1896. pàgs 519-525.

⁵⁴⁴. José Pallés, director del "Diario Catalán" - nunci. 10 d'abril de 1897. En la carta afegí la documentació que hem esmentat en la nota anterior. El nunci el contestà el 25 d'abril. ASV NM 627 t V, r II, s IV, nº 1.

y representación de la inmensa mayoría de este Seminario Conciliar ..."⁵⁴⁵ i, per tant, no aclaria quin seminari era en concret. Al final de l'article s'afegia, a més, que "Nos consta, igualmente, que no hace mucho tiempo se remitió a nuestro Augusto Jefe un escrito de adhesión, firmado por 156 Rdos. Sres. Sacerdotes, de la provincia eclesiástica de Tarragona"⁵⁴⁶.

Immediatament el ministre de gràcia i justícia, Alejandro Groizard, va demanar explicacions al nunci⁵⁴⁷. L'arquebisbe de Tarragona, per la seva banda, també el va escriure per dir-li que havia llegit els diaris i que s'havia assabentat de tot plegat, que ell no hi donava gaire importància, que havia fet algunes investigacions i que no semblava que el document hagués sortit de la pròpia diòcesi de Tarragona⁵⁴⁸. El nunci els contestà a tots dos: al ministre li digué que ja aclariria de quin seminari havia sortit l'adhesió⁵⁴⁹ i a l'arquebisbe de Tarragona li requeria que continués les investigacions i li comuniqués els resultats⁵⁵⁰. El prelat tarragoní li assegurà, en una altra carta, que treballaria per saber d'on havia sortit el suport cap els carlistes, que havia escrit als altres bisbes de la província perquè l'informessin sobre el fet i li fa notar, alhora, el seu malestar pel fet que el nom de Tarragona soni massa en aquests afers, una cosa que el posa malalt. A més, afegeix que cada vegada que ha de fer provisións de rectors rep paperots anònims. I adjunta el que li havien tramés pel novembre⁵⁵¹. Certament, Tomàs Costa va escriure a Morgades per explicar el cas i demanar-li que mirés si l'adhesió havia sortit del seminari de Vic⁵⁵². No hem pogut consultar la resposta del bisbe de Vic.

⁵⁴⁵. "El Coreo Español", 28 de desembre de 1897.

⁵⁴⁶. Ibid.

⁵⁴⁷. Ministre de gràcia i justícia - nunci. 30 de desembre de 1897. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

⁵⁴⁸. Arquebisbe de Tarragona - nunci. 30 de desembre de 1897. 30 de desembre de 1897. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

⁵⁴⁹. Nunci - ministre de gràcia i justícia. 1 de gener de 1898. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

⁵⁵⁰. Nunci - arquebisbe de Tarragona. 3 de gener de 1898. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

⁵⁵¹. Arquebisbe de Tarragona - nunci. 7 de gener de 1898. ASV NM 626 t V, r II, s III, nº 4.

⁵⁵². Tomàs Costa - Morgades. 5 de gener de 1898. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 136.

Mentrestant, Jaime Vigo, del Colegio de Isabel la Católica de Madrid, havia escrit al nunci, el 8 de gener, per informar-lo que les adhesions havien sortit de Barcelona, que li havia dit el mateix rector del col·legi que tenien a la Ciutat Comtal. I afegia, "la gran mayoría de los Seminaristas son carlistas", mentre apuntava el nom d'un tal Bardina com el causant de tot plegat⁵⁵³.

El mateix dia, 8 de gener, el bisbe de Barcelona havia escrit al prelat tarragoní per assegurar-li que ell no en sabia res, de tot aquest tema del seminari. Fa tot l'efecte que contesta de males maneres. Parla, a més, d'aquest Joan Bardina com una persona aliena a tot el tema de les adhesions. D'ell en diu el següent: "Este joven es poeta y creo que los catalanistas le han marcado como a otros encomiando sus grandes talentos para acabar por ser unos desgraciados sin oficio ni beneficio"⁵⁵⁴.

El nunci es posà en contacte amb el prelat barceloní per dir-li que semblava que les adhesions al cap dels carlistes havien sortit de la seva diòcesi i que, de ser cert, actués en conseqüència⁵⁵⁵. El bisbe Català el contestà posant en dubte la versemblança de la suposició⁵⁵⁶. Després semblà que tot plegat havia sorgit de Solsona, cosa que el seu bisbe desmentí⁵⁵⁷. Pels papers que hem pogut consultat, no ens ha estat possible de descobrir com s'acabà tot plegat.

És simptomàtic, però, que Morgades, mesos després, fes una circular en la qual prohibia al clergat de la diòcesi participar en qualsevol mena d'activitat política, escrit que va tramentre al nunci⁵⁵⁸. Es tracta, de fet, de la reimpressió de la circular que féu el 13 d'agost de 1895 en la que recomanava i obligava al clergat que s'abstingués de participar en lluites polítiques. Ordena, alhora, un seguit de coses sobre la no assistència a llocs de divertiment, sobretot si hi ha persones de l'altre sexe i si és de nit; recomana que tinguin cura en el vestir i en el fumar; que no rebin

553. Jaime Vigo - nunci. 8 de gener de 1898. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

554. Bisbe Català - Bisbe Costa. 8 de gener de 1898. ASV NM 626, t V, r II, s III, nº 4.

555. Nunci - bisbe de Barcelona. 13 de gener de 1898. ASV NM 626 t V, r II, s III, nº 4.

556. Bisbe de Barcelona - nunci. 13 de gener de 1898. ASV NM t V, r II, s III, nº 4.

557. Bisbe de Solsona - nunci. 31 de març de 1898. ASV NM 626 t V, r II, s III, nº 4.

558. Es tracta del text manuscrit, Circular al reverendo clero del Obispado de Vich, 20 de novembre de 1898, i es troba a ASV NM 653 t V, r II, s III, nº 1.

visites de dones als domicilis i d'altres llocs si estan sols i que no es dediquin a la caça, a viatjar, al joc i d'altres passatemps⁵⁵⁹.

Per l'abril de 1898 Morgades era elegit senador per la província eclesiàstica de Tarragona. A l'arxiu del Senat, a Madrid, s'hi troba l'expedient amb l'acta de la seva elecció, efectuada el 12 d'abril. Els vuit representants de les diòcesis catalanes, reunits a Tarragona sota la presidència de l'arquebisbe Tomàs Costa i Fornaguera, votaren Morgades per unanimitat⁵⁶⁰. De fet es tractava d'una elecció pactada. El bisbe de Vic seria senador en la legislatura 1898-99 i la 1899-1900 fins la seva mort. Entrà a la càmara alta en un any tan clau per a la història d'Espanya com és el de la pèrdua de Cuba i les Filipines. En un altre capítol ja hem pogut comprovar com el prelat vigatà també, com molts d'altres, es féu ressò abastament d'aquest esdeveniment.

Morgades, en aquell moment, ja era un home molt ben considerat, tant al Vaticà com a Madrid. Les seves grans obres dins del bisbat de Vic s'havien culminat amb èxit, les pastorals que escrivia rebien grans felicitacions i la fama d'home centrat i ponderat, pel que fa els temes polítics, era celebrada per tothom:

Un exemple del que diem ens el dóna el marquès de Comillas en una carta que envia a Morgades a finals de 1898. Es veu que, de tornada de París, el marquès va anar a visitar la reina i durant la conversa, segons ens explica, "tuve el gusto de oir de sus labios frases tan llenas de aprecio y afecto hacia S.I. con motivo de alguna de sus recientes pastorales ó cartas"⁵⁶¹. El marquès demanà autorització a la regent per comunicar a Morgades aquestes impressions. Aquesta, no només la hi concedí sinó que afegí que "oficialmente se manifestase a S.I. su agradecimiento por las nuevas pruebas de adhesión que ha recibido de S.I. en estos difíciles tiempos"⁵⁶².

⁵⁵⁹. Circular de Morgades al clergat de la diòcesi prohibint-li participar en qualsevol mena de cosa de tipus polític. Vic, 20 de novembre de 1898. BOE BV nº 1236, 31 de desembre de 1898.

⁵⁶⁰. "Expedient sobre Morgades". Arxivo del Senado. Leg. 305, nº 4 (1-5).

⁵⁶¹. Marquès de Comillas - Morgades. 27 de desembre de 1898. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 168.

⁵⁶². Ibid.

Ja restaven pocs mesos pel pas de Morgades a la diòcesi barcelonina⁵⁶³. Acostumat al seu bisbat, se li presentava la que semblava la lògica de la seva carrera episcopal. Però, encara que considerà que era massa tard per moure's de Vic, hagué d'acceptar. Allà se li reproduïren, una altra vegada, un seguit de problemes que tenien com a fons la qüestió polític-religiosa. Però ja ho veurem en un capítol posterior.

563. Encara, però, denuncià un article publicat a el "Nacional" del 20 de maig de 1899, copiat per "EL Correo Catalán" del dia 24, que l'havia tret de "El Correo Español" del dia abans, en el qual es feien uns atacs a l'autoritat i prestigi de l'Església per part del diari carlí. Morgades - nunoi. 24 i 26 de maig de 1899. ASV NM 626 t V, r II, s III, n° 14. L'arquebisbe de Tarragona estava indignat per aquests escrits i així ho va fer saber a Morgades. Tomàs Costa - Morgades, 1 de juny de 1899. MEV Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits III. Documentació personal I, Correspondència 1894-1926, pàg 245.

Introducció

En un article titulat "Confidències" i publicat a la *Gazeta de Vich* l'octubre de 1926, en motiu de la commemoració del centenari del naixement del bisbe Morgades, el canonge Collell explica una història curiosa i, alhora, molt significativa.

El 30 d'agost de 1881 quedava vacant la seu vigatana per defunció del bisbe Colomer. Pocs dies després se celebrava a Montserrat la festa de la coronació de la Mare de Déu i, naturalment, Collell, un dels treballadors més infatigables en la campanya del mil·lenari i de la coronació, era al monestir. En un moment donat i enmig dels actes Morgades li digué: "Collell, ens hem de veure; a les nou del vespre, quan ja tot sia acabat, l'espero a la Sagristia". Durant la secreta conversa, Morgades s'interessà per com havia anat l'elecció del Vicari Capitular, càrrec que recaigué en la persona de Ramon Sala, i tots els demés detalls. En un moment donat el penitencer de Barcelona li preguntà: "Y ara a qui farém bisbe de Vich?". "A vostè", va contestar Collell i afegí "y no renuncii, perqué... y li doní moltes rahons, essent la principal, la de

que em semblava que era voluntat de Deu".

Però el relat no acaba aquí. Morgades seria el nou bisbe i un any després d'aquesta conversa i el mateix dia que prenia possessió de la diòcesi, el 5 d'agost de 1882, sempre segons paraules del canonge Collell, va passar el següent:

" Y al vespre, a l' hora del refresh al Palau, que fou concorregut no sols del element ecclesiàstich, sino també de tot lo que'n podriam dir forces vives de la ciutat, me crida y'm diu: "Mentre els convidats fuman, entrem al despaig a reposar". Y assentats en aquell salonet que per espai de disset anys havia de ser la farga de aquell incansable operari, me engega de sopte eixa pregunta: "Ja hi som, per hont comencém?"

La meva resposta fou clara y precisa. "Senyor bisbe, jo no li he de dar cap consell sobre'l alt ministeri pastoral. Un sacerdot que's pot dir ha passat per tots los grahons de la carrera y del ministeri, y ha sigut fidel y benvolgut col·laborador de Prelats com lo Costa y Borrás, lo Palau y Térmens, lo Montserrat, lo Lluch y Garriga y ara darrerament de aqueix apóstol l'Urquinaona, porta ben estudiada la lliçó per governar un Bisbat com el nostre. Vindrán ocasions en que podré tal volta orientarlo si convé, y darrí sinceres informacions respecte del personal de qui pot V.S. millor servir-se; pero ja que'm pregunta per hont hem de començar, li diré que Nostre Senyor, ademés de la obra de edificació espiritual, lo porta a Vich per restaurar lo Monestir de Ripoll y fundar aqui mateix, al segon pis del Palau, lo primer Museu Arqueològich Diocesà d'Espanya". Una rialleta de sorpresa y de incredulitat anà seguida de les següents paraules, que les recordo, com si ara mateix ressonassen en mes orelles. "Ben lluny estich de pensar en tals projectes. Ripoll es un cadavre que cada any quan hi passo, tot anant a prendre les aygues de Ribes, el trobo mes enfondrat, y no veig possible resuscitarlo; y respecte de un Museu, es aquest un ram a que may m'hi he dedicat, y en matèries de arqueologia n'estich del tot dejú. Així es que eixos dos seus somnis els haurérem de deixar per un altre". La meva resposta fou categòrica:

"Donchs jo crech, senyor bisbe, que si Deu ens dona vida y salut, eixes dues obres serán les glories mes sonades y mes perdurables del seu Pontificat" "¹"

Tant si l'anècdota és certa com si és fruit de la intencionada fantasia del canonge Collell, la veritat és que, en primer lloc, la restauració de Ripoll fou una de les obres més importants del pontificat del bisbe; que Collell va tenir una influència decisiva en totes aquestes accions de Morgades i que, finalment, la creació del Museu arqueològic de Vic ha significat, en el transcurs del temps, un fet essencial pel moviment intel·lectual de la ciutat, un exemple per molts altres museus que es fundaren després arreu de Catalunya i un dels centres que més ha contribuït

¹. "Gazeta de Vich". Suplement al nº 3.161 corresponent al 9 d'octubre de 1926.

a la salvaguarda, coneixement i difusió de l'art català, especialment pel que fa al romànic i el gòtic.

Quina és la data fundacional del Museu? Quan podem dir que es procedeix a la seva creació? És potser durant l'any 1889 que es publica el decret episcopal constituint-lo? Es potser millor considerar la data de juliol de 1891, quan té lloc la inauguració oficial? O, probablement, ¿hauríem d'esperar el 1898 quan es redacten definitivament els estatuts del museu i, d'aquesta manera, s'officialitza i es legalitza el seu funcionament i estructura?

Pensem que és molt difícil considerar una data precisa quan veiem que la formació del museu ha estat un procés lent i complex. Un procés que nosaltres dividiríem en tres apartats, per tal de perioditzar-lo. En primer lloc, hi hauria uns antecedents indirectes que arribarien fins el 1882; després vindrien uns antecedents directes, a partir d'aquesta data, per dos fets molt significatius i de gran influència en tot el procés: la descoberta de les ruïnes del Temple Romà de Vic i la vinguda de Morgades a la diòcesi. Això suposaria el creuament de dues línies, una seria la de les persones que durant molt de temps anaven treballant per conservar, exposar i estudiar les peces artístiques del passat i, l'altra, seria la gestió del bisbe Morgades. Collell hauria estat la persona que hauria fet possible la unitat d'interessos i, en definitiva, qui hi hauria al darrere de la creació del Museu.

Inauguració del museu, 7 de juliol de 1891.

De fet, sempre s'ha considerat el 1891 com l'any de la fundació del Museu. El 7 de juliol d'aquest any, en el marc de les festes del patró de Vic, St. Miquel del Sants, es procedia a la inauguració de les sales². L'acte central, de gran solemnitat i amb la banda municipal de música i tot, se celebrà a la sala de Sínodes i començà a les onze del matí, quan el bisbe, acompanyat de l'ajuntament en corporació y de diverses representacions de

². Seguim la crònica feta per "La Veu del Montserrat", 11 de juliol de 1891.

societats artístiques i arqueològiques de Barcelona, declarà oberta la sessió.

El primer orador fou Antoni d'Espona i de Nuix³ que parlà sobre l'evolució de l'art a través dels temps, la importància que en aquells anys anava tenint l'arqueologia com a ciència i la protecció que sempre havia dispensat l'Església a les arts. Féu la història del museu que estaven a punt d'inaugurar posant de relleu el descobriment, nou anys enrere, del temple romà de Vic i la creació de la Societat Arqueològica. Destacà les peces enviades per la diòcesi vigatana a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i enumerà els objectes de vàlua del Museu ressaltant-ne la riquesa artística. També "parlà ab la deguda justicia y merescuts elogis de la providencial intervenció del Bisbe Morgades en los treballs dels arqueólechs vigatans, que gracies a ella han donat fruysts tant granats" y "lo final fou un toch regionalista, fent ressaltar l'importància que'l treball pacient y conciençut del arqueólech catalá representa en lo desenrotllament general de l'idea autònoma"⁴.

Josep Serra i Campdelacreu prengué la paraula, seguidament, centrant la seva intervenció en la importància històrica de la ciutat de Vic, dels seus monuments i de la ciència arqueològica. Llegí un poema seu sobre el mil·lenari episcopal de Vic, que fou escoltat per la concorrència, segons la premsa, amb gran emoció. La crònica periodística ens diu, alhora, que "Regionalista convençut, lo Sr. Serra y Campdelacreu elogià degudament a la que enumera patria petita, qu'es més inspiradora que la gran dels actes de verdadera abnegació". I afegeix: "Feu una hermosa y justificada apologia del Prelat de la Diócessi, á qui's deu aqueix dia de gloria per la ciutat amada"⁵

³. En el llibre de Miquel S. Salarich i Miquel S. Ylla Català. *Vigatans il.lustres*, Osona a la butxaca nº 5-6. Patronat d'Estudis Ausonencs. Vic, 1983, se'n fa aquest petit apunt biogràfic: "Espona i de Nuix, Antoni d'(Vic 1849-1917) Arqueòleg i poeta. Fundador de l'Esbart Episcopal, col.laborà en la redacció del seu catàleg i ofrenà valuosos objectes. Soci de l'Associació Artística i Arqueològica de Barcelona (1886). En el Cercle Literari intervingué en diverses comissions i en particular en la celebració de l'Exposició permaent, origen del Museu. A "La Garba Montanyesa", a "Lectura Popular" i a la Biblioteca d'Autors Vigatans figuren les seves poesies. Traduí obres de fra Luis de Leon, *La Jerusalem Alliberada*, *Os Lusiadas* i *la Divina Comèdia*. El seu retrat figura en la sala de recepció del Museu Episcopal." pag. 278.

⁴. "La Veu del Montserrat", 11 de juliol de 1891.

⁵. "La Veu del Montserrat", 11 de juliol de 1891.

Seguidament fou Josep Puiggarí⁶, antic arxiver municipal de Barcelona i arqueòleg, qui pujà a la tribuna per alabar el Museu de Vic i la tasca que s'estava fent. Després intervingué el jesuita P. Fidel Fita⁷ que ponderà la importància del Museu pel coneixement de l'art i de la història. La presència d'ambdós personatges ens mesura la importància de l'esdeveniment.

Després, l'alcalde de Vic, en un discurs de "tons escalfats y patriòtichs"⁸, feu saber a la concurrència que s'havia acordat nomenar Morgades fill adoptiu de la ciutat pels mèrits i pel deute de la població cap el bisbe.

Finalment, el propi Morgades es dirigí al públic per donar les gràcies per tot. Digué que el Museu havia de donar glòria a l'Església i fer veure

⁶. L'*Enciclopèdia Catalana* en fa el següent apunt biogràfic: "Puiggarí i Llobet, Josep (Barcelona 1821 - 1903) Historiador de l'art i dibuixant. Advocat de professió. Influit per la nova mentalitat revaloradora de l'art medieval introduïda pels natzarens, es dedicà a la investigació documental d'aquests temes i d'altres de tipus històric general. Fou sots-arxiver de l'ajuntament de Barcelona des del 1867 i més tard cap de l'arxiu; fou també vocal i després secretari de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics, acadèmic de Bones Lletres (1861), corresponent de San Fernando (1866) i president de l'Associació Artística Arqueològica de Barcelona, a la qual donà un important impuls. Publicà treballs a "El Museo Universal" i a altres revistes, i opuscles com *Garlanda de joells. Estudis i impressions de la Barcelona monumental* (1879), *L'escut d'Igualada* (1891), *La jornada del Bruc* (1892), la primera monografia sobre el palau Güell de Gaudí (1894), *Capilla de San Cristóbal de Regomir* (1899), etc. Les seves obres principals són *Noticia de algunos artistas catalanes inéditos de la Edad Media y del Renacimiento* (1880) -on apareix documentat entre altres per primer cop Jaume Huguet- i les importants *Monografía histórica e iconográfica del traje* (1886) i *Estudios de indumentaria española concreta y comparada* (1890), fruit ambdues de pacients estudis sobre els quals li queda molt material inèdit. Il.lustrà diverses obres de tipus històric."

⁷. L'*Enciclopèdia Catalana* en fa el següent apunt biogràfic: "Fita i Colomer, Fidel (Arenys de Mar, Maresme 1836 - Madrid 1917) Historiador i eclesiàstic. Ingressà el 1850 a la Companyia de Jesús i féu el noviciat a Nivelles (Bèlgica). Passà a Loiola, on cursà retòrica i filosofia i fou professor d'humanitats, gramàtica i idiomes fins el 1860. El 1865 ensenyà exègesi i llengües orientals a Lleó, on es desvetllà la seva vocació d'historiador i publicà *La epigrafía romana de la ciudad de León* (1868); fou nomenat corresponent de l'Acadèmia de la Història. Aquell mateix any 1868 l'expulsió dels jesuïtes el portà a Vals-pres-le-Puy (Alvèrnia), on estudià els dominis dels templers de Velai i publicà *Tablettes historiques de la Haute Loire* (1870). Poc després tornà a Manresa i aviat a Banyoles, on residí a l'antic monestir, aleshores Casa Missió Diocesana, on actuà com a superior i organitzà un hospital de sang per als ferits de la guerra carlina. Passà a residir a Madrid el 1876, on fou membre numerari (1879) i director (1911) de l'Acadèmia de la Història, càrec que ocupà fins a la mort. Fou també membre de l'Acadèmia Espanyola (que li encarregà de fixar els mots castellans procedents del germànic, hebreu, sànskrit, celta i basc) i de la de Bellas Artes de San Fernando, de la de Bones Lletres de Barcelona i dels instituts d'arqueologia de Berlin i Coimbra. Colaborà en un gran nombre de revistes d'història i religioses, així com a "La Renaixença Catalana". L'enorme quantitat de publicacions de Fidel Fita és dedicada especialment a història eclesiàstica, a epigrafia romana, hebrea i celtibèrica i a col·leccions de documents, i entre les de tema català hom pot destacar *Los reis d'Aragó i la seu de Girona* (1873), *Lápidas hebreas de Gerona* (1874), *El gerundense y la España primitiva* (1879), *El Llibre Verd de Manresa* (1880), *El Principado de Cataluña* (1883), *Ferando II de Aragón en la historia parlamentaria de Cataluña* (1888), *La reacción metropolitana de Tarragona y el concilio compostelano del año 959(1901)*, *Barcelona en 1079* (1903), *Epigrafía visigótica en Barcelona* (1907) i *Renollo germánico* (1908). Prologà, amb un estudi sobre la personalitat de Bernat Boades, el *Llibre dels feits d'armes de Catalunya*, que edità Maria Aguiló el 1873, col·laborà a l'edició de *Las Cortes de Cataluña* de l'Acadèmia de la Història i fou el més destacat col·laborador hispànic d'E. Hübner en el *Corpus Inscriptionum Latinarum*. A l'Acadèmia de la Història es conserven, sense inventariar, una gran quantitat de manuscrits seus, i és interessant la seva correspondència amb els erudits coetanis."

⁸. "La Veu del Montserrat", 11 de juliol de 1891.

com aquesta havia estat sempre una guia per a la perfecció de l'art i de la ciència. Aquesta idea queda molt clara en les paraules que el bisbe posà en la primera pàgina de l'àlbum del Museu, on, després de la inauguració, hi signaren les autoritats, comissions i persones més distingides:

" No ha sido principalmente la curiosidad del coleccionista, ni el entusiasmo por el arte lo que me decidió á formar este Museo Diocesano, compuesto en su mayor parte de objetos arrinconados del Obispado, sinó el amor á la Iglesia, en la cual pienso y á la cual amo aún durmiendo, á fin de que se vea al visitarlo que en todo tiempo ha sido la gran protectora de la ciencia, de la industria y del arte, y la única que ha sabido inspirar el espíritu y sentimientos que analtecen y subliman al hombre y sus creaciones, elevándolo de la tierra hacia el Cielo (...) Venga, pués, el artista, venga el historiador... y estudien: vengan el cristiano y el que no lo sea y admiren la obra continua y paciente de la Iglesia católica, apostólica, romana. -La semilla está echada ya: la obra está ya comenzada: venid, queridos cooperadores, á quienes se debe en gran parte el mérito de ella, y en nombre de Dios perfeccionadla. -Y tú, querida Ausona, conserva siempre este Museo y la Biblioteca que está á él anexa, como una de tus joyas más preciosas. Así como en la Biblioteca hánse formado sabios ilustres como Balmes, Pastores de Israel como Claret y Vilamitjana, así también en la contemplación de las veneradas reliquias, que son testigos vivientes de la tradición cristiana, tus hijos han de levantarse á las esferas del puro goce artístico y agradecerán el respeto á los monumentos de la antigüedad, formando su espíritu con las sanas y provechosas lecciones de la historia de sus mayores, contada con mudo, pero elocuente lenguaje por la tabla carcomida, por el girón del lienzo, el mohoso hierro y la estatua mutilada. -Conserva, noble Ausona, este tesoro y aumentalo; y así como testimonio de tu abolengo ilustre, será este Museo resorte de sana ilustración y verdadero progreso". ⁹

L'acte finalitzà amb la lectura, amb el públic a peu dret, emocionat i amb religiós silenci, del telegrama que Lleó XIII, per mitjà del cardenal Rampolla, havia enviat al bisbe Morgades i amb el qual donava la seva benedicció paternal al Museu.

Després, mentre anava tocant la banda municipal de música, les autoritats i demés persones convidades a l'acte feren un recorregut per les sales del Museu acabat d'inaugurar¹⁰.

⁹. "Boletín Oficial Eclesiásico del Obispado de Vich", 15 de julio de 1891.

¹⁰. Després de l'acte ja hi va poder anar el públic en general que sembla, segons les cròniques, que va ser prou nombrós. Així "La Veu del Montserrat", del 11 de juliol, ens diu que: "Es prova del interès ab que s'ha pres l'inauguració del Museu- arqueològich-artístich de nostra ciutat, devem dir que desde'l dia de la seva obertura l'han visitat 1.727 personnes anant-hi ab dit numero compresos molts dels forasters que han vingut ha honra'n's per rahó de las festas. En dit numero no hi venen compresos los molts que avuy han anat al Museu, perque no haviam rebut encara la nota oficial, relativa al dia d'avuy, quan escriviam les presents ratllas". També "La Veu del Montserrat" del dia 18 de juliol de 1891 ens comunica el següent: "A fi de que tots els

De la crònica de la inauguració en ressaltariem quatre aspectes molt clars. En primer lloc, el tot transcendent i solemne de l'acte, ple d'emocions i de llàgrimes, segons els testimonis escrits. En segon lloc, com es destaca la personalitat de Morgades en els discursos i en les referències de la premsa. Tot convergeix cap a la figura del prelat que esdevé, d'aquesta manera, la persona més glorificada i lloada. En tercer lloc, el paper de l'Església: el museu és un factor més de regeneració religiosa davant d'uns temps difícils on l'Església ha de continuar tenint una presència activa en la societat. Finalment, la vinculació entre la creació del Museu i el catalanisme. Un pas més en l'estrategia del regionalisme, el punt central en la recuperació de la història del passat com un element de conscienciació regionalista, acompanyada, com no, de la regeneració religiosa que hem dit abans. Antoni Pladevall exposa, en aquest sentit, una tesi que compartim:

" Tanmateix el Museu Episcopal de Vic era el primer dels museus eclesiàstics del país -el de Solsona es crearia el 1896 i els de les altres diòcesis es farien ja dintre el segle actual- i amb ell es feia palesa la identificació d'una bona part del clergat català amb el catalanisme, que era el que impulsava l'afecció, encara existent, de crear museus com a signes d'identitat i de retrobament amb les arrels del poble." ¹¹

Creiem que amb la fundació del museu s'aconseguien dues coses: per una banda, es mostrava la grandesa de l'Església i, per l'altra, es significava la seva vinculació amb el territori i amb un sentiment nacional creixent. Així, l'Església mantenia, o volia tornar a recuperar, una iniciativa en tots aquests diferents fronts. Neix d'ella mateixa la preocupació per aquests temes? No exclusivament. Són, sobretot, institucions laiques o intel·lectuals, imbuides pel romanticisme, les que veuen la necessitat de recollir el passat. Un passat que podia ser interpretat com la prova de la grandesa de les nacions, en la majoria dels casos. Per tant, què millor que mostrar, per una banda, l'esplendor de l'Església i, per l'altra, la grandesa de la cultura catalana. No deixa de sorprendre, però, que l'Església canviï de parer. D'amagar-se o d'ocultar els tresors passa a ensenyar-los. El preu era que fos atacada de rica, però si la riquesa es presenta de manera

vigatans que vullan visitar lo Museu Arqueològich pugn satisfer ben a plaer sos desitjos, nostre Excm. Prelat ha disposat que queden obertas las espayosas salas del Museu dos diumenges seguits. Y de aqui en avant lo dia assenyalat per visitarlo será lo dijous de las 10 a la 1 del matí".

¹¹. Pròleg d'Antoni Pladevall al llibre de Vicenç Pascual i Ramon Rial. *Guia del Romànic i del Còtic del museu de Vic*. EUMO-Editorial. Vic, 1985. Pag, 16.

museística es converteix en grandesa, en passat, en tradició i en la constatació històrica del poder. Aquest era el fet interessant.

Hem de tenir present que la inauguració del museu de Vic es feia un any abans de fenòmens tan importants com les Bases de Manresa, pel que suposen en la història del regionalisme, o la publicació de l'obra de Torras i Bages *La tradició catalana*, pel que significa de plantejament d'una via d'influència en la vida social i política catalana inspirada en l'Església.

Per tant, hi ha dos aspectes que cal tenir en compte en la fundació del museu: per una banda, la relació entre el catalanisme i la recuperació del passat i, per l'altra, la regeneració i la recuperació de l'esperit religiós. Ambdós fenòmens havien de ser, segons alguns eclesiàstics de l'època, protagonitzats per l'Església, i Morgades seria un dels homes que ho faria possible.

Circular de Morgades de 1889.

És en aquest context que nosaltres valorem la circular de Morgades, del 10 de juliol de 1889, com el veritable text fundacional del museu. Adreçada als rectors de la diòcesi, el prelat els comunica la intenció de formar un museu diocesà i d'instalar-lo en una de les sales de la biblioteca episcopal¹². Els interessos de l'Església, la regeneració espiritual que es pretenia i, alhora, la sintonia amb el què es respirava al Vaticà, queden molts clars quan diu:

" La Iglesia es esencialmente conservadora, y poseedora de la verdad, tiene interés en recoger todo lo antiguo, seguro, como está, que más ó menos tarde, en una ú otra forma, vendrá á confirmar alguno de sus dogmas, prácticas, ó enseñanzas, y á probar que cuanto hay de bueno, de honesto, de hermoso, de rico; cuanto puede contribuir al progreso y desarrollo de las ciencias y de las artes, lo ha utilizado y fomentado en todos los tiempos,

¹². En el llibret *El Museo Arqueológico Artístico Episcopal de Vich*, publicat pel maig de 1949 en motiu de la inauguració del nou local del museu, el Doctor Junyent -el fullet no està signat però sabem que el va escriure ell- parla del decret episcopal del 22 de gener de 1889 pel qual quedava constituit el museu. Nosaltres no l'hem sabut trobar, si realment existeix, cosa que costa de creure perquè aquests tipus de decrets eren publicats en el Butlletí de la diòcesi i aquest no hi és.

llevando siempre la delantera." ¹³

Diu que el museu està pràcticament fet, donat que ja es posseeixen coses d'incalculable valor, com són les pintures sobre taula romàniques o les Verges medievals -"dignos de figurar en los primeros Museos de Europa"¹⁴- i que han estat distingides amb medalles d'or en l'Exposició Universal de Barcelona de l'any anterior.

Comunica als rectors l'obligació que tenen de conservar tot el que formi part de la seva parròquia i que sigui antic, de tenir cura que no desapareixi i d'enviar cap al museu totes les peces que creguin importants i de valor, o sigui "cuanto lleve sello de antiguedad ó tenga importancia histórica ó artística"¹⁵. Recorda, també, que la gent que retengui objectes de propietat de l'Església, sense el permís del bisbe o del Papa, segons la seva importància, els ha de restituir.

Anuncia que s'instaurarà, pel curs vinent, un curs d'arqueologia sagrada al seminari, que ha de servir, segons el decret, per fer créixer la sensibilitat per aquest tema entre els estudiants. S'ampliarà, també, la biblioteca episcopal amb l'adquisició de nous volums.

Però potser la part de la circular més interessant és la final on, a més d'anunciar que es faran seccions del museu a St. Joan de les Abadeses, Manresa i Ripoll, un cop restaurat, justifica el perquè és interessant de concentrar peces artístiques eclesiàstiques en un únic lloc i esbandir, així, els possibles dubtes que això pogués generar:

"Podrà parecer á alguien peligroso reunir en un solo punto objetos de tanto valor, y darlos á conocer en tiempos de no escasas incautaciones. Respondemos á esto, primero, que no haciéndolo así, es evidente segura, dentro un plazo más ó menos

¹³. Circular de Morgades del 10 de juliol de 1889. Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich, 15 de juliol de 1889.

¹⁴. Ibid.

¹⁵. Ibid. Reproduim algun paràgraf referent a aquestes questions: "A vosotros Nos dirigimos de una manera particular, muy estimados párrocos y demás Sacerdotes; aunque el campo viene espigándose hace mucho tiempo por mercaderes codiciosos, mucho queda todavía, para dar á las generaciones que vienen, una muestra de lo que ha sido bajo este punto de vista nuestro privilegiado País; y vosotros sois los que habéis de representar el principal contingente, ya conservando las Iglesias y demás edificios y cosas, cuya custodia os está confiada, ya remitiendo aquellos objetos que no siendo de necesidad ó reconocida conveniencia y corran algún peligro, pueden figurar dignamente en el Museo. (...) Y sobre todo á vosotros toca cuidar que no desaparezca cosa alguna de cuanto llevamos indicado sin Nuestro expreso permiso, gravando la conciencia de cualquiera que contraviniere á esta Nuestra disposición, desprendiéndose ó inutilizando aunque sea un azulejo, un clavo de una puerta. Que si por su valor intrínseco puede no tener mérito alguno, podrá tenerlo por valor de afección, por servir de dato á la historia de la Parroquia, ó del país, ó bajo otro concepto atendible. El hecho de ser solicitado y buscados con tanto ahínco, por sí solo ha de haceros comprender que alguna importancia tienen tales objetos, y por tanto que es necesario no desprenderse de ellos, sino conservarlos en beneficio y honra del país en que vivimos."

corto, la desaparición total de estos objetos, y la experiencia Nos lo enseña de una manera harto dolorosa: segundo, que la mayor parte de objetos son ya conocidos por haber figurado en varias exposiciones; y por último que el dia que el amor á las artes y á los objetos antiguos se haya generalizado, y el espíritu regionalista, bien entendido y practicado, se haya abierto suficientemente paso, no habrá medio humano, fuera de una violenta revolución, capaz de arrebatarlos un tesoro que, cuanto más conocido, nos será más caro, y que por lo mismo estará fijo y pegado á nuestro país, como las montañas que le rodean." ¹⁶

Queda molt clara la identificació entre "l'esperit regionalista" i el futur del museu i el valor de les peces artístiques en funció d'aquest esperit, unes peces que poden ser tan o més representatives del país que les pròpies muntanyes. I no ha esdevingut així? ¿No ha acabat essent un element bàsic de catalanitat qualsevol peça romànica com ho pot ser el Pirineu o la pròpia muntanya de Montserrat?

El ressò que va tenir a la premsa la circular de Morgades posà l'èmfasi en aquest fet. Així, per exemple, la crònica de "La Veu del Montserrat", del 20 de juliol de 1889, explica els diferents apartats de la circular, insisteix en el fet que s'"espera del Regionalisme la conservació dels objectes collocats en lo Museu" i, alhora, valora aquest esforç com una mostra de "que son molts per tot arreu encara los qui no doblan lo coll al jou del materialisme ofegador de la activitat noble del esperit lliure".

"La Renaixensa", en un article publicat el 19 de juliol, copia trossos de la circular i finalitza amb aquest expressiu paràgraf:

" No'ns cal dir en quin grau nos plau aquesta circular del benemèrit doctor Morgades. Es una figura que posa molt alt lo nom de l'episcopat de nostra terra, entre'l que desitjariam que sa patriòtica conducta tingüés imitadors".

També "La Plana de Vich", setmanari catòlic, tradicionalista, monàrquic i, segons expressió de Bertran i Pijoan, "catalanitzant"¹⁷, insisteix en la utilitat que ha tenir per la "historia patria"¹⁸ la fundació del museu. "La Dinastia" el que ressalta més és la inauguració d'un curs sobre arqueologia sagrada al Seminari, "quizas la primera establecida por el episcopado

¹⁶. Ibid.

¹⁷. Trec aquestes informacions de: Concepció Miralpeix *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX Departament de cultura i mitjans de comunicació. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1981. Pag. 199-201.*

¹⁸. "La Plana de Vich", nº 105. Vic, 25 de juliol de 1889. Ens diu, alhora, que a part de fer-se ressò de la circular de Morgades, reproduceix un article d'un "periodico de Gerona" que també ha fet una gran lloança de la decisió episcopal.

español", i afegeix que "Vich ha dado un nuevo paso en la senda del catalanismo"¹⁹.

"L'Excursionista. Bolletí mensual de la associació catalanista d'excursions científiques", hi dedicà un article en el qual aplaudeix entusiàsticament els termes de la circular i reitera "la espressió de sa sincera felicitació al Ilm. Senyor Bisbe de Vich, per sa última mostra de superior ilustració y verdader patriotisme"²⁰. Aquesta associació ja havia visitat el museu uns mesos abans, el 30 de març de 1889, i havien quedat vivament impresionats amb "la sola colecció de taules bizantines"²¹ (es refereix a les pintures sobre taula romàniques). Això ens demostra com el museu, pròpiament dit, ja estava format abans de la circular de Morgades de juliol de 1889 i molt abans de la seva inauguració oficial pel juliol de 1891. Seria fruit, per tant, d'una llarga història que, mica a mica, mirarem d'anar descobrint.

Organització de l'Exposició Arqueològica i Artística de 1868.

19. "La Dinastía", nº 3.395. Barcelona, 6 de setembre de 1889. En un moment donat de l'article, i lligant-ho amb el museu, aprofita l'oportunitat per anunciar que "Vich ha dado un nuevo paso en la senda del catalanismo, en la que tantos méritos tiene contraídos. Me refiero á la reciente fundación del "Centro Industrial y Agrícola" inaugurado solemnemente el primero de septiembre."

20. "L'Excursionista. Bolletí mensual de la associació catalanista d'excursions científiques". nº 129. Barcelona 31 de juliol de 1889. En algun paràgraf diu coses com aquestes: "Si lo zelosíssim Prelat ausonense no s'hagués ja conquistat ab tots son actes, les simpatias de quants s'interessan pels recorts gloriosos de la Pátria; las últimas disposicions donades en protecció del art religiós de nostres passats, li mereixerían las felicitacions más entusiastas de tots los esperits verdaderament ilustrats y que estiman las genuinas manifestacions del progrés real y positiu, professant ensembla indiscretible amor á un passat tan gloriós, com, fins poch há, de sobres desconegut. (...) Tant de debó que l'exemple donat pel senyor Bisbe de Vich tingués imitadors en totes les Diócessis del país, ab lo qual se lograria un medi poderós, y tal vegada únic per a evitar lo vergonyós espectacle de veure desapareixer cada dia exemplares preciosos de nostre vell Art en mans de traficants ó d'ignorants poseedors de verdaders tresors, qual destrucció tantas y tantas vegades havém degut lamentar ben inutilment".

21. "L'Excursionista. Bolletí mensual de la Associació Catalanista d'Excursions científiques". nº 127. Barcelona, 31 de maig de 1889. A més diu coses com aquestes: "Lo Museu de Vich, donchs, es un poderós alicient, pera a tot amant del passat artistich de nostra terra, que obliga á visitar aquesta vella ciutat, y ahont, en compendiós aplech, pot estudiarsí lo desenrotillo de l'art en una de las mes característiques comarcas de la Patria. May será, per tan alabada la iniciativa presa per lo digníssim Prelat que tan sàbiament governa la diocesis ausonense, y demés entitats que han contribuit en formar lo Museu, y es de esperar que sos propósitos continuarán sent com fins ara, secundats pels que estiman lo progrés moral del nostre poble, augmentant lo naixent Museu fins a posarlo en lo lloc que li corespon atesa la importància que en tot temps han tingut Vich en lo camp de las ciencias y de las lletres patrias".

Reculem uns quants anys. Amb el precedent i model de l'Exposició retrospectiva de Barcelona, celebrada el 1867, es féu a Vic, el 1868, una exposició arqueològico-artística. Aquesta exposició representà una de les peces importants en la història del futur museu episcopal de Vic per quatre motius essencials: en primer lloc, perquè suposà el primer recull significatiu de peces artístiques que es va fer i, per tant, demostrà la possibilitat de fer un museu; en segon lloc, fou un element més d'aglutinació dels homes del Círcol Literari que, d'aquesta manera, van anar projectant la seva vàlua intel.lectual, artística i professional cap a un projecte per a la ciutat; en tercer lloc, demostrà la seva sensibilitat pels esdeveniments i els moviments que, sobre aquesta qüestió, passaven fora, sobretot a Barcelona, i, finalment, va ser una de les primeres grans campanyes de Collell, una de les persones que més treballà en l'exposició.

El mateix canonge ens explica, a *Del meu fadrinatge*, quin fou l'origen de l'exposició:

"Vingueren les vacances d'estiu, y tant les sentades del *Esbart* com les sessions del Círcol sovintejaren, per no deixarme emperesosir ab la mandra propia dels días caniculars. Tot al contrari. Acabavan de venir de Madrid els dos germans, Jacinto y Lluciá de Maciá, y de sos estudis y relacions en la Cort venían plens d'idees y de plans a realisar per aixampliar ab noves orientacions la cultura vigatana. Tots dos eran uns aficionats prou intel·ligents en art y en bibliografia, y sobre tot ab lo tracte íntim y sostingut ab l'advocat vigatà que a Madrid s'havia conquerit un lloch ben ovirador, Don Ramón Vinader, s'havia iniciat en lo ram de l'Arqueología. Y com en l'any anterior, 1867, a Barcelona se havia celebrat ab èxit satisfactori una *Exposición Retrospectiva*, a nosaltres se'n acudí'l projecte de fer cosa semblant ab una Exposició que ja abans de naixer batejarem ab lo doble cognom de *arqueológica y artística*. Era empresa arriscada, pero la joventut es animosa fins a la temeritat." ²²

A Vic, en aquells moments, hi havia la intenció de fer una exposició

²². Jaume Collell *Del meu fadrinatge*. Biblioteca d'autors vigatans nº 15. Gazeta de Vich. 1920. pag. 90-91.

El Catalogo de la Exposición Arqueológico-Artística celebrada en la ciudad de Vich. Imprenta y Librería de Ramón Anglada. Vich-1868. Pag. 3-4, quan justifica l'Exposició ens diu el següent: "La culta Barcelona, representada por su Academia de Bellas Artes, ha sido la primera ciudad que, conociendo la necesidad de propagar en todas las clases las ideas del buen gusto y el amor y respeto á los objetos antiguos notables ya bajo el punto de vista del arte, ya como respeto á la historia, para librarios de una inminente pérdida, celebró con general aplauso en junio de 1867 una Exposición retrospectiva, que ha producido los buenos resultados que no podian menos de esperarse.

Nuestra Ciudad, una de las más antiguas del Principado, debía naturalmente seguir el movimiento iniciado en la Capital, para impulsar los estudios arqueológicos y procurar por todos medios la conservación de las joyas que nos restan todavía de las generaciones que nos precedieron, librándolas de la mano del tiempo y de la ignorancia; y evitando que nos sea arrebatado por especuladores el tesoro que aun afortunadamente poseemos."

agrícola i això també era un motiu per fer-les coincidir. L'exposició agrícola no es va fer, com veurem més endavant, però hi ha un tret significatiu que volem ressaltar. Si un mira la comissió organitzadora d'aquesta exposició agrícola, a part de l'alcalde, hi trobem en Joaquim Salarich com a secretari. És un exemple de com sempre es troben les mateixes persones en tots els sectors de l'activitat intel·lectual de la ciutat. Eren les veritables forces vives de la cultura, totes elles, membres del Círcol Literari²³.

La idea, doncs, d'organitzar una exposició arqueològico-artística va cuallar. El dia 10 de setembre de 1868 surt a la premsa vigatana -a l'"Eco de la Montaña"- la primera notícia. S'informa que hi ha la intenció de fer-la, que s'ha presentat el projecte a les autoritats i que l'han recollit amb entusiasme; que, igualment, se n'ha parlat amb el capítol i amb el bisbe, els quals han anunciat el seu suport i la disposició a col.laborar-hi amb les obres artístiques, propietat de l'Església, que es cregui oportú de mostrar. Es fa una crida al poble per tal que cedeixi els objectes més valuosos per a l'exposició i s'anuncia la composició de la comissió organitzadora²⁴.

A partir d'aquest moment s'anaren recollint els objectes i buscant les peces que podien lluir més. Collell ens explica aquesta feina en un passatge carregat d'emoció artística:

²³. A l'"Eco de la Montaña" de Vic, nº 614, del 30 d'agost de 1868 hi ha la crida de la "Comissió organitzadora de la Exposició Agrícola de Vich" signada per Josep Macià, alcalde primer i president i Joaquim Salarich, secretari. Aquesta crida ens diu tot el que es vol aconseguir amb l'exposició i és redactada en català. Collell, en *Del meu fadrinatge* pag. 91, ens diu que hi havia el propòsit de fer, per les fires de St. Miquel de setembre, una Exposició Agrícola sota el patrocini del patronat de l'Institut Català de St. Isidre. Tot i això a l'"Eco de la Montaña", nº 617, del 10 de setembre de 1868, ens parla que l'exposició agrícola es farà el mes d'octubre i que serà molt positiu que coincideixi amb l'artística. La premsa no torna a parlar més d'aquesta exposició agrícola fins que ens comunica que no es fa pels esdeveniments polítics de finals de setembre.

²⁴. A l'"Eco de la Montaña", nº 617, del 10 de setembre de 1868 diu els noms de les persones que integren la comissió organitzadora de l'exposició. En el següent número, el 618 corresponent al 13 de setembre, ja hi ha els càrrecs de cada un té assignat. La llista és la següent: President, Josep Macià, alcalde. -Vice-president, Josep Brull, Arxipreste de la Catedral. -Director, Jacint de Macià. -Vice-director, Antoni de Ferrer. -Secretari, Jaume Collell. -Vice-secretari, Maria Campà. -Depositari, Felip Llumà, Prevere. -Vocals, Joan d'Abadal, regidor; Ramon de Reguer, regidor; Josep Cid, dignitat de Mestrescola; Manuel Galadies; Pare Llucià Costa; J. Ignasi Puiggarí; Lluís de Mas i Llucià de Macià. Només volem consignar que de la primera relació de noms a aquesta llista definitiva ha desaparegut el nom de Joan Costa, arquitecte municipal. Però la llista de persones que formaven part de la Comissió que dóna el *Catálogo de la Exposición Arqueológica Artística celebrada en la ciudad de Vich*, op. cit. pag 4-5, hi consta el nom de Joan Cortés. Collell confirma la composició de la comissió organitzadora però afageix les següents consideracions: "Nombrosa eixia la Junta expressament pera que'l públich vegés que la cosa valis la pena y pera que fossen molts los qui, directa o indirectament, contribuhsen a la seva perfecta realisació. Los qui havíam de portar tot el *pondus* de la empresa eram els cinchs jóvenes: els dos germans Macià, l'Antoni Ferrer, aixerit fadristern de Casa Rol qui als estudis de Llotja se revelava un bon pintor, y'ls dos que feyam de Secretaris. Jo en tot lo que so hagut de organizar, que no es poch, hi he posat tota la ànima; pero en eixa Exposició hi vaig esmerçar tot l'esforç de mon esperit y la resistencia. Fuí un secretari-bastaix." *Del meu fadrinatge*. op. cit. pag. 91-92.

" Aqueixa feyna de escorcoll e investigació puch dir que quasi va carregar sobre mi; y per primera vegada pogué entrar en l'Arxiu del Capítol y obrir la capsa dels *papyrus*, resseguir la Sagristia, pujar a damunt les voltes, y no deixar recó ni reconet de la iglesia per recacejar. Aquella admirable taula del Bermejo que avuy es una joya del Museu Episcopal, la vaig descobrir darrera de la tobollola del *lavabo* antich de la sagristia dels canonges. La pols hi estava tan encastada que no's coneixia res de la pintura. Ab el dit moll de saliva vaig fregar el indret del front, y vegí sortir aquells ulls sagnosos que sempre que ara'l s miro, se'm reproduxeix en l'esperit la impressió que per primera volta'm causaren. A dalt de les voltes hi trobarem les imatges del Sant Sepulcre y'ls fragments escultòrichs d'alabastre del guardapols del retaule major; y tot lo que en la requissa senyalarem, alhajes, peces escultòriques, còdices, ornaments, tapiços, tot se deixá sortir cap a Sant Domingo (Casa de caritat), hont s'havia d'instalar la Exposició."²⁵

La comissió organitzadora va anar fent comunicats oficials en els quals marcava els terminis de presentació de peces, orientava sobre seccions concretes de l'exposició, per exemple una de bibliogràfica²⁶, i feia curiosíssimes valoracions sobre la importància que podia tenir la pintura sobre taula, romànica s'entén, generalment no valorada en aquella època pel seu caràcter poc sumptuós. La nota, signada per Collell com a secretari, és ben expressiva:

"Estando ya casi completamente llena la galería de pinturas al lienzo, y escaseando las llamadas tablas, ó sea pinturas sobre madera, sobremanera necesarias para el estudio del arte cristiano en los primeros tiempos, y de los cuales han de existir muchas en nuestra Ciudad y comarca, restos de antiguos retablos; la Comisión suplica encarecidamente á los que posean algunas de estas tablas, se sirvan presentarlas ó dar noticia de ellas dentro del plazo fijado para la admisión de objetos. Y como por lo general se tienen en poca estima y se reputan de poco mérito esta clase de pinturas, creemos necesario advertir que todos ó la mayor parte de aquellos cuadros que tengan el fondo ó bien algunos toques dorados, pertenecen á la época indicada, y se hará un especial favor á la Comisión organizadora presentándolos a la exposición."²⁷

I és que la població podia preguntar-se per què servien aquestes coses.

²⁵. Jaume Collell. *Del meu fadrinatge*. op cit. pàg. 92.

²⁶. "Además, habiéndose determinado formar una sección de bibliografía, se avisa que solo se admitirán para el efecto manuscritos en pergamino y los papeles anteriores al siglo XVI, e impresos del XV y XVI, advirtiendo que de este último se preferirán los salidos de imprentas nacionales". Comunicat oficial datat el 16 de setembre i publicat a l'"Eco de la Montaña", nº 619, 17 de setembre de 1868.

²⁷. Aquest comunicat de la comissió organitzadora està datat el 19 de setembre de 1868 i publicat a l'"Eco de la Montaña", nº 620, 20 de setembre de 1868.

Quina utilitat tenia fer una exposició d'aquest tipus, plena de peces corcades, de mobles vells, pergamins rebregats i sants i verges empolsinats. Aquesta consideració, formulada de manera simplista, és fonamental per entendre la significació que pot tenir mostrar una obra d'art. Perquè, en primer lloc, es tracta de triar quin tipus de peça es valora i quina no, què significa el fet d'agrupar-les i mostrar-les a un públic que, en molts casos, no sap distingir el possible valor que puguin tenir. I, a més, de quina manera aquestes manifestacions reafirmen el paper de certes institucions pel valor del seu patrimoni, com és el cas de l'Església, les monarquies o els estats.

En aquesta línia, Collell també es plantejava, en un article aparegut a l'"Eco de la Montaña"²⁸, la importància de l'Exposició Arqueològica i Artística que s'estava preparant. Amb un ton pedagògic, donat que es tractava d'un escrit que havia de servir per anar sensibilitzant l'opinió pública, explica que una demostració d'aquest tipus és important per tres motius fonamentals: en primer lloc, perquè enriqueix la història; segon, per mostrar el valor artístic d'alguns objectes del passat i servir, alhora, pel desenvolupament de les arts en el present; i, finalment, per la missió pedagògica d'ensenyar al poble. És interessant de ressaltar aquest interès per la història, pel descobriment dels rastres del passat, per insignificants que siguin, per tal d'anar vestint la crònica diària dels avantpassats. Aquest fet fa reflexionar Collell sobre la importància dels museus i, d'alguna manera, ja dóna pistes de quin pot ser el destí final de la col·lecció que s'està preparant:

"Aunque no fuera más que recoger y conservar los restos de los siglos, por el natural amor que tiene y debe tener el hombre y las naciones á su pasado, sea triste, sea glorioso, y mirarlos solamente como un recuerdo de sus antepasados, sería esto motivo suficiente para fundar en cada provincia y en cada ciudad un museo arqueológico, y exposiciones de esta clase, que son la base de los museos."²⁹

Però hi ha d'altres consideracions que, segons Collell, cal tenir en compte, com són la necessària conservació de l'art del passat pel seu valor artístic, per la seva bellesa i perquè no es destrueixi. D'aquesta manera pot servir per ensenyar el seu valor a la població, inculcar-los el bon gust i

²⁸. L'"Eco de la Montaña", nº 621, 24 de setembre de 1868.

²⁹. Ibid.

afavorir el conservacionisme³⁰.

L'exposició arqueològico-artística s'havia d'inaugurar els primers dies d'octubre de 1868. Però les circumstàncies polítiques del moment, amb la revolució de setembre, canviaren la fesomia de les coses. Una junta revolucionària, encapçalada per Ramon Valls, substituí l'ajuntament i l'alcalde de la ciutat. L'exposició agrícola fou suspesa pels seus organitzadors i es començaren a desfer les instal.lacions³¹. Què podia passar amb l'exposició arqueològico-artística? Collell ens diu que "Nosaltres no la podíam pas desfer la nostra Exposició: teníam ja la major part dels objectes recullits y ordenats a punt de catalogar, y'ns veyam a damunt una gravíssima responsabilitat"³². Davant d'aquest panorama es decidí formar una comissió per tal d'anar a veure el nou alcalde, al seu despatx particular d'advocat, i demanar quina era la postura de la Junta revolucionària davant l'exposició. La Junta recolça la iniciativa, després d'haver-la visitat prèviament per comprovar el treball fet, tot i que no es comprometé a donar cap tipus d'ajut econòmic al.legant que la caixa municipal estava buida. Fixà, alhora, el dia

³⁰. "Para que el gusto salvador dado por los artistas y amantes del arte cunda y fructifique, es preciso que se introduzca el buen gusto en las masas, y así como se procura en nuestro siglo poner al alcance de todos las mas abstractas teorías filosófico-políticas y las nociones científicas, es necesario tambien que se enseñe al público á sentir ante una obra de arte; y despues de haber sentido su belleza, o bien el merito de la antiguedad que lleva consigo, lo respetará facilmente." Ibid.

³¹. Collell ens parla que "Als primers rumors de la revolució y noticies de la batalla de Alcolea, els organitzadors de la Exposició Agrícola donaren orde de desfer a corre-cuyta totes les instalacions de corts y barraques que pel bestiar se havian construït ab verdader gust pagesivol a la Plaça den Balmes, y's desaren tots els aparadors y vitrines que ens els claustres de la casa Caritat havian de servir per la mostra de cereals y altres productes y atueils de la agricultura. Y com la Diputació havia enviat un magnífich bust de la Reyna Isabel per colocarlo al centre de la Exposició, per por de que'ls revolucionaris si'l descubrían ne farian miques y bocins, lo tornaren a ficar dintre la caixa, y allí s'está encara dins de son amagatall de la Casa Caritat." *Del meu fadrinatge*. op. cit. pag. 101.

"El Porvenir", nº 237, del 7 d'octubre de 1868 diu: "Han desaparecido ya de la plaza de Balmes los barracones y demás preparativos que se habían hecho para la proyectada Exposición agrícola. Esta no pudo verificarse por haber manifestado los Sres. del Instituto agrícola catalán, á cuya iniciativa era debida, que no podían concurrir á ella por razon de los últimos acontecimientos políticos".

³². J. Collell *Del meu fadrinatge* op. cit. pag. 101. També ens parla de la por que tenien: "No dormirem pas tranquil·ls la primera nit de la Setembrina. La Junta revolucionaria de moment no ens podia donar cap ajuda ni seguretat: ni una parella de civils per guardar els tresors que ja teníam depositats en les sales del ex-convent de Sant Domingo." pag. 101-102.

13 d'octubre com la data indicada per l'obertura de l'exposició³³, en el marc de les festes per celebrar la revolució i el triomf de la llibertat. El programa d'aquestes festes anuncia que, a partir de les tres de la tarda i un cop collocada la primera pedra del futur teatre municipal, es procedirà a la inauguració de l'exposició arqueològico-artística. La proclama, datada el 12 d'octubre i signada per Ramon Valls, d'acord amb la Junta Revolucionària, acaba amb els crits de "Viva la libertad, Viva la Soberanía Nacional, Viva el Orden"³⁴. La ironia d'un anti-liberal com el canonge Collell no podia passar per alt una coincidència d'aquest tipus:

"Qui'ns havia de dir que la inauguració de una col·lecció de coses velles, com deya la gent, hagués de ser un número de los festejos públicos pera celebrar la Revolució que senyalava'l començament de una nova era per Espanya. La rara coincidència no deixava de tenir lo seu sentit de fina ironia en una ciutat com Vich.

Fos com fos, quedava oficialment reconeguda la nostra Exposició, y al so del obligat himne de Riego se feu l'acte inaugural, recorrent la Junta y demés seguici de ciutadans totes les dependencies y quedant tothom maravellats de que s'haguessen pogut reunir tantes rareses y tantes preciositats. Los qui feyan corre que havíam instalat una botiga de draps y ferro vell, eran los qui, ab més repetides exclamacions y comentaris casulans, manifestavan ingénuaument la seva sorpresa."³⁵

L'exposició restà oberta fins a principis de novembre i la presència de públic fou notable³⁶, tot i que sembla que l'èxit de concorrència no fou acompanyat de l'èxit econòmic, ni de la presència de forasters -si exceptuem

³³. Collell parla dels dies anteriors a l'obertura de l'exposició amb aquestes paraules tan il·lustratives per mostrar-nos l'aprenentatge que estaven fent: "Esperant el dia de la inauguració, en aquells primers dies de Octubre, treballarem com a negres, tant en l'arrenjament definitiu y classificació dels centenars d'objectes recollits, com en la reedacció del Catálech que volíam tenir impresos lo més aviat possible; pero lo excés de treball per mí era ben compensat mab aquella continua y práctica lliçó d'art y de ciencia arqueològica, que admirablement ens servia a tots de complement experimental dels nostres estudis." Ibid, pag. 104.

³⁴. "El Porvenir". nº 239. Vich, 15 d'octubre de 1868.

³⁵. J. Collell *Del meu fadrinatge* op. cit. pag 105.

³⁶. Veure "El Porvenir" nº 240 del 18 d'octubre, nº 242 del 25 d'octubre i nº 243 del 29 d'octubre de 1868, on hi ha les normes per visitar-la, els dies i hores que està oberta al públic, disposa que el diumenge sigui gratuit pels treballadors -acord a què havien arribat els organitzadors amb la junta revolucionària- i, fins i tot, comunica que s'allarga el període de visita. Collell també en fa un comentari: "L'èxit diríam domèstich, ciutadà, fou complet, porque als dies feiners era la Exposició visitada per la gent de posició y per la ilustrada menestralia, pagant dos ralets d'entrada; y'l diumenge se'n omplia de classe treballadora que en aquell temps n'hi havia una bona part que sabia respectar y admirar lo que donava ilustre y bon nom a la Ciutat." *Del meu fadrinatge*. op.cit. pag- 105-06.

Marià Aguilò, el crític del "Diario de Barcelona" Francesc Miquel i Badia³⁷, l'arxiver de l'ajuntament de Barcelona Josep Puiggarí³⁸ i el dibuixant J. Serra, que havia fet les làmines de l'àlbum de l'exposició retrospectiva de l'Acadèmia de Belles Arts celebrada l'any anterior a Barcelona³⁹-, fet normal si tenim en compte les circumstàncies polítiques del moment, però cosa que entrístí Collell. És clar que els homes que organitzaven l'exposició volien tenir una projecció que superés el marc estricte de la ciutat de Vic. Collell, per exemple, és un dels molts casos d'home de cultura i afincat a la ciutat, encara que passava temporades fora, que sempre tingué aquelles ganes d'escapar-se de la capital d'Osona. Aquest contradictori destí l'han tingut molts personatges notables vigatans en el camp de les lletres, de les arts o de la ciència. Mentre han esdevingut els puntals de la cultura vigatana, ells han mirat sempre cap a fora i, secretament, han tingut el desig, no realitzat, de viure en un altre lloc de més vida cultural i menys provincianisme, on, segurament, s'hauria valorat molt més la seva vàlua intel·lectual.

Mentre es preparava l'exposició ja devia córrer la idea d'un futur museu de la ciutat amb les peces recollides. El diari liberal "El Porvenir" del 7 d'octubre de 1868, en un article publicat abans de la inauguració de l'exposició, deia el següent:

"En cambio tendrá lugar dentro de breves días la (exposición) arqueológica ó retrospectiva que para la misma época estaba anunciada, y aun parece que ha sido acogida con entusiasmo por la Junta revolucionaria la formación de un Museo arqueológico municipal.

Excitamos desde luego el patriotismo de los expositores para

³⁷. L'*Encyclopédia Catalana* en fa el següent esboç biogràfic: "Miquel i Badia, Francesc (Barcelona 1840 - 1899) Escriptor i periodista, especialista en literatura i art. Advocat. Fundà "El Recuerdo" (1862), amb Josep Masriera, Francesc Soler i Rovirosa, Pau Bosch i altres. El 1866 començà com a crític al "Diario de Barcelona", des d'on exercí una gran influència com a representant del gust acadèmic; oposat als modernistes, reconeixia, però, la capacitat artística de molts d'ells. Dirigi una campanya (1883) per aconseguir la cessió d'edificis de la Ciutadella per a museus. Fou membre de les acadèmies barcelonines de Bones Lletres, Ciències i Arts i Jurisprudència, i professor de teoria i història de les belles arts a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi. Reuni una bona col·lecció de teixits, vidres, ceràmiques i pintures, que passà a la d'Emili Cabot. Publicà treballs com *Muebles y tapices* (1879), *Cerámica, joyas y armas* (1882) i *Fortuny, su vida y obras* (1887) i reculls de contes infantils i altres escrits."

³⁸. "Aquest últim allargá sa estada a Vich bastants días, y passava moltes hores copiant la indumentaria de les figures dels retaules romànichs y gòtics. De la taula procedent del manxo Reixach de Granollers de la Plana que representa la predicació de Sant Esteve, ne va traure tota una interessant col·lecció de capel·les. Lo Puiggarí arreplegava documents per la seva *Historia del traje*." *Del meu fadrinatge*. op.cit pag. 106.

³⁹. "El Pueblo Vicense" N° 1, 1 de novembre de 1868.

que contribuyan con los donativos de objetos expuestos á la creación de dicho Museo, que habria de envidiarlos muchas capitales de provincia y otras poblaciones, si más importantes, menos ilustradas que la ciudad de Vich".⁴⁰

Quatre dies després el mateix diari rectificà l'anterior notícia però va seguir amb el tema del Museu:

" Mas sobre el Museo de Antiguedades.

Parece que ha sido mal interpretada, sin duda por explicación insuficiente de nuestra parte, la noticia que dimos en el número anterior acerca de la creación de un Museo de antiguedades notables en esta ciudad.

No es un Museo *municipal*, segun se nos dice, el que tratan algunos jóvenes ilustrados de ser establecido cuanto antes, sino un Museo "local", que habria de dividirse en dos grandes secciones: una que comprenderia las preciosidades que posee el Municipio y los objetos que tuviesen á bien ceder los particulares, y otra que abrazaria los notabilísimos objetos propios del Cabildo Catedral.

Como ninguno de los dos cabildos reune número suficiente de obras de arte para que con ellas pueda formarse un Museo, se ha pensado en la creación de dos distintos, aunque en un solo local, para que puedan ser cómodament visitados, quedando empero de propiedad de una y otra corporación los objetos que respectivamente aportasen. De esta manera, merced á la inteligente cooperacion del Cabildo catedral, y sin desprenderse esta corporación de ninguno de los objetos que son de su pertenencia, podria crearse de un museo notabilísimo, de gran provecho para el estudio del arte y que aumentaria el lustre y bien nombre de esta ciudad."⁴¹

La finalitat de crear el museu també es feia palesa en el catàleg de les peces exposades, publicat durant l'exposició:

" Por último, la Comisión dará por bien recompensados sus desvelos con que vea nacer entre nosotros el buen gusto en las obras artísticas, germinar las ideas de conservación, planteándose un Museo en donde se recojan todos aquellos objetos que por su valor artístico ó histórico merezcan guardarse como testigos permanentes del carácter y costumbres, creencias é inclinaciones, en una palabra, del modo de ser y de vivir de nuestros antepasados."⁴²

Tenim la impressió, però, que amb els primers esdeveniments de la revolució de setembre i amb la Junta revolucionària al poder, es degueren refredar aquestes intencions, sobretot per part dels organitzadors. Collell ens diu, molts anys després, que, amb l'exposició, "havíam dat al poble un

⁴⁰. "El Porvenir" nº 237, 7 d'octubre de 1868.

⁴¹. "El Porvenir" nº 238, 11 d'octubre de 1868.

⁴². *Catálogo de la Exposición...* op.cit. pag-6.

curset de arqueologia" i que "espontaneament (nosaltres diriem que no tant espontàniament) brotà ja la idea de fundar un Museu que titularem de Municipal, perquè en una rasonada intancia solicitarem a no tardar la protecció y concurs del primer Ajuntament que's constituirí després del bullanguer període de la Junta Revolucionaria"⁴³. Josep Font i Manxarell, el nou alcalde que havia substituït el cap de la Junta, envia una carta a la comissió organitzadora de l'exposició en la qual els exposà la voluntat de crear un museu arqueològic permanent amb els objectes que els particulars volguessin cedir -tant amb els que formaven part de l'exposició com amb els que poguessin venir de nou-, i encoratjava els particulars, institucions i corporacions ciutadanes a colbarar-hi⁴⁴. La idea fou acceptada pels que muntaren l'exposició que, fins i tot, passaren de ser "Comissió organitzadora de l'Exposició" a ser "Junta organitzadora del Museu Arqueològic"⁴⁵ i, com a tal, feren el següent comunicat, publicat a la premsa a mitjans de novembre:

" Junta organizadora del Museo arqueológico de esta Ciudad.

Esta Junta pone en conocimiento del público que el M. I. Ayuntamiento, interpretando fielmente los deseos y necesidades de sus administradores, ha tenido a bien ceder para Museo una parte del ex-Convento de la Merced, en donde quedará instalada dentro de pocos días la secretaría de la Junta organizadora, y a cuyo local deberán acudir los que quieran ceder algunos objetos al referido Museo.

La cesión será por ahora temporal, y mas tarde, al formalizarse los oportunos recibos, podrá ser por un período fijo o indeterminado; pero conservando siempre los cessionarios la propiedad de sus objetos, que no podrán destinarse á otro uso que

⁴³. J. Collell *Del meu fadrinatge*. op.cit. pag-107. L'empresa no degué estar al marge de problemes si analitzem la premsa. Així un article de "El Pueblo Vicense" nº2, 4 de novembre de 1868, és clar quan afirma: "Terminada la Exposición Arqueológico- artística y cuando se trataba formalmente de sentar la base de un Museo, que era el principal objeto de la Exposición, como se indica en el catálogo de la misma, hemos sabido con sorpresa que se han atravesado dificultades hasta ahora insuperables para la realización del deseado Museo. Es tanto más sensible el fracaso que está proxima aquella idea, por cuanto se nos había asegurado que quedaban vencidas todas las pequeñas dificultades que se presentaron, llegándose á un acuerdo definitivo los dos Cabildos Catedral y Municipal. Nada mas podemos decir por hoy sobre este asunto: pero prometemos a nuestros suscriptores tenerlos al corriente de cuanto ocurra; y, caso de fracasar por completo el pensamiento, explicaremos detalladamente todo lo ocurrido, para que el público sepa quien es el responsable de no haberse podido crear en Vich un establecimiento que tan fecundos resultados podía producir para las instrucciones y lustre de nuestra patria."

⁴⁴. Carta del 9 de novembre de 1868. "El Pueblo Vicense" nº4, 11 de novembre de 1868. També està reproduïda a "El Porvenir", nº247, 12 de novembre de 1868.

⁴⁵. "El Pueblo Vicense" nº 5, 14 de novembre de 1868.

el del referido Museo." ⁴⁶

La importància de la creació d'un museu queda molt clara en aquestes consideracions fetes des d'"El Pueblo Vicense":

" Cuando en la capital de España se está formando un Museo de antigüedades y la culta Barcelona imita tan laudable ejemplo, y en Tarragona su dignísimo Arzobispo acaba de mandar que sean recogidos los objetos de las iglesias, notables por su antigüedad, para formar con ellas un Museo arqueológico; nuestra ciudad que ha seguido siempre de cerca el movimiento civilizador de las ciudades de mas importancia y medios que ella, no podia quedar rezagada en el movimiento artístico y científico que de algunos años aca se nota en nuestra España.

Reconocida es por todos la importancia de los Museos permanentes, para que tratemos de aducir pruebas a su favor. Todas las poblaciones cultas sobresalen por sus museos de toda clase, en los cuales como en un arsenal encuentran los hombres estudiosos innumerables datos allí reunidos, cuyo hallazgo seria imposible de otro modo, en perjuicio de los estudios científicos y artísticos.

Por otra parte, la falta de Museos y Bibliotecas públicas en las poblaciones subalternas, hace que los jóvenes que se dedican a determinadas carreras, se vean en la necesidad de buscar en los grandes centros de población los medios de adelantar en sus estudios, exigiendo á veces á sus familiares penosos sacrificios, en perjuicio siempre de la riqueza local, y de esa atmósfera científica y artística que se respira en las capitales y tanto se echa de menos en las poblaciones subalternas, atmósfera que tanto contribuye á formar sabios y artistas eminentes, de que ha sido cuna en todos tiempos nuestra querida patria." ⁴⁷

El projecte de museu, però, no es pogué fer. Els esdeveniments i trasbalsos que es succeïren durant aquells anys ho impedirien. Les peces foren retirades esperant una ocasió més favorable. També hi ajudà el decret del ministeri de Foment de l'1 de gener de 1869, seguit d'una ordre executiva del dia 18, per la qual es manava incautar els arxius, biblioteques i col·leccions d'objectes a càrrec de les catedrals, capitols, monestirs i ordes militars.

El destí féu que el comissionat per portar a terme l'ordre a Vic fos en Marià Aguiló, gran amic de Collell, Verdaguer i altres intel.lectuals vigatans. Tot i ser mal vist pels canonges de Vic, que no veien en Aguiló res més que un encarregat del govern que els volia prendre les coses, el

⁴⁶. "El Porvenir" nº 249, 19 de novembre de 1868 i "El Pueblo Vicense" nº 6, 18 de novembre de 1868. Al costat de les notícies es publicà en el mateix número de "El Pueblo Vicense" la disposició de l'Església a col.laborar-hi: "Sabemos que nuestro Ilmo. Prelado ha tenido á bien ceder en calidad de depósito al Museo que se está formando en esta ciudad, algunos de los objetos pertenecientes al palacio Episcopal que figuraron en la Exposición arqueológica".

⁴⁷. "El Pueblo Vicense" nº 4, 11 de novembre de 1868.

bibliotecari barceloní féu tot el possible per retardar l'inventari i la memòria amb la relació de les peces que havien de ser incautades. Segons ens explica Collell, en un deliciós capítol del seu llibre *Del meu fadrinatge*⁴⁸, Aguiló s'endinsà en l'estudi dels papers del canonge Ripoll, dels protocols de la Cúria Fumada, oblidant-se de les ordres de Ruiz Zorilla i treballant en el seus estudis amb els materials que anava trobant mentre complia amb la seva tasca de "funcionari-incautador".

Finalment, "apretat, escrigué de mala gana una *Memoria* molt hábil y discreta en la que venia a dir que de Vich no s'havia volgut apoderar de res; perquè d'acord ab l'Ajuntament se havia projectat fer un Museu Municipal, y que no era just despollar aixis com aixís a una població dels documents y objectes que eran les testimonials de sa historia"⁴⁹. Segons Collell, sobre la possibilitat d'aquest museu "En efecte se n'havia fet projecte y pressupost, per convertir l'Aula Consistorial de Casa la Ciutat, hont ara se celebren les sessions, en sala de Museu, una espceie de Sancta Sanctorum deya l'Aguiló, fantasianho sovint en les nostres enrahonades."⁵⁰

La guerra civil i tots els altres esdeveniments d'aquell temps, però, deixaren en suspens tots aquests projectes. S'havia d'esperar una mica més per tal que se'n tornés a parlar.

L'Exposició permanent del Círcol literari a partir de 1877.

El Círcol Literari de Vic també jugà un paper molt important en la gestació i posterior creació del futur museu de Vic. Veritable puntal de les inquietuds intel.lectuals vigatanes, el Círcol, conjuntament amb l'Església, conformaran tota una línia de pensament i d'actuació, el "vigatanisme", que tindrà una importància fonamental en l'evolució del catalanisme conservador,

⁴⁸. Es tracta del capítol novè.

⁴⁹. Ibid. pàg 113.

⁵⁰. Ibid, pàg 113-114.

tal i com queda molt ben explicat en un article de Josep M. Fradera⁵¹.

Nascut en els anys seixanta de la passada centúria⁵², el Círcol es preocupà per la història i per l'art. Fet que no és estrany donat que alguns dels seus membres no eclesiàstics com Salarich, Galadies, Lluís..B. Nadal, Abadal, Serra i Campdelacreu, els germans Masferrer i tants d'altres, manifestaren sempre una atenció especial per aquests temes. Ja durant l'exposició de 1868 es notà la participació del Círcol i el mateix Collell va fer una sessió acadèmica, on parlà sobre arqueologia, el dia 13 d'octubre, per celebrar-ne l'obertura⁵³.

A mesura que passaven els anys, però, entre la gent del Círcol Literari es va anar formant la idea de crear una exposició permanent a la seva seu que combinés les peces artístiques amb les industrials. Entre el 18 de març i el 25 de maig de 1876 es va nomenar una comissió encarregada d'establir les bases per a la futura exposició. Aquestes foren aprovades i es començaren els preparatius en el lloc on havia de ser instal·lada, cosa que significà fer un conjunt de reformes en el local.

El 6 de juliol de 1877 fou oberta l'exposició. En l'acte inaugural parlaren Bosch i Labrús, que dibuixà a grans trets la importància d'aquestes exposicions, Martí Genís, Serra i Campdelacreu i el president accidental, Miquel Bertran, que declarà oberta la mostra, que va passar a ser nomenada "Exposició permanent".

Aviat, però, alguns dels socis del Círcol van expressar el desig de convertir el saló de l'Exposició permanent en un museu arqueològic. La junta aprovà la idea i nomenà una comissió per estudiar la manera de dur-ho a terme. Aquesta ponència estigué composta per Collell, Joaquim d'Abadal, Antoni d'Espona i el secretari de l'entitat Josep Viguer.

L'Associació Arqueològica barcelonina va trametre una felicitació al Círcol per l'establiment d'aquesta exposició i, al mateix temps, un àlbum de gravats. A la vetllada del 22 de novembre de 1880, hi va assistir l'arxiver Josep Puiggarí, arxiver municipal de Barcelona i president de la Societat d'Arqueologia Artística de Barcelona, i Ramon Soriano, secretari de la

51. Josep M. Fradera. "El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i políтиques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)" dins de Maties Ramisa. *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" 1878-1900*. Eumo Editorial. Vic 1985.

52. Seguirem bàsicament l'obra de Miquel S. Salarich Torrents. *Història del Círcol Literari de Vich. Patronat d'Estudis Ausonencs*. Vich 1962.

53. Ibid, pàg 55.

mateixa. A part del concert, on s'interpretaren peces de Wagner i Rossini, el canonge Collell llegí un treball referent a l'estudi de les antiguitats catalanes⁵⁴.

L'any 1881 la col·lecció arqueològico-artística augmentà considerablement, fruit de les excursions de socis com Joaquim d'Abadal, que possibilitaren la descoberta d'una sèrie de sepultures, d'altres monuments, imatges i algun que altre retaule. Com diu Salarich "així es despertà a Vich l'afició a l'arqueologia que tants testimonis havia de donar amb el temps"⁵⁵.

La descoberta del temple romà de Vic, del qual en parlarem més endavant, va subministrar peces noves al museu del Círcol. Així mateix, el canonge Collell regalà unes imatges trobades en els sepulcres dels Incas del Perú i Joaquim d'Abadal ingressà dues taules romàniques més, donat que n'havia regalat d'altres. També el bisbe ofrenà dues àmfores medievals i Serra i Campdelacreu donà unes peces portades des de Grècia i Itàlia. Una de les donacions més importants fou la de Francesc de Febrer consistent en una col·lecció de monedes vigatanes de gran valor històric, col·leccionades per ell mateix.

Com sigui, les col·leccions del Museu del Círcol anaven creixent i la sala on estaven instal·lades ja apareixia absolutament atapeïda. Sembla, a més, que les despeses de manteniment eren una càrrega per a la institució.

1882: la descoberta del Temple Romà de Vic.

L'any 1882 representa un any clau pel futur museu episcopal. Per una banda, és l'any de l'entronització de Morgades com a bisbe de Vic i, per l'altra, es produeix la descoberta del Temple romà i la constitució de la Societat Arqueològica. Aquests fenòmens, deslligats entre ells, representaren, a la llarga, dues fites claus en la gestació del museu.

El 24 de juny de 1882, "La Veu del Montserrat", publicà una crònica on parlava del descobriment d'un temple romà. Era el primer article que feia sobre "un edifici casi sencer de la época en que Ausa estava baix lo senyoriu

⁵⁴. Ibid. Pàg 278.

⁵⁵. Ibid. Pàg 96.

de Roma". I afegia "l'entusiasme que la importantíssima troballa ha despertat entre'ls vigatans afectats á las cosas de la pátria y gelosos de conservar los recorts de las generacions passadas".⁵⁶

La descoberta i la posterior recuperació del temple no són una història planera ni fàcil. Va caldre la tenacitat i l'esforç d'alguns prohoms de la cultura vigatana per portar-la a terme. De nou, però, tornarem a trobar els mateixos personatges en idèntics esforços.

El temple fou descobert mentre s'enderrocava l'antic castell dels Montcada. Aquesta construcció medieval⁵⁷, tot i que com veurem després tenia parts més antigues, havia estat propietat d'aquesta família -i posteriorment dels seus successors⁵⁸-, senyors jurisdiccionals de la part superior de la ciutat de Vic fins el 1450, quan el comú de la ciutat comprà els bens i jurisdicccions d'aquest domini. L'edifici, que fou adjudicat a l'Almoina General, va ser residència del veguer, de l'escrivania i de la càuria reial i, a més, una part, dedicada a presó. El 1618, a l'haver estat aplicada la renda de l'Almoina General per a la manutenció de la Universitat Literaria de Vic i al quedar aquesta engollida, segons el decret de l'11 de març de 1717, per la Universitat de Cervera, l'edifici passà a la seva propietat. Un cop anul·lada i al tractar-se d'un bé destinat a ser desamortitzat, passà a mans de l'estat.

L'edifici continuà essent presó fins el 1860 quan, per consideració envers els presos per les pèssimes condicions en què estaven⁵⁹, la presó es traslladà a l'ex-convent dels caputxins. A partir d'aquesta data l'ajuntament va prendre possessió del castell reivindicant, així, els seus drets sobre la propietat. Tot i que disposà de l'edifici per extreure'n materials per a obres del municipi, l'Estat el reclamà com a propietat seva i, el 2 d'octubre de 1880, el posava a subhasta pública. Fou adjudicat per 6.205 pessetes a

⁵⁶. "La Veu del Montserrat" nº 25, 24 de juny de 1882.

⁵⁷. Seguiré l'article d'Eduard Junyent: "El castillo de Montcada" "Ausa. vol III, nº 29 1959. pags- 261-270.

⁵⁸. Després dels Montcada tingueren el seu domini jurisdiccional el vescompte de Bearn, el 1215, i els comtes de Foix, el 1309. Ibid.

⁵⁹. L'inventari de la presó, de 1841, citat per Eduard Junyent, Ibid, dóna idea de com podia ser l'edifici. L'article de Miquel S. Salarich "El Temple romà, en els 75 anys després de la seva descoberta". Ausa Vol III, nº 29, 1959, insisteix en les pèssimes condicions de l'edifici. Recorda com el seu avi, Joaquim Salarich i Verdaguer, en totes les seves publicacions, conferències i comunicats que tractessin sobre la sanitat pública de la ciutat posava de manifest les condicions insalubles de la presó. I, a més, reproduceix el que el mateix Joaquim Salarich escrigué al Censo de Vich, publicat el 1852, va escriure sobre l'edifici.

Miquel Sans i Jaume Casals, que en determinaren l'enderrocament per tal d'utilitzar el solar per a futures construccions⁶⁰.

Com diu Miquel S. Salarich, "A mesura que el picot demolidor anava aterrant les parets sobreposades a la antiga edificació romana, l'espiritu dels autèntics vigatans de les darreries del segle passat, que tan maldaren en ressucitar les tradicions i investigar la història de la vella Ausa"⁶¹ patia de mala manera. Un d'aquests autèntics vigatans era Josep Serra i Campdelacreu, arxiver municipal de la ciutat, que anava veient el procés de destrucció del castell i que, preocupat, havia anat mostrant el procés d'enderrocament i les peces que anaven sortint a persones com Josep Maria Pellicer, l'historiador del monestir de Ripoll, o al marquès de Vallgornera. Tots coincidiren en la procedència romana d'unes pedres aparescudes d'entre les runes, i pensaren que havien estat posades allí però que pertanyien a un altre indret. Tot i això, la demolició anava continuant fins que un dia el mestre d'obres, Josep Antoni Torner, avisà a Josep Serra i Campdelacreu que seguien apareixent restes antigues. Era la primavera de 1882. El canonge Collell, informat per l'arxiver municipal, va anar, juntament amb d'altres, a investigar les troballes. L'aparició d'un capitell corinti els féu pensar que continuava essent un element antic reaprofitat en el castell medieval. Es decidí, per salvar-lo, de portar-lo a l'exposició-museu del Círcol Literari, però, en el moment de traslladar-lo, es comprovà que al dessota hi havia la pilastra. "A partir de la clau que oferia l'existència de l'arquitrau i de la palestra amb el capitell es fixà l'estruccura primitiva de l'edifici"⁶². Collell, que coneixia les ruïnes romanes, fou qui intuí que estaven davant d'un temple pagà romà.

⁶⁰. MEV "Societat Arqueològica. Temple Romà". Hi ha l'escriptura de venda davant del notari Ignasi Gallissà de Barcelona.

⁶¹. Miquel S. Salarich. op.cit.

⁶². Ramon Ordeig. "El descobriment del Temple romà el 1882". Revista Vic, 1982. Ordeig es refereix a l'article de Josep Serra i Campdelacreu. "Descubrimiento del templo romano de Vich en 1882" "Ausa" vol III, nº 29, 1959, pag-243-46, quan diu i explica la descoberta del temple romà. El manuscrit de Serra i Campdelacreu es troba en MEV. "Societat arqueològica. Temple Romà": "Más la sorpresa llegó a su colmo al observar que debajo del capitel descendía la pilastra brotando de la esquina mientras el desgarro por uno y otro lado del boquete interior de la bóveda, iba poniendo en descubierto la respectiva prolongación de los filetes que al principio nos habían puesto en guardia. La confusión que producía el sillarejo sobre que descansaban aquellas piedras labradas con sencillas molduras; pegando al otro que constituía en su totalidad el edificio de la edad media, no permitía aventurar conjeturas con visos de probabilidad acerca de lo que se presentaba a nuestros ojos, pero no tardó en comprenderse que se trataba de un murado casi sin solución de continuidad entre ambos muros, pero uno muy anterior al otro, resultando a medida que caía la bóveda perfectamente determinado en el de más remota fecha y bien definido, un arquitrape que lo coronaba y una pilastra que le servía de remate por el extremo oriente". Aquest article fou publicat a la "Gazeta Montañesa" nº 26 i 28 de juny de 1907.

Calia saber què fer a partir d'aquell moment. El mateix Serra i Campdelacreu ens explica com el dia de Corpus, 8 de juny, "presénteme la noche del mismo dia a Collell, con el decidido propósito de descargar todo el peso que me oprimía y declararle abiertamente si quería conmigo correr la suerte a que me arrojaba, adquiriendo a nuestra costa propia el edificio; que de otro modo lo haría por mi solo de mi cuenta. -Vengo para proponerte una gran barbaridad- le dije -contigo o sin tí estoy dispuesto a perpretarla.- Adivino lo que quieres -contestome- y me pongo a tu lado"⁶³. L'endemà següent, exposaren el pla al mestre d'obres Torner, a Antoni d'Espona, a Joaquim d'Abadal, a Francesc Febrer i a Martí Genís i Aguilar. Prengueren la determinació de comprar l'edifici i que Torner s'encarregués de les negociacions. Pel que sembla, el tracte verbal per comprar-lo quedà tancat el 21 de juny. Es decidí, a més, de crear una "Societat Arqueològica" que possibilités els recursos econòmics necessaris per a l'adquisició i tingués cura, en el futur, de la restauració i conservació del temple⁶⁴. Es va demanar, alhora, que la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics estudiés la descoberta. Aquesta comissió acordà nomenar una sub-comissió, el 19 d'octubre de 1882, que viatgés a Vic, estudiés "in situ" les restes romanes i elaborés un dictamen sobre la seva vàlua artística. Aquesta sub-comissió era formada per: Elies Rogent, arquitecte i director de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona; Josep Oriol Mestres, arquitecte; Claudi Lorenzale, catedràtic d'art de l'Escola de Llotja; Francesc de Paula del Villar, ex-president de l'associació d'arquitectes de Catalunya; Francesc Miquel i Badia, crític d'art i professor de l'Escola de Belles Arts de St. Jordi; Antoni Elías de Molins, arqueòleg i director del Museu Provincial d'Antiguitats de Barcelona i Marià Aguiló, director de la Biblioteca Universitària. El 29 d'octubre fou el dia triat per aquesta sub-comissió per anar a Vic i, per aquesta raó, s'aprofità per fer l'acte de constitució de la "Societat Arqueològica". Dos dies abans havien estat signats els Estatuts

⁶³. Josep Serra i Campdelacreu "Descubrimiento del templo romano de Vich en 1882" "Ausa" vol III, nº 29, 1959. Pag- 246. Veure nota 56.

⁶⁴. Això queda palès en "La Veu del Mntserrat" del 24 de juny de 1882 quan diu: "Per avuy no'ns extendrem en mes detalls y noticies sobre aquesta troballas que porta contents y atrafegats als nostres arqueòlegs. Pero si'ns plau consignar que'l monument descubert se pot dir salvat, puix comprenent sa importancia lo mestre d'obras D. Joseph Torner encarregat de dirigir l'atterrament del Castell, entenenlse ab alguns dels il.lustrats joves que entre nosaltres se dedicaran á la arqueologia, s'ha lograt que'ls dos propietaris del edifici ab la mes bona voluntat accedissen á la venda, clouhentse'l tracte en deguda forma lo dimecres passat, y procedintse immediatament á la fundació de una "Societat Arquelògica" qual principal objecte será acabar de descobrir y posar en bon estat de conservació lo notable monument, página important de la historia de la nostra patria".

provisionals de l'entitat, aprovats per l'alcalde accidental de la ciutat Martí Genís. Jaume Collell n'era el president, Francesc Febrer el tresorer i Joaquim d'Abadal, el secretari.

L'acte d'inauguració de la "Societat Arqueològica", celebrat a la Sala de la Columna de l'ajuntament de Vic, fou solemne. Hi assistiren totes les personalitats i autoritats de la ciutat i fou presidit per l'acabat d'estrenar bisbe Josep Morgades que s'adreçava a la concorrència, en un dels seus primers actes públics, d'aquesta manera:

" Las paraulas de nostre amantíssim Prelat foren sens dupte la mes bella síntesi de la idea que á tal festa presidia y dels sentiments que á tot lo concurs animavan. "La Iglesia es altament conservadora" deya'l successor de Atton y den Veyan, fundador l'un de l'escola austetana en l'Edat Mitjana y creador l'altre de la Biblioteca Episcopal en l'Edat Moderna; y sobre aquesta hermosa frase continuant son Parlament lo lilm. Sr. Morgades, ab accent commogut al recordar que "res de Vich podrá serli indiferent", ponderá la importancia que te pe'ls pobles la conservació de sos antichs monuments, y feu veure com aquestas deixallas del temps passat son sempre un argument á favor de la veritat única, de la veritat suprema de la qual es depositaria y mestra la Santa Yglesia.

Quan los raigs del sol ponent, deya'l Sr. Bisbe, farán projectar l'ombra de la Yglesia hont se guardan las reliquias dels Sants Martyrs vigatans, sobre las vetustas pedras del temple romá que s'ha descubert al costat seu, l'home pensador hi veurà allí una brillant confirmació del triomfo de la Religió cristiana." ⁶⁵

En el transcurs del mateix acte va prendre la paraula el delegat de la Comissió de monuments de la província Antoni Elías de Molins. El seu parlament va servir, a part de per lloar la troballa i la iniciativa de conservar-la, per fer consideracions molt interessants sobre els museus:

" La creació d'un Museu d'antiguitats podrá esser algun dia lo complement de la tasca que s'ha imposat aquesta Societat (es refereix a la Societat Arqueològica que s'estava constituint); inspirantse pera sa realisació en lo mateix criteri qu'ha presidit sos acorts fins ara, qu'es lo avuy usat y en boga an lo mon artístich; aixó es, no destruir rests d'edificis pera crear museus; no despullar los temples y las casas payrals, pera formar y enriquir col.leccions. Aquests objectes de gran importància y valor, en lo siti ahont los collocaren los seus artífices lo tenen doble, lo arqueològich, y'l que'ls dona la tradició y la localitat. Arrenqueulos del seu lloch; transporteulos á un museu, y veureu minvada la seva importància, y desapareixer lo respecte

⁶⁵. "La Veu del Montserrat", nº 44, 4 de novembre de 1882. També s'explica l'acte al "Diari de Barcelona" del 31 d'octubre de 1882.

que inspiraba lo seu passat." 66

El 12 de desembre, davant del notari Pius Mas, es formalitzà la compra de l'edifici i del solar per part del mestre d'obres Torner, que actuava com a mitjancer de la "Societat Arqueològica". Es va pagar la quantitat de 6.920 pessetes⁶⁷. Aquell mateix dia es presentava un esboç d'estatuts de la "Societat Arqueològica" a les persones que s'havien compromès a subscriure la quantitat de cinc-centes pessetes per tal d'adquirir i conservar el Temple romà⁶⁸. L'aprobació definitiva dels estatuts es féu el 28 de desembre en una reunió de la junta d'accionistes⁶⁹. La junta directiva fou, a la llarga, la presidida pel canonge Colell amb Antoni d'Espona i Martí Genís com a vice-presidents, Francesc de Febrer com a tresorer, Josep A. Torner com a comptador, Joaquim d'Abadal i Josep Salarich com a secretaris primer i segon i, finalment, Josep Serra i Campdelacreu com a conservador-cronista⁷⁰.

De l'anàlisi del contingut i la redacció dels estatuts d'aquesta Societat Arqueològica, notem la intenció de crear un museu. Una altra vegada rondava en la ment del grup que havia descobert el Temple romà la mateixa

66. Ibid.

67. Ramon Ordeig "El descobriment del Temple romà" op.cit. A MEV "Societat Arqueològica. Temple Romà" hi ha l'escriptura. Hi ha també l'escriptura de cessió d'Antoni Torner a la Societat Arqueològica, feta el 7 de juny de 1883, davant del notari Pius Mas. Hi ha, a més, documents notarials sobre cancelació d'hipoteques, etc.

68. Llibre d'actes de la Societat Arqueològica. MEV. "Societat Arqueològica. Temple Romà". En aquesta sessió es dóna compte de les gestions fetes per a la compra, es feliciten de l'èxit de les subscripcions que es tenen per tirar endavant la Societat i decideixen posposar l'aprovació definitiva dels Estatuts per a la reunió següent al no haver-hi el quorum necessari.

69. MEV. "Societat arqueològica. Temple Romà". Llibre d'actes de la Societat Arqueològica. En aquesta assemblea on s'aprovaren els estatuts hi havia presents unes quinze persones i una veïtana hi eren representats. Entre els no assistents hi trobem el propi canonge Colell, el bisbe, etc. L'acte és signada per Antoni Espona i el secretari accidental Francesc de Febrer. Però el manuscrit dels Estatuts, datats el 29 de desembre, hi ha la signatura de 47 persones, entre les quals la de Morgades i de la majoria de personalitats importants i significades de la societat o de la cultura vigatanes. Aquests estatuts van ser aprovats per l'alcalde accidental de Vic, Josep Bach, el 17 de gener de 1883.

70. Eduard Junyent "La Societat Arqueològica", "Ausa", vol III, nº 29, 1959. A part dels membres de la junta, els socis de número primers que van pagar la quantitat de cinc-centes pessetes per la salvació del monument foren: Illm. Dr. Josep Morgades; Ramon Anglada; Joan Arumí; Ramon Bassols i Roura; Pere Antoni Baurier; Miquel Bertran; Pere Bosch i Labrus; Francesc Xavier Calderó; Ramon Capdevila i Camps; Enric Carbó; Dr. Francesc Casadevall, prev.; Jaume Casals i Siqués; Agustí Casas; Dr. Josep Cid, prev.; Josep M. Cirera i Albareda; Pere Comes, prev.; Josep Cuadras; Josep Cuadras i Solà; Ildefons Espona; Marià Fàbregas i Casadevall; Joan Fatjó i Vilas; Fortià Feu; Josep Font i Manxarell; Eusebi Güell i Bacigalupe; Félix Macià i Bonaplata; Jacint de Macià i Pujol; Josep de Macià i Pujol; Miquel Mascará; Francesc de Paula Massferrer i Arquimíau; Ramon Munmany; Ramon Palanca; Francesc Pascual; Miquel de Reguer; Marià de Riera; Jacint Verdaguer, prev.; Josep Viguier; Antoni de Vilar; Narcís Vilarrassa, prev.; Ramon Vinader i Joan Viza i Martí. Aquests són els socis que hi ha en un fullet de la Societat Arqueològica on es fa propaganda i és del 25 de març de 1883 i que es troba a MEV. "Societat Arqueològica. Temple Romà".

idea:

"Art. 39. Podrá además, si así lo acuerda, la Junta general de socios, instituir en el local de la Sociedad un Museo de antiguedades, dándose preferencia á los objetos de valor arqueológico ó artístico que estén más relacionados con la Historia de esta ciudad y su comarca." ⁷¹

Per ser soci de la Societat s'havia de subscriure la quantitat, com hem dit, de cinc-centes pessetes que es podien liquidar en deu terminis a pagar-ne un cada any. Aquests diners havien de servir pel manteniment del Temple i per les posteriors restauracions⁷². No deixa de ser il·lustratiu l'esforç econòmic que alguns hagueren de realitzar per un fet arqueològico-cultural d'aquest tipus. En una anàlisi superficial dels socis, notem que es tracta de la gent del Círcol Literari, de persones de Vic amb diners -Abadal, Calderó-, de personatges vinculats a càrrecs civils o eclesiàstics -bisbe Morgades o Pere Bosch i Labrús- o de personalitats relacionades amb la cultura, la "intel.ligentsia" vigatana del moment, com és el cas del canonge Collell, de Serra i Campdelacreu, de Martí Genís, de mossèn Cinto Verdaguer i tants d'altres.

Collell, com hem vist fa un moment, en seria el primer president, tot i que a finals de 1882 marxava de Vic cap a Roma per una llarga temporada, abans i tot que s'aprovessin els estatuts⁷³. Sens dubte la personalitat del canonge i els coneixements arqueològics que tenia -probablement el que en sabia més d'aquest grup- feia que sigués la persona indicada per presidir aquesta societat.

Els passos que es varen fer seguidament van estar encaminats cap a la paulatina restauració del temple. I no es pot dir que hi manqués

⁷¹. *Estatutos de la Sociedad Arqueológica de Vich Imp. Ramon Anglada. Vich, 1883. Pag. 3-4.*

⁷². Articles 5è i 6è. Ibid.

⁷³. Això ho sabem per la notícia que inserta "La Veu del Montserrat" del dia 16 de desembre de 1882, nº 50: "Ha marxat á Roma, hont pensa passar una llarga temporada, lo Director d'est Seminari, Mossen Jaume Collell, canonge d'esta Santa Iglesia. Ab sa ausència no cambiara en res aquesta publicació, puix lo personal de la redacció, enterament identificat ab lo criteri del fundador de "La Veu del Montserrat", procurará seguir fielment la línia de conducta per ell traçada. Li desitjam un feliç viatge, y esperam prompte veurer la primera de las cartas que escriurá durant sa estada en la Ciutat Eterna." Alhora, també tenim la carta per la qual Collell delega a Espona de Nuix la seva representació en l'assemblea on s'aproven els estatuts, datada a Marsella el 19 de desembre de 1882. Diu així: "Mi querido amigo: por la presente le doy amplios poderes para llevar mi voz y voto en la junta general de accionistas que ha de celebrarse proximamente para constituir la Sociedad Arqueológica de Vich. Deseo que todo sea en bien del país y a gusto tuyo. Te escribo desde el vagón, esperando que den la señal de partida del tren de Italia. Encomiéndame á Dios y saluda a María y mamá política. Felices Pascuas de Navidad. Siempre tu amigo y servidor. Jaime Collell pbro." Aquesta carta es troba a MEV. "Sociedad arqueológica. Temple romà".

l'entusiasme, en fer-los. Així, immediatament, seguiren les tasques de desenrunament. Era evident que a aquella època es valorava més la descoberta d'unes restes romanes que la conservació d'un edifici romànic, la qual cosa suggereix la següent reflexió del Dr. Eduard Junyent: "El edificio románico, a conservarse integro, constituiría uno de los mejores modelos de arquitectura civil, tan escaso, y más impresionantes por su grandiosidad"⁷⁴. De fet, segons sembla, l'edifici era considerat una obra del segle XIII vasta i sense importància⁷⁵.

La subcomissió nomenada per la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Barcelona i enviada a Vic el 29 d'octubre per tal d'estudiar el valor i la significació del temple, va emetre el seu dictamen el 5 de gener de 1883. Fou aprovat per la Junta General d'aquesta corporació provincial el dia 9 d'abril, resolució que fou tramesa pel vice-president accidental de la institució, Claudi Lorenzale, al president de la Societat Arqueològica de Vic⁷⁶.

L'entusiasme que es va posar en restaurar-lo es nota ben clarament en el viatge que Josep Serra i Campdelacreu, que féu un curs d'arqueologia, emprengué cap a Itàlia i Grècia per tal d'estudiar l'art greco-llatí i poder entendre i perfilar el temple vigatà. En tornar a Vic, a primers de juny de 1883, oferí al Círcol Literari una col·lecció de fotografies de monuments semblants i una col·lecció d'objectes i trossos de ceràmica, com hem indicat en un altre apartat, algun d'ells, segons explica M. S. Salarich, "collits per ell mateix entre el pedregolar del famós Partenon"⁷⁷.

Al llarg de tot el 1883 van succeir-se les obres i cap a finals d'any ja es podia veure la configuració total del Temple. Quedà instal.lat, a partir d'aquell moment, un museu lapidari i foren moltes les visites que curiosos, interessats en l'art o vinculats a l'excursionisme, feien a Vic i

⁷⁴. E. Junyent. "El Castillo de Montcada" op.cit. De fet la lectura d'aquest excel.lent article fa adonar de la importància i la bellesa que bagüés significat el poder conservar tot l'edifici donat que les parets del pati eren les d'origen romà, però el castell s'havia anat fent a partir del XI, segurament, aprofitant l'estructura central.

⁷⁵. E. Junyent cita l'article de P. Casades i Gramatxes "El Castell dels Montcada en la ciutat de Vich" publicat al "Boletín de la Asociación Artístico Arqueológica Barcelonesa", nº9, 1891, pag. 98, on dóna aquesta opinió.

⁷⁶. Ramon Ordeig "El descobriment del Temple romà el 1882" op.cit. que reproduceix bona part del dictamen de la subcomissió on es fa una revelació i descripció de les troballes arqueològiques i en valora la seva importància artística.

⁷⁷. Miquel S. Salarich "El Temple romà, en el 75 anys després de la seva descoberta" op.cit. pag. 275.

al seu Temple. La premsa, a més, se'n va fer ressò⁷⁸. Sens dubte que, per al nucli intel·lectual de Vic, representava un punt de referència molt bo per mostrar la seva pròpia potència cultural. Miquel S. Salarich ho expressa molt bé amb aquesta frase tan gràfica:

" El Temple pagà de l'antiguitat romana quedà, des d'aquell moment, convertit en el Temple espiritual de la cultura vigatana". ⁷⁹

El 1901 moria Josep Serra i Campdelacreu i s'aturava la primera fase de la restauració del Temple. El 1907, en motiu dels 25 anys de la descoberta del Temple es publicà el llibre de Josep Gudiol *L'Ausa Romana i el seu Temple*. El mateix autor ens explica les raons del llibre, que no són altres que commemorar ja "vint y cinch anys de la troballa del vell testimoni de l'existencia de l'Ausa romana y per més que immediatament fou reconeguda la valua del monument que aleshores resorgí, no s'havia publicat cap monografia que esplicás als profans lo que era y lo que significaven per la Ciutat vigatana les parets que lográ salvar"⁸⁰. També cal consignar la descripció que Puig i Cadafalch en fa en el seu llibre *L'arquitectura romana a Catalunya* on considera el Temple romà de Vic com "l'exemple d'una construcció rural, senzilla i econòmica"⁸¹.

Les vinculacions entre arqueologia i excursionisme queden molt clares en el cas vigatà donat que, al voltant del temple romà, s'hi anaren celebrant, des de principis de segle, tertúlies literàries i científiques que cristal·litzaren en la creació del Centre Excursionista de Vic, formalment constituït el 26 de novembre de 1911, sota la presidència gairebé a perpetuïtat de Josep Gudiol. Aquesta institució encetà la publicació d'un Butlletí, a partir del gener de 1912, on s'hi publicaren un gran nombre d'articles i estudis arqueològics i històrics. Josep Gudiol, conservador del Museu episcopal de Vic de 1898 a 1931, en una conferència que donà al Centre d'Excursionista de Catalunya, el 17 de gener de 1902, titulada "L'excursionisme i l'arqueologia" incideix en la relació entre excursionisme, arqueologia i Catalunya. Per Gudiol, seguint el pensament torrassiat de la

⁷⁸. Ibid, pag 275, parla de diferents personalitats que van anar a veure el temple de Vic.

⁷⁹. Ibid, pag 275.

⁸⁰. Joseph Gudiol *L'Ausa romana y el seu Temple*. Biblioteca d'Autors Vigatans, n23, "Gazeta Montanyesa". 1907. Pròleg.

⁸¹. Josep Puig i Cadafalch *L'arquitectura romana a Catalunya* Barcelona-1934. Pag. 107-111.

Tradició catalana, l'ànima catalana hauria donat al simple alpinisme o "sport" un caràcter especial dedicat a l'estudi de la pàtria. L'arqueologia hauria de ser la guia per a conèixer Catalunya i, a més, la fornadora de la consciència catalanista:

" Així s'és vist com se podien trobar les característiques constitutives d'uns nacionalitat independent, s'ha pogut reconéixer com aquesta tenia gran importància si la relacionem amb les idees de bellesa, s'ha deduit l'empenta artística d'un poble y la seva vàlua com a polítich y pensador.

Perqué, senyors, no's pot negar que és molt gran el servei que pot fer la ciència arqueològica a la causa de la terra. (...)

La investigació entre les obres de l'amor ha d'esser, sobre tot, una font pera sadollar-nos en l'amor a la patria y un motiu poderosíssim pera enmirallar-nos en un passat de glories, resulytant un dels més abundosos rius ab que s'ha de regar la renaixença catalana." ⁸²

El 1927 es reprengué la restauració del temple amb l'erecció de les vuit columnes que es dedicaren, respectivament, als germans Masferrer, al canonge Collell, al bisbe Josep Morgades, al bisbe Torras i Bages, l'arquebisbe Josep Alemany, a mossèn Josep Gudiol, a Narcís Verdaguer i Callís i a Josep Serra i Campdelacreu.

Molt curiosa fou la celebració del 75è anniversari de la descoberta del temple, el 1957, quan es dugué a terme la construcció del frontó. Les despeses foren pagades pel fill de Josep Serra i Campdelacreu, Manuel Serra i Moret, amb els diners obtinguts de la venda de la casa familiar que tenia a Vic. El carismàtic dirigent socialista català va sufragar aquesta obra que ell no veuria mai perquè estava exiliat a Perpinyà. Cal valorar la grandesa de Serra i Moret en fer aquesta donació a la ciutat de Vic i en memòria del seu pare, quan, de fet, marxà de molt jove de la ciutat. També diu molt de la valentia del Dr. Junyent que, juntament amb Josep Ylla-Català i en nom del Patronat d'Estudis Ausonencs, varen anar a la seva casa de Perpinyà, en ple franquisme, en ser convocats pel polític català. La donació de l'import de la venda de la casa es formalitzà, i no deixa de ser representativa la data, el 14 d'abril de 1957. La restauració del Temple s'inaugurà durant la VII festa anual del Patronat, el 20 de setembre de 1959⁸³.

⁸². Josep Gudiol. *L'excursionisme y l'arqueología*. Conferència llegida en la vetllada del dia 17 de gener de 1902 celebrada en el Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1902. Pags, 8 i 10.

⁸³. Miquel S. Salarich i Torrents i Miquel S. Ylla-Català i Genís. *Vigatans il·lustres*. op. cit. pàgs 215-227.

L'Exposició Universal de Barcelona, 1888.

" Un dels grans esdeveniments de l'època fou l'Exposició Universal del 1888, per l'impuls que donà a la ciutat de Barcelona, per la projecció internacional que li va fer adquirir, pel que va significar de trencament de la vida provinciana per obrir-se als aires europeus i, molt especialment, per la reforma urbana a què va donar lloc i per la millora arquitectònica que se'n derivà." ⁸⁴

Amb aquestes paraules és qualificada l'Exposició Universal per Josep Termes, seguint la línia historiogràfica que ha donat, d'aquest esdeveniment, una imatge triomfal⁸⁵. La Barcelona de la Restauració, de Rius i Taulet, la que creixia urbanísticament i que es convertia en cosmopolita, volia demostrar com les seves forces vives s'alineaven al costat d'aquells que feien, de les exposicions universals, una mostra del seu progrés tècnic i industrial i un model de país avançat. Malgrat l'èxit, no se'ns escapan els problemes econòmics que comportà, la dificultat de portar-la a terme al principi, les crítiques d'alguns sectors i, lògicament, les diferències que hi van haver amb la magna exposició parisena de l'any posterior, commemoradora del primer centenari de la revolució francesa. Si la Torre Eiffel fou el monument emblemàtic d'aquella exposició i l'exponent de la utilització del ferro en les construccions, també aquest material i les noves tècniques caracteritzaren part de les construccions de l'exposició barcelonina⁸⁶.

Enmig de tota aquesta significació de modernitat i de progrés material i creixement urbà, l'Exposició Universal també significà una fita important pel futur museu de Vic. Davant la crida dels organitzadors, per tal que

⁸⁴. Josep Termes *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil 1868-1939. Vol VI* de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar. Edicions 62. Barcelona - 1987. Pag. 137. Dues pàgines més avall, però, continua la seva valoració quan diu: "En certa manera podem dir que l'Exposició no fou gran cosa però significà l'obertura de Barcelona a Europa, la seva carta de presentació davant del món europeu i americà desenvolupat com a ciutat industrial i moderna que també començava a ser cosmopolita."

⁸⁵. Línia historiogràfica que té els seus precedents en Vicens Vives i Montserrat Llorens o Ferran Soldevila. Veure l'article de Marta Jové "Regionalisme i cosmopolitisme a la Barcelona de la Restauració" dins del número especial que "L'Avenç", nº 116, setembre de 1988, va dedicar a l'Exposició.

⁸⁶. Veure l'article de Jaume Rosell i Colomina "Les tècniques de construcció. De la fusta al ferro", dins de "L'Avenç", nº 116, setembre de 1988.

l'Església participés en l'esdeveniment enviant peces artístiques significatives del seu tresor, el bisbe Morgades va posar tot l'esforç perquè la participació del seu bisbat fos notable. Pensem que hi ha diferents motius que ens expliquen la col.laboració del prelat. En primer lloc, el bisbe tenia amics entre les forces vives que encapçalaven les diferents comissions de l'Exposició. En segon lloc, hem de tenir en compte que Morgades era un home que exercia una gran influència a Barcelona, cosa que li portava constants conflictes amb el bisbe d'aquella diòcesi, Jaume Català, recelós de la significació del prelat vigatà. Finalment, pensem que una Exposició Universal i Barcelona eren dos motius d'engrescament suficient per a les forces vives de l'intel.lectualitat de Vic, que sempre desitjaven tenir una més gran significació dins del món cultural català, que es coïa, com era evident, a la ciutat comtal.

La carta que Morgades envià, el 9 de setembre de 1887, al President de l'Exposició no deixa lloc a dubtes sobre les intencions del bisbe:

" He recibido con suma satisfaccion la atenta comunicación de V. E. invitandome á exponer en la Exposición Universal de esa Ciudad los ejemplares de arte cristiano que se encuentran en la Diócesis a mi cargo.

Desde luego me asocio con verdadero entusiasmo a tan oportuno pensamiento por las elevadísimas consideraciones tan magistralmente indicadas en la citada comunicación, y oportunamente haré saber el local que se necesita.

Mientras ruego á Dios favorezca con sus bendiciones á la notabilísima empresa que lleva entre manos esa ilustre Ciudad y á los muy dignos individuos de las varias Comisiones que han de llevarla a feliz termino. Tengo a alta honra ofrecer mis pobres servicios no solo en el extremo expuesto, sino en cualquier otro en que pudiera ser util." ⁸⁷

El comissari regi de l'Exposició, Manuel Girona, escrivia, el 9 de febrer, una carta a Morgades dient-li que enviés la relació de les peces que el bisbat cedia i l'espai que podien ocupar⁸⁸, aspecte sobre el qual tornava a insistir en una altra carta del dia 17 de març i en una circular datada

⁸⁷. Institut Municipal d'Història de Barcelona. Carta de Morgades al president de l'Exposició Universal, 9 de setembre de 1887. A l'ASBV hi ha la carta del ministre de gràcia i justicia, M. Alonso Martínez, del 30 de gener de 1888, enviada a Morgades on li comunica que ha enviat una carta atots els bisbes, a instàncies del ministre de Foment, per tal que "envien a la citada Exposición, colecciones de los objetos artísticos y arqueológicos que atesoran nuestras Catedrales."

⁸⁸. ASBV Carta de Manuel Girona a Morgades, 9 de febrer de 1888.

cinc dies després⁸⁹. El mateix Rius i Taulet, el 23 de març, trametia una altra carta al bisbe on li feia consideracions sobre l'Exposició amb al·lusions directes sobre el paper que havia de tenir l'Església:

"La Iglesia que tan propicia se ha mostrado siempre en favor de todos los adelantos, que tan resuelta protectora ha sido de las ideas grandes y generosas, ya que las manifestaciones todas del arte le deben, casi en absoluto, su actual desarrollo, podria por su parte contribuir eficazmente al mayor brillo y ostentación de este Certamen, si los esclarecidos Prelados Espanoles quisieran exponer algo de los tesoros de arte que custodian nuestras Basilicas."⁹⁰

Aquesta participació, però, potser no resultava del tot clara, perquè en un altre paràgraf de la carta Rius i Taulet es demana:

"pero nos parece que esta sección (es refereix a l'arqueològico-artística) necesita para ser completa que la Iglesia la apoye, la aumente y le dé su sancion contribuyendo a ella. De otro modo, ¿como dar a conocer aquellos valiosísimos tesoros, vivida muestra de la ardiente fé de nuestros antepasados, traducida en obras admirables dedicadas al mayor esplendor del Culto Católico si los Sres Prelados no nos ayudan?

Contamos ya con la cooperacion de algunos Sres Obispos. El de Barcelona secundando nuestras aspiraciones ha acordado exponer muchas de los interesantisimos objetos que encierra esta Catedral-Basilica, y ha enviado una elocuente exitación a los Sres. Párrocos de la Diócesis para que remitan cuantaos objetos notables tengan en sus respectivas iglesias, para lo cual ha nombrado una comision de Sres Sacerdotes que cuiden del arreglo de tales venerados objetos. Otros Sres Obispos han ofrecido enviar a esta sección notables ejemplares de arte antiguo de sus diócesis. Si los demás de España quisieran ayudarnos ¡cuán magnifica resultaria la sección arqueologica y cuanto interes tendría!"⁹¹

L'Exposició, finalment, va tenir lloc entre els mesos de maig i desembre de 1888 i comptà amb la presència, el 22 de maig, de la reina-regent Maria Cristina, queaprofità l'ocasió per presidir els jocs florals del dia 27 d'aquell mateix mes, jocs on Menéndez y Pelayo féu el seu discurs en català i on el canonge Collell va llegir el famós "Sagamental".

A l'arxiu del Museu Episcopal de Vic es conserva un manuscrit on hi consta la referència de totes les peces que es varen enviar a l'Exposició

⁸⁹. ASBV. Carta particular de Manuel Girona a Morgades, 17 de març de 1888 i MEV. Carta-circular de la "Comisión regia de la Exposición Universal de Barcelona", nº 743, del 22 de març de 1888.

⁹⁰. ASBV. Carta de Rius i Taulet a Morgades, 23 de març de 1888.

⁹¹. Ibid.

Universal. El catàleg⁹² fou realitzat per Espona i de Nuix i hi ha la descripció de les 48 peces trameses. D'aquestes peces cal destacar-ne les romàniques i gòtiques (pintures sobre fusta, escultures...), ornaments sacerdotals, peces destinades al culte com creus i d'altres i teixits. En la relació es fa una descripció de cada peça, se la situa cronològicament i se'n donen les mesures. L'anàlisi de cada peça sobrepassa la intenció del nostre estudi, tot i el seu interès, però no volem deixar de referir-nos a una en concret, el famós teixit de les "bruixes" de St. Joan de les Abadesses, pel comentari que en fa el crític Miquel i Badia en un article aparegut al "Diario de Barcelona", el 7 d'agost de 1888, on comentava l'apartat de "Tejidos y Bordados" de l'Exposició. Miquel i Badia, a més de valorar-nos la seva importància i bellesa, ens diu, quan parla de la secció arqueològica de l'Exposició, que es tracta d'una secció que no pot ser considerada com a nacional, sinó només regional catalana, al ser molt poques les peces exposades d'altres indrets. Pel crític, la raó no és altra que "la escasa importancia que aun se concede en nuestro país á esta clase de manifestaciones"⁹³.

Les peces medievals enviades per la diòcesi de Vic degueren ser una mena de raresa si tenim en compte el gust artístic general imperant a l'època, que no les valorava, i si ho comparem amb les peces trameses per la casa reial: armes, petites coses de luxe, vestits, mobiliari i pintures de l'època imperial de Carles V i Felip II⁹⁴. Tot i això, van tenir un gran èxit. A l'*Album de la sección arqueológica de la Exposición Universal de Barcelona* es fa un comentari molt elogiós de les pintures sobre taula de la diòcesi de Vic. Es comenta que segurament són úniques al món i que tenen una importància molt gran per poder saber quan va començar la pintura cristiana⁹⁵. Algunes

⁹². MEV. "Catálogo de los Objetos Arqueológicos de la Diócesis de Vich remitidos á la Exposición Universal de Barcelona de 1888." Aquest manuscrit es reproduït i publicat en el llibre *Inventario general razonado de la sección arqueológica de la Exposición Universal de Barcelona dedicado á la Excma. Comisión ejecutiva de la misma por el encargado de dicha sección D. Carles de Bofarull y Sans.* Barcelona, Imprenta de Luis Tasso, 1890.

⁹³. Miquel i Badia. Article "Tejidos y Bordados". "Diario de Barcelona" nº2220 del 7 d'agost de 1888.

⁹⁴. Això es pot veure perfectament en el llibre: Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa. *Album de la sección de la Casa Real. Exposición Universal.* Imprenta de Jaime Jepús y Roviralta. Barcelona, 1888. Entre les peces selectes hi hagueren els breviaris i les armadures de Carles I i de Felip II i uns ventalls d'Alfons XII.

⁹⁵. Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa. *Album de la sección arqueológica de la Exposición Universal de Barcelona.* Imprenta de Jaime Jepús. Barcelona, 1888. Pàgs 13-16.

d'aquestes peces van ser guardonades amb una medalla d'or.

Un tema important per valorar l'aportació del bisbat de Vic és l'anàlisi de la participació de l'Església en l'Exposició. Més amunt hem reproduït els desitjos que Rius i Taulet manifestà a Morgades per tal que aquesta participació fos àmplia. Els temors de l'alcalde de Barcelona es degueren cumplir perquè la participació fou molt reduïda. Uns càculs aproximatius que hem fet ens demostren que de les 3.171 peces de la secció arqueològica, només unes 177 corresponien a aportacions eclesiàstiques la qual cosa representa una mica més del 5% del total. De les peces que l'Església envià un 73% corresponen a les diòcesis de Barcelona i Vic (Barcelona amb un 44,6% i Vic amb un 28%) i el petit percentatge restant correspondria a d'altres diòcesis⁹⁶. Però, a més, podríem llançar la hipòtesi següent, que cal confirmar amb estudis posteriors: la diferència que hi havia entre si ho enviava el bisbe, amb peces de la diòcesi -parroquials i d'altra mena-, o si ho enviaven els diferents capitols catedralicis que tenien un tresor més ordenat en les seves respectives catedrals. De fet, ens consta que moltes peces eclesiàstiques foren enviades, si exceptuem Vic, per aquests últims.

Poca sensibilitat artística per part de l'Església? Motius polítics que desaconsellaven col.laborar amb l'Exposició Universal? Sigui el que sigui els organitzadors mostraren el seu desconcert per la poca participació tal i com veiem en aquesta cita:

"En agosto la Comisión Ejecutiva, en circular remitida á los señores arzobispos y obispos, suplicó cooperasen al enbellecimiento y grandeza de nuestro primer Certamen, exhibiendo las preciosas obras que el arte cristiano de pasados tiempos ha proporcionado y custodian las iglesias de nuestra nación, tan admiradas por los extranjeros.

El Excmo. Sr. Ministro de Fomento, D. Carlos Navarro Rodrigo, que tanto ha contribuido á la extensión de nuestro Certamen, gestionó con eficacia a cerca del Excmo. Sr. Ministro de Gracia y Justicia para que se invitara á los reverendísimos arzobispos y obispos, á que ayudasen al buen resultado del mismo.

No podemos menos de agradecer á los jefes de los mencionados ministerios sus gestiones, pues aunque sólo con currieron los obispados de Vich, Seo de Urgel, Tortosa, Salamanca, Orihuela, Lerida, Gerona y Metropolitana de Burgos, y se excusaron los de Almería, Astorga, Badajoz, Cuenca, Coria, Guadix, Granada, Jaca, Jaén, Lugo, Leon, Madrid, Orense, Pamplona, Palencia, Solsona, Sevilla, Santiago, Sigüenza, Tarragona, Tuy, Valencia y Vitoria,

⁹⁶. Hem fet aquests càculs basant-nos en les dades que dóna el *Inventario general razonado de la Sección Arqueológica de la Exposición Universal de Barcelona*. op. cit. pags 22-130.

los pocos que concurrieron exhibieron objetos de extraordinario valor, demostrándonos así, el hueco que dejaron los que por justificadas causas ó bien por apreciaciones que respetamos dejaron de concurrir, la convicción de que hubieramos presentado una sección arqueológica superior bajo todos los aspectos á la que ha exhibido Francia en la reciente Exposición de París, la cual ha tenido la suerte que los prelados han acudido todos con mas ó menos número de objetos, patentizando que tenían un sentimiento unánime de nacionalidad.

Así, pues, reciban los prelados que han concurrido, nuestra más leal enhorabuena, y particularmente el de Burgos, que tan complacida ha dejado á la Comisión de Arqueología, atendida la gran distancia que media entre aquella y esta provincia, como también al Sr. Obispo de Vich, que secundado por sus representantes y coleccionistas D. Antonio de Espina y de Nuix y D. Joaquín de Abadal y Calderó, se desvivieron para enriquecerla remitiendo los notables objetos relacionados en el inventario.⁹⁷

Per tant, l'Exposició universal significà un triomf de les peces enviades per la diòcesi de Vic, una victòria personal de Morgades, com a impulsor de la difusió de les obres d'art que havia manat recollir, i refermar el convenciment que tenia el nucli intel.lectual del Círcol Literari de la ciutat que el seu treball anava per bon camí⁹⁸. No eren motius suficients, tot plegat, per pensar en el definitiu museu?

Fundació definitiva del museu.

L'èxit obtingut a l'Exposició Universal, sens dubte, precipità els

⁹⁷. Ibid. pags 9-10. Aquesta font es contradeix amb la *Exposición Universal de Barcelona. Catálogo de la Sección oficial del Gobierno publicado por la Comisaría Regia*. López Robert, impresor. Barcelona, 1888, on no hi surt la diòcesi de Tortosa ni la de Oriola, mentre que en el *Inventario general razonado...* no hi surt la diòcesi de Palència. Tampoc s'avenen el número total de peces.

⁹⁸. Emilio Reverter Delmás en el seu *Guia-catalogo y memoria de la Exposición Universal de Barcelona*. Imprenta militar. Barcelona-1888, ens diu el següent: "Uno de los grandes beneficios producidos por las Exposiciones Universales, consiste en haber llamado seriamente la atención del mundo moderno hacia la influencia de las Bellas Artes en los progresos de la industria en general (...) De ahí, que á la indiferencia ó al descuido con que fueron miradas las Artes de lo bello durante la primera mitad del presente siglo, haya sucedido después una reacción saludable y una emulación creciente, notándose que en las Exposiciones celebradas desde 1851, ha sido siendo cada vez mayor y más importante el lugar concedido á las Bellas Artes, y que no sólo se les ha dado últimamente una marcada preferencia, sino que en los intervalos de unos á otros concursos universales, los gobiernos han promovido Exposiciones Universales de productos puramente artísticos, con el fin de mantener vivo el entusiasmo, ejercitar las fuerzas del ingenio y estimular la inclinación de la juventud hacia esa parte esencial de la cultura humana." Pag. 11. ¿No será que el Círcol Literari de Vic al fer les seves exposicions "industrials" i "artistiques" s'acostava al model de les exposicions nacionals i universals del moment?

esdeveniments. Era clara ja la intenció de Morgades de fer realitat l'etern projecte de museu. A més, el bisbe intuí que era el millor moment perquè ell mateix en fos l'impulsor definitiu, qui havia de portar l'iniciativa i realitzar l'obra com una tasca més del seu pontificat en benefici de l'Església. És, en aquest context, que cal interpretar la circular de Morgades, adreçada als rectors, del 10 de juliol de 1889, que ja hem comentat anteriorment. Morgades té clar el projecte, sap que compta amb unes peces importants i valuoses, té consciència que hi ha al seu voltant un grup intel·lectual que li dóna suport i, a més, intueix que aquest tipus de projectes són ben vistos des de Roma. L'èxit, per tant, només depenia d'una acció de govern episcopal decidida i sense dubtes. Aquí rau l'habilitat d'home de govern de Morgades: reunir tots els elements favorables per a una empresa que intueix que pot ser culminada. Era en aquests moments quan la personalitat de Morgades desplegava tota la seva acció i tenacitat, característiques que hem pogut comprovar en molts d'altres assumptes i realitzacions al llarg de la seva dilatada actuació dins de diferents càrrecs eclesiàstics.

Des d'aquesta circular de 1889 fins a la inauguració oficial de 1891, es fan tres tipus de coses: primer, es va ampliant el número de peces, tal i com es pot anar resseguint per la premsa⁹⁹, una tasca en la qual contribuí el vicari general de la diòcesi, el canonge Jaume Serra i Jordi, aspecte que mai li ha estat reconegut¹⁰⁰. Segon, es va procedint a la col·locació de tot el material en el lloc del futur museu i, finalment, comença a ser visitat,

⁹⁹. Això es pot comprovar, per exemple, en la crònica de la "Veu del Montserrat" del dia 21 de febrer de 1891 quan diu: "Desde que no'ns haviam ocupat, donantne compte, de las adquisiciones fetas pel nostra Museu diocessá, ha augmentat aquest lo nombre dels seus objectes, contantse entre'la que novellament figurán en las espayosas salas destinades al objecte tan predilecte de la atenció é ilustrat zel del nostre Excm. Prelat, varias taules gólicas, tant notables per sos detalls indumentaris, com per lo fons dels pensaments que expressan, y per la valentia de algunas de las sevas figures. Dits objectes, encara que no fos pe'ls altres que conté la rica col·lecció arqueològica, que tant estimables visites han tingut ja de personnes intel·ligents de dintre y de fora de catalunya, mereixen per si sols ésser coneigits y estudiats de prop, puig cridan sobre d'elles l'atenció de las personas afectades al estudi de las antiquitats artísticas. Si algun dels nostres lector, atement á nostra reclam, visita lo Museu diocessá, ants d'arribarhi, li ha de cridar segurament l'atenció lo gust exquisit ab que s'ha exhornat l'escala que hi condueix, partint de la severa portada que'l darrer istiu s'obri en l'entrada del Palau Episcopal."

¹⁰⁰. Això queda clar en la nota de la "Veu del Montserrat" del dia 25 d'abril de 1891: "Es molt d'agrahir lo valuós que'l M. Iltre. Dr. D. Jaume Serra, Vicari general y Canonge Doctoral del nostre Capitol, ha fet á nostre Museu diocessá, consistent en una notable col·lecció, procedent d'Ampuries, de diversos objectes monetaris, cerámiques y diferents recorts de lo que representá en nostra antiga civilisació la ciutat famosa. Ben aprofitada ha estat l'excursió que á aquell pays, rich en preciositats arqueològiques, ha fet nostre amic, tant aymador del estudi y conservació de tots los monuments històrichs que nostres antepassats ens llegare, com entusiasta é intel·ligent cooperador dels progressos, creixents cada dia, del Museu de Vich, destinat a estojarlos."

assíduament, per gent interessada que va reconeixent la tasca de Morgades, com ho mostra el fet que l'Associació Artístico- arqueològica de Barcelona l'honri amb una medalla distintiva de la societat¹⁰¹.

De fet el museu ja estava creat, mancava tan sols que un acte solemne li donés el vist-i-plau fundacional. Un acte que, a més, servís de propagació de la tasca feta. El 7 de juliol de 1891 fou aquest dia. Ja hem exposat anteriorment els detalls de l'esdeveniment.

Aquest museu definitiu havia resultat de la fusió de les peces artístiques del bisbat juntament amb les de l'Exposició permanent del Círcol Literari, que també havia participat en l'Exposició Universal barcelonina. Com ens diu Salarich:

"Els homes del Círcol sapigueren comprendre el sacrifici que representava desprendre's del seu museu que aniria enriquir d'una manera extraordinària el gran Museu Episcopal, al qual el bisbe Morgades anava destinant sales i més sales. Cal llegir la memòria abans al·ludida (es refereix a un memorial del secretari de l'entitat) per donar-se compte del vol i dol que deurien experimentar els socis que amb tant d'amor i sacrifici havien recollit i col·lecciónat aquelles peces. Però també hom es fa càrrec del solemne desprendiment que abellia aquelles ànimes nobles que sacrificaren la seva particular ambició per l'engrandiment i la reputació de la ciutat.

El museu del Círcol va passar íntegre a formar el Museu Episcopal Artístic i Arqueològic de Vch. De fet els homes que continuaren el seu engrandiment foren els mateixos."¹⁰²

De la fundació definitiva del museu a la marxa de Morgades cap a Barcelona 1891-1899.

Si haguéssim de qualificar el període que va de la inauguració del museu, 7 de juliol de 1891, fins al trasllat de Morgades de la seu de Vic a Barcelona, 1899, diríem que foren els anys del creixement, catalogació, estructuració i consolidació del Museu.

Aquest creixement i consolidació van intimament lligats amb la figura

¹⁰¹. La "Veu de Montserrat", 9 de maig de 1891.

¹⁰². Miquel S. Salarich. *Història del Círcol Literari de Vich*. op. cit. pàgs 97-98.

de Josep Gudiol i Cunill¹⁰³. Nascut l'any 1872, entrà al seminari de Vic, el 1885, per seguir la carrera eclesiàstica. Malgrat no ser un alumne que destaqués, segons els seus biògrafs, l'ambient cultural vigatà i, sobretot, l'orientació de Josep Serra i Campdelacreu, el canonge Collell i l'historiador Lluís B. Nadal, li despertaren l'afició per l'arqueologia i la història. El jove seminarista col.laborà en les tasques de collocació definitiva, en la seu del nou museu episcopal, de les peces agrupades pel bisbe i exposades en l'Exposició Universal, juntament amb les del Círcol Literari. Intervingué, també, en la redacció del catàleg del museu publicat en dos fascicles el 1893 i 1896.

Morgades, intuint que podria ser la persona idònia per tenir cura del museu, l'envià a Roma, juntament amb dos companys seus Pere Bofill i Josep M. Baranera, per fer-hi una estada dedicada a l'estudi. Els tres mesos a la Ciutat Eterna li serviren per adonar-se de la importància de l'arqueologia cristiana i dels mètodes de treball que es feien servir llavors. El 19 de setembre de 1896, fou ordenat sacerdot i el bisbe li confià, aquell mateix curs, el càrrec de bibliotecari de la Biblioteca Episcopal i d'auxiliar del conservador del museu, Antoni d'Espona i de Nuix que, de fet, passava moltes temporades fora de la ciutat de Vic.

La tasca que portà a terme durant aquells anys fou frenètica: col.laborà, com hem dit, en la redacció del catàleg de les peces del museu; va fer augmentar cada any el número de peces de tot tipus: elements litúrgics, monedes, vidres, ceràmiques, escultures, retaules i tants d'altres, recollint-los de les parròquies o adquirint-los, gairebé sempre, al llarg de tota la seva vida, amb diners propis; es dedicà a la catalogació i documentació de bona part del material, introduint-se en temàtiques i aspectes desconeguts, en aquells moments, de l'art català; exercí de restaurador de molts materials i el seu principal propagador a través d'articles i llibres.

Dins d'aquest procés de consolidació del Museu, que anava portant a terme Mn. Gudiol, hem d'incloure-hi la publicació dels estatuts definitius de la institució, datats el 31 de desembre de 1897¹⁰⁴. Morgades volgué deixar

¹⁰³. Per la biografia de Josep Gudiol i Cunill seguiren les indicacions de: Eduard Junyent. *Mn José Gudiol i Cunill: esbozo biográfico*. Vic, 1948; Eduard Junyent. *Mn. Josep Gudiol i Cunill: 1872-1972. "Ausa"* VII (1972-74), pàgs 93-107; Miquel S. Salarich i Miquel S. Ylla-Català. *Vigatans il·lustres*. op. cit. Pàgs 189-197.

¹⁰⁴. *Estatutos del Museo Arqueológico-Artístico Episcopal de Vich*. Imprenta de Ramón Anglada. Vich, 1898.

totalment estructurada aquesta obra un cop n'hagué vist la viabilitat.

Dels estatuts, que encara avui dia són vigents, ressaltaríem, al nostre entendre, els trets generals següents:

En primer lloc, el protagonisme del bisbe Morgades. L'article primer deixa molt clar que el museu ha estat "creado y fundado" pel bisbe, autoritat episcopal que sempre en serà la jerarquia màxima: "El Museo estará regido por una Junta de Gobierno bajo la inmediata, única y perpetua presidencia y alta inspección, del Rvdo Prelado de la Diócesis"¹⁰⁵. Fins i tot, Morgades deixà lligada la qüestió del futur del museu si es donés el cas que l'Església no volgués tenir-ne cura i l'autoritat civil se'n despreocupés. En aquest cas passaria a mans dels seus hereus¹⁰⁶.

El segon tret general que ressaltaríem seria l'explicitació, sense dubtes, de la propietat dels objectes per part de l'Església. El caràcter eclesiàstic i episcopal del museu queda molt clar en l'article setè, quan es diu que "los objetos del Museo que son de propiedad particular, seguirán con tal carácter en todo tiempo, los restantes són de única y exclusiva propiedad del Obispado de Vich".

Morgades, però, reconeix la importància de la societat civil i la deixa participar en la governabilitat del museu oferint una de les vice-presidències a l'alcalde de la ciutat. Una autoritat, però, subordinada a l'estament eclesiàstic, donat que l'altre vice-presidència correspon al capítol i la presidència, evidentment, al bisbe¹⁰⁷. En les deu vocalies restants que formen la junta de govern del museu, a part dels representants del clergat, del seminari i de persones nomenades lliurament pel bisbe, també hi pot haver representació civil que, en aquells moments, corresponia a la Societat Arqueològica i al Círcol Literari de Vic. Una peça clau dels estatuts i del museu és el conservador, figura sobre la qual recau la responsabilitat del manteniment, ampliació i govern del recinte i les peces

¹⁰⁵. Ibid, article 10.

¹⁰⁶. L'article 30 diu el següent: "Si sobrevinieren circunstancias tan graves como imprevistas, las cuales pusieren en peligro ó hiciesen imposible la existencia del Museo tal como es la voluntad de su Fundador tan explícitamente manifestada, á juicio de la Junta se devolverán á las corporaciones ó particulares los objetos que hubiesen depositado. Los demás pasarán á ser propiedad del Prelado y Cabildo y del Ayuntamiento de Vich si contraen el compromiso de conservar dichos objetos bajo la forma de Museo en la Ciudad de Vich. Y, si ni aún así pudiese subsistir, pasarán los objetos del Museo hasta ahora existentes y que existan en la hora de la muerte del Fundador, al poder del que sea heredero de los bienes que fueron de su hermano mayor D. Antonio Morgades y Gili, quien hará de ellos el uso que se le habrá comunicado."

¹⁰⁷. Article 11. Ibid

custodiades. El conservador és designat pel President, o sigui el bisbe, atenent els coneixements que tingui sobre arqueologia i "deberá ser provisto preferentemente en un Eclesiástico"¹⁰⁸. Aquest càrrec té un caràcter vitalici.

Finalment, els estatuts deixen molt clar que el museu, les peces del qual no poden marxar de la ciutat "bajo ningun concepto ni en tiempo alguno podrá sacarse de la Ciudad de Vich, en conformidad á una de las bases esenciales de la fundación"¹⁰⁹, és una obra del bisbat de Vic i per a la ciutat de Vic.

L'obra de Morgades de fundació del museu quedaria, amb aquests estatuts, totalment consolidada i estructurada. El 22 de febrer, sota les premises que marcaven els estatuts, Morgades nomenà Josep Gudiol conservador del museu i li confià la càtedra d'arqueologia sagrada del seminari. Tenia, només, 21 anys. Com diu Eduard Junyent:

"Es cert que el bisbe Morgades comprengué el tremp de Mn. Gudiol i el cregué amb prou capacitat per a dur endavant l'obra del seu Museu Episcopal, però segurament no sospità que el superaria en portar-la a la seva perfecció. Durant els 33 anys que dirigí el Museu fins a l'hora del seu traspàs, Mn. Gudiol augmentà de tal manera el conjunt de peces i les sèries de les seves col·leccions, amb un ampli criteri de recollir tot el que servís per a il·lustrar la vida religiosa i l'evolució de les arts en els temps passats, que prompte el Museu Episcopal de Vic aconseguí ser una institució altament albiradora. No solament estimulà la formació d'altres similars i desvetllà l'apreciació deguda al nostre art medieval, i amb això esperonà la mel dels col·leccionistes, si no que s'imposà com un centre de cultura històrica que adquirí el màxim relleu entre els investigadors de l'estrange per la raó de trobar en les seves recopilacions una nova font de coneixements i un embalum de materials indispensables. I tot degut a la tenacitat constant del seu caràcter ferm, pel lliurament íntim i total de la seva personalitat que, amb la seva tasca mai interrompuda i amb el seu prestigi sempre en augment, ho recolia tot el pel Museu amb una visió segura de la vàlua del nostre tresor artístic.

Mossèn Gudiol visqué constantment identificat amb el Museu. Visqué els objectes com si fossin part integrant de la seva vida i com si constituïssin el seu verdader cos físic al qual lliurà tot l'ardor del seu esperit de manera que un i altre es refongueren admirablement en una obra de resultat absolutament personal."¹¹⁰

¹⁰⁸. Article 19. Ibid.

¹⁰⁹. Article 7. Ibid.

¹¹⁰. E. Junyent. Mn. Josep Gudiol i Cunill: 1872-1972. op. cit. Pàgs 96-97.

Breus apunts sobre la història del museu a partir de 1899.

El 1899 significà la marxa de Morgades de la diòcesi de Vic a la de Barcelona. De fet, el nostre recorregut s'acabaria aquí. Però volem donar uns breus apunts, molt per damunt, de la vida posterior del museu. Torras i Bages, el successor de Morgades, seguí mantenint la confiança amb Mn. Gudiol com a conservador. I, de fet, la vida d'aquesta institució continuà molt lligada a la vida del seu conservador del qual, en seguir-ne la biografia, n'intuirem l'evolució.

Els mèrits i treballs de Gudiol foren aviat reconeguts i l'any 1896 la Societat Arqueològica Barcelonesa i el Centre Excursionista de Catalunya el fan soci corresponsal. La Société de Correspondance Hispanique de Bordeus ho fa el 1898 i la Societat Lluïiana de Mallorca el 1900. El 1901, després de la mort de Serra i Campdelacreu, fou nomenat per la Societat Arqueològica de Vic conservador del Temple romà de la ciutat i del seu museu lapidari.

L'any 1902 publicà el llibre *Nocións d'Arqueología Sagrada Catalana*, treball pioner en aquesta matèria que li valgué el reconeixement del món científic per la seva competència. Això li obrí les portes de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona que l'admeté com a acadèmic en aquell mateix any.

Durant el 1903 fou nomenat membre de la "Société Française d'Archéologie", conservador-cronista de la Societat d'Arqueologia Vigatana i, el 1905, soci-adjunt de la Societat Catalana de Bibliòfils. Concorregué amb monografies de caràcter històric i arqueològic als Jocs Florals de Barcelona. L'Institut d'Estudis Catalans el designà per a formar part d'una comissió d'estudis al Pallars i Ribagorça, el 1907, i li confià treballs per a les exposicions d'orfebreria de Saragossa i València, el 1908.

Les vinculacions de Gudiol amb el regionalisme són també molt clares per les temàtiques dels seus estudis i per la voluntat de dotar al país d'organismes que servissin per a la investigació del folklore i la cultura catalana com a elements desvetlladors de la seva identitat nacional. Això queda palès en la constitució, a partir de 1912, del Centre Excursionista de Vic, que dirigí i orientà cap a una tasca de recuperació històrica de monuments i arxius sota els paràmetres d'un catalanisme de signe clarament

torrassia, aspecte del qual ja hem donat alguna explicació anteriorment.

Tornà a Roma el 1912 per tal de fer noves investigacions sobre l'arqueologia medieval. El 1913 la junta del Museu de Barcelona li encarregà un estudi sobre les creus processionals d'orfebreria catalana. La Societat d'Amics del País el nomenà soci de mèrit i li premià un treball, també sobre orfebreria. El gener de 1914 fou distingit com a membre de la Société Royal d'Archeologie de Bruselles i, pel juny de 1916, formà part del tribunal d'oposicions per la provisió de la càtedra d'arqueologia del seminari de Barcelona.

Mentrestant anava treballant en la seva obra *Arqueologia Litúrgica de la Província Eclesiástica de Tarragona*, amb la qual obtingué el premi Martorell de l'any 1917. En aquesta obra posà les bases per a la comprensió de les manifestacions litúrgiques catalanes i les seves institucions i consagrà el magisteri de Mn. Gudiol en el camp de l'arqueologia aplicada als estudis de la litúrgia. Com diu Eduard Junyent "el seu criteri competent i autoritzat fou acceptat en els cercles intel.lectuals i culturals per tal com provenia de l'extensió dels seus estudis i de la llum que projectava sobre un desordre caòtic de materials que ell sabé classificar i raonar en remarcar els valors intrínsecs de les coses i de treure a relleu la importància dels fets expressats pels monuments situats en el seu propi ambient"¹¹¹.

Aquest prestigi va tornar a ser reconegut. Així, pel maig de 1917, se'l nomenà membre corresponent de la Real Academia de la Historia de Madrid. El 1919, soci corresponent del Foment de les Arts Decoratives de Barcelona. El 1920, acadèmic corresponent de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando i, el 1923 membre de la secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia provincial de Belles Arts de Barcelona.

Novament obtingué un premi en un concurs de museus amb el *Catàleg dels manuscrits del Museu Episcopal de Vic* i feu un estudi complet sobre els *Trescentistes catalans*, el 1924, que continuà el pla d'investigació iniciat per Sanpere i Miquel, interromput per la seva mort, sobre la pintura gòtica catalana. També es lliurà a l'anàlisi de la pintura primitiva dels períodes del romànic, tal i com es pot veure en la seva extensa obra *Els primitius*, en tres volums, on exposa tots els coneixements existents sobre els pintors de l'època i tracta el significat i els temes iconogràfics de la pintura mural i sobre taula, així com de les miniatures i il.luminadors de manuscrits.

¹¹¹. E. Junyent. Mn. Josep Gudiol i Cunill 1872-1972. op. cit. pàg-100.

Malgrat no ser professor universitari, fou designat per formar part d'un tribunal d'oposicions a la càtedra d'arqueologia de la Universitat de Valladolid, atenent els seus coneixements en la matèria. La consagració acadèmica per la seva solvència científica l'obtingué quan, el 8 de gener de 1927, la Universitat de Bonn li conferí el títol de Doctor *honoris causa*, distinció que confirmà el seu prestigi internacional. El 27 d'octubre d'aquell mateix any fou designat membre del College Art Association of America de Nova York.

El 1929 ocupà la presidència dels Jocs Florals de Barcelona, una de les seves últimes actuacions i un homenatge del món de les lletres al seu mestratge en els camps de l'arqueologia i de la història. Moria el 10 d'abril de 1931.

Després dels anys inestables, per l'Església, de la segona república i la guerra civil, la història del museu ve marcada per la vida del conservador que succeí a Mn. Gudiol: Eduard Junyent. Fer la biografia del Dr. Junyent ultrapassa el marc d'aquest estudi. Però si haguéssim de resumir el que significa la història del museu durant la seva època diríem que, per una banda, Junyent és la continuitat en la tasca científica i investigadora de Gudiol i, per l'altra, la seva època significa el creixement de l'espai del museu amb el trasllat cap a un altre edifici¹¹².

Eduard Junyent, format a Roma, on podia haver tingut un gran futur, sacrificà la seva vida en la investigació arqueològica i històrica i en la defensa, en els moments difícils del franquisme, de l'art i la història de Catalunya com un element més de conscienciació nacional.

Fou l'home que obtingué del bisbe Perelló, el 1941, la cessió de l'edifici que havia estat per a seminaristes pobres per tal de traslladar-hi el museu donat que les antigues instal.lacions s'havien quedat petites. En una primera fase, culminada el 1949, es van obrir i organitzar, en el primer pis, les vuit sales dedicades a l'art gòtic. Posteriorment, en una segona fase, culminada el 1952, es van acabar d'estructurar les demés sales d'aquest primer pis. Finalment, el 1967, s'inauguraven la totalitat de les noves instal.lacions, ja totalment fet el segon pis. Fins avui dia, amb alguns retocs com la il.luminació elèctrica i d'altres, el museu és al mateix edifici amb la mateixa estructuració.

¹¹². Eduard Junyent. "Un siglo del Museo Episcopal de Vich". "Ausা" Vol V. Pàgs. 345-357.

El bisbat de Solsona fou fundat pel desig de Felip II d'erigir una frontera més segura davant de la pressió dels hugonots. El Papa Climent VIII, mitjançant una butlla datada el primer d'agost de 1593, accedí als desitjos del monarca i creà la nova diòcesi. La capitalitat d'aquest nou bisbat es fixà en la ciutat -títol de la població a partir de la cèdula reial de 30 de juliol de 1594- de Solsona.

Es passà, a partir d'aquell moment, a desmembrar part del bisbat d'Urgell i del de Vic per tal de delimitar la territorialitat del nou bisbat, procés que no fou precisament fàcil per les reticències dels bisbes de la Seu a perdre parròquies.

Amb la mort del bisbe Juan José Tejada, el 1838, començà una llarga època en què aquesta seu restà vacant. Les negociacions entre el govern espanyol i la Santa Seu, que culminaren amb la signatura del Concordat de 1851, establiren que aquesta diòcesi fos suprimida.

Governada per diferents vicaris capitulars, el 1891 Morgades en passà a ser l'administrador apostòlic i quatre anys més tard, el 1895, s'havia aconseguit l'administració apostòlica de Solsona amb un bisbe al seu davant. La gestió dels diferents bisbes-administradors, entre els quals cal destacar

Vidal i Barraquer, féu que el Papa Pius XI restaurés la seu episcopal de Solsona en una butlla donada el 1933. Aquesta restauració acabà de fer-se definitiva quan, el 1945, va prendre possessió de la diòcesi Vicente Enrique Tarancón, càrrec que exercí durant gairebé vint anys.

Morgades, per tant, representa un home clau dins d'aquest procés de restauració del bisbat de Solsona. Un procés llarg i complex que mirarem d'anar explicant en totes les seves fases.

Primers intents de restauració.

Les primeres gestions per tal de mantenir el bisbat es dugueren a terme el mateix any de 1851. El 24 d'octubre, l'ajuntament de Solsona feia una sol·licitud, segurament al ministeri de gràcia i justícia, demanant la conservació de la seu episcopal¹. A partir d'aquest moment i fins l'any 1860, aproximadament, es feren diferents passos i gestions i coneixem diversos informes i exposicions sobre el cas². No sabem amb exactitud -perquè no ho hem treballat des dels arxius del ministeri de justícia, sinó només des dels eclesiàstics-, quin curs va seguir tota aquesta informació i com s'anà completant l'expedient que se'n formà. Podem deduir, però, que es va començar a comprovar que les dificultats venien pel tema econòmic, per les despeses que

¹. Trec tota aquesta informació d'un document que porta per títol "Sucinta memoria de la utilidad, conveniencia y hasta necesidad de la conservacion del obispado de Solsona y gestiones practicadas para la consecucion de dicho objeto." i que es troba a ASV NM 499 t VII, r I, s I. Fou elaborat el 1875.

². Sabem que aquest document de l'ajuntament fou despatxat per la Càmara eclesiàstica que li va remetre, el 24 d'octubre, al fiscal que decidí obrir un expedient. També coneixem que el 5 de juny de 1852, el governador de la província de Barcelona, un cop escoltats el diputat a corts per Berga, els ajuntaments de Solsona i Cardona i el capità general del Principat, afirmà que segons el parer general era del tot necessari la conservació de la seu episcopal de Solsona. El 3 de gener de 1853, el governador eclesiàstic de Vic confirma les raons per les quals creu que s'ha de conservar la seu de Solsona, tot i que és una mica crític en les afirmacions que han fet diferents informes, sobretot el de l'ajuntament. Per exemple, no creu que per estar en el centre de Catalunya tingui la missió aquest bisbat de ser el centre de l'evangelització al Principat, tampoc pensa que el palau episcopal sigui el més bonic de Catalunya, però, en canvi, pondera molt positivament la feina feta pel seminari. El 14 de maig de 1853 informa positivament el governador de la província de Lleida, fent avinent la importància militar i estratègica de Solsona, l'accidentat del seu territori i d'altres raons que donen suport a la demanda de l'ajuntament. Ibid.

L'estat havia de suportar si accedia a restaurar el bisbat³.

Entorn al 1866, tornem a tenir noves dades sobre les gestions per retornar a Solsona la seu episcopal. Jaume Dachs, degà del capítol de Solsona i en representació d'aquest, i Antoni Aguilar, en representació de l'ajuntament, van escriure una carta a la reina, el 6 de novembre de 1866, on li demanaven que es resolués favorablement l'expedient per a la conservació de la diòcesi⁴. Aquesta sol·licitud anava acompanyada d'una memòria on s'explicaven, detalladament, tots els arguments que justificaven la seva demanda.

Quins eren aquests arguments?. En primer lloc, es feia un repàs de la història polític-militar i religiosa de Solsona i de les raons que portaren Felip II a erigir aquest bisbat. En segon lloc, s'explicava la situació geogràfica de Solsona, enclavada "en el punto mas centrico del Principado", molt lluny de les altres capitals episcopals catalanes i amb poques vies de comunicació per l'abrupte del terreny. Un bisbat que els bisbes consideraven dels més difícils per fer-hi la visita pastoral. Es recordava, a més, que des de feia uns trenta anys, el període que la seu era vacant, només dues o tres vegades hi havia anat un bisbe de fora per tal de dispensar el sagrament de la confirmació als feligresos, cosa que exemplificava la dificultat del govern d'aquesta diòcesi sense prelat propi. La situació geogràfica i el relleu serien, per tant, les primeres raons adduïdes per a la conservació de la seu episcopal. S'hiafegeixen, a més, com a explicacions per a no suprimir el bisbat, l'elevat nombre de parròquies, la majoria disperses entre les muntanyes, el nombre d'habitants i la contribució que paguen. S'insisteix en que cap bisbat a extingir segons el concordat, té les característiques territorials i la quantitat de parròquies de Solsona, fins i tot més que en

³. Això es veu clarament amb la minuta d'un document que tenim pertanyent al dictamen del fiscal de la càmara eclesiàstica. Encara que no hi consta la data, creiem que deu ser de mitjans dels anys 50 del segle passat. Diu el següent: "que los informes dados por el Gobernador eclesiastico de Solsona, por el Obispo de Lerida, por el M. R. Obispo de Tarragona, por los Gobernadores de las provincias de Lérida y Barcelona y por el Diocesano de Vich acerca la conservacion de la silla episcopal de Solsona, contienen datos preciosos e interesantes para apreciar la cuestion promovida por el ayuntamiento; pero no basta para formar un juicio cabal y completo. Para lograr esto es preciso que el que el Gobernador eclesiastico de Solsona y el politico de Lérida digan que numero de vecinos tiene la ciudad y que contribucion paga por todos conceptos, cuanto territorio comprende el obispado expresando el numero de leguas cuadradas, que numero de vecinos cuenta, que contribucion total paga por toda clase de contribuciones, cual seria la diferencia que resultara de gravar sobre el presupuesto del culto y clero de conservar la Silla y la Catedral en vez de la Colegiata que debe quedar segun el Concordato y cuanto dista la capital del Obispado de las demas capitales de los obispados inmediatos. Estos datos estadisticos son absolutamente necesarios para proceder con acierto y por lo mismo el ministro Riscal cree que la cámara debe acordar se pidan en la forma acostumbrada. La cámara resoverá no obstante lo que creyere mas conveniente." Ibid.

⁴. Ibid.

algunes de les diòcesis que es mantenen. El tema econòmic també es té en compte i se'n fan les següents consideracions:

"Una razon, la sola que en concepto de los firmantes merece el honor de tomarse en cuenta, consiste en el aumento que importaría en el presupuesto del Estado la conservación de aquella silla. Sin embargo el que examine con detencion este punto se convencerá facilmente de que el gravamen del presupuesto asciende a una suma que no deberia tomarse en seria consideración tratandose de una medida de interés general. Desde luego en nada quedaría gravado el presupuesto extraordinario porque no habría que hacer gasto alguno para instalar en Solsona un Obispo. Dicha Ciudad posee una buena catedral y un excelente Palacio para el Prelado; tiene un Seminario de bastante capacidad, y una casa de misión para ejercicios del Clero: en una palabra posee montados los edificios indispensables á una capital de Diócesis. No debería pues el Gobierno hacer gasto alguno de instalación, y por lo tanto solo quedaría gravado el presupuesto ordinario en la diferencia á que asciende el mayor gasto que importaría la Catedral respecto la Colegiata ¿Y una suma así exigua habrá de inclinar al Gobierno de S.M. á suprimir una importante Diócesis cuando razones de necesidad y de conveniencia claman por su conservación?"⁵

Finalment, la memòria insisteix en el fet que el Sant Pare, que en la butlla de confirmació del concordat havia expressat el desig que algunes de les seus episcopals per suprimir poguesin ser conservades, havia declarat a una comisió del capítol de Solsona la voluntat que, d'entre aquestes possibles diòcesis a conservar, s'hi trobés la de Solsona.

Sabem, també, que, a part d'aquest memorial per a la reina, Jaume Dachs i Antoni Aguilar s'entrevistaren amb el nunci i amb el ministre de gràcia i justícia, per tal d'insistir en la resolució favorable del cas.

Un element més de pressió seria l'exposició que l'arquebisbe de Tarragona, conjuntament amb els altres bisbes catalans, adreçà a la reina des de Roma per tal de demanar-li que no suprimís la diòcesi de Solsona. La carta col·lectiva, datada el dia 29 de juny -dia de Sant Pere i Sant Pau- de 1867, comença reconeixent l'obediència que han de tenir al Papa i al monarca, pel fet que van ser ells dos qui, finalment, van acceptar el Concordat. Aquest fet, però, no els impedeix de demanar que es revisi la part corresponent a la supressió de la diòcesi solsonenca. Una de les primeres raons que donen, perquè no es porti a terme la supressió, és la impossibilitat que tenen els prelats del voltant, per la dedicació que els representa actualment la gestió de les seves respectives diòcesis, d'administrar més territori. Un treball ampliat per "las predicaciones impias y escandalosas que se han permitido los

⁵. Ibid.

periodicos en los años anteriores, (que) han cuadruplicado á lo menos los trabajos de nuestro apostolado"⁶. Els bisbes exposen que les característiques físiques de Catalunya pel que fa la zona dels bisbats de Solsona, Urgell i Vic -els veïns que s'haurien d'encarregar de la zona de Solsona-, molt muntanyosa, fa que sigui molt difícil fer les visites pastorals i suposa, alhora, que els múltiples poblets amb les seves parròquies es vegin desassistits si no tenen a prop un centre episcopal que els regeixi. Potser el que cal, segons la seva opinió i donat l'estat de la societat, és augmentar les diòcesis i no disminuir-les. En aquest sentit són molt clars quan, cap el final de la carta, afirmen el següent:

" Hay ademas, Señora, otra consideración que nos abstendremos de presentar con toda su fuerza para no (...) el Real ánimo de V.M. y que prueba con evidencia que lejos de pensar en disminuir las Diócesis quizas convendria pensar en halar medio de aumentarlas. Esta consiate en los progresos espantosos que van haciendo el indiferentismo, la incredulidad, la desmoralización, progresos que el Gobierno de S.M. conoce muy bien y que trata de atajar. Muchas causas han cooperado á que bajara tanto el nivel moral de nuestra patria; pero nadie desconoce que el des prestigio de la Iglesia y su consiguiente menor influencia en los Pueblos es la mayor de todas, es la que, á no haberse puesto antes, las demás habrian quedado seguramente neutralizadas si es que hubiesen podido presentarse. Esta saludable influencia de la Iglesia no puede ejercerse como conviene cuando el Obispo raramente puede ver á los parrocos, y sacerdote, examinar sus actos y darles el impulso y dirección conveniente. Por consiguiente conserven, Señora, la Diócesis de Solsona, haganse las pequeñas variaciones que la evidente utilidad de los fieles manifieste ser indispensables, y V.M. añadirá un nuevo título á la gratitud de la Iglesia y del Pueblo Catalán." ⁷

Fou el pare Antoni Maria Claret, confesor de la reina, qui va lliurar a la sobirana aquesta carta dels bisbes catalans. El mateix Claret ho comunica al Vicari capitular de Solsona amb una carta, del 30 de juliol, que diu:

"He recibido la apreciable carta de V, del Sr. Dean y del Sr. Alcalde con que me acompañan la instancia para S.M. firmada en Roma por los Excmos Prelados de la Provincia de Tarragona á favor de esa Diocesis de Solsona, ayer mismo la puse en las reales manos de S.M. y me dijo: "Por mi no se perderá, yo soy la que mas desea que se conserve esa Diócesis". Yo aprovecho las ocasiones

⁶. Carta del bisbes de la província eclesiàstica de Tarragona a la reina. 29 de juny de 1867. Ibid.

⁷. Ibid.

que se me presentan para lo mismo." ⁸

El nunci a Espanya, en aquells moments, era Lorenzo Barili, que ocupà aquesta destinació del 1857 al 1868. Davant d'aquesta nova temptativa per restaurar el bisbat de Solsona, Barili, segons la documentació, era del tot favorable a les aspiracions que els bisbes catalans i les autoritats civils i eclesiàstiques de Solsona tenien. Així, per exemple, ho reconeixia amb sengles cartes que envià al governador eclesiàstic de Solsona i al degà del Capítol, el dia 4 de juny de 1867 on, entre altres coses, els deia que "yo continuaré mostrando, como hasta aquí, mi buena voluntad por el mantenimiento de esa Diócesis. Haciendolo así, no presto un favor, sino que reconozco la conveniencia de procurar la mas facil asistencia espiritual a una poblacion que es digna de ello por la fervorosa y ardiente fe, y por la conservación de las tradiciones catolicas que tanto honran á ese pais y a su Iglesia"⁹.

Som de l'opinió, també, que el nunci era al darrere, o almenys empenyia amb les seves gestions, de les intencions dels bisbes en fer la carta collectiva. Ho deduïm per una carta que Barili va escriure al vicari capitular de Solsona, el 31 de juliol de 1867, on li deia que "Yo cumpliré lo que he ofrecido y me complace no poco, que el Episcopado Catalan corrobore un intento y mis gestiones"¹⁰. Y el mateix 17 de novembre, li tornava a insistir, en una altra carta, que no oblidava el problema i que les coses eren una mica més favorables¹¹.

Un fet, però, semblava truncar aquesta disposició de Barili d'acabar les negociacions per a la restauració. El mes de març de 1868 era elevat al cardenalat i era substituït, al front de la nunciatura, per Alejandro Franchi. El mateix Barili ens ho confirma en una carta que escriu al governador eclesiàstic de Solsona el 29 d'abril de 1868:

" Tambien siento yo que termine mi Nunciatura sin que las circunstancias hayan permitido ultimar el asunto de la conservación de esa Diócesis pero confio que mi digno sucesor será más afortunado y que podrá lograrse lo que a pesar de mis

⁸. Carta del P. Claret al Vicari capitular de Solsona. 30 de juliol de 1867. (còpia). Ibid.

⁹. Nunci- Degà del Capitol de Solsona. (de juny de 1867. (còpia). Ibid. El mateix dia el nunci en va escriure una altra al governador eclesiàstic de Solsona, on diu coses semblants.

¹⁰. Nunci - vicari capitular de Solsona. 31 de juliol de 1867. (Còpia). Ibid.

¹¹. Nunci- vicari capitular de Solsona. 4 de novembre de 1867. (Còpia). Ibid.

buenos deseos no he conseguido." ¹²

Per tant, un canvi en el cap de la diplomàcia vaticana a Espanya podia suposar una variació en la gestió o en l'interès sobre alguns assumptes. Els de Solsona entengueren que aquesta possibilitat es podia donar i, ràpidament, s'apressaren a plantejar al nou nunci la situació en què es trobaven. El 9 de juny, el capítol escrivia al nunci una carta on, a part de felicitar-lo pel seu nomenament, li destacaven les gestions fetes per l'anterior nunci sobre el cas de Solsona¹³. El dia 10 era l'ajuntament qui feia el mateix i s'expressava gairebé d'idèntica manera¹⁴. La resposta del nunci a ambdues cartes, datades el 22 de juny, insisteix en què "con no menor empeño é interes de mi dignísimo antecesor seguiré las gestiones para que se adelante el asunto de conservacion de esa Diocesis, y tenga cuanto antes el deseado cumplimiento"¹⁵.

Malgrat aquestes bones intencions el capítol solsonenc, conjuntament amb beneficiats i arxiprestes, adreçaren, una altra vegada, una instància al nunci exposant-li tots els motius pels quals s'havia de conservar la seu episcopal i demanant-li que no es portessin a terme els acords del Concordat en aquest punt. Una cosa semblant feren els veïns i propietaris de Solsona amb una carta enviada al ministre de gràcia i justícia amb iguals consideracions. Ambdues són datades al juny de 1868¹⁶. Pel que sembla, però, hi hagué un xic de polèmica amb aquests escrits. Segons ens explica Pere Segarra, vicari capitular de Solsona, en una carta adreçada al nunci el 27 de juny, el marquès de Novaliches, capità general de Catalunya en aquells moments, s'havia interessat des de feia temps pel tema. Ell mateix era qui havia animat els propietaris i principals contribuents que fessin una exposició al govern demanant la conservació de la seu episcopal. La van fer; però, en el redactat, hi havia la frase, "la supresion seria aun preferible á la interinidad de los Gobiernos eclesiasticos por los que treinta años ha

¹². Barili-Vicari capitular de Solsona. 29 d'abril de 1868. (Còpia). Ibid.

¹³. Capítol de Solsona- Franchi. 9 de juny de 1868. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

¹⁴. Ajuntament de Solsona - Franchi. 10 de juny de 1868. ASSV NM 499 t VII, r I, s I.

¹⁵. Franchi - Degà del capitol de Solsona. 22 de juny de 1868. (còpia). ASV NM 499 t VII, r I, s I. La carta adreçada a l'ajuntament s'expressa amb semblants termes i es troba en el mateix fons.

¹⁶. Ambdues es troben a ASV NM 499 t VII, r I, s I.

se halla regida esta diocesis"¹⁷ que, ben bé, podria interpretar-se com una crítica als diferents governs eclesiàstics de la diòcesi. Davant aquesta afirmació, el vicari capitular no s'està de dir que fou un error involuntari que, de tant en tant, s'escriuen paraules que no volen dir exactament el que s'havia expressat. L'error l'atribueix a la persona que va redactar aquesta exposició, un advocat que assessorava l'ajuntament en un litigi contra el govern eclesiàstic pel control d'unes rendes de l'hospital. De totes maneres, el que feia més por a Pere Segarra és que algú pogués fer servir aquesta frase per mostrar possibles discrepàncies, cosa que assegura que no existeix. La carta no s'està de repetir la absoluta unanimitat de tots els estaments solsonencs en la seva reivindicació.

Tot plegat, però, no serví de gaire. La revolució de setembre i els anys del sexenni aturaren qualsevol procés d'aquest tipus. Haurem d'esperar a la restauració per tornar a resseguir aquest assumpte.

Torna el cas de Solsona amb la Restauració.

Amb la Restauració, la conservació del bisbat de Solsona es tornà a plantejar. L'excusa, en aquest cas, l'explica Pere Segarra, vicari capitular, al nunci:

"Habiendo llegado a mi noticia de que el expediente relativo á la reposicion del Obispado de Tenerife ha sido enviado á Roma despachado favorablemente por el Gobierno, tengo el honor de dirigirme a V.E.I. para manifestarle que si se ha reconocido la necesidad de dicha reposicion, parece conforme y justo que se reconozca tambien la de esta Diocesis, dado que los dos expedientes como mejor informados ,y su consecuencia mas atendibles, corrieron mucho tiempo unidos, esperando que habia de caberles igual suerte." ¹⁸

Aquest fet, per tant, tornà a moure els fils de la reivindicació. En la mateixa carta l'insisteix i li recorda tots els tràmits que s'havien fet fins el moment i lamenta que, amb la revolució del 1868 i els mals que va comportar a l'Església, s'hagués perdut una ocasió que era a punt de

¹⁷. Vic. Capitular de Solsona - Nunci. 27 de juny de 1868. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

¹⁸. Vicari capitular de Solsona - Nunci. 18 de setembre de 1875. ASV NM 499, t VII, r I, s I.

culminar-se. El vicari capitular manifesta la seva por que l'expedient quedí aturat i "sentiria vivamente que por falta de instancias quedase sin curso i arrinconado el expediente sobre conservacion de esta Diocesis, que, hallandome al frente del gobierno, me hago un deber de recomendarlo a V.E.I. suplicandole que, ya que tanto se interesa en todo lo concerniente al bien general de la Iglesia, lo haga tambien respecto del particular de este Obispado"¹⁹.

El nunci a Espanya tornava a ser nou. Giovanni Simeoni havia arribat a Madrid el 3 de maig de 1875 i, per tant, Solsona tornava a plantejar el seu cas a un nou representant pontifici que no sabien com respondria. Es per això que Pere Segarra tornà a escriure al nunci, el 18 de desembre de 1875, i li envia un ampli dossier de totes les gestions practicades fins aquell moment, amb transcripcions de cartes i informes positius sobre la conservació del bisbat. De fet, s'hi troben, sobretot, les gestions i les exposicions corresponents al bienni 1866-68²⁰.

A més, la situació del clergat solsonenc no era gaire bona, sobretot la part que pertanyia a la província de Lleida. L'endarreriment en el pagament de les dotacions els abocava a la misèria:

"Permitame V. Exma. con esta ocasión manifestarle el apurado estado en que se halla el Clero de esta Diócesis que percibe su dotación de la tesorería de Lérida; dos mensualidades tan solo ha cobrado durante el año 1875 y aunque hace tiempo que se dice va a pagarse la mensualidad de marzo, el caso es que esta no llega, mas aun siendo así, es una anomalía chocante que entre el Clero de una misma Diócesis se note una diferencia tan extraordinaria, cual es el de esta, porque mientras el que percibe sus haberes de Barcelona ha cobrado nueve ó diez mensualidades, el de Lérida se halla en el atraso que dejó indicado." ²¹

Aquest problema econòmic, que s'aniria agreujant durant el 1876, representaria un motiu de queixes constant per part del vicari capitular. "Esto hace que los párrocos vivan en suma estrechez y miseria"²², comenta en

¹⁹. Ibid.

²⁰. Pere Segarra - Simeoni. 18 de desembre de 1868. En aquesta carta li explica els motius pels quals li envia el dossier. El dossier porta el títol de "Suscinta memoria de la utilidad, conveniencia, y hasta necesidad de la conservacion del Obispado de Solsona y gestiones practicadas para la consecucion de dicho objeto". Aquest dossier l'hem utilitzat en la primera part d'aquest tema, tal i com es pot comprovar en les notes a peu de pagina. Tot plegat es troba a ASV NM 499 t VII, r I, s I.

²¹. Vicari capitular - nunci. 15 de gener de 1876. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

²². Vicari capitular - nunci. 6 d'agost de 1876. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

una carta escrita al nunci per l'agost, i afegeix: "Es tal el apuro y miseria de algunos que no ha mucho tiempo ha tenido que trasladarse al hospital de esta ciudad un pobre párroco enfermo por carecer de medios conque poder mantenerse en su curato"²³. La imatge que sobresurt d'aquesta correspondència és la d'un bisbat situat en una zona geogràficament esquerpa, repartit en multitud de parròquies, sense bisbe i amb dificultats econòmiques, segons la província on resideixin, per part del seu clergat²⁴.

El 1877, però, tornava a haver-hi canvi a la nunciatura espanyola. Simeoni era elevat al cardenalat i fou cridat a Roma per ocupar el càrrec de secretari d'estat, vacant per la mort d'Antonelli que ho havia estat des del 1849. Giacomo Cattani seria el seu successor al front de la delegació diplomàtica vaticana a Madrid. El 19 d'abril de 1877²⁵, ja trobem una carta del vicari general capitular de Solsona adreçada al nou nunci en la qual li ofereix la seva col.laboració i obediència. No s'està de dir-li, però, que presideix una diòcesi òrfena perquè es tracta d'un bisbat en vies d'extinció segons el concordat de 1851. Malgrat això, li recorda totes les gestions fetes per mantenir la seu episcopal i torna a insistir en l'interès que els seus predecessors en el càrrec de nunci han posat per resoldre aquest cas. Un cas que, segurament, ja seria resolt si no s'hagués produït la revolució del 68. En definitiva, una carta recordatori davant d'un nunci nou.

Durant l'any 1879, el tema de Solsona es tornà a remoure. El motiu era, aquesta vegada, les notícies o rumors que corrien sobre la supressió del bisbat de Ceuta. El vicari capitular apunta la idea al nunci en una carta del 13 de febrer:

"Uno de los proyectos que se habian propuesto para inclinar el ánimo del Gobierno era, en vez de la erección del Obispado de Madrid, cosa muy difícil de realizarse, restablecer el de Solsona. En este sentido se habia trabajado y no se desechaba el proyecto. Mas ahora parece ofrecerse ocasión y coyuntura mas propicia con la vacante que ha de resultar del de Ceuta. Creo que debe estar en la convicción de todos que no tiene punto de

²³. Ibid

²⁴. "He hecho presente mas de una vez al Gobierno de S.M. el lamentable estado en que se halla parte del clero de esta Diócesis á causa del considerable atraso en que se le tiene en el pago de sus dotaciones. Digo parte, porque se nota extraordinaria discordancia entre el Clero de la misma, pues que mientras el que percibe sus haberes de la Tesorería de Barcelona puede decirse que se halla al corriente, el que los cobra de la de Lérida está al Junio de 1875, y aun lo mas raro era de que una sola parroquia que tenemos enclavada en la provincia de Gerona no había percibido ni un centimo hasta pocos días ha en que se le pagó siete y ocho mensualidades del año pasado." Ibid.

²⁵. Vicari general capitular de Solsona - nunci. 19 d'abril de 1877. ASV NM 499t VII, r I, s I.

comparacion la importancia entre este y el de Ceuta. Deseoso de obrar siempre de acuerdo con V.E.I. me atrevo á someter á su elevado juicio dicha idea por si mereciese su aprobacion, y juzgase conveniente que se iniciase ante el Gobierno por parte de esta Diócesi, trasladandose á esa Corte una comision al efecto."²⁶

La proposició suggerida fou acceptada, o almenys considerada, per nunciatura i la prova d'això és que, l'11 de març, el nunci feia un despatx al secretari d'estat on li exposa el cas. En l'escrit es comença per plantejar el tema i explicar una mica la història de la reivindicació solsonenca i la seva tenacitat, "Solsonesi, da veri Catalani ch'egli sono, cioè costanti e tenaci né loro propositi, non hanno mai deposta la speranza di conseguire quando che sia il desiderato intento."²⁷ Després exposa la proposta del vicari capitular de restablir la diòcesi de Solsona amb l'estalvi que suposaria la supressió de la de Ceuta, tot i que no es puguin comparar les dues parròquies de què consta Ceuta amb l'extensió i el número de parròquies de Solsona. Tot i això, el nunci acaba dient que es tracta d'una proposta que el govern pot estudiar i considerar perfectament.

Davant el requeriment, per part del nunci, que es calculessin les despeses que suposaria la reposició de la seu episcopal, el vicari capitular envia un informe, conjuntament amb una carta, explicant les possibles combinacions que es podrien fer²⁸. L'informe, que porta per títol "Estado comparativo de lo que satisface actualmente el Estado al Clero Catedral de Solsona, culto y fabrica de la Iglesia, Seminario, Administracion y visita; y lo que deberia satisfacer reponiendose esta sede Episcopal con el personal que tiene la Catedral de Menorca", proposa els següents números:

²⁶. Governador eclesiastic de Solsona - nunci. 13 de febrer de 1879. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

²⁷. Nunci - secretari d'estat. 11 de març de 1879. ASV NM 499, t VII, r I, s I.

²⁸. Vicari capitular de Solsona - Nunci. 21 de març de 1879. ASV NM 499, t VII, r I, s I. Conjuntament amb aquesta carta s'hi troba l'informe sobre els càlculs que es poden fer per restaurar la seu solsonenca.

"Solsona. Se satisface por el Estado actualmenteReales vellon

Dean	15.000
Dos Canónigos de oficio á 8.000 r.....	16.000
Ocho Canónigos de gracia á 6.600 r.....	52.800
Seis beneficiados á 3.000 r.....	18.000
Culto y fábrica de la Iglesia.....	20.000
Seminario.....	44.000
Administración y visita.....	14.000
TOTAL.....	179.800

Reponiéndose la Sede y tomando por tipo la
Catedral de MenorcaReales vellon

Señor Obispo.....	80.000
Dean.....	18.000
Tres Dignidades á 16.000 r.....	48.000
Cuatro Canónigos de oficio á 16.000 r ..	64.000
Cuatro Canónigos de gracia á 12.000 r.....	48.000
Diez Beneficiados á 6.000 r.....	60.000
Culto y fábrica de la Iglesia.....	70.000
Seminario	90.000
Administración y visita	16.000
TOTAL.....	494.000
Se satisface actualmente.....	<u>179.800</u>
DIFERENCIA	314.200

El anterior presupuesto podria modificarse en la forma siguiente.

Modificacion que se proponereales vellon

Señor Obispo.....	60.000
Dean.....	14.000
Tres Dignidades de Arcipreste, Arcediano y Chantre á 12.000 r..	36.000
Cuantro Canónigos de oficio á 12.000 r.....	48.000
Cuatro Canónigos de gracia á 10.000 r.....	40.000
Diez beneficiados a 5.000 r.....	50.000
Culto y fábrica de la Iglesia.....	50.000
Seminario.....	70.000
Administracion y visita.....	14.000
TOTAL	382.000
Se satisface actualmente	<u>179.000</u>
DIFERENCIA	202.200

Cuya diferencia vendria a cubrirse aproximadamente con la supresión del Obispado de Ceuta."

En un altre full, que es troba en la mateixa documentació, encara es fan uns altres comptes. Pensem que es tracta de diferents combinacions de pressupostos, fetes dins mateix de nunciatura, mirant que costa una cosa i una altra. Que són documents interns, ens ho demostra el fet que es tracta defulls poc polits. Un d'aquests comptes proposaria el següent²⁹:

	<u>Reales</u>
Presupuesto de Solsona segun el Concordato.....	480.000
Rebaja que se puede hacer.....	346.600
 Solsona cobra actualmente.....	179.800
El sobrante de Ceuta es de	<u>166.800</u>
 SUMA	346.600

La qual cosa significa que, amb la supressió de Ceuta, s'equilibra el possible pressupost per a Solsona i l'erari públic no ha de afegir cap més quantitat.

Mentre s'estava treballant en aquesta línia, el secretari d'estat del Vaticà va escriure al nunci, el 16 d'abril, i li digué:

" Quanto alla proposta di soppressione della Diocesi di Ceuta per procurare invece di ristabilire quella di Solsona destinata nel Concordato ad essere soppressa, occorrendo un più maturo esame riceverà Ella quanto prima le necessarie ed opportune istruzioni." ³⁰

La lentitud de la burocràcia vaticana imposava un examen més detingut de la situació i una frenada, en definitiva, en la presa de decisions, cosa molt comú a la Santa Seu.

Amb tot, les coses per Solsona es van tòrcer definitivament quan, el mes de maig, el secretari d'estat confirmava al nunci el següent punt:

" Colgo questa occasione per recare a Sua cognizione, che avendo il prelodato Sig. Ambasciatore sottomesso alla S. Sede il progetto di affidare le Missioni del Marocco all'Ordinario di Cadice o a quello di Ceuta, rimane sospesa ogni risoluzione sulla proposta a Lei fatta dal Vicario Capitolare di Solsona (...) per sopprimere la prefata Diocesi di Ceuta e conservare quella di

²⁹. Ibid.

³⁰. Secretari d'estat - nunci. 16 d'abril de 1879. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

Solsona." ³¹

Aquesta resolució, però, encara no era coneguda segurament per Pere Segarra, vicari capitular de Solsona, quan escrivia una carta al nunci el 4 de juny. Ho suposem així perquè li explica, amb una gran inocència, que "no puedo prescindir de manifestar a V.E.I. la ansiedad en que me tiene el negocio de la reposición de esta Sede Episcopal que, merced a V.E.I. y como conoce los inmensos bienes que habrian de reportarse de ello, ha vuelto á despertarse y respecto del cual muestra V.E.I. tanta solicitud y empeño"³². Fins i tot, li planteja una nova estratègia de pressió com seria la de demanar ajut als diputats, senadors i autoritats de Catalunya per tal que apretessin al govern. La carta és interessant perquè fa una síntesi de la situació de la diòcesi de Solsona un cop feta la visita pastoral. Diu així:

"Acabo de regresar de la Santa Visita que he girado por segunda vez en todas las parroquias de este Obispado. Durante ella he tenido mis consuelos y mis tristezas, consuelos por haber podido observar que el espíritu de los pueblos en general se conserva todavía en buen estado, tristezas porque no faltan sin embargo algunos donde la impiedad ha hecho sus conquistas perturbando el recto sentido de los que dan oídos a sus perversas doctrinas. El Clero cumple con sus deberes en la predicación, enseñanza de catecismo y demás actos de su ministerio, no habiendo tenido queja alguna de su comportamiento, y gracias á esto se mantiene la fe y piedad de los fieles. En la mayor parte de las parroquias no queda siquiera uno que deje de cumplir con el precepto pascual" ³³

El nunci el contestà ràpidament, el 9 de juny, li agrai les impressions de la visita pastoral i, al mateix temps, li comunicà les males notícies sobre la conservació de la seu solsonenca, tal i com havien previst:

"El asunto de la reposicion de esa Sede Episcopal está, por desgracia, tropezando con una gravísima dificultad. Es el caso de que no hay esperanza se llegue por ahora á suprimir la Diócesis de Ceuta, y por lo tanto nos vienen á faltar los fondos de que pensabamos aprovecharnos. Por otra parte ya se sabe que los fondos son el elemento mas difícil de conseguir en este plam; pues en vista particularmente de los apuros por que atraviesa el Erario Publico, el Gobierno no ha de dejar cargar el Presupuesto del Estado con nuevos gastos de esta indole." ³⁴

Tot i això, li dóna llum verda perquè els diputats, senadors i demés

³¹. Secretari d'estat - nunci. 12 de maig de 1879. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

³². Vicari general capitular - nunci. 4 de juny de 1879. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

³³. Ibid.

³⁴. Nunci - vicari capitular 9 de juny de 1879. ASV NM 499 t VII, r I, s I.

autoritats de Catalunya facin la pressió que creguin oportuna.

El vicari capitular contestà, ràpidament, la carta de nunciatura. Pere Segarra exposa la seva dolorosa impressió que les coses s'hagin torçat al no suprimir-se la diòcesi de Ceuta i li demana que li digui si l'ordre de mantenir Ceuta parteix de la Santa Seu o del govern, ja que hi ha versions de tot tipus. Si ve del Vaticà "no tenemos mas que resignarnos contando que debe ser lo que mas conviene al bien general de la Iglesia"³⁵, però, si ve del govern, confessa que se senten animats per seguir lluitant per aconseguir el que s'han proposat. Ens sembla, tot i això, que en el toc de l'escript hi ha moral de derrotat que convenciment d'un possible triomf. El cas de Solsona continuava sense resoldre's.

El bisbat de Solsona i les lluites religioses.

L'any 1883 tornem a trobar el cas de Solsona i és enmig de les lluites entre els integristes i els mestissos en el marc dels conflictes polític-religiosos d'aquells anys que hem analitzat en un capítol anterior. El dia 6 de febrer de 1883 havia sortit publicat en el "Siglo Futuro" l'adhesió de 42 capellans de la diòcesi, entre els quals hi destacaven dos canonges i tots els professors del seminari, al diari integrista. Aquest fet enutjà profundament qui era, des de feia un parell anys, el nou vicari capitular, Ramon Casals. "Hoy me es sumamente doloroso, Excmo Señor, hallarme en el caso de manifestarle un hecho muy desgradable que acaba de tener lugar en esta diócesis, por el que estoy sufriendo el mayor disgusto de toda mi vida"³⁶, explicava al nunci en una carta, datada el 19 de febrer, on li relatava el que havia succeït. Però, a més, Casals estava espantat perquè la cosa s'estenia i "apenas quedará sacerdote en la diócesis que no suscriba, por haberse así pactado y convenido"³⁷, per la qual cosa li demanava instruccions sobre el que havia de fer, "pues las circunstancias son tan críticas aquí en

³⁵. Vicari general capitular - nunci. 13 de juny de 1879. ASV NM 499, t VII, r I, s I.

³⁶. Vicari capitular - nunci. 19 de febrer de 1883. ASV NM 538, t VI, r I, s III, nº 5.

³⁷. Ibid.

Cataluña, que por mi mismo no me atrevo á dar un paso sobre ese particular"³⁸. Sense dubtar, culpabilitza de tot plegat al "mismo Nocedal, á fin de qué, si le faltan Obispos, arrastre Sacerdotes en su seguimiento"³⁹.

La situació real l'explica més detalladament al clergue Manuel de Jesús Rodriguez, auditor-assessor de la nunciatura a Madrid⁴⁰, mitjançant dues cartes del 22 i 23 d'abril, respectivament. A part de tractar sobre altres assumptes⁴¹, les primeres consideracions de Ramon Casals són entorn l'integrisme i el "Siglo Futuro":

" Entre el Clero hay tal empeño hácia el Siglo Futuro, y tal odiosidad contra la Fé, que se jactan de únicos católicos los lectores del primer periódico, y son tenidos por hereges los pocos del 2º, que dudo lleguen á cuatro en toda la diócesis. ¿No se podria imponer al Siglo Futuro, que dejase de insertar esas adhesiones, puesto que la Fé así lo hace en obsequio á la última encíclica? Los lectores del Siglo Futuro son de los que van á misa, si no la celebran, y de seguro, aunque con pena, no lo leyeron, haciendo la correspondiente prohibicion. Si esto no es dable, no sé adonde vamos a parar. Y de un dia á otro estoy esperando el nuevo disgusto de ver en el expresado periódico otra serie de firmas á tenor de las del dia 6 de los corrientes. Un muy respetable Prelado me escribe: que ruja la revolucion; lo que es violento no puede durar. Ya ve V. cuan desconsolador es eso: es lo mismo que decir: crucemonos de manos; abandonémoslo todo; es imposible resistir. Yo sin embargo estoy en destituir al Vice-Rector del Seminario, sin cuyo asenso los demás profesores no hubieran firmado.

¿Y seria bueno inquirir sobre los promovedores que hasta ahora no se saben? ¿se les podria imponer alguna pena canònica, v.g. la de suspension temporal?" ⁴²

Considera que les coses estan molt exaltades perquè es considera el "Siglo Futuro" com l'únic defensor de la fe i que tot el demés és liberalisme i masoneria. Tot i això, reconeix que ha fet circular que el nunci havia vist

³⁸. Ibid.

³⁹. Ibid.

⁴⁰. Trec aquesta informació sobre el càrrec que xercia Rodriguez a nunciatura del llibre de Joan Bonet i Casimir Martí *L'integrisme a Catalunya*, pàg 278.

⁴¹. Aquests assupetes estan relacionats amb el capellà Soler de l'hospital de Cervera que, segons sembla, tenia un comportament gens correcte: era acusat d'enriquir-se; de no respectar el vost de catedrat tenint relacions deshonestes amb una monja; imoltes altres coses més. També es parla dels curats vacants i d'examinadors prosinodals. Vicari capitular - Manuel de Jesús Rodriguez. 22 de febrer de 1883. ASV NM 538, t VI, r I, s III, nº 5.

⁴². Vicari capitular - Manuel de Jesús Rodriguez. 22 de febrer de 1883. ASV NM 538, t VI, r I, s III, nº 5.

amb més ulls aquesta actitud i que alguns s'han fet una mica enrere⁴³.

Quan Ramon Casals feia córrer això, encara no havia rebut cap indicació del nunci. Aquesta arribaria en una carta reservada, l'11 de març, on, de manera molt diplomàtica, li diu que ha vist les signatures dels capellans d'aquesta diòcesi en el "Siglo Futuro" i que, segurament, sense saber-ho ni voler-ho, s'han apartat de les directrius i les normes traçades pel Sant Pare, la qual cosa pot produir un escàndol gens desitjable entre els creients. El nunci, però, va més lluny i toca la nafra dels solsonencs tot indicant que, amb aquesta actitud, és molt difícil recuperar la seu episcopal:

"Esta conducta, que de ninguna manera puedo aprobar, ha provocado ademas el recelo del Gobierno dandole motivo de tomar medidas coercitivas contra los eclesiasticos firmatorios y al propio tiempo para obstaculos á las ventajas que me habia propuesto conseguir para Solsona." ⁴⁴

La resposta del vicari capitular, del 14 de març, es lamenta de la situació creada. Diu que alguns, amb l'amenaça que aquest fet no havia agradat al nunci, s'havien fet enrere, però que d'altres anaren a veure Ezenarro, que els digué "que no temiesen, y firmes"⁴⁵ i es tornaren a envalantonar. Segons Casals, "como no puedan reprimirse con mano fuerte esas altas influencias, y el atrevimiento de los periodicos, que se llaman católicos, temo que todo está perdido, si Dios no viene en nuestro auxilio"⁴⁶.

El vicari capitular envia, però, el seu secretari a parlar amb el nunci i amb el metropolità. No volia que aquests fets trenquessin la bona relació que hi havia d'haver si Solsona volia accedir a conservar el bisbat⁴⁷.

A l'abril, un mes més tard, Ramon Casals confessava que les indicacions

⁴³. Vicari capitular - Manuel de Jesús Rodriguez. 23 de febrer de 1883. ASV NM 538, t VI, r I, s III, nº 5.

⁴⁴. Nunci - vicari capitular. 11 de març de 1883. ASV NM 538 t VI, r I, s III, nº 5.

⁴⁵. Vicari capitular - nunci. 14 de març de 1883. ASV NM 538 t VI, r I, s III, nº 5. Molt semblant és la carta que escriu el mateix dia a Manuel de Jesus Rodriguez i que es troba en el mateix fons documental.

⁴⁶. Ibid.

⁴⁷. Això ho sabem per la carta referida en la nota anterior.

de nunciatura havien produït el seu efecte⁴⁸.

Tornen les gestions per recuperar la seu episcopal.

Mariano Rampolla era nomenat, el 1882, successor d'Angelo Bianchi al front de la nunciatura espanyola. Mal rebut pel govern, va haver d'esperar fins el febrer de 1883 per venir a Madrid, cinc mesos després de la seva designació. El que seria, posteriorment, el totpoderós secretari d'estat, hagué de viure durant el seu càrrec com a nunci un dels períodes més tensos dins l'Església espanyola.

Pels de Solsona, com hem vist anteriorment, la vinguda d'un nou nunci suposava tornar a insistir i a recordar la seva reivindicació de recuperar la seu episcopal. Això queda molt clar en la instància que enviaren a Rampolla, el 17 de març de 1884, el vicari general capitular, capítol i beneficiats de la catedral de Solsona i els arxiprestes, rectors i clergat de la diòcesi, en la qual li reconeixen que "al ser V.E.I. designado para el elevado cargo de Nuncio de su Santidad en España, concibieron desde luego la idea de acudir atentos á V.E.I. para interesarle en la conservacion de esta Sede episcopal, que segun el Concordato de 1851 ha de unirse a la de Vich"⁴⁹. La instància torna a reproduir tots els arguments que ja s'havien fet servir anteriorment, dóna compte de totes les gestions fetes fins aquell moment i enumera els principals documents existents entorn el cas.

Però hi havia un altre motiu que va engrescar a emprendre noves accions. Fou el nomenament de bisbe per a la seu de Ciudad Rodrigo. El poble

⁴⁸. "Finalmente me cabe la satisfaccion de participar a V.E.I., que su carta de fecha 11 de marzo produjo el mejor efecto. Salio, es verdad, posteriormente la protesta del arziprestazgo de Tárrega, porque á la sazon estaba ya en poder de Nocedal, contra la que han protestado varios de los que la habian firmado. Otro tanto pasó al Arzobispo de Tarragona con respecto á sus Seminaristas: firmaron su potesta; lo supo el Sr. Arzobispo; telegrafió á Nocedal, diciendo que no la publicase porque estaba retirada; pero ella tuvo que ser publicada, no obstante que llegó despues del telegrama." Vicari - capitular - nunci. 14 d'abril de 1883. També tenim cartes de Bonaventura Ballús, superior del seminari de Solsona, i de Ramon Pallarola, magistrat i administrador diocesà, adreçades al nunci els dies 26 de març i 3 d'abril, respectivament, on justifiquen el fet d'haver signat la protesta publicada al "Siglo Futuro". El nunci contesta la carta de Ramon Pallarola, el 12 d'abril, acceptant les seves explicacions però acceptant, també, les dues centes cincuenta pessetes que li envia pel Sant Pare. ASV NM 538 t VI, r I, s III, nº 5.

⁴⁹. Autoritats eclesiàstiques de Solsona - nunci. 17 de març de 1884. ASV NM 540, t VII, r I, s I, nº 4. Per les signatures podem refer totes les persones que tenien algun càrrec eclesiàstic important en aquest bisbat.

de Solsona es creia amb més drets de ser atès que aquesta ciutat. Per aquest motiu, l'ajuntament solsonenc va enviar una exposició al rei, per mitjà del doctoral de Toledo i de Maldonado Macanaz, candidat a les Corts per aquell districte, els quals parlaren amb el ministre de justícia que els va dir que la raó era de partseva. Per la seva banda, el vicari capitular va escriure al nunci i li ho explicà tot⁵⁰.

També el bisbe de la Seu d'Urgell, Salvador Casañas, va adreçar-se confidencialment al nunci per defensar la restauració de la diòcesi de Solsona. Els motius serien aquests:

" Tengo intima conviccion de la urgente necesidad en que se halla aquella Diócesis de que se le conceda siquiera un Administrador Apostolico con caracter episcopal, ya por el gran número de parroquias que contiene, ya por lo dilatada que es, asi como por hallarse situada en terreno montañoso y apartado de las otras Sedes episcopales de la Provincia: con todo me concretaré á hacer á V.E. estas indicaciones confidenciales, absteniendome de formalizar ninguna exposicion oficial; sin saber antes que V.E. crea conveniente se dé este paso por mi parte, y la forma en que deba hacerlo en su caso." ⁵¹

No sabem res mes del que passà després. Només coneixem la documentació d'al cap d'un any entre el vicari capitular i el nunci sobre el nou pla parroquial⁵². Haurem d'esperar una mica més per veure com Morgades entra en acció i intenta donar-hi una sortida.

El bisbe Morgades, administrador apostòlic de Solsona.

A començaments de novembre de 1890, el vicari capitular Ramon Casals va patir una caiguda i, fins i tot, restà, durant uns moments, sense sentit. La salut de Casals, i posterior mort, com veurem més endavant, començà a moure

⁵⁰. Vicari capitular - nunci. 8 d'abril de 1884. ASV NM 540 t VII, r I, s I, nº 4. En aquesta carta ens explica que el capítol i d'altres clergues havien proposat d'enviar diferents cartes al nunci també. Ramon Casals s'hi oposà per entendre que el nunci ja compartia les seves intencions, però amb la por que semblés que ell no volia que vingués cap bisbe a Solsona va haver de cedir.

⁵¹. Casañas - nunci. 22 d'abril de 1884. ASV NM 540, t VII, r I, s I, nº 4.

⁵². Vicari Capitular - nunci, 23 d'octubre de 1885 i nunci - vicari capitular, 28 d'octubre de 1885. ASV NM 543 t VII, r II, s V, nº 27. El vicari general li demana al nunci que pugui fer un nou pla parroquial, que ho té demanat al ministre però que no li contesten. El nunci l'autoritza a fer els retocs que no supossin cap variació en el pressupost.

l'afèr de Solsona. Una carta d'un canonge de Solsona, Joan Marbà, adreçada a Ramon Riu, en aquells moments canonge doctoral de la catedral de Toledo, ens posa sobre les pistes de la situació en aquells moments, un cop produït l'accident del vicari general:

" Esto ha hecho reverdecer las ambiciones de una manera que no puede V. figurarselo y creo se cabildea y de lo lindo. Estamos en plena Babel pues no nos entendemos, ó no se entienden, porque, como V puede suponer, yo no entro ni salgo. Sin embargo, estoy afligidísimo al pensar en el porvenir que aguarda á esta pobre diócesis, si desgraciadamente hubiesemos de proceder á la elección de Vicario Capitular. Cada dia me convenzo mas de la necesidad imperiosa que hay de que el Sr Nuncio tome seriamente en consideracion el estado de verdadera perturbacion en que nos hallamos para poner oportuno remedio al mal. Nuestras desgracias no tienen mas que uno, ya lo sabe V.: es el impedir con voto absoluto al cabildo que proceda al nombramiento de Vicario, y entregar desde luego la diócesis á la administración apostólica del Sr Obispo de Vich, único medio de matar este repugnante frenesi que hay de mandos y cuartos. No es necesario que me entienda mas. V. conoce este personal y no necesitará por lo mismo gran esfuerzo para formarse idea del afflictivo estado en que nos hallamos. Aunque sordamente, estamos, en plena anarquía.

Mi parecer es que con alguna urgencia se vea V. con el Sr Nuncio y le interese a tomar alguna providencia para remediar nuestras desgracias; ó de lo contrario, no sé que será de este obispado antes modelo y hecho hoy ludibrio de propios y extraños."⁵³

Davant aquestes notícies tan preocupants sobre lluites d'interessos i de poder, Ramon Riu, ràpidament, es posà en contacte amb el nunci. A part de enviar-li la carta anterior i dir-li que Marbà era el canonge més antic i amb més bona reputació després del vicari capitular, li confesa que, per a ell, el millor que es pot fer és nomenar un administrador apostòlic amb residència a Solsona, com s'havia fet en el cas de Ciudad Rodrigo. Si això no és possible, li recomana donar-la en administració al bisbe de Vic. Tot, abans de recaure en "la jurisdicción en cualquiera de los dos canónigos que actualmente hay en aquel Cabildo con grado académico en Derecho Canónico."⁵⁴

El nunci, alertat per aquestes indicacions, va adreçar-se immediatament a Morgades per tal de demanar-li informació sobre el "estado verdadero de

⁵³. Joan Marbà - Ramon Riu. 12 de novembre de 1890. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

⁵⁴. Ramon Riu - nunci. 17 de novembre de 1890. ASV NM 577, t VII, r IV, s única, nº 2. Aquesta mateixa proposta sembla que li havia fet mesos abans segons ens diu. L'interès de Ramon Riu, que serà posteriorment bisbe de Solsona, es basa com diu ell mateixen què "Soy hijo de aquella Diócesis, hice la carrera en su Seminario, la tengo mucho cariño, y así no puedo menos de interesarme por su bien".

aquel cabildo" i perquè li indiqués "cual podria ser en su concepto la manera mas propia para asegurar á aquella diocesis un régimen regular y fuera de las competencias de los partidos que parece se preparan para disputarselo"⁵⁵.

El 23 de novembre de 1890, el bisbe de Vic escrivia una llarga carta al nunci, li informava sobre la situació i li proposava algunes solucions. Per Morgades, després de mostrar el seu interès per la diòcesi solsonenca, la millor solució seria la d'adjuntar la diòcesi de Solsona a la de Vic, posar, allí, un vicari general dependent del l'administrador apostòlic, que seria el prelat vigatà, i intentar treballar per poder restaurar la seu episcopal plena o, si més no, una administració apostòlica amb residència a Solsona. Ell veu molt difícil que es pugui resoldre la situació de desordre i desobediència que es pot generar amb l'elecció d'un vicari capitular nou, atès com estan les coses i la manera com els diferents bàndols es preparen per a la lluita pel poder. Afegeix que només una persona nomenada per instàncies superiors pot gaudir de l'autoritat necessària per posar ordre i calma a la diòcesi⁵⁶.

55. Nunci - Morgades. 20 de novembre de 1890. AEV Mensa Episcopal nº 650-51 i còpia a ASV NM 577, t VII, r IV, s única, nº 2.

56. Morgades - nunci. 23 de novembre de 1890. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2. Hi ha una còpia a AEV Mensa Episcopal nº 650-51. Morgades s'expressa en aquests termes:

"Efectivamente el Vicario Capitular ha acabado su misión que no ha dejado de ser beneficia á la Iglesia. Su edad, su prudencia y su respectabilidad ha hecho que pudiera atravesar este periodo tan accidentado sin contratiempo notable y que se mantuviese la disciplina en la diócesis: pero ha acabado ya y varias veces me ha dicho en el seno de la confianza que á no ser porque no veía quien pudiese reemplazarle, hubiera dejado el cargo hace tiempo. Hoy es ya una necesidad que lo deje si no quiere se rompan los vínculos y buenas condiciones de la Diócesis, y creo aceptará con gusto la ocasión favorable que se le presente, sobre todo si viene de alto porque es muy reverente y está como he dicho convencidísimo de que no puede seguir. En la Capital sobre todo y dentro de la misma Catedral pasan cosas que no pueden continuar"

"Desgraciadamente como V. indica no hay quien pueda reemplazarlo y aunque la persona que V.E. significa tiene alguna cualidad (es refereix a Marbà), no las reune todas a mi pobre entender y nunca ni él, ni el que pueda venir detrás de él por nombramiento del Cabildo tendrá aquella respectabilidad y autoridad por tiempo indefinido y después de tan larga vacante, que es preciso.

A mi humilde parecer pues urge poner remedio por uno de estos tres medios.

1º. restablecimiento de la Silla Episcopal.

2º. nombramiento de un Administrador apostólico con carácter de Obispo.

3º. union de la Vicaría de Solsona á la de Vich como está previsto en el Concordato: lo anterior podría procurarse aun unificada esta, y soy de parecer se encontrarían recursos independientes del Estado.

Las dos primeras serían sin duda las más convenientes, porque el tercero ya sea que en definitiva queda la diócesis de Solsona unida á la de Vich, ya sea que un día se reparta entre Lerida, Urgel y Vich no deja de tener sus inconvenientes porque las tres son extensas, montuosas y pobres y habrán de cargar con montaña y pobres; mas como los otros dos extremos serán muy difíciles de alcanzar y sobre todo de conservar aun que se alcance porque la cosa pública no va para aquí, si V.E. con su superior ilustración y perfecto conocimiento del asunto lo creyese también así, estiendo á la presencia del Señor que antes de seguir como ahora la diócesis de Solsona, sería infinitamente preferible su unión á la de Vich.

Con caridad y prudencia, estableciendo en la Capital un Vicario General según indica el mismo Concordato (art. V) podría hacerse menos sensible para los Solsonenses, la perdida de su autonomía, gobernar sin gran dificultad la Diócesis, aprovechar las vacaciones, ir fundiéndolo por decirlo así en un mismo molde ambos Obispados, etc., etc., y evitar los peligros casi seguros que ha de correr Solsona á la desaparición del actual Vicario Capitular, á quien creo no se da de poco tiempo a esa parte lo que se le daba en concepto de administración a pesar

El nunci agraí la informació i l'opinió de Morgades que, segons ens diu en una carta, compartia de totes totes. Però el nunci Di Pietro el tornà a interrogar sobre una qüestió que no li havi quedat clara: es tractava del sentit exacte que Morgades volia donar al terme "ajuntar", o "unir", les dues diòcesis.

"Más al aceptar el último de los extremos que V.E. me propone, supongo no se entiende por union la canonica y definitiva prevista por el Concordato, pues esta presupone la circunscripcion de las Diocesis; sino más bien una reunión de jurisdicciones, en cuanto á la ordinaria del Prelado de Vich se le agregue la delegada de administrador apostolico. Y en efecto, eso se ha ido haciendo despues del Concordato por las Diocesis de Albarracin, Ceuta y Tudela, de quienes son administradores los Prelados de Teruel, Cadiz y Tarazona, con Vicario General y administracion separada."⁵⁷

Finalment, li demana si ell estaria disposat a acceptar l'administració apostòlica de Solsona de la manera que li ha plantejat anteriorment.

Morgades el contestà, el primer de desembre de 1890, amb una carta en la qual li confirma que entén, com ell, la paraula "unió" en el sentit de "reunió", tot i que li amplia amb la interpretació que fa ell mateix dels termes del Concordat referents a aquest punt⁵⁸. Sobre la proposició de si

del Real Decreto de 23 de abril de 1853 que dispone que no tenga este lugar, lo mismo que respecto la asignacion de los Seminarios, donde los hubiere y en este caso se encontraba Solsona, hasta que fuesen canonicamente suprimidas y agregadas á donde corresponde.

Los partidos realmente se preparan á la lucha y no hay entre los contendientes personas de talla dignas de gobierno y como indica la diocesis no sufrirá con resignación gobierno semejante y habrá lo que lo que Dios sabe.

Este es mi leal entender adquirido por lo que vi y oí cuando hace mas de dos años estuve en Solsona y por lo que he ido sabiendo por el mismo Vicario Capitular y otros conductos entre ellos del mismo Cabildo."

57. Nunci - Morgades. 27 de novembre de 1890. AEV Mensa Episcopal nº 650-51 i còpia a ASV NM 577, t VII, r IV, s única, nº 2.

58. En aquest sentit Morgades ens ho explica molt bé en la carta:

Muy Señor mio de toda mi consideracion y venerado Hermano: he recibido la muy atenta de V.E. de fecha 27 del mes pasado, y declaro entender como V.E. la palabra union en el sentido de reunion la que se verifica entre la Diocesis suprimida y aquella á la cual se agrega, por ejemplo la de Solsona á Vich, en vista de que asi se ha verificado despues de la publicacion del Concordatode 1851 respecto de las Diocesis de Albarracin, Ceuta y Tudela que oportunamente recuerda V.E.

Y digo en vista de lo que ha tenido lugar -y cuando ha tenido lugar, es claro que ha sido en virtud de alguna disposicion que no conozco, ó bien, porque tal era el espíritu del Concordato ó así debia entenderse su letra-, porque á mi pobre entender no hubiera sido fuera del caso, sin tales antecedentes, entender la palabra unionen su sentido absoluto en virtud del art. V. del propio Concordato que despues de haber consignado la necesidad y conveniencia de hacer una nueva division y circunscripcion de diocesis en toda la Peninsula é Islas adyacentes, dice en su apartado III, que las Diócesis de Albarracin quedará unida á la de Treuel etc., estableciendose como por excepcion Vicarios generales en las Diocesis suprimidas cuando se creyese necesario oyendose á los respectivos Prelados. Podia confirmar esta apreciacion, al decirse en el mismo articulo, que los Prelados de la silla, á que se reune otra, añadirán el titulo de Obispos de la Iglesia que presidan, el de aquellas que se les unen, siendo así, que por ejemplo en el acta de mi preconizacion y en cuantos documentos oficiales me vienen de Roma, se me dice siempre, Obispo de Vich y de Solsona. Sea esto dicho de paso, por la confianza que v.e. me merece y para exponerle el sentido en que entiendo la palabra union y las razones en que me fundo, no viendo motivo alguno para dejé de hacerse en Solsona lo que se ha practicado en las

estaria disposat a ser l'administrador apostòlic de Solsona, el bisbe de Vic contesta que ell està al servei de l'Església i que, per tant, obeirà qualsevol indicació que se li faci, si és que no es troba una solució millor.

Amb tota aquesta informació, el nunci elaborà un despatx pel secretari d'estat, datat el 4 de desembre, amb una explicació de com estaven les coses i de quina podria ser la millor solució⁵⁹.

La situació a Solsona, però, s'anava espantant. Tres mesos més tard, cap a finals de març de 1891, tornava a ser Morgades qui escrivia al nunci per explicar-li aquest pròces de deteriorament, provocat per l'estat de salut del vicari capitular i per l'agreujament de les lluites entre les diferents faccions del capítol en lluita pel poder⁶⁰.

La contesta del nunci Di Pietro no podia ser més vaticana, explica que ja ha tractat del problema amb la Santa Seu i que ha rebut del Papa les facultats necessàries per posar l'administració apostòlica de Solsona, el dia que quedí vacant per renúncia o per mort del vicari capitular, en mans del bisbe de Vic. Aquesta decisió, afegeix, no l'havia fet pública perquè li resultava violent provocar la renúncia de l'ancià vicari. Aconsella a Morgades, un cop sabut això, que miri de recomanar al vicari capitular Casals que renunciï. Acte seguit, entrarien en funcionament les directrius vaticanes⁶¹.

Morgades acceptà l'estrategia de nunciatura. En una carta que envia a Di Pietro, l'11 d'abril, afirma, fins i tot, que per la diòcesi s'especula i

demas Diocesis suprimidas y unidas á otra diocesis. (...)"
Morgades - nunci. 1 de desembre de 1890. ASV NM 577, t VII, r IV, s Única, nº 2. Una còpia a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

59. Nunci - secretari d'estat nº 489 (còpia). 4 de desembre de 1890. ASV NM 577 t VII, r IV, s Única, nº 2.

60. "31 de marzo de 1891. excmo Sr. Nuncio Apostolico- Madrid.

Muy Sr. mio y venerado Hermano: solo el bien de la Iglesia, la excesiva bondad de V.E. y el haberme escrito un dia acerca del particular, me da fuerza para escribirle la presente. Lo de Solsona va poniéndose cada dia peor. El pobre Sr. Vicario Capitular con sus años y sus achaques, la diabetis ny reblandomiento de la medula probablemente, cada dia esta mas incapaz y durante la semana pasada ni con fuerzas se ha visto para bajar á la Iglesia. Los dos partidos que se disputan el poder cada dia se desacreditan mas por la manera indigna con que publicamente se preparan para el dia que falte, renuncie, ó se imposibilite el Sr. Vicario Capitular. Y es preciso pensar seriamente en ello si no se quiere se acabe lo poco bueno que queda allí y se resienta poderosamente la fe de aquellos buenos montañeses. Sin duda el Sr. Arzobispo de Tarragona; el Sr. Chantre de la misma Catedral Dr. Jaime Dachs, que habia sido Dean de Solsona; el Sr. Canonigo de Barcelona Dr. Ribera que es hijode Solsona y para allí grandes temporadas, podrian dar a V.E., si lo estimase conveniente detalles que confirmarian mi parecer de que urge poner remedio pronto y que este no se encuentra en la Diocesis de Solsona."
Morgades - Nunci. 31 de març de 1891. ASV NM 577, t VII, r IV, s Única, nº 2.

61. Nunci - Morgades. 6 d'abril de 1891. AEV Mensa Episcopal nº 650-51 i còpia a ASV NM 577 t VII, r IV, s Única, nº 2.

hi ha rumors sobre aquesta solució, malgrat que ell no ho ha comentat amb ningú, i que amb l'acabament de l'etapa del vicari capítular Casals s'acabarà, també, la jurisdicció del capítol sobre la diòcesi⁶².

Finalment, el 28 de maig de 1891, a les quatre de la tarda, moria Ramon Casals, vicari capítular de Solsona⁶³. La notícia era comunicada pel capítol, mitjançant un telegrama i una carta, al nunci⁶⁴.

Ràpidament, i tal com estava previst, el nunci notificava a Morgades que l'endemà mateix li enviava el decret nomenant-lo administrador apostòlic de Solsona⁶⁵. Així ho deia, també, al capítol solsonenc amb un advertiment molt clar: "de consiguiente se abstendrà ese Cabildo de proceder á la elevacion de Vicario Capitular y reconocerá por su Jefe legítimo al referido Obispo con el mencionado cargo"⁶⁶. Roma era informada, el dia 31 de maig, per mitjà d'un despatx del nunci al secretari d'estat⁶⁷.

El bisbe Morgades, l'1 de juny, escrivia dues cartes al nunci⁶⁸, una de més oficial i l'altra amb un caracter més privat. En elles, a part de

⁶². Morgades - nunci. 11 d'abril de 1891. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

⁶³. Abans, el 30 d'abril, Joan Marbà li va comunicar telegràficament i per carta al nunci que Ramon Casals li havien donat la extrema unció. El nunci telèрафià, per la seva part, el mateix dia 30 al president accidental del capítol tot dient-li que sentia el que passava i que si, per desgracia, ocurría la mort del vicari capítular li comuniquessin ràpidament i esperessin instruccions. Una carta de Joan Marbà, del 6 de maig, ens indica que tant el telegrama com la carta els va escriure sense que el capítol sabés res i, ara, temia que se n'asassentessin i s'organitzés un conflicte per aquest fet. Per tant li demana que li doni permís per no ensenyar al capítol el telegrama del nunci que hem resumit anteriorment. Tot plegat ho expliquem per fer veure en quina situació es debia trobar els quadres dirigents de la diòcesi en aquells moments. ASV NM 577 t VII, r IV, s única. nº 2.

⁶⁴. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

⁶⁵. Telegrama Nunci - Morgades (còpia). 29 de maig de 1891. Nunci - Morgades (còpia). 30 de maig de 1891. Còpia del decret de nomenament, datat també el 30 de maig de 1891. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2. La carta del nunci a Morgades del 30 de maig de 1891 es troba l'original a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

⁶⁶. Telegrama nunci - capítol de Solsona. 29 de maig de 1891. Carta còpia del nunci al capítol de Solsona del 29 de maig de 1891.

Joan Marbà contestà a aquesta carta amb una altra, datada el 3 de juny de 1891. El capítol contestà a Di Pietro amb una altra carta, datada el 6 de juny, on acata la decisió de nomenar Morgades com a administrador apostòlic: "Al tener el honor de manifestar á V.E. Ilma, que este Cabildo recibió con la mas profunda sumisión la orden de Su Santidad, la tiene al propio tiempo en consignar que su mas incondicional acatamiento será siempre la divisa que guiará sus pasos, cuando se trate de acatar las disposiciones de tan alta Autoridad." No sabem, però, si la processó corria per dins d'algun dels membres del capítol que perdien, d'aquesta manera, una important dosi de poder.
Tot plegat a ASV NM 577, t VII, r IV, s única, nº 4.

⁶⁷. Nunci - secretari d'estat nº 547 (còpia). 31 de maig de 1891. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

⁶⁸. Ambdues cartes es troben a ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

comunicar-li que ha rebut el nomenament d'administrador apostòlic, li insisteix en la necessitat d'estudiar bé els possibles càrrecs, sobretot el de degà del capítol, donat l'estat lamentable en què es troba la institució i explica que anirà a Solsona per tenir un primer contacte, cosa que li servirà, alhora, per estudiar una mica el què s'ha de fer. El prelat ens demostra una gran perspicàcia quan intueix que els solsonencs poden entendre aquesta administració apostòlica per part del bisbe de Vic com un preludi de la definitiva supressió de la diòcesi. Per contrarrestar aquest fet, demana al nunci el permís per llençar la idea que es tracta d'un primer pas per aconseguir el restabliment d'una administració apostòlica amb prelat propi. Les paraules exactes de Morgades són aquestes:

" Como podria considerarse este paso preliminar de la supresion definitiva de la Diocesi lo cual por cariño é interes sentaria mal en la mayor parte de sus habitantes, de una manera vaga me permitirá mantenerles la esperanza de que si se hacen dignos de ello pueden todavia un dia conseguir un Administrador Apostolico con caracter independiente y Episcopal, que á mi modo de ver es lo que mas conviene, dada la dificultad de restablecer en absoluto el Obispado." ⁶⁹

¿Estratègia, només, davant d'una població i unes autoritats eclesiàstiques receloses davant del nomenament? Ansies de poder de Morgades que així es feia amb el control de dues diòcesis que, en aquell moment, representaven, juntes, el territori eclesiàstic més extens de Catalunya?

Nosaltres pensem que el cas de Solsona exemplifica molt bé tant el temperament de Morgades com la seva línia d'actuació. Som de l'opinió, i en aquest sentit els fets posteriors ens ho proven, que el prelat vigatà, des del mateix moment de la seva presa de possessió, pensava dotar Solsona d'una administració apostòlica amb bisbe propi. Però calien dues coses: un bisbe, o un poder, que regenerés una diòcesi malmenada i un esforç de restauració. Esforç que havia de ser essencialment econòmic i que necessitava de l'habilitat que Morgades posseia. Aquest binomi "regeneració-restauració" el trobem, com hem anat veient, en molts dels actes de govern del prelat.

El nunci, quan el contesta, en una carta del dia 9 de juny, li diu clarament que "La dificultad mayor que se encuentra para dar a Solsona un Administrador Apostolico con caracter independiente y Episcopal, consiste en la falta de recursos, que es inutil esperar del Gobierno. Si pues V.E. usandode su mucha influència llega á reunir, con el tiempo, una renta anual

⁶⁹. Es tracte d'una de les dues cartes. Ibid.

de unas diez mil pesetas, mediante tambien el concurso de la Diócesis de Solsona, podriase esperar de llegar pronto al resultado apetecido."⁷⁰

Entrada solemne de Morgades a Solsona.

El dia 7 de juny de 1891, Morgades prenia possessió del càrrec per mitjà del seu apoderat, Joan Marbá, president accidental del capítol. El dia 8 sortí de Vic i féu nit a Cardona, on la població i autoritats el reberen amb grans honors. L'endemà, dia 9, feia l'entrada solemne a Solsona com administrador apostòlic d'aquella diòcesi⁷¹.

Quan es trobava encara a una hora de la ciutat es dispararen salves de fusell en honor seu i per avisar la població de l'imminent arribada. A la porta del Pont, entrada de la ciutat, les autoritats li donaren la benvinguda i, de seguit, es dirigí cap a un altar provisional on l'esperava el clergat de la catedral. Allí es vestí de pontifical i, després d'una breu oració, encapçalà una processó cap a la catedral. Com ja podem suposar totes les autoritats civils, militars i eclesiàstiques hi eren presents, així com les associacions de caracter religiós. La presència de públic al carrer era extraordinària. El repic de les campanes de les esglésies de la ciutat accompanyaven la desfilada, música que es canvià per la d'orgue un cop la comitiva va fer l'entrada triomfal a la basílica.

Després de les primeres benediccions, Morgades va prendre la paraula per tal d'agrair la rebuda, expressar el sentiment d'alegria que li suposava estar entre els seus fidels i dissipar els possibles recels sobre la supressió de la diòcesi. Els digué el següent:

"teneis una satisfacción en tener pastor propio; pero abrigaís el temor de que no podréis obtenerlo exclusivo de Solsona, como vuestros padres lo tuvieron y vosotros lo anheláis. Vuestros propósitos son los míos ; y trabajará para que se disipen aquellos temores y veáis realizadas vuestras esperanzas, si vosotros me secundáis y cooperáis en lograrlo en la medida de

⁷⁰. nunci - Morgades. 9 de juny de 1891. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

⁷¹. Fem servir la crònica publicada al BOE BV. nº 1031. 15 de juny de 1891.

vuestras fuerzas." ⁷²

Després de la benedicció episcopal que va cloure la funció, la comitiva es dirigí cap el palau episcopal. A la plaça, van ser llençats a l'aire uns coloms blancs oferts per les Filles de Maria.

A part d'aquests actes, se'n celebraren d'altres i s'il.luminà i engalanà la ciutat.

El 12 de juny, Morgades escrivia al nunci per explicar-li l'entrada a la ciutat i per anunciar-li que, fins que no tingués un coneixement més exhaustiu de les persones de la diòcesi i pogués fer una elecció més pensada, havia nomenat Joan Marbà, interimament, governador eclesiàstic. Finalment, fa unes consideracions sobre el capítol de la catedral, que no poden ser més clares, "Permitame V.E. que añada aunque con sentimiento que el estado del Cabildo es lamentable, sobre toda ponderacion, y que en consecuencia, es no solo de natural conveniencia, sino de necesidad absoluta, que el nombramiento de Dean, cuya Dignidad está vacante por muerte del Dr. D. Ramon Casals, recaiga en persona de gran mérito"⁷³, i expressa la seva disposició a treballar per millorar i aixecar l'esperit religiós de la diòcesi.

L'endemà, dia 13, comunicava la seva entrada al ministre de gràcia i justícia⁷⁴ i a d'altres autoritats⁷⁵.

El dia 28 de juny tornava a escriure al nunci per explicar-li que havia deixat els solsonencs molt animats i per insistir-li en el tema del capítol: "Algun individuo del Cabildo ha de darnos algun disgusto porque de toda su vida ha sido un perdido. He encontrado documentos que causa lastima leer"⁷⁶. En la carta ja s'apunta una de les idees de Morgades que resultaran vitals de cara el futur de la restauració: una subscripció popular que pugui garantir una renda: "Tal es la satisfacción de la Diocesis que con el favor de Dios, por medio de una suscripción publica y algun otro fondo de lo cual en su dia

⁷². Segons és reproduït en la crònica del Butlletí. Ibid.

⁷³. Morgades - nunci. 12 de juny de 1891. ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

⁷⁴. Morgades - ministre de gràcia i justícia. 13 de juny de 1891. AMJ. Sección eclesiástica. Caja nº 7. Legajo nº 3487. Expediente 11.230.

⁷⁵. Sabem la contesta d'autoritats com el governador civil de Lleida, l'arquebisbe de Tarragona i d'altres on es feliciten per la presa de possessió de Morgades. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

⁷⁶. Morgades - nunci. 28 de juny de 1891. ASV NM 554 t I, r III, s III, nº 6.

se hará participe a V.E. confio reunir capital para 20.000 ptas de renta"⁷⁷. La possibilitat que comportava aquest fet, encara no manifesta per Morgades, seria la de poder independitzar econòmicament la diòcesi de Solsona, cosa que li podria assegurar la conservació de la seu episcopal.

Aquests documents sobre el capítol solsonenc que "causan lástima leer", segons el bisbe de Vic, es refereixen a informacions sobre diferents canonges. Un lligall que es troba a l'arxiu episcopal de Vic ens ho demostra. No només en aquest moment, sinó durant tot el període de Morgades al front de l'administració apostòlica de Solsona, hi ha problemes, baralles, enveges, difamacions i acusacions molt dures sobre qüestions de caire sexual, etc⁷⁸.

Carta-pastoral de Morgades als solsonencs

Morgades va escriure una primera carta-pastoral adreçada al clergat i fidels d'aquesta diòcesi, que no volia ser res més que un primer contacte pastoral entre el bisbe i els seus súbdits, el 9 de juny de 1891.

En ella comença per expressar, de manera molt retòrica, la sorpresa pel seu nomenament i les poques forces que té per portar a terme tan important tasca. Però, al mateix temps, sap que és un instrument de Déu i que, per tant, si el serveix amb sinceritat totes les coses aniran bé.

En un passatge posterior afronta el tema del futur del bisbat de Solsona. Fixem-nos amb el caràcter extremadament diplomàtic del redactat, on s'hi endevinen les intencions, que no queden explícitades, però, d'una manera gens clara, probablement perquè no quedessin escrites promeses que, potser, no es podrien realitzar. Diu així:

" No pensamos ser vuestro Mesías, sinó su Precursor, procurando por todos los medios posibles prepararle el camino y alcanzar ante la sabiduría y bondad de la Santa Sede y demás Autoridades que pueda convenir, la solución que á vuestro entender, y al Nuestro también, se impone por sí misma, para que Dios sea suficientemente glorificado en esta Diócesis, digna de toda

⁷⁷. Ibid.

⁷⁸. AEV Mensa Episcopal nº650-51. Hi ha, per exemple, tot el cas del canonge Vera que, dos anys després, el 1893, era acusat de tenir relacions sexuals amb una dona anomenada la "cistellera".

suerte, y sus habitantes tengan el debido pasto espiritual que necesitan para salvar sus almas, que la Iglesia católica proporciona por medio de su jerarquía divina. Si cuantos pueden y deben Nos auxilian en tan ardua como saludable empresa, esperamos que el Señor oirá Nuestras comunes plegarias, bendecirá nuestros trabajos, y al fin os dirá: "No os dejaré huérfanos" ⁷⁹

Diu que el programa del seu ministeri està expressat en la primera carta-pastoral feta nou anys enrere amb motiu de l'entrada al bisbat de Vic. Document que ha seguit fidelment durant aquest temps i que, pel seu coneixement, pensa tornar a fer públic en aquesta diòcesi. El text, per altra banda, sintetitza el seu pensament i la seva guia d'actuació: obediència màxima al Papa i a les directrius de la Santa Seu; exigència en el compliment dels deures per part del clergat; atenció especial al seminari; harmonia i concòrdia amb la relació amb les autoritats civils i protecció per a les associacions catòliques i per als religiosos i religioses.

Acaba la pastoral acaba encomenant-se a la Mare de Déu del Claustre i a tots els patrons de la diòcesi.

L'obra de govern de Morgades al front de l'administració apostòlica de Solsona.

Morgades es dedicà, durant els primers mesos, a estudiar la situació de la diòcesi i decidir, finalment, els nomenaments i el que calia fer d'aleshores en endavant. També aconseguí, per part de la Santa Seu, el poder exercir en el territori de Solsona les facultats extraordinàries que tenia com a bisbe de Vic⁸⁰.

Ràpidament, però, Morgades ja va exposar de manera molt clara, en una carta-pastoral datada el 29 de juny i publicada al butlletí eclesiàstic de Solsona el 15 de juliol, quin era el camí que calia seguir per tal de

⁷⁹. Primera carta-pastoral de Morgades adreçada als solsonenecs. Solsona, 9 de juny de 1891. BOE BV nº1031. 15 de juny de 1891. p. 242-43.

⁸⁰. Morgades va escriure al nunci el 28 de setembre de 1891, demanant si podia exercir aquestes facultats extraordinàries. El nunci ho consultà a Roma tal i com podem comprovar per la carta que va escriure al secretari d'estat el 3 d'octubre. La secretaria d'estat va concedir aquestes facultats i ho comunicà al nunci el 9 d'octubre. El nunci li explicà la resolució vaticana amb una carta escrita el 14 d'octubre i Morgades la contestà, agraint-ho, amb una altra carta datada el 21 d'octubre des de Cervera. Tot plegat a ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2 i a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

recuperar, per a Solsona, el bisbat propi. La via era una subscripció popular. Els arguments eren els següents:

" La inutilidad de las gestiones practicadas hasta ahora para restablecer en absoluto la Diócesis, la supresión de los fondos, que por tal concepto recibia del Estado, la necesidad que tiene éste de hacer economías para hacer frente al insoportable número de obligaciones que se ha creado, y la tendencia de buscarlas preferentemente en la parte de presupuesto que hace relación á la Iglesia, nos indican claramente seria por demás insistir en la primitiva idea, y aconsejan emprender otro camino para dotar al Obispado de Solsona de una administración apostólica con carácter Episcopal independiente de toda otra Diócesis. Entendemos ser este el momento oportuno, y acaso sea el único. Mas para esto es necesario reunir un capital, con cuyos intereses se haga frente a las atenciones que en los demás Obispados van á cargo del estado en compensación de los bienes de pertenencia de la Iglesia de que en mal hora se apoderara. Y á esto se dirige el presente llamamiento. No estareis solos ni debereis hacerlo todo; pero es indispensable el mayor concurso posible de todos vosotros, porque además de ser muchas las necesidades á que deberá atenderse, bueno es que conste que se trata de un deseo y de una conveniencia suma, profundamente sentida y reconocida por toda la Diócesis de Solsona.

Haced, pues, un sacrificio, que por grande que sea, será poco en proporción á las ventajas que conseguireis, gracias á la conservación del Obispado. (...)

Bien comprendereis que se hace necesario abrir una suscripción diocesana al indicado objeto, y sin perjuicio de la parte que todos los individuos del clero juzguen que deben tomar en la misma, con respecto á los participes del presupuesto, oportunamente oido el parecer de los interesados, propondremos la forma más adecuada para contribuir á ello."⁸¹

L'1 d'octubre, Morgades sortia de Vic per fer la visita pastoral a Solsona. Abans, però, es dirigí a la Seu d'Urgell, on hi féu estada fins el dia 12. Durant aquests dies, recorregué diversos pobles de les valls d'Andorra, on administrà el sagrament de la confirmació, ajudant, d'aquesta manera, el prelat d'Urgell⁸².

A partir del 12 d'octubre començà, pròpiament, la visita pastoral que, de fet, transcorregué pel sud de la diòcesi. De la Seu passà a Pons i visità Tàrrega, Talladell, Verdú, Vilarasa, Grañena i Cervera. Després de l'Ametlla i Vallfogona, que corresponien a l'arxiprestat de Queralt del bisbat de Vic, passà cap a Calaf i visità els famosos santuaris solsonencs del Pinós i del Miracle. Finalment, es dirigí cap a Solsona, on hi passà uns dies per tal de

⁸¹. BOE BS nº12 15 de juliol de 1891, p. 93-95.

⁸². Tot plegat es pot comprovar amb detall a BOE OV. nº 1039. 30 de setembre de 1891; nº 1040, 15 d'octubre de 1891.

deixar l'est el govern eclesiàstic i organitzada tota l'administració apostòlica⁸³. Unes setmanes després es feia una missió popular, a la mateixa ciutat de Solsona, enmig d'un gran fervor religiós⁸⁴.

La visita va durar gairebé un mes. En les poblacions i parròquies que visità s'hi varen fer diferents actes i es procedí a inaugurar i beneir diverses cose i establiments: a Verdú beneí una nova campana; al santuari del Miracle estudià i preparà les coses per tal que es pogués acabar l'obra; a Solsona va assistir a la professió solemne de dues monges; a Vallfogona de Riucorp, va beneir la nova casa parroquial i les obres de l'església i assistí a la primera misa d'un fill del poble.

Volem fer notar el que significava la visita d'un bisbe per a moltes d'aquestes poblacions. L'esdeveniment era tan important que s'organitzaven grans festes i s'aturava el ritme normal de la vida. Representava una mena de missió, tot l'ambient era carregat de significació religiosa i es palpava, perfectíssimament, el poder que representava un prelat en aquella època. Era, alhora, una mena d'espectacle, on la litúrgia i la cerimònia revestien

⁸³. BOE OV nº 1040 15 d'octubre 1891; nº 1041 31 d'octubre de 1891; nº 1042 14 de novembre de 1891.

⁸⁴. La crònica que en fa el Butletí del bisbat no pot ser més eloqüent:
"Santa misión en Solsona."

Días de gracia y de salud han sido para los habitantes de la ciudad de Solsona y su comarca, los de la Santa Misión que acaban de dar en ella los infatigables PP. Valls y Aguilera de la Compañía de Jesús.

Era espectáculo verdaderamente consolador, ver el numeroso auditorio que mañana y tarde acudía ávido de escuchar las inspiradas palabras de vida eterna que salían de los labios de aquellos sabios y celosos Misioneros. La anchurosa nave de la Iglesia Catedral apenas podía contener aquella compacta multitud; y a pesar de que algunos días el tiempo estuvo bastante desapacible, el auditorio, lejos de disminuir, iba cada día en aumento viéndose muchos de largas distancias por caminos difíciles por las lluvias.

Empezó la Misión el 18 del actual con una imponente procesión de penitencia; y los primeros días fueron dedicados principalmente á preparar los niños y niñas para la confesión y comunión que tuvo lugar el Domingo dia 22. Inmediatamente recorrieron las calles de la ciudad en número de 400 á 500, llevando sus respectivas imágenes y estandartes, y cantando tiernas letanías, al propio tiempo que llamaban la atención de los espectadores por el orden y recogimiento impropio de sus tiernos años.

Ayer se hizo la comunión general, que muy pocas veces se habrá visto en esta Ciudad otra de tan concurrida; distribuyendo el Pan de los Angeles ayudado de otros dos Iltres. Sres. Capitulares, calculándose que no bajarian de 1500 los que se acercaron aquel dia á la Sagrada Mesa, y siendo de notar que el número de los hombres igualó, sinó sobrepujó, al de las mujeres.

En la tarde del mismo dia, como conclusión de aquellos piadosos ejercicios, tuvo lugar una solemnísima procesión, llevando en andas por cuatro sacerdotes el Santísimo Sacramento, asistiendo el Ilmo Cabildo Catedral, Sres Beneficiados y demás clero de la Ciudad; Autoridades, Seminario y asociaciones piadosas, y casi toda la población en masa; pues eran muy contados los espectadores en las ventanas y boca-calles.

Este inestimable beneficio de la santa Misión será un título más al agradecimiento y amor que los habitantes de Solsona deben a su venerable Prelado el Excmo. é Ilmo. Sr. Obispo de Vich por los muchos favores que de él tienen recibidos, y un nuevo testimonio del ardentísimo celo con que atiende al bien de los nuevos subditos que la Divina Providencia le ha confiado.

No quiero terminar esta ligera reseña sin tributar un aplauso y un voto de gracias á los dignos Maestros y Maestras de esta Ciudad que con tanto celo han secundado los trabajos de los PP. Misioneros en provecho de sus amados discípulos: como también á las dignísimas Autoridades locales que tomaron tan principal parte en los actos de la Santa Misión y prestaron á los PP. Misioneros todo su apoyo y cooperación. ¡Dios bendiga los esfuerzos de todos, y sean duraderos y permanentes los frutos de la Santa Misión!" BOE BS nº 21 30 de noviembre de 1891, p.165-66.

tot un seguit de connotacions sobre el paper de l'església en aquelles comunitats.

Si analitzem les cròniques de la visita a Vallfogona de Riucorp, ens en podem adonar perfectament. Però en ciutats més grans passava quelcom de semblant. Si un es fixa en la crònica de la visita de Morgades a Cervera, que fa el diari "La Razón Ilustrada" d'aquesta ciutat, per exemple, pot comprovar el moviment de gent pel carrer i la quantitat d'actes religiosos que es varen fer⁸⁵.

D'aquesta visita i de l'anàlisi de la situació de la diòcesi, Morgades en va extreure un seguit de conclusions que exposà en una llarga carta-informe, adreçada a nunciatura, datada el 3 de desembre de 1891. En ella ens parla dels nomenaments definitius que ha fet⁸⁶, de la situació de les diferents parròquies i, finalment, de la convicció que té sobre la necessitat que Solsona es doti d'un administrador apostòlic propi i resident a la capital del bisbat, per la qual cosa espera que, mitjançant una subscripció popular, es pugui obtenir la quantitat necessària pel seu manteniment. En definitiva, encara que per arribar-hi s'hagués d'esperar que passessin uns quatre anys, treballava ja per la que seria la solució definitiva d'aquest cas⁸⁷. Reproduïrem la carta, tot i que és força llarga, pel valor documental que té per a la història de la diòcesi de Solsona:

" Excmo Sr.

Tengo el honor de participar á V.E. que habiendo visitado buen número de Parroquias del Obispado de Solsona, y conferenciado extensamente con todos los Arziprestes y el mayor número de Párrocos del mismo, y conociendo por lo mismo las necesidades y

⁸⁵. Reproduct en el Butlletí conjuntament amb d'altres cròniques d'altres publicacions.
Ibid.

⁸⁶. Al BOE BS nº 19 del 31 d'octubre de 1891 hi ha reproduit el nomenament de Segimon Serra com a Vicari general i el de Joan Marbá com a secretari de càmara i govern.

⁸⁷. Una solució que estava vinculada ala que es donés a Barbastro que tenia una situació semblant, segons l'opinió d'Antonio Vico de nunciatura. Una carta de Vico a Morgades del 17 de febrer de 1892 ho diu clarament:
"Lo de Solsona pareceme se podrá conseguir con más facilidad, cuando se haya conseguido lo de Barbastro que se está tramitando, pues el capital está depositado á disposición del futuro Administrador Apostolico. Me han dicho que la exposición del Cabildo, Municipio, etc de Barbastro ha sido despachado favorablemente en el Consejo de Estado, y ahora tras la iniciativa del Sr. Nuncio estan en tratos el Sr. Ministro de G. y J. con un representante de aquel Cabildo, para que la cosa reciba la sancion definitiva del Gobierno.
El Sr Nuncio ayer mismo habló de Solsona con el Sr. Cos-Gayon, diciendole que había que satisfacer el deseo de todaslas autoridades y pueblo de Solsona, deseo tan eficaz, que todos á porfia van subscribiéndose hasta reunir el capital que sea necesario, sin que el Gobierno tenga que gastar ni un céntimo. Los Sres Diputados de Solsona deberian interesarse en el mismo sentido con el Gobierno para el pronto y favorable despacho del expediente que ha de ponerse en curso. Como constará del archivo de Solsona, son muchas las peticiones que se han hecho con este intento desde hace varios años." AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

aspiraciones del país, he nombrado Vicario General al Iltre. Sr. Deán Dr. D. Segismundo Serra⁸⁸, y Secretario á D. Juán Marbá, Canónigo antiquior que durante muchos años lo había sido en el gobierno del Sr. Segarra antecesor del Vicario Capitular último Dr. D. Ramon Casals.

Gracias á Dios, las cosas siguen bien, entrando en regla los resoltes que se habian resentido de una vacante de mas de medio siglo, y de las circunstancias conocidas perfectamente por V.E. De manera que por esta parte tiene V.E. motivo para felicitarse de la medida tan oportunamente, como siempre, tomada por la Santa Sede de acuerdo con el Gobierno, pudiendo asegurarle que será una y muy importante de las obras destinadas á dar mayor gloria á Dios de entre las practicadas en su larga y brillante carrera.

Para poder hablar con mas conocimiento de causa y refiriéndome á las necesidades actuales, emprendí un viage para conocer las Diócesis entre las cuales deberia repartirse la de Solsona á tenor del ultimo Concordato, y puedo asegurar á V.E. con toda conciencia que ni repartiéndose entre Urgel, Lérida y Vich que la circuyen, ni agregandose definitivamente á esta última, podria Solsona ser ni medianamente servida á causa de su extension y escabrosidad del terreno, destinada en su mayor parte á no salir de la dificultad que tiene ahora para ser visitada. El expediente que debe obrar en esa Nunciatura Apostólica debe contener documentos preciosos sobre el particular y las razones que inclinaron el ánimo de S.S. Clemente VIII y de S.M. D. Felipe 2º á crear la Diócesis subsisten hoy dia, porque aunque se han abierto algunos caminos, la distancia subsiste, y en la mayor parte del Obispado ni se han abierto ni se abrirán. Para venir de Solsona a Vich, á pesar de haber ferro-carril desde Manresa, tuve que emplear el otro dia desde las tres de la mañana á las seis de la tarde, sirviéndome de carroaje particular desde Solsona á Manresa sin cuya circunstancia es necesario emplear dos dias, siendo por otra parte muy costoso.

El Obispado cuenta con 151 parroquias y 128 anejas diseminadas en una muy dilatada extension de terreno desde el Pirineo por la parte de Castellar de Nuch hasta Aragon. Tiene una excelente Catedral, un buen Palacio, un Seminario bien regular que reune gran numero de estudiantes suficiente no solo para llenar las necesidades del Obispado sino para dar un buen contingente á las Ordenes Religiosas y otras Diócesis; número que resultaria insignificante el dia que perdiendo Solsona su Capital de Diócesis hubiesen sus hijos de acudir á otros Seminarios, pues siendo ordinariamente pobres y hasta muy pobres y careciendo los Seminarios á los cuales debiesen ser agregados de medios para mantenerlos, si se les separaba de sus casas ó de sus cercanías, habrian forzosamente de abandonar la carrera con perjuicio de las vocaciones religiosas y del servicio de Dios.

Otra consideracion hay además que tener en cuenta, y es que durante la larga orfandad de Obispo propio, á consecuencia de las guerras civiles de las cuales fué aquela Diócesi el centro en lo

⁸⁸. Aquest era nomenat degà de Solsona i havia estat abans canonge magistral de la catedral de la Seu d'Urgell. Tenim la carta del ministeri de gràcia i justícia adreçada a Morgades i datada el 16 de juliol de 1891 per la qual se li comunica el nomenament. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

que toca á Cataluña; sin fondo de reserva por no tener aprobado el plan parroquial á pesar de estar presentado desde mucho tiempo, y casi sin dotacion desde el Concordato, hay gran número de Iglesias y Casas rectorales que amenazan ruina y no hay de donde socorrerlas. Si hay Obispo propio, aunque pobre, podrá remediar el mal porque no han de faltarle auxilios; si ha de hacerlo un Prelado extraño que no puede ya con su carga, es imposible pueda atenderlo todo.

La necesidad que se siente, y el deseo en que arde el país, queda demostrado por el resultado de la suscripcion abierta para formar dotacion al Administrador Apostolico que se envie y que á pesar de la pobreza del país puede darse por seguro, y de ello respondo, ascenderá á 200.000 Pesetas el dia que se quiera. Es imposible dato mas elocuente.

Una ultima consideracion, y concluyo por no molestar mas á V.E., y es que la Diócesis va aumentando de vecindario á consecuencia de las muchas fábricas levantadas á orillas del Llobregat y del Cardoner y exige por lo mismo una mayor vigilancia.

Por lo cual espero se dignará V.E. indicarme lo que deba hacerse para conseguir de Su Santidad con acuerdo de S.M. Católica la pronta concesion para Solsona de un Administrador Apostólico con caracter Episcopal.

Dios guarde a V.E. muchos años.

José, Obispo de Vich. " 89

Fins el febrer de 1892, el nunci no contestà la carta de Morgades⁹⁰. La raó d'aquest retard rau en el fet d'haver-se produït les primeres consultes i gestions entorn la proposta del bisbe de convertir Solsona en una administració apostòlica amb bisbe propi. Ens diu que, per part de la Santa Seu, "no habrá dificultades" i li sembla que, per part del govern, no hi ha d'haver problemes sempre que la restauració no signifiqui cap despesa per a l'Estat. Afegeix que n'ha parlat amb el ministre de gràcia i justícia i que li ha vist una actitud favorable, tot i que, ell sol, no pugui decidir una qüestió d'aquest tipus i que calgui formar un expedient. El nunci recomana a Morgades, en aquest sentit, que redacti un exposició al ministre, com la que li ha escrit a ell, on es diguin els pros d'un projecte com aquest, s'indiqui com es resoldria el tema del finançament i s'insisteixi en el fet que una subscripció popular pot cobrir el capital necessari per a l'obra. Recomana, finalment, que el capítol, l'ajuntament, les institucions i els personatges rellevants de la política, escriguin i exposin la necessitat de la restauració de la seu episcopal. De fet, el nunci torna a proposar una

⁸⁹. Morgades - nunci. 3 de desembre de 1891. ASV NM 577, t VII, r IV, s única, nº 2.

⁹⁰. Nunci - Morgades. original a AEV Mensa Episcopal nº 650-51 i còpia a ASV NM 577 t VII, r IV, s única, nº 2.

cosa que, anteriorment, s'havia fet moltes vegades. Ara, però, ho aconseguirien.

Tenim constància que aquesta gestió es va portar a terme, perquè hi ha una carta de Morgades adreçada al ministre de gràcia i justícia, del 5 de març de 1892⁹¹, on s'expressa amb idèntics termes que els referits al nunci. Insisteix, això sí, en el fet d'haver-se recollit diners en una subscripció popular per tal de dotar econòmicament la restauració. És evident que Morgades coneixia que el punt feble del govern era la qüestió financerà i que no es podia parlar de cap projecte que suposés carregar la hisenda de l'estat.

El bisbe de Lleida, però, es manifestà molt escèptic davant del que es podia fer i atribuí el possible fracàs a la despreocupació de les autoritats a l' hora de fer la pressió necessària. D'aquestes autoritats, ens en dóna la següent opinió en una carta que adreçà a Morgades el 17 de març:

" Con mucho gusto haré lo que me encarga respecto á Solsona. Me admira el entusiasmo de esas buenas gentes, pero no se si se logrará su deseo y es lastima porque lo merecen todo. Si los diputados y senadores de esta Provincia fuesen hombres de pro, algo podrá hacerse, pero no hacen nada son unos dormilones, si tienen influencia no se para que la guardan." ⁹²

També coneixem les pressions de Casañas, bisbe d'Urgell, adreçades a nunciatura i al ministre de gràcia i justícia, donant suport a les tesis de Morgades⁹³ sobre la restauració del bisbat, gestions que explica al bisbe de Vic⁹⁴.

Les coses, però, no van anar tot el bé que s'esperava, atesos els passos i les gestions que el prelat vigatà havia fet. El tema es paralitzà. La raó la coneixem per una carta personal d'Antonio Vico -el futur nunci a Espanya a partir de 1907-, que en aquells moments tenia un càrrec a la nunciatura, adreçada a Morgades i datada el dia 17 de març de 1892. Sembla que el problema venia del govern que no volia semblar molt "clerical" si

⁹¹. Morgades - ministre de gràcia i justícia (còpia). ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

⁹². Bisbe de Lleida - Morgades. 14 de març de 1892. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

⁹³. Carta de Casañas al nunci, datada el 7 d'abril de 1892 on li explica la dificultat que es regentava la diòcesi de Solsona si no es dota d'un administrador apostòlic amb bisbe propi. De fet fa servir els mateixos arguments que Morgades havia fet servir. El nunci el contestà amb una carta, datada el 25 d'abril, on li reconeix tots els arguments que fa servir. De fet el nunci ja ho veia clar des que Morgades li havia explicat. ASV NM 577, t VIII, r IV, s única, nº 2. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

⁹⁴. Casañas - Morgades 7 d'abril de 1892. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

acceptava crear, o millor dit restaurar, la seu solsonenca d'una manera ràpida. El text de la carta és el següent:

"V.E. habrá recibido un oficio del Sr. Nuncio a propósito de la diócesis de Solsona. Pareceles a los gobernantes que van a declararse demasiado clericales si acceden en seguida á lo que forma la aspiración de los de Solsona que han manifestado constantemente desde hace tantos años. Mas espero que mediante la perseverancia de las exposiciones se conseguirá lo que se pide. Igual interés tienen los de Barbastro quienes tienen ya listo el capital necesario." ⁹⁵

Davant aquesta incertesa, el Butlletí eclesiàstic de Solsona publicava una nota, signada pel vicari general i datada el 22 d'abril, en la qual es volia explicar a la població que les gestions es feien i que es mirava que les coses tiressin endavant:

"Gobierno eclesiástico del Obispado.

El Excmo. Sr. Administrador Apostólico nos comunica con fecha 12 de este mes, autorizándonos para hacerlo público, que sus gestiones para conseguir un Administrador Apostólico con carácter Episcopal para esta diócesis, siguen su curso natural habiéndose entorpecido, sin embargo algun tanto, á consecuencia de la relación que pueda tener este asunto con los Presupuestos del Estado, aunque no haya éste de costear la asignación del Sr. Obispo Administrador. Añade, que por otra parte de Roma y de la Nunciatura Apostólica de Madrid no se ofrece dificultad alguna; antes al contrario, un vivísimo deseo de complacer al Obispado de Solsona que acaba de dar una muestra tan clara del interés que tiene por la conservación de su subsistencia propia, habiéndose dignado los Sres. Obispos de Urgel y Lérida interesarse eficazmente ante la Nunciatura y el Ministro de Gracia y Justicia para que sea otorgado lo que con tanta razón y conveniencia se pide.

Roguemos todos á Dios á quien toca inclinar el ánimo de los hombres, y veremos indudablemente coronadas las oraciones que á este fin le dirijamos, con lo que tanto interesa." ⁹⁶

Els diners s'havien anat recollint. Si es repassen els butlletins eclesiàstics de Solsona, a partir de 1891, es pot anar resseguint de la manera com es fa aquesta subscripció i les persones que hi contribueixen. En la correspondència entre el vicari general de Solsona i el bisbe de Vic, que es conserva a l'arxiu episcopal de Vic⁹⁷, es poden veure tots el passos i l'estrategia per fer créixer aquesta subscripció. Es poden comprovar, fins i

⁹⁵. Antonio Vico - Morgades. 17 de març. MEV Josep Morgades i Gili. Manuscrits II. Documentació personal I. Correspondència 1883-93. p. 129.

⁹⁶. BOE. BS nº8 30 d'abril de 1892, p. 57-58.

⁹⁷. Sobretot a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

tot, les critiques per part d'alguns sobre la possibilitat real d'aconseguir-ho. Això ens demostra que hi havia capellans, membres del capítol i civils que no creien en els projectes de Morgades i, per tant, rebutjaven aquesta estratègia per aconseguir la restauració del bisbat⁹⁸. Significava, alhora, que el prelat vigatà i els seus col.laboradors estaven exposats a una gran pressió quan es veia que els tràmits i les pressions no feien cap efecte. Pressió que creixia a mesura que la subscripció popular arribava a una quantitat que feia viable la restauració de la seu. Tot depenia, per tant, de l'habilitat de negociar amb el govern. Aquesta via era perillosa perquè, si aconseguien la fita final -cosa que es produirà-, els seus promotores quedaven com uns enviats de Déu, però si no s'hagués arribat a cap solució, la suma de voluntats i de diners que es produí s'hagués girat en contra seu.

Això va fer que Morgades, el 24 d'octubre de 1893, tornés a fer una carta al clergat i fidels de la diòcesi de Solsona per tal d'explicar-los una mica en quina situació es trobava l'assumpte de la restauració del bisbat. La carta ens demostra com Morgades, durant la tardor de 1893, no les tenia totes amb ell pel que feia la possibilitat d'arribar a culminar el seu projecte. Ens fa entreveure, també, les critiques que hi debien haver perquè passava el temps i no s'aconseguia res i serveix per donar comptes dels diners recollits i del seu destí. En reproduirem algun paràgraf:

" Antes de despedirnos de la ciudad estimamos conveniente decir cuatro palabras sobre la suscripción abierta para formar la dotación del Administrador Apostólico con carácter Episcopal y del estado de este asunto. Por desgracia hasta ahora poco se ha conseguido á pesar de que se han aprovechado todas las ocasiones que se han estimado oportunas para adelantar las negociaciones. Pero se ha conseguido algo que es de sumo interés. De parte de Roma, de los mismos labios del Romano Pontífice y de su Secretario de Estado, lo mismo que del Eminentísimo Sr. Nuncio Apostólico Monseñor Di Pietro, hemos recibido constantemente frases de aliento y esperanza y la seguridad más completa de que por su parte se hará cuanto se pueda para dotar á Solsona de un Administrador Apostólico con carácter Episcopal y residencia en esta ciudad, de cuya necesidad están plenamente convencidos. Por otra parte del Estado no se ha conseguido tanto; pero no se ha tenido negativa alguna; antes al contrario, con carta que

⁹⁸ . Com a exemple podem citar una carta de Joan Marbá a Morgades, datada el 22 de desembre de 1891, on li explique els casos de gent que no confiava en la restauració del bisbat. ""Como habrá visto ya V.E. en el último número del Boletín, la suscripción, aunque lentamente, va aumentando; y al punto en qué está, podemos dar por seguro que llegaremos, y aun pasaremos de las cien mil pesetas que nos propusimos. Esto es lo que convenía para acallar maledicencias que con el innoble fin de matar el espíritu no dejaban de significar que esa suscripción era un imposible; y aun hoy al ver que se engañan no se dan por vencidos y se atrincheran en un veremos de desconfianza que suplico a Dios no se confirme; pues veo con sentimiento que empieza á hacer mella aun en alguno de los entusiastas por el nuevo estado de cosas de esta diócesis." AEV Mensa episcopal nº 650-51.

conservamos en Nuestro poder, el Excmo. Sr. Di Pietro i Nos dice que antes de dejar la Nunciatura de Madrid había conferenciado con el Sr. Ministro de Gracia y Justicia, y que bajo la base de no costar nada al Estado, estaba dispuesto á tratar el asunto. El Sr. Montero Ríos abandonó la cartera , el Sr. Nuncio se fué a Roma, y el que extrañe que en este periodo de inseguridad, economías y de supresión de Obispados, no haya adelantado Nuestro acariciado proyecto, por más que no haya de gravar el Erario público; es que ha meditado poco el asunto, ó no está en disposición de comprenderlo; y el que de esta paralización, con miras y propósitos que Dios juzgará, dedujese que debe ya abandonarse el proyecto, soliviantado así el ánimo de suscriptores sencillos, probaría no tener gran fe en la Providencia divina, ni en la acción de la Iglesia, ni cariño e interés por la creación de la Administración Apostólica con residencia en Solsona.

Y á fin de que se sepa todo lo relativo á la suscripción iniciada para ello y repetir la seguridad de que, Dios mediante, se llevará a cabo en el desgraciado caso de no poder conseguir nuestro laudable intento, la devolución á su dueño de todo lo percibido, ponemos á continuación relación detallada de cuanto pueda interesar á los Sres. Suscriptores.

Lo recogido hasta ahora, según puede verse en los Boletines del Obispado, asciende á la suma de 124.518,18 pesetas. A fin de no tener este capital improductivo y aumentarlo, si es posible, ó dar á los intereses que vaya devengando el destino que proceda en equidad ó justicia, de las repetidas 124.518 pesetas 18 céntimos se han comprado 138.000 pesetas de Deuda esterior de España y 11 Biletés hipotecarios de Cuba que han costado según las facturas que conservamos 107.219 pesetas 89 céntimos. Para mayor seguridad se han depositado todas las láminas de la Deuda esterior en el Banco de Barcelona, y los Biletés de Cuba en el Banco Colonial domiciliado en Barcelona. La diferencia de 17.295 pesetas 29 céntimos con todo los documentos referentes al asunto, se hallan en la Caja diocesana, para invertirlas igualmente en la compra de valores de la Deuda de España, si lo creemos ventajoso y conveniente, asesorándonos antes de personas competentes.

Y como no es el que planta ni el que riega, sino Dios el que dá incremento á las plantas, como advierte el Apóstol, puede depender de nuestras oraciones y demás obras buenas la consecución de la gracia que esperamos conseguir de su bondad infinita, y así lo predicarán los Párrocos a sus feligreses y todos tendremos bien presente." ⁹⁹

Cap a la soluci6 definitiva del cas.

Som al 1894. El 10 d'abril, el vicari general Serra escrivia al bisbe

⁹⁹. Carta de Morgades datada el 24 d'octubre de 1894. BOE BS nº20, 31 d'octubre de 1894, p 153-55.

Morgades una carta en la qual li demanava que es tornessin a activar tots els passos per a la restauració del bisbat solsonenc. Semblava que hi tornava a haver possibilitats. Però, de nou, es posa de manifest l'estat d'intranquil·litat en què vivia la diòcesi per la no resolució del cas. Sens dubte, el vicari general estava molt nerviós. Així li ho explica:

" Ya que tengo la pluma en la mano, V.E. Ilma me permitirá que con el debido respeto llame su atención acerca de la necesidad de activar lo posible el asunto de la Administracion Apostolica de esta Diocesis, pues opino que no ha de presentarse ya ocasión mas oportuna que la presente. Ayer precisamente recibí carta de un amigo que vive en Madrid y tiene en aquella Corte muy buenas relaciones, pues cuenta con algun amigo en el Ministerio y tiene facil entrada en la Nunciatura, cuyo nombre no estoy autorizado para revelar (no es el Sr. Cerdá) el cual entre otras cosasme dice lo que textualmente copio: "Capdepon ha dicho: Con tal que la persona propuesta por la Nunciatura para la Administracion Apostolica de Solsona no sea carlista, yo mismo haré la presentacion al Gobierno." Por otro conducto igualmente autorizado me consta de las buenas disposiciones de la Nunciatura respecto a este asunto. Si pues el Sr. Nuncio lo desea y el Gobierno no ha de oponer serias dificultades ¿de donde provienen los obstaculos y entorpecimientos?

Si estas noticias llegasen á ser del dominio publico en esta Diocesis, lo cual no considero imposible, dejó á la consideracion de V.E. Ilma. el efecto desastroso que causarian. La atmosfera ya muy cargada de desconfianza, recelos y sospechas que se respira se condensaria todavía mas y temo que el descontento general se manifestase con actos poco conformes al espíritu de docilidad y disciplina de que este Clero ha sido siempre modelo, y que nada contribuirian á estrechar los lazos de obediencia respeto y amor que deben unir á los Diocesanos con su Prelado. Urge pues, Excmo Señor dar á este asunto pronta resolucion; cualquiera que esta sea, con tal que sea definitiva, la considero preferible, al estado de ansiedad é inquietud en que se halla esta Diocesis."¹⁰⁰

El 10 de maig l'ajuntament de Solsona tornava a demanar, amb una instància adreçada a la reina, la recuperació de la seu episcopal. Els arguments eren els de sempre, però, aquesta vegada, posaven èmfasi en l'actuació del bisbe Morgades com a administrador i en la seva estratègia de buscar un fons econòmic per dotar-la. El text, en un dels seus paràgrafs, deia el següent:

"Dicho ilustre Prelado en su alta previsión y reconocida prudencia vió enseguida el gran obstáculo que podía oponerse á la realización de tan fundada súplica; á saber los apuros de la Hacienda nacional que quizá no permitirían consignar en presupuesto la asignación para dicho Administrador Apostólico, pero este inconveniente trató de removerlo dirigiendo sentido llamamiento á los religiosos y fieles súbditos de nuestra

¹⁰⁰. Segimon Serra - Morgades. 10 d'abril de 1894. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

Diócesis á fin de que por medio de pública subscripción reuniesesen el capital suficiente á asegurar decorosa ranta para dicha alta dignidad eclesiástica; llamamiento que ha sido correspondido rivalizando el laudable entusiasmo el clero y el pueblo, hasta el punto de haberse recaudado en pocos meses el capital necesario para realizar dicho proyecto.

El delicado corazón de V.M. sabrá apreciar la gran suma de sacrificios y privaciones que representa dicha subscripción, hecha principalmente entre el clero parroquial y las clases trabajadoras, y con que evidencia demuestra los ardientes deseos de estos pueblos para conservar su Obispado; deseos justos, aspiraciones legítimas siempre dignas de atención por parte de los Gobiernos y mucho más, cuando, como en este caso, no sólo se armonizan con el bien público, fomentando los intereses generales del Estado, sino que eficazmente contribuyen á sostener notables centros de instrucción, como son los seminarios y organismos é instituciones de tan grande influencia en el progreso moral del pueblo, como es un obispado." ¹⁰¹

Però una carta de Sagasta al cardenal Monescillo, del 25 de maig, ens dóna alguna pista del que passava:

" Mi muy respetable y querido amigo: en el Consejo de Ministros de ayer nos acupamos detenidamente del restablecimiento de la Vicaría Apostólica de Solsona, cuyo asunto me recomienda V. con tan vivo interés en su grata carta del 23; pero, á pesar de los buenos propósitos del Gobierno, no encontramos términos hábiles para adoptar la resolución que se solicita por el Sr. Obispo de Vich y habrá que esperar una oportunidad mas favorable que la presente, porque si ahora se hiciera eso con Solsona, habría que hacerlo tambien con otras localidades que abrigan igual pretension, y excuso decir a V. los compromisos y las dificultades que esto proporcionaria al Gobierno en las corrientes de economias que reinan en las presentes circunstancias." ¹⁰²

A partir d'aquell moment tenim constància de moltes cartes i informacions sobre les negociacions i els passos que moltes personalitats van fer per desencallar l'assumpte de Solsona¹⁰³.

Mesos més tard, el 14 de juliol de 1894, Morgades escrivia al nunci a una carta que deia:

" Muy Señor mio y venerado Hermano: cerradas las Cortes parece haber llegado la oportunidad que aguardaba el Sr. Capdepon para resolver favorablemente el asunto de Solsona. Si V.E. se dignaba recordarselo, quizas se determinaria resolverlo.

Queda como siempre afmo S.S. y Hermano.

¹⁰¹. Ajuntament de Solsona - reina regent. (còpia) 10 de maig de 1894. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

¹⁰². Sagasta - cardenal Monescillo. 25 de maig de 1894. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

¹⁰³. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

El de Vich. "104

Naturalment, el nunci li ho recordà al ministre de justícia, tenint en compte que havia parlat del tema amb el president del govern, Sagasta, el dia 16, i que ell no havia vist cap problema per arribar a una solució favorable, afegint, a més, que seria un tema a tractar en un propera reunió del consell de ministres i que tot dependria de l'informe que en fes el ministre¹⁰⁵. Però les coses no debien anar gaire bé. Segimon Serra, vicari general de Solsona, ens diu, en una carta adreçada a Morgades el dia 27 d'agost, que "Todo parece que se conjura para dar largas á la resolución de nuestro asunto. Cuando el Excmo. Señor Nuncio lo tenía, al parecer, en buen estado, tuvo precision de ausentarse de la Corte: ahora que ha regresado, ocurre la muerte del hijo del Sr. Sagasta, y en tales circunstancias no es de esperar que se reunan los Ministros para ocuparse en este asunto. ¡Alabado sea Dios!"¹⁰⁶.

El 29 de novembre, Morgades tornava a escriure al nunci per dir-li que havia rebut un oferiment del marquès de Mont-Roig, el diputat més antic de Catalunya, per tal d'influir i pressionar sobre el cas de Solsona davant d'altres diputats catalans i personatges polítics rellevants, oferiment que havia acceptat. Així també, el bisbe de Vic interessà sobre el tema els jesuïtes, que estaven en molt bones relacions amb Maura¹⁰⁷.

La contesta del nunci, del 3 de desembre, ens dóna idea de com anaven les coses i quina era la situació de les negociacions amb el govern:

"Muy venerado Hermano y querido amigo: Me apresuro a contestar á su muy atenta de 29 del actual para asegurarle que despues de mi vuelta á esta no solo no olvide el asunto de Solsona, sino tambien que me interesé mucho de él. Como sabia que el Sr. Graizard (en aquells moments ministre de foment) se había opuesto á la solicitud de V. por razones del orden politico, y se las recomende vivamente y procurá refutar las dichas razones, de suerte que el se me ofrecio a dejarlas, y á apoyar el proyecto de la administracion apostolica. Acudi despues al Sr. Maura que me merece mucha confianza; le expuse los graves motivos que militan

104. Morgades - nunci. 14 de juliol de 1894. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

105. Això ho sabem per una la còpia d'una carta del nunci al ministre de gràcia i justicia, datada el 17 de juliol de 1894, i per la còpia d'una carta (l'original a AEV Mensa Episcopal nº 650-51) del nunci a Morgades, datada el 18 de julio, on li explica tots els tràmits que ha fet. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

També sabem per una carta de Bernardino Aquilante adreçada a Morgades i datada a Loiola el 29 nde juliol de 1894 que les coses semblen, almenys pel nunci, que van be: "El asunto de Solsona parece que se va á resolver como la justicia pide: por lo menos al Nuncio se lo han asegurado asi. Dios quiera que lo dicho se cumpla y pronto" AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

106. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

107. Morgades - nunci. 29 de novembre de 1894. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

en favor del Gobierno; le dije que el Sr. Groizard me había prometido de ser favorable y que el Sr. Presidente del Consejo desde el mes de Agosto me había dado la seguridad de estar conforme con el Sr. Capdepón. El Sr. Ministro de Gracia y Justicia me dijo que él no veía inconveniente, pero que era necesaria la tramitación que V. acaba de enviarme. Yo me extrañé que después de tantas instancias el asunto estaba(sic) todavía en el principio; y me quejé con una energía y con palabras tan vivas que nunca he, hasta ahora, empleado con el Gobierno. El Sr. Maura me dió la seguridad que procuraría tramitar y despachar el asunto con el mayor cuidado e interés." ¹⁰⁸

Sembla, per tant, que les coses estaven veritablement encallades i que el nunci, en aquells moments Serafino Cretoni, s'havia encarregat de la qüestió amb ganes de resoldre-la d'una vegada per totes. Morgades així ho va entendre¹⁰⁹.

I es cert que, a partir d'aquell moment, notem com els tràmits s'activen i com Maura esdevé la persona més decisiva en aquest procés. El dia 24 de novembre i el 7 de desembre Maura, per tal d'afegir la seva opinió sobre la demanda dels solsonencs, passa a Morgades i a Cretoni, respectivament, l'expedient que, promogut per l'ajuntament de Solsona, s'estava tramitant en el negociat d'assumptes eclesiàstics del ministeri de gràcia i justícia¹¹⁰. Com era d'esperar, la resposta de Morgades i del nunci, interpretant el pensament i els desitjos de la Santa Seu, fou totalment favorable a la creació de l'administrador apostòlic amb caràcter episcopal per a aquella diòcesi¹¹¹. L'ajuntament de Solsona, agraiit per aquest nou rumb

¹⁰⁸. Nunci - Morgades. 3 de desembre de 1894. L'original a AEV Mensa Episcopal nº 650-51; còpia a ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁰⁹. Morgades diu en una carta que li escriu el dia 6 de desembre el següent:

"Muy Sr. mio y venerado amigo y Hermano: agradezco en el alma su favorecida del dia 3 y con tan poderoso y bondadoso protector espero se alcanzará la Administracion de Solsona. Ante la Imagen de Nuestra Señora del Claustro Patrona de aquel Obispado no pasa dia en que no se ruegue por el feliz estado espiritual y temporal de V.E. y no cesa de hacerlo su agardecido amigo, S.S. y Hermano. El de Vich."

ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

¹¹⁰. La carta de Maura diu així:

" Excmo Sr.

De Real Orden tengo el honor de pasar á manos de V.E. el adjunto expediente promovido por el Ayuntamiento de Solsona sobre la creacion de un Administrador Apostólico con carácter Episcopal para aquella Iglesia por si V.E. tiene á bien informar en el asunto cuanto se le ofrezca y parezca.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Madrid 7 de Diciembre de 1894.

Antonio Maura"

ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

L'adreçada a Morgades és idèntica i es troba a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

¹¹¹. Morgades - ministre de gràcia i justicia (còpia) 29 de novembre de 1894. Morgades torna a insistir en la necessitat que es dugui a terme la restauració. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

Nunci - ministre de gràcia i justicia (còpia). 11 de desembre de 1894.

dels esdeveniments, va felicitar el nunci per les seves gestions¹¹². A l'arxiu episcopal de Vic es guarden moltes cartes de personalitats rellevants de l'època que, durant aquest mes de desembre, es feien ressò de tots els intents i pressions per l'assumpte de Solsona¹¹³.

L'expedient continuà el seu llarg recorregut burocràtic. Durant el mes de gener de 1895, Morgades, a requeriment del nunci¹¹⁴ i del propi ministre de gracia i justícia¹¹⁵, va haver d'aclarir quina era la situació econòmica derivada de la subscripció popular, que havia de nodrir de fons la futura seu episcopal solsonenca, aclariment sense el qual no podia passar l'expedient del ministeri de justícia al consell d'estat. Aquesta situació econòmica era la següent, en paraules del propi bisbe de Vic adreçades al nunci:

"que la suscripcion habia dado la cantidad suficiente para rentar 10.000 ptas cada año que es la que se habia fijado al empezar las gestiones por el antecesor de V.E. y el Ministro que entonces habia; 2º que la mayor parte se habia invertido en la compra de valores de la Deuda de España con disposicion de invertir de (...) la cantidad no invertida aun; 3º que estaba depositado todo en la Caja Diocesana de Solsona, con disposicion de depositarla en otra que el Sr. Ministro designe; promesa de aumentar la cantidad si por cualquier motivo dejaba de rentar las 10.000 ptas y compromiso de no retirar el deposito fuera del caso de cesar la Administracion Apostolica, pues para este caso se habia prometido la devolucion á los suscriptores. Si algo mas se exigia y no fuere mucho, se depositaria tambien. Todo esto deberia entenderse en el concepto siempre expresado de que en el presupuesto actual de Solsona no se hará modificacion alguna, sino que seguirá el mismo á fin de que resulte lo prometido de siempre, á saber que no costará mas al Estado de lo que ahora cuesta." ¹¹⁶

Pel febrer de 1895, tot i que les coses semblava que anaven bé, una

De fet, avança la resposta que pugui donar Roma perquè el mateix dia 11 escriu un despatx al secretari d'estat on li explica tot plegat i li dóna els arguments necessaris per justificar la seva opinió positiva. De fet la secretaria d'estat li contesta el dia 19 de desembre recolçant la decisió del nunci.

ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

112. Ramon Bonany (alcalde de Solsona) - nunci. 23 de desembre de 1894 i nunci - alcalde de Solsona (còpia). 28 de desembre de 1894. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

113. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

114. Això li demana en una carta que li escriu el 20 de gener i que, de fet, es la contesta a una primera de Morgades escrita el 15 de gener. En la carta del nunci, aquest li demana que ho contesti amb celeritat perquè cal "aprovechar las buenas disposiciones del actual Ministro". Original a AEV Mensa Episcopal nº 652-53 i còpia a ASV NM 604 t VII, r I, s unica, nº 1.

115. Maura - Morgades. 13 de gener de 1895. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

116. Morgades - nunci. 22 de gener de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

comissió de Solsona, composta per l'alcalde i el rector del seminari, es desplaçà a Madrid per tal de seguir els passos de l'expedient. Tenien molt clar que amb una presència física a Madrid els assumptes s'activarien més. Les notícies que circulaven durant aquest mes eren que s'estava a punt d'ordenar que fossin dipositats els diners al Banc d'Espanya i que era imminent el pas de l'expedient al consell d'estat, els membres del qual havien rebut bones recomanacions¹¹⁷. No excloïen dificultats en les negociacions i entrevistes. La correspondència de Bonaventura Ballús, el capellà comissionat a Madrid, amb Morgades, ens va descobrint tots els matisos de la seva estada a la capital de l'estat¹¹⁸.

Vet aquí, però, que un nou esdeveniment tornava a posar en cautela qui veia prompte la resolució del cas. Durant el mes de març queia el govern de Sagasta. El vicari general de Solsona escriuria al bisbe de Vic contrariat per l'esdeveniment: "Ya ve V.E. si estamos de desgracia los de Solsona! Cuando ya tocábamos casi con las manos el tan suspirado Decreto, viene este inesperado cambio de Ministerio á desvanecer nuestras esperanzas. Parece que Dios no lo quiere, ó que nosotros no lo merecemos"¹¹⁹. El propi Morgades es mostrà preocupat per aquest fet en una carta adreçada al nunci el 24 de març:

"Muy Sr. mio y venerable Hermano: el cambio político de situación es a mi entender una gran contrariedad para la consecución de la Administración de Solsona; pero es de esperar que los conservadores no querrán hacer menos que los liberales y en este sentido interesaré a todos mis amigos para que nos secunden. Pero como desde un principio he creido que V.E. debía ser el instrumento de la Divina Providencia para conseguirlo, á V.E. de nuevo acudo por si me manda alguna cosa." ¹²⁰

Aquest "interesar", que no vol dir res més que tornar a fer pressions, fou la política que se seguí a partir d'aquell moment. El nunci en parlà amb el nou ministre de justícia¹²¹ i Morgades reconeixia que "es preciso apurar

^{117.} Tot això ho sabem per una carta de Morgades al nunci, datada el 7 de febrer de 1895. ASV NM 615, v.

^{118.} Aquesta correspondència tant interessant es pot seguir a AEV Mensa Episcopal N° 650-51.

^{119.} Vicari general de Solsona - Morgades. 26 març 1895. AEV Mensa Episcopal. n° 652-53.

^{120.} Morgades - nunci. 24 de març de 1895. ASV NM 604, t VII, rI, s única, n° 1.

^{121.} Ho sabem per una carta que el nunci envia a Morgades en contesta a l'anterior, datada el 29 de març. En ella li explica que té la impressió que triomfarán i que ja ha parlat d'aquest tema al nou ministre de gràcia i justícia que donarà el seu suport en el consell de ministres que extracti el tema. Alhora li explica que el millor que es pot fer és que el diputat per Solsona treballi conjuntament amb ell perquè se sap que el govern conservador vol gratificar els diputats liberals el suport dels quals els fa molta falta en aquests moments. L'original es troba a AEV

" todos los recursos y asi lo he hecho"¹²². El què significava pel bisbe de Vic "apurar tots els recursos", és haver fet gestions "desde la Infanta Dña Isabel hasta el ultimo Diputado amigo, he escrito y no bajan de cien las cartas. Canovas, Romero Robledo, Duque de Soto Mayor, Martinez Campos, Despujol, Novaliches, Cardenal de Valencia, de Toledo, etc. á todos me he dirigido"¹²³. Com podem comprovar es tracta d'una veritable demostració de la capacitat del prelat vigatà de tocar tots els ressorts claus per aconseguir quelcom, habilitat especialment necessària per a un bon polític i home de govern¹²⁴.

Però, finalment, arribaria el gran dia: el 10 d'abril de 1895 el consell de ministres aprovava la creació -millor dit la conservació- del bisbat de Solsona¹²⁵. La notícia fou telegrafiada immediatament a Vic i a Solsona¹²⁶.

De tot plegat, negociacions últimes amb el govern, decisió del consell de ministres, significació de la restauració episcopal de Solsona i d'altres coses, el nunci Cretoni en féu un despatx al secretari d'estat per tal d'explicar-li-ho detalladament¹²⁷.

Quina fou la reacció de la població? La carta escrita pel vicari general a Morgades, el 30 d'abril, ho explica:

" No es facil dar una idea del entusiamo y alegría con que fue recibido el telegrama de V.E. Ilma. Se echaron á vuelo todas las campanas, las musicas recorrieron las calles de la población y el pueblo manifestaba su regocijo con nutridos disparos de armas de fuego. Por la noche se presentó á este Palacio la Juventud Católica con su musica y coros y despues de haber tocado las

Mensa Episcopal nº 652-53 i una còpia a ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

122. Norgades - nunci. 1 d'abril de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

123. Ibid.

124. A l'Arxiu Episcopal de Vic, Mensa Episcopal, Lligall nº 652-53, hi ha moltíssimes cartes de resposta a les pressions de Morgades. Enumerar-les seria molt llarg. N'hi ha alguna de molt curiosa, com la carta que li escriu a Morgades Joaquín Nolla i Aliu des de Madrid el 2 d'abril i en la qual li diu que "No sería malo y esto con reserva, buscará V.E. una buena recomendación para Dña Joaquina la esposa de D. Antonio Canovas del Castillo, pues sabido es que era la que verdaderamente goberna la Nación en tiempos de los conservadores".

125. Presidència del consell de ministres - nunci. 10 d'abril de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

126. Tenim el telegrama del nunci a Morgades, datat el mateix dia 10 d'abril, i els telegrames del mateix bisbe de Vic, del capítol i del Seminari de Solsona, datats el dia 11, amb els quals agraeixen el que s'ha aconseguit. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

127. nunci - secretari d'estat (còpia) nº 294. 16 d'abril 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

El secretari d'estat va donar la conformitat amb el nomenament de Ramon Riu en un despats (nº 24127) adreçat al nunci el 7 de maig de 1895. Es troba en el mateix fons documental.

mejores piezas de su repertorio, el Sr. Presidente de la misma leyó el Mensaje que tengo el honor acompañar siendo recibida su lectura con atronadores ¡Vivas! al Nuncio de S.S., á V. e. Ilma y al Obispado de Solsona. Hoy se celebrará por iniciativa de este Ayuntamiento una solemne Misa de acción de gracias á nuestra Patrona la Virgen del Claustro.

No dudo que si V.E. Ilma hubiera presenciado el regocijo de este pueblo en el dia de ayer, hubiera tenido por muy bien empleados todos los disgustos, molestias y trabajos que le ha acasionado este asunto. ¡Sea todo a mayor gloria de Dios!" ¹²⁸

El 29 d'abril, la reina regent signava el reial decret de la restauració de la seu episcopal.

Quines condicions planteja el decret? Primer: determina la creació al bisbat de Solsona de l'administració apostòlica amb prelat propi i independent del de Vic. Segon: la renda de 10.000 pessetes anuals generades pel diposit de 200.000 pessetes, ingressades al Banc d'Espanya, ha de servir per mantenir l'administració apostòlica. Tercer: si hi hagués una pèrdua de valor d'aquests diners, els fidels haurien de cobrir la quantitat fins arribar al valor precedent i en cap cas s'haurien de treure dels pressupostos de l'estat, de la província o dels municipis. Quart: no es poden treure els diners del Banc d'Espanya mentre existeixi l'administració apostòlica. Cinquè: si mai s'aboleix l'administració, els diners passaran als seus donants o successors. Les condicions sisena i setena, plantegen la manera com s'ha de guardar el resguard del dipòsit i el responsable d'administrar els diners¹²⁹.

128. Segimon Serra-Morgades. 30 d'abril de 1895. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

129. El reial decret pel qual es restaura la seu episcopal de Solsona i s'expliciten les condicions per portar-ho a terme és el següent, segons és transcrit en una carta oficial que Romero Robledo, ministre de gràcia i justicia, envia al nunci comunicant-li. Es acompanhada per una altra carta, en aquest cas privada, del mateix Romero Robledo datada el primer de maig i on es felicita que tot hagi tingut un final feliç, alhora que mostra la seva satisfacció per la designació de Ramon Riu com a prelat per aquella diòcesi. El nunci el contestà el 5 de maig. El reial decret diu així:

"De acuerdo con el Muy Reverendo Nuncio Apostolico, oido el Consejo de Estado en pleno y á propuesta del Consejo de Ministros, en nombre de Mi Augusto Hijo el Rey Don Alfonso XIII y como Reina Regente del Reino, Vengo en decretar lo siguiente. Primero. Mientras no se lleve á cabo la circunscripción de diócesis con arreglo á lo dispuesto en el Concordato vigente, ó mientras razones poderosas no aconsejen distinto resolución y atendiendo al bien de la Iglesia y de los habitantes de la diócesis suprimida de Solsona, habrá en la referida ciudad un Administrador Apostólico con carácter episcopal é independiente de la Mitra de Vich. Segundo. Los valores públicos adquiridos con el capital de doscientas mil pesetas, producto de la suscripción iniciada por el Ayuntamiento de Solsona y que se custodian en aquella caja diocesana se ingresarán en el Banco de España como depósito destinado á sufragar la congrua sustentación del Administrador Apostólico que se nombre y que se fija en diez mil pesetas anuales. Tercero. Si por efecto de la depreciación de los valores que constituyen el capital destinado á tal objeto fuera menor de las diez mil pesetas fijadas la renta que produjese, los fieles de la suprimida Diócesis cumpliendo su oferta, acudirán por medio de nueva suscripción á satisfacer la congrua suvantación del Administrador Apostólico, sin que en ningún caso puedan gravarse para este fin los presupuestos generales del Estado, los de la provincia ó los de los municipios. Cuarto. No podrá ser retirado el depósito del Banco de España mas que en el caso de haber cesado la administración apostólica de Solsona y en virtud de Real Orden del Ministerio de Gracia y

Es tracta, per tant, d'una diòcesi mixta amb aportacions de l'estat i aportacions privades. Morgades defensà aquesta fórmula per ser l'única que feia possible la restauració de la seu episcopal de Solsona. De la manera que fos, el que quedava clar era que s'havia aconseguit una presència més directa de l'estament jeràrquic religiós en una àmplia zona de Catalunya i, Morgades, havia aconseguit una fita més en el seu programa d'implantació d'estructures organitzatives i de poder més sòlides de cara a la regeneració religiosa de la societat.

Una carta de Torras i Bages, adreçada al bisbe de Vic des de Barcelona, el 22 de maig de 1895, creiem que es el millor resum del que diem, la síntesi més ben plantejada de com podia interpretar-se una restauració com aquella i com era considerat Morgades pel futur prelat de Vic:

" Mi querido Señor Obispo: he recibido, con sobre de V., el boletín en que se relaciona y razona la restauracion episcopal de Solsona.

Verdaderamente la Iglesia es la única restauradora, la sola que tiene el poder de renovar el mundo por viejo que sea, de hacer revivir las cosas que ya parecian muertas y enterradas. Entre el clero aun son muchos los que sienten amor por lo pasado, pero son pocos los que tienen la intuicion de dar condiciones de presente á lo pasado y hacer agradable á los hombres modernos lo que parecia que no debia estar conforme á sus gustos.

Leon XIII es el gran maestro de tal procedimiento; en Cataluña tenemos a V. restaurador regional que calladamente habrá hecho mas para la vida del pais que todos los politicos juntos.

Le desea toda felicidad y gracia en las próximas fiestas su a.
s. q. b. s. m. José Torras y Bages Pbro" ¹³⁰

Una pastoral de Morgades, adreçada als fidels de Solsona el 15 de maig de 1895, que s'havia de llegir a totes les parròquies del bisbat, explica clarament les intencions del bisbe de Vic: "Es imposible pensar por ahora, por mucho tiempo y tal vez nunca -diu-, en aumentar el presupuesto del Clero;

Justicia recaida en el expediente, en que dicha condicion se acredite. Quinto. Llegado este caso, se reintegrará el capital á los donantes ó á sus sucesores, á cuyo fin deberá remitir la lista de aquellos al Ministerio de Gracia y Justicia autorizada por el Reverendo Obispo de Vich, actual Administrador Apostólico de la Diócesis de Solsona. Sexta. El resguardo del deposito consignado en el Banco de España deberá custodiarse en la caja de la Administración Apostólica de Solsona y se remitirá en testimonio del mismo debidamente legalizado al Ministerio de Gracia y Justicia para unirlo al expediente de su referencia. Septimo. El Banco de España no reconocerá mas persona autorizada para cobrar los intereses de dicho deposito que el Administrador Habilitado de la Diócesis de Solsona. El Ministro de Gracia y Justicia dictará las disposiciones necesarias para el cumplimiento de este decreto."

ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

Fou publicat a la "Gaceta de Madrid", dimecres 1er de maig de 1895, any CCXXXIV, nº 121, tomo II, pàg. 397.

També està reproduït a la carta-patoral que Morgades dedicà als fidels de Solsona, datada el 15 de maig de 1895, i publicada al BOE BV, nº 1.137, 17 de maig de 1895, p.231-33.

130. Torras i Bages - Morgades, 22 de maig de 1895. AEV Mensa Episcopal, nº 650 -51.

por otra parte, si la época concordataria en España entre la Iglesia y el Estado, no fuese muy duradera, y ya desde un principio quedó manifestado que á duras penas por parte de éste, podrá cumplirse lo pactado, es un acto de prudencia consumada, prepararse para el porvenir y hacer que á tiempo se arreglen las cosas, de modo que no queden desatendidos altísimos servicios, cuya falta es imposible remediar más tarde, á lo menos tan completamente, como si han ido creándose instituciones destinadas á llenar aquellos servicios"¹³¹. Però el pensament de Morgades queda més clar quan afirma que "Lo bueno de hoy no se opone á lo mejor que puede venir mañana; al contrario, prepara para ello mientras satisface verdaderas necesidades. La Revolución es de temer haga todo su curso, y es prudente, toda vez que sabemos ya cual ha de ser éste, prepararse con tiempo"¹³². Era evident que es tractava d'un pas més en la paulatina recuperació del poder de Església, una demostració del pragmatisme del prelat vigatà, que preferia solicions intermitges que, a la llarga, poguessin transformar-se en realitats, que no pas radicalismes que no oferien res de pràctic. Celebra i felicita, a la vegada, que s'hagi pogut aconseguir aquesta fita gràcies a l'aportació de la població, en un moment de "mal estado en general de la agricultura, industria y comercio"¹³³.

El protagonisme de Morgades en aquesta restauració fou, doncs, claríssim, conjuntament amb el del propi nunci. Això es posa de manifest en les múltiples cartes de felicitació i d'agraïment que s'adreçaven al nunci, al prelat de Vic o a d'altres persones i institucions, per haver aconseguit l'administració apostòlica¹³⁴. La valoració que es tenia, sobretot des de nunciatura i Roma, de la carrera episcopal i personal del bisbe vigatà era molt alta en aquests moments¹³⁵.

L'altre qüestió important que s'obria a partir d'aquell moment era

¹³¹. Carta-pastoral de Morgades als fidels de Solsona, 15 de maig de 1895. BOE BV nº 1.137, 17 de maig de 1895, p. 233.

¹³². Ibid. p. 233-34.

¹³³. Ibid, p. 236.

¹³⁴. Com una mostra podem citar la carta de l'ajuntament de Solsona escrita al nunci i datada el 18 d'abril de 1895 i la resposta del nunci, el 21 d'abril. ASV NM 604 t VII, r I, s Única, nº 1. Però n'hi ha moltes d'altres de cartes de destacadíssimes personalitats que agraeixen a Morgades la restauració de Solsona al fons AEV Mensa Episcopal nº 650-51 i nº 652-53. Enumerar-les o fer-ne una llista seria molt llarg.

¹³⁵. I no sols a Roma, és curiós de veure com les notícies donen els diaris destaquen la personalitat de Morgades. Com que uns copien als altres, podem entendre el ressó a tot Espanya que la figura del prelat va adquirir. Només cal veure la notícia que dur "El Criterio Gallego" de Pontevedra de finals d'abril.

saber qui havia d'encarregar-se d'aquesta administració apostòlica, qui havia de ser nomenat prelat per tal que dirigís els destins de la seu episcopal restaurada.

Quatre dies abans que el consell de ministres aprovés la restauració del bisbat, el nunci Cretoni escrivia a Morgades avançant-li que estava al caure la decisió, segons li havia dit el mateix sub-secretari del ministeri de justícia. Però la carta, a més, li plantejava que, "siendo ahora preciso pensar en la persona a quien confiar la Administracion Apostolica", li digués dues o tres persones que, per dots de govern, zel pastoral, coneixements i "por sus sanas doctrinas politicas lo cual ultimo interesa mucho al Gobierno"¹³⁶, poguessin tenir-se en consideració per a aquesta dignitat.

Morgades contestà a Cretoni, el 9 d'abril donant el parer sobre quatre possibles bisbables: Ramon Riu i Torras i Bages, sobretot, acompanyats per Jaume Dachs i Celestí Ribera. Reproduïm part del document pel seu interès:

" Hace tiempo estoy meditando a la prudencia de Dios la contestacion a la pregunta que se digna hacerme acerca quien pudiera ser el candidato y no se salirme de dos personas: la una es el Dr. D. Ramon Riu Arcipreste de Toledo; la otra es el Dr. Jose Torras y Bages de Barcelona. El primero aunque de Solsona donde tiene todavía los padres tiene grandes condiciones de saber, virtud, conocimiento de mundo, arte de gobernar, pacifico, salud, etc. y es estimado por todas clases. Es posible no tenga ni un solo enemigo y en las temperaturas de verano que pasa allí se relaciona y es considerado por todos. Su familia de la cual es el hijo mayor goza de muy buena posicion y de fama envidiable. Todo el obispado tiene a gloria contarle entre sus hijos para la posicion que ha sabido adquirirse. El difunto Cardenal de Toledo lo quería mucho como demostro nombrandole Arcipreste de Doctoral que era, y el actual a pesar de que no tiene grandes simpatias por su Cabildo, me hablo muy bien del Dr. Riu.

Del Dr. Torras y Bages he hablado ya alguna otra vez a V.E. Humilde, sabio, piadoso, buen escritor, goza de muy buena fama, nunca se ha metido en partidos políticos y ha estado siempre al lado de las prescripciones de la Iglesia. Ha quedado solo en la familia y tiene una verdadera fortuna que sabrá distribuir muy santamente. Huye de cargo y consideraciones humanas. Hubiera podido ser Canonigo y Profesor del Seminario ya en tiempo del Dr. Urquinaona, pero todo lo ha rechazado siempre y lo rehusará si no se le manda. Tiene publicados varios libros en los cuales respandece su verdadero espíritu que es el de humildad, piedad y devoción al Sagrado Corazón de Jesús.

El actual Vicario General de Tarragona Dr. D. Jaime Dachs Dignidad de Chantre y que conoce Solsona de donde fue Dean, hubiera sido a propósito, pero una anemia (...) le incapacito y

136. Nunci - Morgades. 6 d'abril de 1895. MEV Josep Morgades i Gili. Manuscrits III, Documentació personal I. Correspondència 1894-1926. p 19-20. La còpia es troba a ASV NM 604 t VII, rI, s única, nº 1.

a pesar de que ahora está mejor, no podría ejercer el cargo debidamente.

Por ultimo el D. Celestino Ribera, Canonigo de Barcelona, oriundo de Solsona tiene buenas circunstancias, pero no tiene salud ni la ductibilidad para el gobierno que se necesita en nuestros dias. Escribe y predica muy bien. Como su familia había ocupado puestos importantes en la Curia de Solsona, no es igualmente estimado por todas las clases.

El Dr. Torras ha tenido (...) relaciones con el Obispo de Teruel. P.P Jesuitas, del Oratorio de S. Felipe Neri y otros muchos a pesar de su retramiento, podrían informar de él.¹³⁷

El 14 d'abril, Morgades ampliava la seva opinió sobre Torras i Bages en una altra carta adreçada al nunci. Utilitza informació, segons ens diu, de la persona que més el coneix. Podria ser del canonge Collell?

" Debo rectificar en parte mi anterior y lo hago de buen grado atento solamente al bien de la Iglesia. Tengo casi seguridad de que cuantas noticias reciba del Sr. Torras i Bages, serán de que es un santo y un sabio. Respecto de habitos de gobernar y dotes de gobierno, me dice la persona que le conoce mejor que nadie, no ser tan sobresaliente, antes al contrario deja algo que desear, porque en ciertos asuntos se inquieta facilmente y se pone de mal humor. La salud por otra parte no es bien robusta des que tuvo el dengue."¹³⁸

El candidat triat, finalment, fou Ramon Riu i així ho comunicà, no del tot oficialment, el nunci al cardenal-arquebisbe de Toledo el 14 d'abril¹³⁹.

La notícia degué començar a circular perquè el dia primer de maig sortia a "La Correspondencia de España", cosa que no agradà a Ramon Riu per por que es pensés que ell hi tenia alguna cosa a veure¹⁴⁰.

El 13 de maig, hi hagué la comunicació oficial del nunci al propi Riu i al cardenal-arquebisbe de Toledo sobre la designació de la persona que havia d'ocupar la seu solsonenca¹⁴¹ i es començaren a fer les gestions

137. Morgades - nunci. ASV NM 605, t VII, r II, s I, nº 16.

138. Morgades - nunci. 14 d'abril de 1895. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

139. Nunci- cardenal-arquebisbe de Toledo. 14 d'abril de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

140. Això es pot veure en la carta que envia a nunciatura el 2 de maig i en la qual li fa saber que ha aparescut aquesta notícia, que ell no té res a veure-hi i li demana què pot fer. El nunci el contestà l'endemà dient-li que estigués tranquil que no fes res. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

141. nunci - Ramon Riu; nunci - cardenal-arquebisbe de Toledo. 13 de maig de 1895. Aquestes cartes foren contestades, respectivament, el dia 14 de maig. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

burocràtiques habituals en aquests casos¹⁴². També començaria el rosari de felicitacions que habitualment solia produir-se¹⁴³. Morgades ho sabria, oficialment, dos dies més tard¹⁴⁴.

El bisbe de Vic, mentrestant, encara estava fent gestions per Solsona, com era la de fer el dipòsit al banc d'Espanya de les 255.000 pessetes de la subscripció en deute públic al 4%, tal i com preveia el decret¹⁴⁵.

Entronització de Ramon Riu com administrador apostòlic de Solsona.

Durant els mesos de juny i juliol s'anaren fent els tràmits burocràtics que el nomenament de qualsevol bisbe exigia¹⁴⁶ i s'anava preparant la

¹⁴². Nunci - secretari d'estat (còpia) nº 301, 14 de maig de 1895. La resposta del secretari d'estat és del 18 de maig nº24324. Aquesta comunicació fou contestada amb un despatx del nunci nº 305, datat el 24 de maig de 1895. ASV NM 604, t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁴³. Un exemple seria la carta de felicitació per l'elecció de Ramon Riu escrita pel diputat a Corts per Solsona, Joan Maluquer Viladot, i adreçada al nunci el 20 de maig de 1895. Com aquestes n'hi ha d'altres i en tota la correspondència d'aquells dies hi ha mencions de congratulació per la tria. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.
També n'hi ha constància a BOE BV nº 1.134, 13 d'abril de 1895, p. 192.

¹⁴⁴. Nunci - Morgades (còpia). 15 de maig 1895. Aquesta carta la contestà Morgades el dia 22 de maig:

"Muy Sr. mio respetable amigo y venerable Hermano: en virtud de su atenta comunicación de fecha 15 de los corrientes, he nombrado al Rdo. Dr.D. José Sobrevia Pbro. Beneficuado de Montserrat en Roma, para que recoja el Breve de creacion de la Administracion Apostolica del Obispado de Solsona, satisfaga los derechos y me lo remitapara hacerlo á mi vez á V.E. Entonces podrá acompañar la renuncia, á menos que convenga antes; pues salvo (...) soy de parecer que mi jurisdicción pase inmediatamente al nuevo Administrador nombrado. Sin embargo á la menor indicación haré lo que á V.E. parezca mejor...."

He remitido á V.E. un ejemplar de la Alocucion que he publicado dando cuenta de las negociaciones y su resultado, la cual ha dejado satisfecha á la Diócesis y añadiendo la alegría que ha tenido por el candidato, su entusiasmo es completo, porque espera con fundamento grandes beneficios." ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁴⁵. Morgades -nunci. 16 de maig de 1895. La contesta del nunci a aquesta carta i a la del dia 15 fou el 24 de maig. En ella Cretoni fa unes alabances impressionants de Morgades i dels seus escrits i diu que els de Solsona li haurien d'estar molt agraiats i que li haurien d'esculpir el seu nom amb lletres de motlló en les seves festes. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

Les cartes originals del nunci a Morgades es troben a AEV Mensa Episcopal nº 650-51.
La notícia sortí al "Diario de Barcelona" del 15 de maig de 1895.

Tenim una còpia del testimoni de constitució del Dipòsit de valors per a la sustenyació de l'Administrador Apostòlic de la diòcesi de Solsona, enviat al ministeri de gràcia i justicia. Es va fer davant de Francesc Maspons i Labrés el 14 de maig de 1895 i se li envia el mateix dia al ministre. AEV Mensa Episcopal nº 650-51.

¹⁴⁶. A part també que hi havia tot el referent als documents de renúncia per part de Morgades de l'administració apostòlica. Per resseguir tot això hem consultat: Morgades-nunci, 17 de juny de 1895; telegrama xifrat (còpia) nunci- secretari d'estat, 23 de juny de 1895; Josep Sobrevias-nunci, 5 de juliol; Giulio Piccoli-Josep Sobrevias, 5 de juliol; nunci-Josep Sobrevias (còpia), 10 de juliol; telegrama xifrat secretari d'estat-nunci, 10 de juliol; secretari d'estat-nunci, 17 de juliol, en aquesta carta li diu que Riu serà preconitzat com a bisbe de titular de

consagració episcopal que, en aquells moments, es mirava que es pogués fer durant els primers dies de setembre, aprofitant la visita del nunci a Catalunya¹⁴⁷.

El que havia de ser el nou prelat de Solsona, Ramon Riu i Cabanas, havia nascut el 1852. Havia estudià al seminari de Solsona i passà al de València per tal d'obtenir la graduació en teologia i dret canònic. Del 1875 al 78 fou coadjutor de diverses parròquies, entre elles les de Berga i Cardona i, a la vegada, va exercir els càrrecs de visita i fiscal eclesiàstic de la diòcesis. El 1880 féu oposicions a la canongia doctoral de Ciutat de Mallorca i les guanyà, essent l'únic canonge català d'aquell capítol. A la catedral de Ciutat fou secretari capitular i arxiver i, al mateix temps, ensenyava a la càtedra de dret canònic del seminari. Al cap de dos anys guanyava les oposicions per a la dignitat de doctoral de l'Església metropolitana de Toledo. Aquesta victòria fou sancionada pel vot unànim del cardenal Monascillo i del capítol en ple. El 1891 fou promogut pel cardenal Payá a la dignitat d'arxipreste, segona dignitat en importància del capítol, càrrec que exercia en el moment de la seva preconització com a bisbe. Durant els tretze anys que residí a Toledo va regentar la càtedra de dret canònic al seminari, fou visitador general de convents i cases religioses de l'arquebisbat i bibliotecari i arxiver de la catedral. També era director del "Colegio de Doncellas Nobles" i administrador del "Monasterio de señoritas de la Orden Militar de Santiago". Posseïa el títol honorífic de capellà d'honor i predicador de la corona. Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de la Història, havia publicat en el seu butlletí diversos treballs històrics i dirigia el butlletí eclesiàstic de Toledo¹⁴⁸.

Un breu de Lleó XIII, del 15 de juliol, el nomenava bisbe titular de Tamasso, donat que no podia ser bisbe de Solsona a l'haver-se concedit l'administració apostòlica amb prelat independent, però encara no la restauració total de la seu episcopal.

Tamasso; nunci-Ramo Riu, 21 de juliol.
ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

147. Ramon Riu-nunci, 23 de juliol; Ramon Bonay, alcalde de Solsona-nunci, 24 de juliol; Ramon Riu-nunci, 24 de juliol; Nunci-Ramon Riu, 25 de juliol; nunci-ajuntament de Solsona, 29 de juliol; ajuntament de Solsona-nunci, 29 de juliol; nunci-ajuntament de Solsona 1 d'agost de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

Ramon Riu - Morgades, 14 de juliol de 1895. AEV Mensa Episcopal nº 652-53. Hi ha moltes mes cartes sobre el tema en el mateix lligall, sobretot cartes de Ramon Riu escrites a Morgades durant aquell estiu.

148. Totes aquestes informacions les hem tret de "La Vanguardia", 8 de setembre de 1895.

El nunci Cretoni fou l'encarregat de consagrar el nou bisbe, ajudat pels bisbes de Vic, Morgades, i de Lleida, Meseguer. La cerimònia va tenir lloc a Solsona el dia 8 de setembre, dia de la Mare de Déu del Claustre, patrona de Solsona¹⁴⁹. immediatament després ja podia actuar com a nou administrador apostòlic¹⁵⁰.

El nunci era a Solsona després d'haver visitat la diòcesi de Vic, convidat per Morgades. Els actes van anar més o menys així¹⁵¹.

El dia 7 de setembre sortia de Manresa amb cotxe de cavalls, acompanyat pels bisbes de Vic i de Lleida, els governadors civils de Lleida i de Barcelona, en Duran i Bas, senador, i una comisió de Solsona que s'havia avançat per donar-li la benvinguda. Després de passar per diferents pobles, on era rebut amb grans manifestacions, el nunci arribà a Cardona¹⁵² cap l'una del migdia. Se li féu una gran recepció, amb demostració del ball de bastons i tot, i l'ajuntament l'obsequià amb un dinar.

A les tres emprengueren la marxa i arribaren a les set a Solsona. Un arc triomfal els donà la benvinguda a una ciutat en festes, plena de gent. Tots els carrers estaven engalanats i les campanes tocaven saludant l'arribada del representant pontifici. Es féu un Te-Deum a la catedral i la comitiva anà a descansar.

L'endemà, dia 8, a 2/4 de nou, l'ajuntament de la ciutat, presidit pel governador de Lleida Enrique Vivanco, es dirigí cap a la casa de Ramon Riu per tal d'acompanyar-lo fins al Palau episcopal. Un cop allà i conjuntament amb el nunci i els bisbes de Vic i Lleida, s'adreçaren a la catedral en processó. L'església era atapeïda de feligresos i plena de representats oficials eclesiàstics, civils i militars. Seguidament es féu la llarga

¹⁴⁹. Tenim una acta notarial del notari Narciso Abras i Terrés on es certifica el fet i on consten els padrins i presents. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁵⁰. Hi ha un seguit de correspondència burocràtica i protocolària sobre el fet: carta del nunci al capitol de Solsona, 8 de setembre, on li comunica que Ramon Riu és l'administrador apostòlic; carta del nunci al bisbe de Tomasso on li comunica el decret de nomenament de administrador apostòlic de Solsona; cartes del nunci al ministre de Gràcia i Justícia i al bisbe de Vic, 8 de setembre, on els comunica el mateix; contesta del capitol de Solsona al nunci, 18 de setembre, comunicant-li que el nou bisbe ja ha pres possessió de l'administració apostòlica i contesta d'aquesta carta per part del nunci al capitol amb una altra datada el 22 de setembre de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁵¹. Segons la crònica que en fa el BOE BV nº 1.145, 16 de setembre de 1895, p.388-395.

¹⁵². Cardona ja havia convidat al nunci amb una carta del 13 d'agost. ASV NM 588, t I, r III, s IV, nº 11.

cerimònia de consagració del nou bisbe.

Un cop acabat l'acte litúgic, el nou bisbe i totes les autoritats, sortiren a la plaça de la catedral, que era plena de gent. Es va procedir, llavors, a inaugurar la placa que canviava el nom de la plaça pel de plaça de Cretoni, en honor al nunci.

En l'àpat de celebració, fet al palau episcopal, el diputat del districte, Joan Maluquer i Viladot, féu un resum dels treballs i les gestions que s'havien fet per arribar en aquell moment. També parlaren el nunci, el governador de Lleida, el general Miquel, representant del capità general de Catalunya Weyler, que no havia pogut assistir als actes, el governador de Barcelona, en Duran i Bas, el diputat per Berga, Marin, i, lògicament, Morgades, que aprofità l'ocasió per assenyalar la importància de la visita del nunci a Catalunya en motiu de la restauració de Ripoll, la visita al museu de Vic i la restauració de la seu de Solsona. No cal que insistim en el fet que es tractava d'una visita a les obres del prelat vigatà.

A la tarda es va fer la processó de la Mare de Déu del Claustre. Un cop a la catedral Morgades va pujar a la trona des d'on dirigí una oració en català. Es despedí dels fidels solsonencs i recomanà la predicació en català, la llengua que, segons ell, parla i sent el poble.

Durant el vespre i la nit hi hagueren festes i, un dia després, una vetllada literària per part dels seminaristes¹⁵³.

El dia 9 de setembre, pel matí, marxaren de Solsona totes aquestes personalitats. Després de tornar a passar per Cardona, on visitaren les mines de sal, el nunci arribà a Manresa on agafà el tren que l'havia de dur de retorn a Madrid.

Al claustre de la catedral s'hi col·locà una làpida commemorativa dels actes, que feia especial menció del bisbe Morgades¹⁵⁴.

El nou prelat de Solsona agraià al nunci la seva presència a la ciutat

153. S'edità un fulletó-programa: *Solemne velada literaria con motivo de la consagración del Ilmo. Dr. Don Ramón Riu y Cabanas Obispo de Tamasso, Administrador Apostólico de Solsona.*
De com va anar li explica Ramon Riu en una carta al nunci del 13 de setembre i que fou contestada per Cretoni el 20 de setembre. Ambdues a ASV NM 604 tVII, r I, s única, nº 1.

154. BOE BV nº 1.145, 16 de setembre de 1895. Una descripció de la làpida i de les inscripcions que hi figuren, es pot trobar a BOE BV nº 1.150, 30 de novembre de 1895, p.477-78.

per tal de consagrar-lo i li envia uns quants obsequis¹⁵⁵.

Cretoni va relatar-ho tot a Rampolla en un despatx datat a Madrid el 29 de setembre. En el document, diu al secretari d'estat que tot havia anat molt bé, que la decisió de nomenar Ramon Riu ha estat ben acceptada pels de Solsona i que s'havia celebrat molt la seva visita a aquell indret¹⁵⁶.

Ramon Riu regí els destins de la diòcesi de Solsona fins que passà a ocupar la seu episcopal de la Seu d'Urgell, en quedar vacant, pel pas de Casañas a la de Barcelona, un cop mort Morgades.

¹⁵⁵. Ramon Riu-nunci, 13 de setembre; nunci-Ramon Riu, 20 de setembre; Ramon Riu-nunci, 24 de setembre; nunci-Ramon Riu, 28 de setembre; Ramon Riu-nunci, 29 de setembre. En aquesta última carta és quan li envia els regals que varen ser una dotzena de mocadors de seda, un estoig amb un servei de plata i dos gerros fets a Solsona. El nunci li agrai tot plegat amb dues cartes del 2 i 8 d'octubre. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

¹⁵⁶. Nunci - secretari d'estat. nº 341 (còpia). 29 de setembre de 1895. ASV NM 604 t VII, r I, s única, nº 1.

IV. 5. LA RESTAURACIÓ DEL MONESTIR DE RIPOLL

Si hi ha una cosa veritablement emblemàtica del govern episcopal de Morgades és la restauració del monestir de Ripoll. En aquesta magna obra hi trobarem resumits i sintetitzats tots els trets del prelat que volem demostrar al llarg del treball. La significació política, religiosa, ideològica i cultural de la restauració, sobrepassa el marc estricte del bisbat per adquirir una significació especial per tot Catalunya i fora d'ella.

Ripoll significarà, per Morgades, tres coses: primera, la identificació entre restauració d'un monument i recristianització de la societat; segona, la seva aportació en la síntesi entre aquesta recristianització i el regionalisme o, millor dit, el fervor patriòtic i la Renaixença catalana i, tercera, l'erecció d'un símbol d'ambdues coses.

La restauració de Ripoll, però, no deixa de ser una més de les "campanyes" del canonge Collell que trobarà, en Morgades, l'home d'acció i de govern que, des del seu càrrec, podrà portar a terme l'obra. Una "obra" on s'hi relligarien tot un seguit d'interessos: la "renaixença", la visió particular de l'Església d'aquest renaixement, la visió sobre la societat del bisbe, la regeneració de l'Església del moment, un sentit patriòtic de la religió i tants d'altres. Es tracta d'un "segon" Montserrat, per dir-ho

d'alguna manera.

Tot plegat és el que intentarem explicar. A més, voldrem demostrar com es tracta d'una obra que fou realitzada, molt directament, pel propí Morgades. A vegades s'ha dit que Collell fou l'ànima veritable de la restauració¹. És una tesi que compartim; però, sense negar el paper del canonge, la nostra impressió és que el prelat tingué un seguiment de l'obra, un treball quotidià i una preocupació molt directe en tot el procés. Molt més del que nosaltres mateixos imaginàvem quan varem començar la investigació i en un primera formulació de les hipòtesis sobre el tema.

Ripoll abans de l'entronització de Morgades com a bisbe de Vic.

No cal extendre'ns sobre la significació del cenobi ripollès en la història de Catalunya. No podem dir res sobre el seu origen i passat medieval esplendorós i la seva evolució històrica, ja que depassaria els interessos del treball. Iniciarem el recorregut històric a partir de l'època contemporània.

El 10 d'agost de 1835, uns quants homes de Ripoll i una colla de miquelets insurgents contra els seus oficials, calaren foc al monestir i assassinaren dos monjos. La resta pogué fugir i es refugiaren en cases particulars². La mòmia de Berenguer III fou llançada a una foguera mentre que la de Berenguer IV l'arrosegaren per terra i fou abandonada en un cantó del temple³. En plena guerra carlina (1839), la població de Ripoll fou una altra vegada saquejada i, a partir de 1841, un cop abandonat ja el temple per part de la comunitat benedictina, començà el veritable procés de deteriorament i ruïna del monestir. La desamortització liquidà els bens del convent i la jurisdicció eclesiàstica especial que tenia passà a la seu episcopal vigatana.

A partir dels primers anys de la segona meitat del XIX, Eudald Reguer, patrici de Ripoll, propagà i féu pràctica la idea de la conservació i possible

¹. Només cal citar l'article de Josep Junyent. "Les campanyes de Jaume Collell". "Ausa" nº 122-123. Vic 1989.

². Anna M. Garcia. *La revolució liberal a Espanya i les classes populars*. Vic, 1989. Pàg 297. Cal consultar aquest llibre per veure el fonsmen a tot Catalunya, pàgs. 295-316.

³. Francesc Carreras Candi. "El monasterio de Ripoll", dins *Almanaque Bastinos para 1894*.

restauració. Gràcies a la seva iniciativa es pogué conservar part del claustre i la portalada, en aquells moments abandonats. El vocal de la comissió de monuments de l'Acadèmia de San Fernando, l'aragonés Valentín Cardenera, va establir relacions amb Reguer, realitzà algunes gestions en centres oficials, el 1851, i va aconseguir alguns fons per a la conservació del monument. El 12 d'agost de 1851, Reguer fou nomenat vocal de la junta provincial de monuments de Girona⁴.

El 1860 s'ensorrà la bòveda i, un any després, taxaren el valor del monestir en 8.000 pessetes com a pedrera de pedra trencada, cosa que féu que Eudald Reguer presentés la dimissió com a delegat i demanés, almenys, que es conservessin els elements artístics en un local, com a museu⁵.

També contribuïren a la conservació l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona que, el 1863, envia una comissió per tal de valorar la despesa que suposaria una restauració del monestir. En aquesta comissió hi destaquen els noms de Milà i Fontanals, l'arquitecte de la restauració de Montserrat Fr. de P. del Villar, i l'arquitecte de Ripoll Elias Rogent⁶, que, el 1865, confeccionà uns plànols que després reelaborà perquè, com ell mateix va escriure, "comprendí que mi obra tenía los lunares y las faltas, compañeras inseparables de la inexperiencia y del poco aprecio que merecía, en aquel período, el romanismo particular de Cataluña"⁷.

⁴. Josep Junyent. "Les campanyes de Jaume Collell". op. cit. pàg 325.

⁵. Josep Junyent, op. cit., pàg 325. (segons ell Pellicer 284)

⁶. Aquesta comissió fou enviada quan era el president de la Junta de restauració del Monestir de Ripoll el regent de l'Audiència de Barcelona, Nicolau de Peñalver i López que, per aquesta raó fou nomenat soci d'honor del Círcol Literari de Vic el 4 de febrer de 1863. En aquesta sessió, Francesc d'A. Aguilar va pronunciar la conferència "Una palabra de simpatía a los encargados de restaurar el Monasterio de Ripoll", i el mateix Peñalver hi va recitar una poesia. En una altra sessió del Círcol, el 25 de febrer, Manuel Galadies i de Mas pronuncià una altra conferència sobre el tema de Ripoll titulada "La restauración del Monasterio de Ripoll. Aquest any de 1863 és l'any que la restauració de Ripoll té més ressò a l'entitat. M.S. Salarich Història del Círcol Literari de Vic. Vic 1962., pàgs 232 i 260.

La comissió que va anar a Ripoll estava formada per Milà i Fontanals, Andreu de Ferran, Claudi de Lorenzale, Fr. de P. Villar i Elias Rogent, els dos arquitectes que feren els plànols i els informes, i s'hi afegiren Nicolau de Peñalver, Terenci Thos i Codina, N Brossa i Joan Mañá i Flauquer.

La comissió aportà 8.000 rals a la Junta formada a Ripoll, el cap de la qual fou Joan-Pons Deop. Tot plegat provocà un cert entusiasme perquè, segons sabem, per la publicació "La perla del Pirineu", nº 15 (març de 1863), portanveu de l'associació de joves ripollesos "El joyel de Wifredo" es feren treballs voluntaris que consistiren en la neteja i desbrossament de la derruïda volta ojival i la reconstrucció del mur oriental del creuer.

Hem extret aquestes informacions de Josep Junyent, op.cit., pàgs 326-327 que, alhora ho treu de J.M. Pellicer *Santa María del Monasterio de Ripoll nobilísimo origen y gloriosos recuerdos de éste célebre santuario hasta el milenario de su primera dedicación*. Mataró 1888. Pàgs 284-87.

⁷. Elias Rogent. *Informe sobre las obras...* op. cit., pàg 5 i 23.

El 1867, la Junta de monuments històrics i artístics de Girona agafà el relleu en la tasca de restauració després que, segons sembla, que l'Acadèmia barcelonina no pogués dur a terme aquest treball⁸. La manca de diners i la revolució del 68, però, no els féu avançar gaire més.

Sembla que és a partir de 1874-75 quan es comença a pensar en fer de Ripoll el panteó dels comtes-reis catalans⁹ i a plantejar la disjuntiva entre la conservació de les ruïnes, tal i com estaven o la restauració integral del temple. Una controvèrsia entre aqueells que veien en les ruïnes un monument, seguint els més típics postulats del romanticisme, i aquells que pensaven que era impossible deslligar la basílica de l'esperit religiós i cristianitzat en què es va fer i, per tant, que calia recuperar-la per al culte¹⁰.

A partir del 1877-78, l'esforç per restaurar el monestir es vigoritzà. A part de la participació del bisbe de Vic, Colomer -fins hi tot es creà una junta diocesana de qual en formà part Collell-, s'hi sumaren la comissió provincial de Girona, l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona -que nomenà J.M. Pellicer delegat i corresponsal a Ripoll-, l'"Associació catalana d'excursions", el govern i el rei Alfons XII. Aquests últims garantiren una subvenció regular que s'aconseguí per les influències de Víctor Balaguer, del marquès de Monistrol i de Fèlix Macià i Bonaplata¹¹.

Fins i tot, el 1878, es publicava el llibre de Josep M. Pellicer, *Santa Maria de Ripoll. Nobilísimo origen de este Real Santuario sus glorias durante mil años y su oportuna, conveniente y fácil restauración. Reseña histórica.* (Imprenta y Librería de Vicente Dorca. Gerona 1878). L'obra fa una història del monestir i de la seva destrucció. Hi defensa, com és lògic, la idea de la restauració. Els motius són diversos i, a part de la motivació de no deixar

⁸. Josep Junyent, op. cit., pàg 327, fa notar com J.M. Pellicer (op. cit., pàg 287) no explica les raons per les quals l'Acadèmia de Belles Arts desistí en la seva tasca. El 1867 l'Acadèmia envia una comissió que va reconèixer, públicament, la seva incapacitat de continuar.

⁹. El 1874 es troba el sarcòfag de Guifré el Pilós i del seu fill. Això provoca un moviment favorable a la fer de Ripoll un panteó dels comtes-reis. Es formà una junta a Ripoll i la comissió provincial de Girona recollí la idea. Josep Junyent op.cit., pàg 327.

¹⁰. Alguns membres de la comissió provincial tenien la idea de conservar les ruïnes de Ripoll com si fossin unes ruïnes gregues i romanes, tal i com ho planteja J.M. Pellicer en el seu llibre, op. cit., pàg 290. Els partidaris que veien la restauració com absolutament lligada al retorn del culte catòlic, pensaven que no es podia treure del monument l'esperit pel qual va ser creat. Enric Claudi Girbal i J. M. Pellicer adreçaren el 1875 un informe a la comissió provincial en aquest sentit. Josep Junyent, op. cit., pàgs 327-28.

¹¹. Hem gairebé copiat aquesta part de Josep Junyent, op. cit, pàg. 328-29. En aquest article s'hi poden trobar totes les fons que utilitza que són les mateixes que nosaltres hem revisat i que, per tant, no cal tornar a citar.

en l'oblit una obra que significa el Covadonga de Catalunya, una veritable joia de la reconquesta, n'hi ha una de molt interessant i curiosa: la necessitat de fer una parròquia més per a Ripoll, atesa la manca d'espai de l'església de Sant Pere davant del creixement de la població. Aquest lligam entre un esperat desenvolupament de la vila i la seves necessitats religioses diu molt dels pressupòssits en què es basà el projecte restaurador. Però citem una part del text per comprovar la visió exagerada que tenia sobre el futur de la ciutat, alhora que per desmuntar una mica aquesta idea generalitzada que hom té d'aquesta gent com a defensors de la ruralitat de la "muntanya catalana":

"Efectivamente, el citado municipio, notable tanto por su industria, comercio, agricultura y riqueza minera como por los métodos cívicos contraídos por sus pobladores en todas épocas, cuenta con su parroquia una población de seis mil almas, y este número aumenta en proporción asombrosa todos los años, no siendo exagerado asegurar que, una vez el ferro-carril recorra los valles del Ter y del Freser para transportar las hullas, cokes y aglomerados de los criaderos de la parroquia de Ripoll, Surroca y Ogasa, los minerales de hierro, las cales y cimientos, los yesos crudos y molidos el mineral de antimónio, argentífero y aurífero, el de cobre, el de arsénico y la pirita de hierro que en abundancia se encuentran en las comarcas que tienen por centro á Ripoll, esta población habrá duplicado." ¹²

Pellicer creu haver demostrat al llarg del llibre -recordem que som a 1878- que la reedificació del monestir "á mas de ser oportuna y conveniente, era fácil, y que podria llevarse á cabo sin grandes sacrificios pecuniarios"¹³. Restauració que, com hem dit, havia de ser religiosa alhora. Ho expressa molt bé en aquesta cita:

"En vano los que en el monumento religioso sólo saben admirar las bellezas del arte, tratarán de conservarlas si prescinden del espíritu que las vivifica. No las conservarán. El arte católico es flor delicadísima que, para mantenerse fresca y lozana, necesita del riego divino que provocó su desarrollo; trasplantada á otros vergeles, regada con aguas impuras, languidece, dobla el cuello sobre su tallo, unas tras otras caen sus hojas marchitas. La experiencia demuestra con tal evidencia la exactitud de esta comparación, que no nos detendrémos en amontonar ejemplos, cuando

¹². Josep M. Pellicer, *Santa Maria de Ripoll. Nobilísimo origen de este Real Santuario sus glorias durante mil años y su oportuna, conveniente y fácil restauración. Reseña histórica.* Imprenta y Librería de Vicente Dorca. Gerona 1878. pàg. 147-48. Aquest llibre fou integrat en el posterior del mateix autor, *Santa María del Monasterio de Ripoll nobilísimo origen y gloriosos recuerdos de éste célebre santuario hasta el milenario de su primera dedicación.* Mataró 1888.

¹³. J.M. Pellicer (1878) op. cit., pàg 154. Per aquesta reconstrucció l'autor ens remet a l'estudi d'Elias Rogent exposat en l'Exposició de productes catalans, celebrada a l'edifici universitari de Barcelona pel març de 1877, per la qual cosa cita un article dde "La Renaixença", "La manifestació de Productos catalans en la Universitat nova" any VII, nº 3, pàg. 187.

sobra por desgracia el que ofrece el Real Santuario. Devolvámoslo al culto y á sus mil años de gloria añadirán otros mil las futuras generaciones." ¹⁴

Aquesta vigorització dels treballs de restauració, palesa entre 1878 i 1881, va fer que es comencés a pensar en celebrar, el 1888, el mil.lenari de la consagració del temple¹⁵.

A partir d'aquí hi ha, alhora, tres elements que, conjugats, marcaran un punt d'inflexió respecte la situació anterior. Serien, per una banda, el marc històrico-ideològic i programàtic, en els paràmetres ideològics dominants de la Renaixença i del grup de Vic, de la restauració que, com en molts d'altres casos, es féu mitjançant la via literària: ens referim a l'obra de Verdaguer, *Canigó*. Per una altra banda, hi ha el fet de les festes del mil.lenari de la Mare de Déu de Montserrat i, finalment, la consagració com a bisbe de Vic de Morgades.

Ripoll i l'esperit de la Renaixença.

La Renaixença, "moviment ideològic, d'expressió fonamentalment literària" configurarà una "determinada definició i representació simbòlica de la idea de Catalunya i de la catalanitat (és a dir, de la identitat ètnica)"¹⁶. Mitjançant un sistema de símbols elaborarà una determinada visió de Catalunya i un nombre de mites que informaran sobre els valors en els quals cal guiar-se. Pouarà en el passat històric, tal i com correspon a un moviment que segueix les pautes del romanticisme historicista, i sacralitzarà la "terra". Història, territori i tradicions, formaran els eixos configuradors de l'"ànima catalana" que, creada i guidada per la voluntat divina, renaixerà i arribarà a la plenitud de la seva identitat. Per tant es tracta d'una "representació" de Catalunya però, alhora, és un model programàtic perfecte

¹⁴. Ibid, 158-59.

¹⁵. De tot plegat Josep Junyent, op. cit., pàg 329-330, en dóna referències prou documentades.

¹⁶. Llorenç Prats. *El mite de la tradició popular*. Barcelona-1988, pàg. 33. Moltes de les idees que exposaré estan recollides d'aquest llibre, capítol 2. "El moviment de la Renaixença", pàgines 31-46.

i acabat d'un model de país tal i com ha de ser. L'elaboració de tot el sistema de símbols i valors té, com a corolari, un programa polític-ideològic perfilat. El "vigatanisme" és un exemple del que diem, tal i com ha posat de manifest Josep M. Fradera¹⁷.

Aquest "programa" s'elaborarà, en bona part, per via literària i estètica. "Canigó" de Verdaguer serà la part literària de la campanya de Ripoll. Començat pel poeta a l'estiu de 1880, seria publicat a finals de 1885. És el gran poema de la reconquesta i de la creació de Catalunya. Una terra, una "pàtria" i un poble que, amb un origen medieval i cristià, descendirà des del Pirineu fins al mar, dels comtats muntanyencs passarà al Ripollès, a les planes d'Osona i, finalment, a Barcelona. Un poble que viurà històricament aquest paisatge, que sentirà les seves tradicions i assumirà el seu destí¹⁸. Tot un exemple de com una creació literària formarà part de tot un projecte, com és la restauració de Ripoll, que intentarà mostrar o, millor dit, "recrear", la formació històrica de Catalunya amb la finalitat que serveixi per fer-la renéixer. Ripoll era un punt fonamental, car resumia perfectament la síntesi del que havia de ser Catalunya en funció del seu passat: "bressol" del país, passat medieval, fundació cristiana, puntal de la reconquesta catalana, vinculació pirenènca i al casal de Barcelona, etc. Dins dels símbols de la Renaixença, el monestir era emblemàtic. La seva restauració, per tant, ho serà també.

Ja molt abans, homes importants de la Renaixença havien tractat el tema del monestir. El 1853, Víctor Balaguer havia protestat per la seva situació en l'obreta "Cuatro perlas de un collar"¹⁹ i Mañé i Flaquer n'havia fet referència al "Diario de Barcelona", el 1861²⁰. En aquests articles, Mañé fa tota una declaració de la importància històrica del monestir, mentre insisteix en què si destruïm les traces del nostre passat no podem aspirar a

¹⁷. Josep M. Fradera. "El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)" dins de Maties Ramisa. *Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" 1878-1900*. Vic-1985.

¹⁸. Per veure tota la gènesi de "Canigó" i la bibliografia existent, cal consultar a Josep Junyent, "Les Campanyes..." op. cit., pàgs. 331-351.

¹⁹. Josep Junyent op. cit., pàg 326, en parla i treu la referència de Elias de Molins *Diccionario de Escritores y Artistas Catalanes del s XIX*. Es tracta d'una obreta històrica sobre els monestirs de Ripoll, Poblet, Santas Creus i Sant Cugat del Vallès i fou publicada per la impremta Luis Tasso de Barcelona el 1853.

²⁰. "Diario de Barcelona" nº 258 i 300 (15 de setembre i 27 d'octubre de 1861). Nosaltres hem consultat la seva reproducció al mateix "Diario de Barcelona" el 1893 en ocasió de la consagració del monestir restaurat.

fer renéixer el país en el present:

" El que en medio de nuestro escepticismo presente conserve viva en su pecho la llama del entusiasmo artístico y el amor á los recuerdos de lo pasado, apresúrese á visitar por última vez los preciosos restos del antiguo monasterio de los benedictinos de Ripol. Y allí sobre aquel montón de escombros que cubre las cenizas de tantos heroes y doctísimos varones, en medio de aquellas agrietadas y vacilantes paredes que un dia inspiraron santa devoción al creyente y nobles delectaciones al artista, recuerde con satisfaccion nuestro glorioso pasado como lenitivo á los dolores de nuestra pequeñez presente." ²¹

I continua dient:

" El dia, por desgracia muy cercano, en que desaparezcan los últimos restos de aquel precioso y renombrado monumento; el dia en que el arado abra surco sobre los sepulcros de los conquistadores de la independencia de Cataluña, ¿quien se atreverá á engalanarse con el título de catalán, convertido en ridículo apodo? Porque, ¿qué es Cataluña sin su pasado? Como creación moderna no tiene razon de ser. Cataluña existe en su historia y por su historia toda entera: una solucion de continuidad es la muerte, y la muerte de las autonomías es siempre un suicidio. El suicidio de Cataluña se consuma renunciando á su pasado." ²²

El canonge Collell, però, serà la persona clau que acabarà donant tots els perfils necessaris de l'obra: participà en comissions per a la restauració; des de "La Veu del Montserrat" es convertirà en el seu principal propagador; impulsarà ideològicament el caràcter de la recuperació; incidirà en Verdaguer per la configuració definitiva de "Canigó"; serà qui animarà Morgades a emprendre la restauració i el seu braç dret en tot el procés. L'entusiasme i l'esperit del canonge van trobar en el bisbe el contrapunt ideal perquè es pogués realitzar el projecte, cosa que, com intentarem demostrar, va costar molt més del que els seus iniciadors es pensaven.

Un precedent: Montserrat.

Les festes del Mil.lenari de Montserrat són un altre punt essencial per

²¹. Ibid.

²². Ibid.

entendre la restauració de Ripoll²³. Montserrat -la muntanya, el monestir i la verge- és el nucli més important de l'Església catalana contemporània, l'indret més representatiu de la religiositat popular de casa nostra i un dels símbols més clars de la catalanitat. Hem de parlar, però, d'un Montserrat antic i d'un Montserrat modern, un Montserrat que es "crea" de nou a partir de l'últim terç del segle passat i, sobretot, a rel de les festes del Mil.lenari i la coronació de la Mare de Déu bruna com a patrona de Catalunya, en els anys 1880-81²⁴.

El Mil.lenari, celebració que volia commemorar la troballa de la Mare de Déu i que, segons la llegenda, tingué lloc el 880 per part del bisbe de Vic Gotmar, serà el primer pas per convertir Montserrat en "lo monument etern de la pàtria catalana", segons paraules de Collell²⁵. El canonge vigatà, Verdaguer i Sardà i Salvany, conjuntament amb el bisbe Urquinaona i l'abat Muntades foren els artífex de l'esdeveniment celebrat el 25 d'abril de 1880. Abans, campanyes a la premsa, sobretot a "La Veu del Montserrat" i a "La Revista Popular", participació dels bisbes catalans en l'acte, presència, també, del nunci Bianchi, processó de la verge i certamen literari per la tarda on es cantà, per primera vegada, el Virolai, creació poètica de Verdaguer, a partir d'un preciós text del s. XIII, amb música de Josep

23. Sobre Montserrat hem escrit recentment un article d'on desenvolupem part de les coses dites aquí. Jordi Fígerola. "Montserrat, símbol religiós i nacional" a "L'Avenç" nº 150, juliol-agost 1991.

24. Un Montserrat antic i un Montserrat modern, cosa que la historiografia montserratina ha posat prou de relieu. L'abat Muntadas, el veritable pioner en la restauració del monestir, ja va haver d'escriure una història de Montserrat, publicada a Manresa el 1871, amb un títol prou il·lustratiu com aquest, *Montserrat, su pasado, su presente y su porvenir*, i que malgrat portar com a subtítol *Historia compuesta en vista de los documentos existentes en el archivo del monasterio*, i tractar-se d'un text on es recull la història, sembla més voler mostrar el present i els desitjos de construir un futur esplendorós en virtud del passat i la tradició que vol recuperar. El pare Albareda, per exemple, ja ens fa una mica la distinció entre el Montserrat antic i el modern quan parla en la seva *Historia de Montserrat* de la "reconstrucció" al referir-se al segle passat (Ens referim a la conegudíssima *Historia de Montserrat* publicada el 1931. Nosaltres hem utilitzat la cinquena edició revisada a cura de Josep Massot i Muntaner i editada el 1972 per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat). I no fa molts anys, Josep Massot i Muntaner va posar el títol de *Creadors del Montserrat modern* al seu important llibre sobre la història del Montserrat contemporani. Es evident que sota la denominació de "creadors" ja queda molt més clar que els protagonistes de la restauració de Montserrat del segle passat, no només pretenien restablir una cosa en la seva construcció primitiva, sinó que, a remolc de la tradició, donaven una nova significació al monestir, a la muntanya i a la figura de la Verge (Josep Massot i Muntaner. *Els creadors del Montserrat modern. Cent anys de servei a la cultura catalana*. Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979. En les notes d'aquest llibre hi ha la referència d'un gran nombre de llibres i articles sobre Montserrat). Un enfoc suggeridor, però, és el que ens proposa Josep M. Fradera en el seu estudi sobre el "vigatanisme", on ens assenyala el fet de la restauració de Montserrat com el d'una "tradició inventada", seguint les argumentacions de Hobsbawm en el seu llibre *L'invent de la tradició* (Josep Maria Fradera "El vigatanisme en la transformació de les tradicions culturals i polítiques de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)" op. cit., i Eric J. Hobsbawm, Terence Ranger. *L'invent de la tradició*. Eumo editorial. Vic, 1988).

25. "La Veu del Montserrat". 25 d'abril de 1880.

Rodoreda²⁶.

L'èxit de la celebració del Mil·lenari esperonà els bisbes catalans a demanar al Papa la declaració de la Verge com a Patrona de Catalunya²⁷ i poder-la coronar com a tal en una festa que havia de tenir lloc a l'abril de 1881. La demanda, però, trobà dificultats a la Santa Seu. Era evident que el Vaticà no veia amb bons ulls la declaració del Patronatge per la reticència que començà a mostrar davant del moviment catalanista, tal i com ens ha demostrat Bonet i Baltà²⁸. De fet, fou la tenacitat d'Urquinaona, que visità Lleó XIII a Roma i tot, i la política de fets consumats a l'haver-se fet la "corona", mitjançant una subscripció popular, i estar enllestida la crida pels actes, el que decidí al Papa a fer la declaració del Patronatge. És significatiu, però, que el delegat pontifici que coronà la Mare de Déu fos l'arquebisbe de Saragossa, cardenal Benavides²⁹.

Però, què significa Montserrat per la restauració de Ripoll? Un precedent reeixit. Montserrat formava part del patrimoni simbòlic de la Renaixença i la representació més exitosa de la missió "regeneradora" de l'Església sobre el poble català i, a la llarga, del "regionalisme cristian", entès en el sentit torrasí. Perfecte elaboració del "mite" que enllaçava amb

26. La intenció dels promotores es podria resumir perfectament en una cita de Collell: "Un poble que al cap de deu centúries sap fer tan glòria i magnífica recordança d'una gran festa que si no fou son baptisme fou la més bella confirmació de sa fe; un poble que al cap de deu centúries sota les voltes del vell Monestir prega a son Déu en la llengua de sos pares i fa memòria dels favors del tot retraient les memorables proeses de sos antepassats, vinculant-las amb la fe heretada; aquest poble pot alsar encara notablement son front, i llençar als quatre vents lo crit sagrat de Visca la Patria!" (Això és de Jaume Collell. "La Veu del Montserrat" 25 d'abril de 1880.), i en les frases tan eloquents amb les quals descriu la processó que tingué lloc durant la festa: "La nostra Reina semblava que tornàs a prendre de nou possessió de Catalunya, i desplegant-se instantàneament a nostres ulls les brillants pàgines de la nostra història, vegerem tocar-se, unir-se i confondre's dues xifres posades a mil anys de distància. Era per Catalunya una nova aparició de la Verge" ("La Veu del Montserrat" 8 de maig de 1880.)

27. Es pot consultar el llibre de A. Franquesa. *75 anys de patronatge de la Mare de Déu de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1958. També hi ha diferents articles al número del mes d'octubre de 1981 de "Serra d'Or".

28. Joan Bonet i Baltà. *L'Església catalana, de la Il.lustració a la Renaixença*. Sobretot el capítol "La Renaixença en la vida pastoral catalana (1878-1900)". Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

29. Els actes tingueren lloc l'onze de setembre amb una missa, la benedicció de la corona i la posterior coronació, feta pel cardenal en nom del Papa i amb la presència dels bisbes catalans, de la Verge com a patrona dels catalans. Però la culminació dels actes fou, sens dubte, l'ofrena de la "Corona Poètica" a la Mare de Déu, present que els poetes catalans oferien a la moreneta, seguint la iniciativa de Collell, i que volia ser la continuació del certamen literari de l'any anterior. Els actes, que van ser precedits el dia abans amb una ascensió a Sant Jeroni per tal de demanar la benedicció de la Verge sobre Catalunya i sobre tots els territoris de parla catalana, van tenir lloc el dia 16 d'octubre amb l'ofertenent de la "Corona poètica" durant la missa solemne que es va fer. Milà i Fontanals fou qui presentà l'ofrena en nom dels seus companys. Hi hagué, a més, un dinar de germanor i per la tarda una vetllada literària, amb recitacions i cantos, d'entre els quals, lògicament, hi havia el Virolai.

el passat i es projectava cap el futur, alhora que fornia d'una interpretació molt precisa la història del país. Un element que podia polaritzar les aspiracions d'una comunitat, erigint-se en un símbol privilegiat i transcendent que, immers en el conscient col.lectiu, esdevenia útil en un moment polític o històric determinat. Collell i d'altres havien pogut realitzar la seva campanya perquè hi havia un prelat al davant, Urquinaona, que va esmerçar totes les seves forces en el projecte. Morgades, un dels homes més propers del bisbe de Barcelona, va conèixer pas a pas el procés montserratí i en fou un dels col.laboradors. Va veure com havia de ser l'acció de govern en un cas com aquests. Morgades tenia en el seu amic Urquinaona, l'exemple més clar del que calia fer, només li faltava l'oportunitat de fer-ho ell mateix. Aquesta oportunitat la tindria un cop bisbe de Vic. Morgades, amb moltíssimes diferències, és clar, esdevenia la més elaborada continuïtat de l'antic bisbe de Barcelona. Expliquem seguidament, per tant, el paper de Morgades en la restauració.

Morgades, bisbe de Vic.

Ja instal·lat a Vic i tenint al costat Collell, Morgades inicià els tràmits per fer-se, en primer lloc, amb la titularitat del monestir. El 13 de desembre de 1883, ho sol·licitava a l'estat. El 9 de desembre de 1885, dos anys més tard, rebia la reial ordre del ministeri d'hisenda, amb data del 16 d'octubre. El 20 de desembre rebia la reial ordre del ministeri de foment. Finalment, el 31 de desembre de 1885, Morgades prenia possessió del monestir davant del notari Francesc Portell³⁰.

L'article de Collell "Primera Batallada", publicat el 2 de gener de

³⁰. Sobre les dades de tot el procés legal de la cesió estatal a Morgades hi ha algunes discrepàncies segons diferents autors. Nosaltres ho hem agafat del lligall 1014(a) dels fons de la Mensa episcopal de l'Arxiu Episcopal de Vic. Segons Josep Junyent, op. cit. pàg 352-53, que ho recull de l'expedient de possessió, guardat a l'ACV, bossa "Ripoll", "plec Exp. possessió", les dates serien les següents: el 20 de novembre de 1883 s'hauria demanat com a temple parroquial; el 8 d'agost de 1885 l'expedient ja tenia l'informe favorable del ministeri d'hisenda i del de foment, on s'havia iniciat, i havia pasat per al corresponent dictamen a la Rela Academia de S. Fernando (cita per aquesta dada "la Veu del Montserrat" 8 d'agost de 1885 i contradiu la notícia de j. Bonet i Balta. *L'església catalana...*, op. cit., p 155, que data la concessió del 31 de desembre de 1885); finalment amb la comunicació de l'administració d'hisenda de Girona, datada el 9 de desembre, arribà la notificació de la reial ordre expedida pel ministeri de foment de 3 de novembre de 1885.

1886 a "La Veu del Montserrat", és la pistoletada de sortida de la campanya per Ripoll i la mostra més clara del paper propagador que havien de tenir la publicació³¹ i el canonge en tot el projecte: "Donchs, axís com en lo número 3 de Janer de 1880, ferem la primera crida del Milenar de Montserrat, avuy dia 2 de Janer de 1886 volem dar la *primera batallada* del Milenar de Santa Maria de Ripoll"³². Fa una crònica de la presa de possessió del monestir per part de Morgades, el 31 de desembre, i la decisió episcopal del "successor d'Oliba" de restaurar-lo. El to de l'escrit és ja il.lustratiu dels arguments que s'utilitzaran al llarg del procés restaurador:

"Lo dia 31 de desembre de 1885, lo Excm. Sr. Dr. D. Joseph Morgades y Gili, bisbe de Vich, prenia possessió del Monestir de Santa María de Ripoll, cincuenta anys després de haverne sigut llansats los monjos benedictins y de haver sigut entregat aquell monument al foc y al saqueig de primer, y després á la sórdida codicia dels homens y á las injurias del temps. Per aquella portada, "arch de triomf del Cristianisme", entra'l successor del Bisbe Oliva, atravessá aquellas naus sense volta, pujá al presbiteri hont per espay de nous cents anys Catalunya venerá la "Madona" dels nostres grans Comtes, vegé en lo claustre profanat lo lloch hont reposaren los prous de la Reconquista, y després de resseguir pam á pam lo que la Mitra vigatana, en nom de la Iglesia, recobrava, lluny de sentir lo fret de las ruinas, lluny de esglayarse devant d'aquela especie de ossamenta capolada d'un gegant, sentí pujarli al cor tota la fe de Bisbe y tot l'entusiasme de catalá, y ab un sonris d'esperansa que ja's veu al lluny realisada, digué: "Lo monastir de Ripoll se alsarà de sa ruina; a l'any 1888, si á Deu plau, celebrarém lo Milenar de sa fundació en la Basilica restaurada" " 33

El 17 de gener, Morgades feia públic un document important. Collell signa com a secretari general de l'obra de restauració, on manifesta la seva intenció de restaurar el monestir benedictí. Comença amb una cita prou il.lustrativa: "Años hace que todos los amantes de las glorias de la Religión y de la Pàtria, venían clamando por la restauración del arruinado Monasterio de Ripoll"³⁴, va explicant tots els passos que s'havien fet anteriorment i

³¹. A "La Veu del Montserrat" del 16 de gener de 1886 hi ha una carta de Morgades a Collell on li diu que declara el periòdic orgue oficial de la restauració. Després hi ha uns comentaris del canonge sobre aquesta distinció.

³². "La Veu del Montserrat" 2 de gener de 1886.

³³. "La Veu del Montserrat" 2 de gener de 1886.

³⁴. Document de Morgades sobre la restauració del monestir de Ripoll. Vic, 17 de gener de 1886. BOE BV nº 890, 15 de febrer de 1886. p. 67. Tota aquesta documentació també es troba a ASV NM 535 t VII, r I, s I, nº 31.

declara la seva intenció de restaurar-lo per tal de celebrar-hi el mil·lenari de la primera consagració feta per Gotmar, el 888.

Finalment afegeix:

" Ni una palabra más deberíamos añadir á este anuncio, que sin duda hará latir de gozo el pecho de los católicos españoles y de todos los buenos hijos de Cataluña. Todos saben lo que significa Ripoll en la historia de nuestra nacionalidad, y á nadie se oculta la honra grandísima que todos reportaríamos, por no decir el gravísimo deber que á todos incumbe, de reponer en su Real trono diez veces secular, de la confluencia del Ter y del Freser, á la gloriosa Virgen María, y bajo sus plantas colocar de nuevo en cristiana y digna sepultura los venerandos despojos de nuestros Condes Soberanos. La empresa es grande y costosa, pero no difícil, ni mucho menos imposible. Con lo que se ha hecho, cobramos ánimos para concluir lo que queda por hacer, seguros de que no ha de faltarnos el concurso necesario de todos los que toman á pecho el honor de nuestra santa Religión, y de cuantos sienten laudable amor y entusiasmo por los monumentos de la historia y del arte. A todos invitamos y el óbolo de todos esperamos. Las piedras del Santuario de Ripoll han de volver á levantarse con el donativo del prócer y el ahorro del honrado artesano." ³⁵

El nunci envià una carta a Morgades, datada a Madrid el 28 de gener de 1886, on l'encoratjà a fer aquesta magna obra amb la seguretat que agradaria al Sant Pare. La carta es troba impresa després del document de Morgades en el mateix butlletí i és la resposta a una d'anterior de Morgades amb la qual envia al nunci el document sobre la restauració, que ja hem comentat³⁶.

En el document que precedeix l'escrit de Morgades, s'informa de les diferents comissions que s'han creat a Vic, Ripoll i Barcelona per tirar endavant el projecte³⁷. La importància i el pes específic a Catalunya de molts

³⁵. Ibid, p. 69.

³⁶. Morgades - nunci. 24 de gener de 1886. Nunci - Morgades. 28 de gener de 1886 (còpia). ASV NM 535 tVI, r I, s I, nº 31.

³⁷. La junta de Vic estaria composta per: El bisbe Morgades, president; el degà del capitol de Vic; el canonge Collell com a secretari primer; el canonge Narcís Vilarrassa; comte de la Vall de Merlès; marquès de Palmerola; Joaquim d'Abadal; Sebastià Bach; Josep Bach i Perpinyà; Antoni de Barnola; Francesc Xavier Calderó; Ildefons de Casanova; Ildefons Espona; Josep Forcada; Josep de Macià; Trinitat de Fontcuberta; Miquel Mascaró, tresorer; Josep Masferrer, pvre; Carles de Parrella; Marià de Picó; Josep Serra i Campdelacreu, secretari segon; Marià Subirachs, Josep de Tortadès; Antoni de Vilar i Ramon Vilaró. De la Junta es formà una comissió executiva formada pel president, els secretaris, tresorer, Vilarrasa i de Macià.

La junta de Barcelona era composta per l'arxiprest de la catedral, Josep Codina com a president; canonge Bonaventura Ribas; el canonge Antoni Estalella; Marquès de Camps; marquès de Ciutadilla; marquès de Casa Dou; Marià Aguiló; Felip Bertrán i d'Amat; Manuel de Bofarull; Josep Cuadras i Prim; Carles de Fontcuberta; Victor Gebhardt, secretari; Eusebi Güell i Bacigalupi, dipositiari; Josep Maspons i Labrés; Francesc Miquel i Badia; Pau Parasols i Pi, pvre; Elias Rogent; Joaquim Rubió i Ors; Cesar August Torras; Caietà Vidal i Valenciano i Jacint Verdaguer, pvre.

La junta de Ripoll era composta per: el regent, president; l'alcalde constitucional; Francesc Martí Mas; Josep Muntades; Antoni Portell, Pere Pellicer, secretari; Jaume Puig, Joaquim Raguer, vice-secretari; Joaquim Roquer i Salvador Vaque, tresorer.

dels membres d'aquestes junes feia preveure un exit clamorós en la culminació del projecte. Un projecte que, segons les paraules del bisbe reproduïdes anteriorment, suposava un esforç que s'havia de finançar amb "el donativo del pròcer y el ahorro del honrado artesano". Un esforç que, com molts d'altres projectes del bisbe, havia de fer-se mitjançant una suscripció pública, al marge dels ajuts de l'estat, immers en greus problemes econòmics, com una mostra de reconstrucció col·lectiva en base a un ideal de regeneració social i del país.

Aquestes idees les trobem exposades clarament en la sessió solemne que tingué lloc en el saló de sessions de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona el 8 de febrer de 1886. Com havia dit a Pellicer el propi Morgades en una carta, "A principios de febrero pienso ir a Barcelona para hacer propaganda"³⁸. En aquest acte es reuniren els membres de la junta i d'altres personalitats de la vida pública i artística de la Ciutat Comtal. Parlà Josep Pellicer, que féu una mica d'història del monestir, Elias Rogent que exposà els trets principals arquitectònics del monestir i de la seva restauració, Collell, que declamà una part del "Canigó" de Verdaguer³⁹ i, finalment, Morgades. En la seva allocució digué:

"Habéis oido al historiador, al arquitecto, al poeta: habéis visto la protección que está dando á la Obra hace tantos años esta I. Academia, veis esta pléyade de catalanistas que, si parten de Ripoll, tanto bien pueden hacer a la patria; habéis visto, sobre todo á la próvida y paciente Providencia divina, llamándonos durante cincuenta años á la ejecución de esta Obra y conservándonos á pesar de la inclemencia de los tiempos y de la perversidad de los hombres, en medio de tantas ruinas, todo lo necesario para que la restauración sea una verdad... pues bien: una obra que cuenta con tales elementos, no es un proyecto, es un hecho. (...)

Ante la crisis pavorosa que atraviesa la Europa y por consiguiente nuestra querida España: ante la crisis especial que atraviesa nuestra estimada Cataluña tan contrariada hoy dia en su agricultura por las enfermedades de las plantas, y en su

BOE BV nº890, 15 de febrer de 1886, pàg 64-65.

A AEV ME 1014(a) hi ha els diferents esborranyos de carta mitjançant les quals el bisbe anava demanant a diferents persones que fossin membres d'aquestes junes. Es veu com s'organitzà la de Ripoll. A la carta adreçada als membres de la de Barcelona els diu: "Barcelona amante de una y otra (es refereix a la religió i a la patria) y que á costa de tanto trabajo no siempre por desgracia coronado por el éxito, procura sostener y conservar las glorias catalanas dará con este motivo y asociándose á esta obra de restauración, una prueba mas de su ilustracion y amor patrio" (carta datada el 30 de gener de 1886 -còpia-).

³⁸ • Morgades-Pellicer (còpia). 17 de gener de 1886. AEV.ME 1014(a).

³⁹ . Es tracta del cant XI del "Canigó" dedicat a Morgades com a nou Oliba restaurador de Ripoll. Josep Junyent, op.cit., pàg 356. La identificació de Morgades amb Oliba serà una constància en tot el procés restaurador.

industria y constitución orgánica por las enfermedades de la política: ¿quien sabe si así como Ripoll nos representa un recuerdo, nos indica asimismo una esperanza? ¿Quien sabe si así como su erección fue una acción de gracias y un canto de triunfo, significa su restauración una plegaria y un derrotero para nuestros futuros destinos? Se ha dicho, y es una verdad, que el hombre se agita y Dios le mueve; movámonos nosotros á impulso de esta nobilísima inspiración: levantémos de las ruinas este insigne monumento y la Religión y la Patria nos lo agradecerán; y las generaciones futuras recogerán el fruto de nuestros trabajos, que quizás, por mucha importancia que les demos, la tienen mayor á los ojos de Dios y en el porvenir de nuestra patria." ⁴⁰

Abans hem parlat que Collell havia llegit una part del "Canigó de Verdaguer. De fet, el poema era al carrer des del 21 de desembre de 1885, deu dies abans de la pressa de possessió del monestir per part de Morgades. Per tant, el poema i el procés de restauració caminaren paral·lels; el poema era la justificació històrica i programàtica de la restauració, la restauració era la culminació efectiva de les intencions del poema. Tant és així que Verdaguer dedicà la seva obra a Morgades, la qual cosa fa que Josep Junyent escrigui la següent apreciació, que compartim:

" Realment, era un acte de fe en Morgades restaurador, o, mirat des d'un altre punt de vista, per a la restauració de Morgades era disposar d'una propaganda excepcional, o encara, l'acceptació per part de Morgades d'aquesta dedicatòria, no deixava de ser deixar-se posar una pistola moral al pit." ⁴¹

El dia 21 de març de 1886 fou el triat per celebrar, al monestir en ruïnes, la festa d'inauguració de les obres de restauració. Els tres mesos que van des del 31 de desembre de 1885 al dia de la festa foren plens de treballs. A part de la propaganda del projecte, tal i com hem vist abans, Morgades desplegà una activitat notable coordinant la preparació de les obres. I diem Morgades perquè fou el bisbe personalment qui s'encarregà de tot. Aquí comencem a notar un dels aspectes que hem anunciat abans i que cal assenyalar: el treball directe sobre les obres, durant tota l'època que van durar, per part del mateix prelat. Hem de confesar que la nostra hipòtesi, en un primer moment, era que Morgades havia jugat, és clar, un paper fonamental, però que els detalls, la qüestió econòmica, la correspondència i d'altres feines les havia delegat o eren d'altres, sobretot Collell, qui les portava

⁴⁰. Ibid, pàg. 66.

⁴¹. Josep Junyent, op.cit., pàg. 348.

a terme. L'estudi de la documentació personal del bisbe ens mostra el contrari. No volem pas dir que no fos ajudat, però és cert, també, que si no hagués estat per la seva constància i treball quotidià, l'obra no hagués tirat endavant. És molt revelador el copiador de cartes del bisbe que es conserva a l'arxiu episcopal de Vic on es pot demostrar que gairebé totes les cartes, fins i tot algunes sobre qüestions de l'obra o aspectes econòmics, són escrites pel propi Morgades amb aquella seva lletra menuda i difícil d'entendre⁴².

El dia 2 de gener de 1886 escrivia a la comissió de monuments de Girona. Els comunicava que havia pres possessió del monestir i els demanava "me sean entregados los planos de restauración que deben obrar en poder de V.S. ó del dignísimo Arquitecto Director que fué de las obras de restauracion con todo lo demás que pueda servir para facilitar los trabajos que, Dios mediante no tardarán emprenderse"⁴³. També s'adreçà a l'Academia de San Fernando demanant-los ajut i col.laboració⁴⁴. Organitzà les junes de Vic, Barcelona i Ripoll, a les quals ens hem referit més amunt. Es preocupà perquè es fessin algunes obres preparatòries com posar fites, camviar panys de portes, tapar obertures i fa dissenyar i construir un altar, amb la seva decoració, per l'ofici religiós del dia de la inauguració de les obres⁴⁵. Escriu a l'ajuntament de Ripoll per tal que col.labori amb el capellà regent de la vila⁴⁶. Aquest últim li diu el següent:

"Proximo el dia, Dios mediante, de emprenderse los trabajos para la restauracion del Monasterio, con el fin de que los estudios que se estan practicando para ello tengan toda la perfeccion posible, es preciso tener a la vista todos los objetos y noticias que puedan dar cuenta de su primitiva situacion. Ademas de los recogidos y colecccionados en el propio Monasterio es seguro que algunas se encuentran en poder de particulares, que si hasta ahora podian tener en cierto modo disculpa de retenerlo en vista del estado de casi abandono en que se encontraban las ruinas del

⁴². AEV. ME nº 1014(a). Es tracta d'un plec de documentació, relligat per Miquel Gros fa poc temps, on hi ha un seguit de documents sobre la restauració. Són notes i el copiador de cartes de Morgades, gairebé escrit tot per ell, la qual cosa ens significa que era personalment qui tenia la responsabilitat del projecte i que el seguia el dia a dia de l'obra. Hi ha una portada que diu "Apuntes para la historia de la Restauracion del Monasterio de Ripoll. 1885."

⁴³. Morgades-comissió de monuments de Girona (còpia). 2 de gener de 1886. AEV ME 1014(a).

⁴⁴. Morgades-Academia de San Fernando (còpia). 30 de gener 1886. AEV ME 1014(a).

⁴⁵. Morgades-regent de Ripoll (còpia). 16 de gener de 1886; Morgades-Nolla (còpia), 30 de gener de 1886; Morgades - regent de Ripoll (còpia), 30 de gener de 1886; Morgades - junta de Ripoll (còpia), 16 de febrer de 1886. AEV ME 1014(a).

⁴⁶. Morgades - ajuntament de Ripoll (còpia), 17 de gener 1886. AEV ME 1014(a).

Monasterio, no lo tendran en adelante en vista de los trabajos que van á emprenderse. Un libro, un cuadro, un pedazo de columna ó de capitel, un objeto cualquiera en una palabra, puede dar luz á fin de que la restauración sea lo mas completa posible. Inculcará V. pues a los feligreses la obligacion sagrada que tienen de entregar á V. como representante mio, cualquiera de los objetos mencionados y espero que ni uno solo se hará sordo al llamamiento. Despues de la estricta obligacion de justicia que nos asiste, de seguro querrán contribuir por su parte a la realization de una obra que si la Religion y la Patria demandan, no demanda menos el interes particular de la poblacion, por la gloria de su pasado y la que adquirirá, si como es de esperar del favor de Dios, se consigue devolver a este gran monumento á su antigua importancia y belleza." ⁴⁷

El primer de març anaren a Ripoll Morgades, Collell i els arquitectes Elias Rogent i Josep Artigas per tal d'estudiar sobre el terreny i a través dels plànols generals de la restauració l'ordre que s'havia de seguir en els treballs⁴⁸. El 14 de març es rebia la benedicció de Lleó XIII del projecte de restauració⁴⁹. El bisbe, mentrestant, enviava cartes a diferents personalitats convidant-los a la festa d'inauguració⁵⁰.

Especial significació té el número del dia 20, vigília de la festa d'inauguració de les obres, de "La Veu del Montserrat". Número extraordinari on la publicació i el seu director, Collell, veuen coronats, de moment, els seus desitjos sobre el que hauria de significar la restauració de la basílica ripollesa. En ell hi ha, a part d'un article de Collell, la reproducció de l'article de Mañé i Flaquer "Catalunya y sus ruinas", escrit el 1861; els poemes "Ripoll" de Francesch Ubach i "Lo Ter y lo Freser" de Verdaguer; la carta de Menendez y Pelayo sobre "Canigó"; el poema "Nostre esdevenir" de Marià Aguiló i el programa de la festa de l'endemà. L'article de Collell, titulat "En nom de Deu", parla sobre la restauració i diu coses com aquestes:

" Un Princep de la Iglesia, un Prelat de gran cor ha axecat la bandera y ha dat la senyal de restauració del primer monument de la nació catalana, del sagrat bressol de la nostra

⁴⁷. Morgades - regent de Ripoll (còpia). 17 de gener de 1886. AEV ME 1014(a).

⁴⁸. BOE BV nº 892, 15 de març 1886, pàgs 111-12.

⁴⁹. El text de la carta és en llatí. transcriuem el text traduit al castellà del butlletí eclesiàstic: "Recibidas las letras de nuestro Venerable Hermano el Obispo de Vich en las que Nos expone que el próximo dia 21 del presente mes dará principio á las obras de restauración del Monasterio de Ripoll del orden de S. Benito, alabamos, como se merece, semejante proyecto, y del íntimo del corazón concedemos la Bendición que en las expresadas letras se Nos pide. Dado en S. Pedro de Roma, el dia 14 de Marzo de 1886. León PP. XIII." L'acompanya una altra carta del secretari d'estat Jacobini on també l'encoratja per l'empresa. BOE BV nº 893, 31 de març de 1886, pàgs 123-24.

⁵⁰. Hi ha llistes de persones a AEV MN 1014(a).

independencia, que en mal hora destroçaren las passions revolucionarias d'un sigle que somiejava ;insensat! viure vida nova y estroncant la sava vital dels pobles, trencant la cadena de la tradició." ⁵¹

I després de fer questa apel.lació a la tradició, continua proclamant el què pot significar per a Catalunya:

" No; no haurem d'escriure sobre'ls enderrochs del profanat panteó dels nostres Comtes lo rótul humiliant y desesperador de "Finis Catalauniae". No; Catalunya alena encara; Catalunya sent remoure en sas entranyas un esperit indomable y sent aletejar per sobre sas montanyas y sorollar en sas valls un ventijol precursor de millors dias; Catalunya te generoso presentiments y en mitx de la enervació general d'una política bastarda, sent coratges, que no son las convulsivas agitacions de la febre, sinó l'esfors viril de una constitució encara robusta y vividora." ⁵²

Inauguració de les obres de restauració.

El dia 21 de març de 1886 es féu la gran festa d'inauguració de les obres de restauració⁵³. El bisbe es desplaçà en tren cap la capital del ripollès, en el mateix tren on hi havia la representació de la junta i d'altres personalitats de Barcelona. Cap a les deu del matí feia l'entrada a la ciutat entre música i repics de campanes. Després de ser saludats per l'ajuntament i d'altres personalitats com Verdaguer, una comissió dels frares de Montserrat, una altra dels jesuïtes i una dels escolapis, que ja es trobaven a la ciutat, es formà una processó presidida per un Sant Crist que es salvà de la crema del 35 i les restes del comte Guifré i el seu fill Rodulf. Recorregueren els principals carrers de la vila i entraren a la nau central del derruit monestir. Allí mateix i davant d'una gran concorrència es celebrà una missa. Un cop acabada, Morgades féu un discurs, en català, als assistents en el qual digué -segons la transcripció de "La Veu..." que escriu que "Així ó en termes consemblants, parlá en lo calor de la

⁵¹. "La Veu del Montserrat", 20 de març de 1886.

⁵². Ibid.

⁵³. La crònica de la festa es pot consultar a BOE BV nº 893, 31 de març 1886. Pàgs. 130-134. També a "La Veu del Montserrat" nº 13 i 14, 27 de març i 3 d'abril de 1886.

improvisació lo Excm. Sr. Morgades"⁵⁴- coses tan significatives com aquestes:

" Mes que axecar un nou temple á Deu y tornar un monument á la pátria, més que restituixir á lloch sagrat los restos venerandos dels immortals reconquistadors, més que salvar per l'arty per la historia las riquesas inestimables que hi ha en eixas ruinas, la restauració de Ripoll ha de ser com la expressió tangible de una més alta restauració; tot nostre intent ha de ser y tot nostre esfors ha de dirigir-se á revivar lo verdader esperit catalá, l'esperit dels fundadors de aquest Cenobi, esperit de fe indomable, de treball constant, de sobrietat varonil, de llealtat sincera, de patriotisme may desmentit." ⁵⁵

Després es féu un àpat on es pronunciaren diversos discursos. Per exemple, Duran i Bas aprofità l'ocasió per fer unes consideracions emotives sobre el Dret català i la seva defensa tot dient que Catalunya sense les seves lleis seria una Catalunya desapareguda, una Catalunya morta⁵⁶. En el brindis d'aquest dinar, Morgades proclamà:

" Anam á restaurar, no precisament lo monestir de Ripoll, sino Catalunya; la Catalunya sobria, treballadora, entenimentada, cristiana ans que tot y sobre tot. Catalanisme, sí, anam a fer; però catalanisme que fuje tant del separatisme, que seria de fatals conseqüències, com fuig y s'espanta d'aqueix afany de centralisació que mes aviat nos faria anar á prendre'ls banys de mar al Manzanares." ⁵⁷

Fou en el trancurs d'aquest dinar quan Collell llegí el cant XI del "Canigó" i Morgades coronà Verdaguer com a poeta de Catalunya amb una corona de llorer que el mateix Collell agafà del llorer que el poeta havia plantat a Vinyoles d'Orís quan n'era vicari⁵⁸. Curiosa litúrgia que ens indica com era el món simbòlic d'aquells homes i de quina manera s'anava elaborant un procés de mitificació de Ripoll i del seu cantor. Peça literària, obra de govern, formació d'un marc simbòlic, rememoració de les passades glòries romàniques, tot això significa la campanya de Ripoll en la "creació" d'una "nova" Catalunya que, mentre assumia els valors "reinventats" de la tradició a través de la Renaixença, es mostrava al present com un "model" programàtic

⁵⁴. "La Veu del Montserrat" 27 de març de 1886.

⁵⁵. "La Veu del Montserrat", 27 de març de 1886.

⁵⁶. "La Veu del Montserrat" 3 d'abril de 1886. També se'n parla al número del 10 d'abril.

⁵⁷. "La Veu del Montserrat", 3 d'abril de 1886. Hem de tenir en compte que això és una crònica periodística. A nosaltres ens costa creure que Morgades digué aquestes coses del Manzanares, acostumats a veure la ponderació del prelat en els seus escrits. No neguem que ho digué però ho devia fer en un context molt relaxat.

⁵⁸. Hi ha unes referències precises sobre el fet a Josep Junyent, op. cit., pàg 359-62.

del que havia de ser el país -emmarcat en la tradició, imbuit de valors religiosos-, les connotacions ideològico-polítiques del qual són indubtables.

En la festa, doncs, s'hi respirà una atmosfera catalanista indubtable. Tant és així, que el propi Collell aprofita l'ocasió per elaborar un famós article, "Lo credo del catalanisme", on exposa la tesi de les aspiracions catalanistes darrere d'actes com el de Ripoll. El canonge afirma que de les moltes festes catalanistes que ha assistit, cap com la de Ripoll ha estat tan clara demostració d'aquest sentiment:

" A Ripoll, sens preparació de cap mena, sense acort previ se formulà lo verdader credo del catalanisme. Haviam anat pura y simplement á fer una ceremonia religiosa per inaugurar las obras de restauració del temple, y sens adonarsen, tothom se trobá possehit de grans afectes y mogut per alts y nobles pensaments."⁵⁹

Quina inocència més fingida per part del canonge! Ell mateix, que era el principal "culpable" de les connotacions de l'acte, continua, en la crònica, amb el seu posat distant quan projecta aquest sentiment catalanista al propi Morgades d'aquesta manera:

" Deu sols sab lo que gosárem en aquells moments! Ell coneix las grans mercés que li férem de veure realisats en part aquests ideals, ab lo mer fet de veure á un Prelat de la Iglesia, á un Bisbe catalá, axecar alta ben alta la bandera del catalanisme sobre les runes del monument més tipich de la nacionalitat catalana, y convidar a tothom qui porta sanch catalana, no precisament á tornar alsar lo monument de pedra, sinó á restaurar la patria!"⁶⁰

Lleó XIII i la restauració de Ripoll.

Degut a les fortes controvèrsies religioses del moment entre els diferents sectors de l'Església catalana i espanyola i a l'especial obediència de Morgades cap al pontífex, es cregué oportú tenir el vist-i-plau de Lleó XIII per tot el procés de Ripoll. Seguint els passos que es feren per Montserrat, es volia que el Vaticà conegués el sentit de la restauració i li donés un especial relleu amb la seva benedicció. Morgades hi envia Collell

⁵⁹. "La Veu del Montserrat" 27 de març de 1886.

⁶⁰. Ibid.

per tal que el Papa signés, en primer lloc, en un àlbum que es feia de benefactors de l'obra i li demanés, si podia i segons la idea de Collell, una imatge de la Mare de Déu per a la basílica. El canonge sortia el 30 de març cap a Roma⁶¹ i el 10 d'abril s'entreveiatava amb el Papa. Una carta del canonge adreçada el mateix dia a Morgades ens serveix de crònica de l'entrevista. Ens explica com coincidí amb l'ambaixador d'Espanya Groizard el mateix dia que presentava les seves credencials davant del pontífex.

Quan es produí la trobada entre Collell i el Papa, en una de les habitacions particulars del Vaticà, Collell manifestà a Lleó XIII "las esperansas que V.E. (Morgades) tenia, y l'entusiasme que la obra ha despertat en tots los amants de las glorias catalanas, y que per açò desitjava que al devant del Album de benefactors figurás lo nom del Papa de las grans restauracions". I continua explicant que "inmediatament la prés lo llibre que en sa tapa ostenta'l blasó de Catalunya; y ell mateix, ab aquell accent grave y armoniós que'l caracterisa, ha volgut llegirme la seguent hermosa inscripció escrita en sa primera página, ornada ab la Tiara y las claus: HABEBITIS IN MONUMENTUM/ TEMPLUC HOC/ SANTAE MARIAE DE RIPOLL DICATUM/ ET IN EO CELEBRABITIS/ DIES SOLEMNES CULTU SEMPITERNO./ Ex AEdibus Vaticanis, die 10 Aprilis 1886. Leo PP. XIII."⁶² Acte seguit i davant la consideració de Collell sobre la tristesa que produïa la inexistentia de la imatge de la Mare de Déu que els comtes catalans collocaren a la basílica i que fou cremada pels revolucionaris, el Papa oferí a la diòcesi un quadre en mosaic pel nou retaule de Ripoll. Li digué que enviessin les mides i li fessin saber de quin estil volia el prelat la figura. Collell fa seguidament grans elogis de l'oferiment de Lleó XIII i passa a parlar-li sobre Catalunya:

" Molt grat m'era parlar de Catalunya ab lo Sant Pare y conixer la opinió molt exacta que te formada d'exa regió de la península ibérica, que sab unir lo culto de sos grans recorts ab la activitat industriosa que la fa marxar sempre endavant en las vías del progres. Es realment admirable lo vast talent de Lleó XIII que, ensemgs que abarca'l conjunt de las mes altas qüestions y de tot lo moviment social, sab ficsarse en details que caracterisan una determinada situació ó un fet concret. Una sola

⁶¹. Josep Junyent, op. cit., pàgs 362-63, ens explica com va demanar a Verdaguer, que marxaria a Terra Santa amb un dia de diferència de la marxa a Roma de Collell, i a Torras i Bages que l'acompanyessin. Ni un ni l'altre acceptaren la proposta. Les causes les explica Junyent i serien el no comprometre el sigil del viatge. Aquesta informació la treu del mateix Collell DE *Dulcis Amititia*, pàgs 186-87. Sobre la negativa de Verdaguer es documenta a l'obra de Collell *Carteig Històric*, p 193; Epist. Verdaguer V, carta 544.

⁶². Collell - Morgades, 10 d'abril 1886. Reproduïda a "La Veu del Montserrat", 17 d'abril de 1886. En castellà es troba a BOE BV nº895 (extraordinari), 16 d'abril de 1886. Aquest àlbum amb la inscripció del papa es troba a AEV ME. nº 1010-11.

frase de las que digué sobre l'estat de nostra patria en tants partits dividida, revela un esperit sagaçment observador." ⁶³

Collell regalà al pontífex l'obra històrica sobre Ripoll de Josep M. Pellicer i, com no, el *Canigó* de Verdaguer. Collell ho explica així:

"Altre llibre portava, qual nom ressona avuy en lo mon literari. Lo *Canigó* de nostre estimat Mossen Jacinto. Axís com en 1879 tinguí l'honor de posar en mans de Lleó XIII un rich exemplar de l'Atlàntida, axís ara, aprofitant la felís conjuntura, me encarregá Verdaguer li oferís son últim poema. No es extrany que las obras den Cinto á vegadas me semblen, sino part de ma pensa, fillas de mon cor ¡He gosat tant, no precisament ab las grans ovacions, sino mes be ab exos triunfos íntims, secrets del amich de l'ànima! Quan he vist á Lleó XIII obrir lo *Canigó* y ficsarse en la dedicatoria que en Cinto li ha posat, anomenant al Papa confrare seu, *Poeseos eximio cultori*, me vingueren unas ganas de plorar! Y qué content vaig estar quan lo Papa en grata y santa correspondencia enviaba la sua benedicció al sacerdot poeta que en aquell moment potser, devot pelegrí, besava per primera vegada lo beneyt sol de la Terra Santa." ⁶⁴

Hi ha una cita d'aquesta carta de Collell a Morgades que ha suscitat diverses interpretacions. És quan parla que "Una sola frase de les que digué (el papa) sobre l'estat de la nostra pàtria en tants parts dividida, revela un esperit sagaçment observador" ⁶⁵. Aquesta frase l'explicà el mateix Collell, anys després, durant el discurs dels Jocs Florals de Lleida, el 13 de maig de 1899:

"se dignà rebre'm lo gran Papa Lleó XIII i tot interessant-se dels nostres projectes, vinguérem a parlar del regionalisme català; i aleshores el Papa amb la finura que li és característica, me manifestà els seus temors de que la nostra generosa idea fos desvirtuada i el nostre moviment desviat per l'element radical, que tinc entès abunda a Catalunya. Me sorprengueren aquestes paraules de Lleó XIII, que revelaven la seva perspicàcia i l'amplitud dels seus coneixements de sociologia, i sense atrevir-me a rectificar, fiu-li notar que precisament la restauració del monestir de Ripoll, promoguda pel bisbe de Vic, havia de senyalar l'orientació decididament catòlica del moviment regionalista dels catalans." ⁶⁶

Bonet i Baltà interpreta aquest comentari del Papa com un senyal del temor que hi podia haver al Vaticà sobre el desviacionisme radical en què

⁶³. Ibid.

⁶⁴. Ibid.

⁶⁵. Ibid.

⁶⁶. Collell. *Sembrant arreu*, pàg 71. Jo l'he copiat de l'estudi de Josep Junyent op. cit., pàg 365. També la reproduceix Bonet i Baltà, *L'Església catalana...* op. cit., pàg 162.

podia caure el catalanisme i, per tant, la manera com podia ser desvirtuada la pastoral catalana que es movia sota aquests paràmetres. La seva tesi és molt clara quan afirma:

"En comptes de lloar i acollir paternalment els propòsits pastorals renovadors que es promulgaven de cara a la fe dels catalans per part del bisbe Morgades i del moviment pro-Ripoll, Lleó XIII, sota la influència de la denúncia feta, mou l'espantall negatiu de pessimisme i descoberta de perills, clars testimonis d'una desconfiança."⁶⁷

I encara és més contundent quan valora el paper del pontífex i la Santa Seu en tot el procés de Ripoll que va de 1886 a 1893:

"I ens afermem en l'anterior interpretació quan trobem que durant tot el llarg procés de restauració i en els actes finals de la inauguració, en els quatre documents públics que Lleó XIII envia sobre Ripoll, mai no dóna al programa de catolicisme tradicional que el bisbe de Vic cerca expandir per la terra catalana, ni tan sols l'esmenta. I és més inexplicable aquest fet: la Santa Seu sabia directament per una lletra del bisbe Morgades, enviada molt a prop de les festes de la restauració (17-IV-1893), que tots els bisbes de les diòcesis catalanes assistirien corporativament i, juntament amb les més rellevants i significatives oficials, culturals i populars de la nostra terra, estarien reunits fent corona al monestir restaurat i entorn de les tombes recobrades dels nostres reis i abats, i tot plegat se celebraria dins el temple definit històricament com a "bressol de la nostra nacionalitat". Doncs, bé, la carta de contestació de Lleó XIII és una protocol.lària concessió de la benedicció papal, amb una absència total d'advocació de la Catalunya cristiana. El nom de Catalunya no fou mai present en els quatre documents papals enviats al llarg de la restauració, oblidant la Santa Seu que aquest nom donava identitat col.lectiva a la nostra antiga nacionalitat llavors afermada, també, a l'Església particular a la qual pertanyen les realitats ètniques que a Ripoll eren enaltides per les seves glòries seculars."⁶⁸

Aquesta tesi de Bonet i Baltà la recull Josep Termes en el seu volum dins la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar⁶⁹.

Josep Junyent té una visió contrària en l'apreciació dels comentaris papals a Collell, cosa que el fa discrepar de Bonet i Baltà. Segons ell:

"Sabem pel discurs de Lleida que el Papa estava informat de l'"element radical que abunda a catalunya", i del perill que la "generosa idea" dels restauradors de Ripoll fos desvirtuada i el moviment desviat. Però, de fet, en oferir Lleó XIII la nova

⁶⁷. J. Bonet i Baltà. *L'Església catalana...* op. cit., pàg 162-63.

⁶⁸. Ibid, pàg 163.

⁶⁹. J. Termes *Història de Catalunya*. Dirigida per Pierre Vilar. Vol VI. Barcelona 1987. Pàg 225.

imatge de Santa Maria de Ripoll, accepta de donar suport a aquesta línia pastoral catòlica i de córrer el risc, malgrat haver-ne constatat el perill. Això m'obliga a discrepar una mica de l'èmfasi que alguns posen en aquest incident, volent-hi llegir una reserva de Lleó XIII davant la pastoral renaixentista catalana del moment (es refereix a Bonet i Baltà). Més aviat crec que és un dels moments més bonics de la història de la pastoral catalana en les seves relacions romanes, de veritable diàleg entre el Papa i el canonge vigatà, i d'acceptació d'una pastoral autòctona, per part del Papa de l'obertura al món modern, que sap avaluar el risc i les possibilitats d'una acció evangelitzadora dintre un món que ja no és monolític, però en el qual la fusió en un sol ideal de cristianisme i catalanisme, o sigui, d'encarnació, ofereix possibilitats de reeixir en amplis sectors del poble. (...) El regal tindria pels catòlics catalans, el prestigi de ser un regal del Papa. Per Catalunya tindria el valor d'un reconeixement públic important. (...) Collell havia pogut jugar a favor de Catalunya i de la pastoral catalana, el prestigi de Lleó XIII, cosa que, naturalment, no podien pas fer els "radicals" " ⁷⁰

La nostra opinió es situaria al mig de les dues. Pensem que Bonet i Baltà té raó en veure una actitud recelosa del Vaticà envers el regionalisme. Hi ha prou elements que proven aquesta incomprendsió de la Santa Seu envers la pastoral catalanista, cosa que anirem veient al llarg d'aquest treball. Però creiem, alhora, que cal matitzar alguns punts. Primer, és clar que Roma és una institució feixuga per acceptar amb rapidesa qualsevol moviment relativament novell; segon, que la diplomàcia vaticana sol ser profundament ambígua i rarament expressa de manera clara el seu pensament i, menys encara, plantejaments que pot intuir que poden ser problemàtics en relació amb d'altres instàncies eclesiàstiques de fora de Catalunya; tercer, que cal distingir les èpoques, és diferent 1886 que cap a finals dels 90, quan el moviment catalanista era més fort i, per tant, l'oposició de la monarquia i del govern espanyol és més dura, cosa que forçarà el Vaticà a tenir una posició més recelosa sobre el moviment; quart, cal tenir present que estava previnguda sobre el caràcter catalanista de certs sectors allunyats de l'Església i volia tenir la certesa que a aquest moviment no se li pogués fer el joc des de les pròpies instàncies religioses; cinquè, cal valorar l'esforç de la Santa Seu, enmig de profundes controvèrsies religioses sobre l'estat liberal, per mantenir el sistema polític de la restauració espanyola, cosa que l'obligava a ser molt cauta a l'hora de donar ales a un sector de l'església catalanista que -recordem-ho, en aquells moments era minoritari-

⁷⁰. Josep Junyent. op. cit., pàg. 365-66.

podia portar problemes al mateix estat espanyol. No volem amb això justificar la seva postura, ans el contrari, desitgem, només, precisar-la. Posteriorment o en d'altres casos es veurà més clarament la posició negativa vaticana enfront el regionalisme.

Ens sembla força encertada l'apreciació de Junyent de com significà un triomf d'aquesta pastoral catalana renaixentista l'oferiment papal de la imatge de la Mare de Déu de Ripoll. Discreparíem però del tot triomfal amb què planteja aquest fet. Creiem que és exagerat parlar del "moment més bonic de la història de la pastoral catalana en els seves relacions romanes", o de que aquest fet suposés l'"acceptació d'una pastoral autòctona". Estaríem més d'acord en la segona part de la tesi de Junyent: el que tenia de símbol la donació, per a aquesta Església amb ideals catalanistes, com si haguessin aconseguit el màxim que es podia en aquell moment, i sobre el fet rellevant que suposava posseir una certa autorització papal envers les seves idees.

Morgades percep clarament la càrrega propagandista que significa la donació del quadre per a la restauració de Ripoll. Així ho comunica al nunci en una carta, datada el primer de maig de 1886, on li expressa el que significa pels catalans aquest fet:

"De esta manera, en lo posible, se habrá conseguido la continuación de la piedad de los catalanes á la Madona de Ripoll. Destruida su antigua y milagrosa Imagen entre las llamas, reaparecerá llena de magestad, autoridad y prestigio en la donada por Su Santidad, que llamado por Dios á restaurar todas las cosas, será restaurador particular de Sta. Ma de Ripoll, en su parte material por el prestigio de su nombre que indeleblemente irá unido á su restauración, y en lo formal por la vida espiritual que comunicará á la obra por la influencia de la procedencia del cuadro y la iradiacion de su santidad; y en todo, por el espíritu cristiana objeto esencial de la restauracion del celebre Monumento Benedictino." ⁷¹

El procés, en qualsevol cas, ens recorda el de Montserrat amb la coronació de la Moreneta com a patrona de Catalunya. Les reticències vaticanes van haver de ser salvades per la pressió dels fets consumats i la negociació directa. Es tracta de donar-ne una de freda i una de calenta. Per

⁷¹. Morgades - nunci (còpia). 1 maig 1886. AEV ME nº 1014(a). Hi ha una carta del nunci del 4 de maig de 1886, que afirma: "Abrigo la esperanza de que la bendición del papa ha de facilitar la obra que ha V. emprendido para la gloriade Dios y honor de su Santísima Madre, y al propio tiempo me alegran las noticias que V. me da en su carta de que, junto con la material de los templos, no descuida V. la restauración moral del clero". Es tracta de la contesta a una altra carta de Ripoll, però, en la qual parla de l'attemptat mortal al bisbe de Madrid Martínez Izquierdo ocorregut el 19 d'abril de 1886. Això el fa reflexionar a Morgades sobre el malament que estan les coses i, per tant, la seva dedicació que el clergat faci exercicis espirituals. Ambdues cartes es troben a ASV NM 535 tvII, r I, s I, nº 31.

exemple, accedir a moltes demandes pel cas de Ripoll però sense que en els escrits hi figuri el fet de Catalunya i enmarcar-ho sempre en un procés important per l'Església de tota Espanya.

Potser el mateix Morgades se n'adona, que no es pot esverar Roma, ni les autoritats espanyoles, ni certs sectors de Catalunya. Quan surt reproduïda al butlletí eclesiàstic la carta de Collell des de Roma, el prelat en fa una presentació que, pensem, sintetitza perfectament el seu pensament: Ripoll es restaura pels mèrits històrico-artístics que té i per suposar una regeneració del cristianisme i de Catalunya, per tal que el Principat torni a tenir la seva antiga força dins d'Espanya i per prevenir sobre el perill del separatisme:

" Cataluña acaba de recibir un nuevo y muy preaciado favor del Romano Pontífice León XIII que felizmente gobierna la Iglesia.

Conocido es de todos el grandísimo interés que hemos dado á la restauración de este celeberrimo Monasterio, no sólo por su mérito histórico-artístico, sinó por la esperanza que abrigamos, de que puede ser, con el favor de Dios, principio de una resurrección gloriosa de nuestro antiguo espíritu cristiano que lo fundó, y con él nuestro principado catalán, y que es el único que puede devolvernos nuestra antigua fuerza y poderío dentro de nuestra madre España. En la memorable fiesta de 21 de marzo, sintetizamos nuestra alocución en estas palabras, que Nos complacemos en repetir: "Mucho espíritu práctico y mucha prudencia. Regionalismo tan enemigo de un separatismo insensato que labraría nuestra ruina, como poco bien avenido con una centralización, que raya en lo absurdo. Mucha constancia y mucho trabajo. En la cabeza esperanza en Dios: en el corazón virtudes cristianas. Sin esto, no seremos dignos de consideración, y perderemos lo que nos queda de nuestra antigua grandeza: con esto, conservaremos lo que nos queda y adquiriremos lo que nos falta."

Todos los verdaderos amantes de la Religión, del Arte y de las glorias patrias, tan enamorados de nuestro pasado, como anhelantes de un porvenir glorioso, lo han comprendido así, y por esto han saludado con entusiasmo la restauración de lo que fué insigne Cenobio Benedictino, y debe ser la resurrección de nuestras antiguas virtudes." ⁷²

El procés de restauració.

Caldria distingir en aquest apartat dues coses: per una banda, el

⁷². Text de Morgades sobre la restauració del monestir de Ripoll. Vic, 15 d'abril de 1886. BOE BV nº 16 d'abril de 1886. p. 153-54.

projecte de restauració des del punt de vista arquitectònic i, en segon lloc, el procés de restauració sobretot pel que fa al cost de l'obra i la manera de finançar-la. Hem de tenir en compte que l'obra no es donà oficialment per acabada fins el 1893. Per tant, són vuit anys durs i penosos els que hagueren de transcorrer fins que s'hi pogués fer la festa de consagració. Vuit anys en què tenim la impressió que, moltes vegades, a Morgades el va decebre veure com anaven les coses. Això és una apreciació personal que no podem provar amb cap escrit o document. L'avalen només certs comentaris, les dificultats econòmiques que hagué de salvar i els problemes de tots tipus amb què s'entrebaixà durant tot el procés. Pensem, fins i tot, que en molts moments el prelat es degué sentir molt sol en el projecte. Collell era un gran engrescador, un "agitador" en termes de l'època, però tenim la sensació que resultava un mal company de viatge per empreses on calia un seguiment continuat, una constància quotidiana en resoldre les dificultats que es presentaven.

No volem tocar els pressupòsits arquitectònics i artístics sobre els quals es féu l'obra. No som historiadors de l'art i, per tant, l'intent sobrepassaria els nostres coneixements i, a més, s'apartaria del centre de la nostra tesi. En qualsevol cas, però, sí que volem donar unes quantes pinzellades sobre el projecte de Rogent, comentar l'*Informe sobre las obras realizadas en la Basílica y las fuentes de la restauración* que, datat el 24 de desembre de 1886 i adreçat a Morgades, fou publicat l'any posterior i que representa una bona síntesi dels paràmetres sobre els quals treballà el famós arquitecte.

Rogent dividí l'informe en quatre apartats i un epíleg. El primer, titulat "Preliminares retrospectivos", tracta sobre la història de la restauració fins el 21 de març de 1886, quan s'inauguraren els treballs, i sobre les corporacions i persones que se n'havien ocupat i els havien patrocinat en diferents èpoques. La segona part, titulada "Obras realizadas y en curso de ejecución", explica la importància i el valor dels treballs i les immillorables condicions per continuar-los. La tercera part, titulada "Fuentes artísticas de la restauración", enumera els monuments, de la mateixa època del de Ripoll, existents a Catalunya, al Roselló i a la Cerdanya que, expressament, recorregué per tal de prendre model de cara la restauració. La quarta part, "Criterio artístico de la restauración", estudia, analíticament, les obres que constitueixen problemes especials i la manera de resoldre'ls,

seguint criteris i exemples tradicionals. Finalment, en l'epíleg, sintetitza els ideals civils i religiosos de la restauració pel que fa referència a Catalunya.

De tot plegat, volem ressaltar de tot plegat un aspecte: el paulatí reconeixement i valoració del romànic, aspecte molt important per valorar què significa la reconstrucció de Ripoll. Rogent, a part de explicar l'estat del monestir, les obres realitzades i els aspectes tècnics del projecte, té una especial interès en reproduir una obra "antiga", tot i que reconeix que "siendo, particularmente la iglesia, una reconstrucción más que una restauración, aún cuando las líneas, perfiles y detalles sigan los caracteres propios del siglo á que nos traslademos, habrá siempre algo que manifestará que las obras se han realizado en el último tercio del presente siglo"⁷³. Però a més, constata que "La idea de buscar las fuentes de la restauración era mi eterna pesadilla"⁷⁴, cosa que el féu viatjar per molts indrets a la recerca de monuments i restes romàniques en els quals inspirar-se. Ens explica els estudis fets a Sant Jaume de Frontanyà; a l'església de St. Pere de Terrassa; al monestir de Sant Llorenç de Munt; les excursions científiques per la Cerdanya i el Roselló per tal d'analitzar el monestir de Cuixà, les restes de St. Martí del Canigó i d'altres; el tornar a estudiar les coneudes per ell de St Pere i St Pau de Barcelona, de St. Daniel de Girona, de St. Pere i Sta. Maria de Besalú, de St. Cugat del Vallès i St. Pere de Camprodón. Segons ens diu ell mateix, tots aquests monuments són exemples de com cal resoldre qüestions pràctiques del projecte de Ripoll. Són, en definitiva, la font per a la reconstrucció per tal que aquesta compleixi, sintèticament i analíticament, les seves condicions essencials.

Rogent fa una minuciosa descripció del procés de treball que volia seguir per a la restauració, enumerant en quina situació es troba cada fase i com s'ha de procedir per salvar-la, reconstruir-la o fer-la de nou. En tots els casos, fins i tot quan parla de la fusteria, reixes, altars i d'altres elements ornamentals, cita les fonts en les que es vol inspirar, la manera de traduir de forma moderna el llegat de la tradició romànica de Catalunya. Però també cal fer notar que el seu informe acaba precisant el context històric que envolta el monestir. Expressa la convicció que no només es tracta, arquitectònicament parlant, de la restauració tècnica d'un monument,

⁷³. Elias Rogent. *Informe sobre las obras realizadas...* op. cit., pàg 21.

⁷⁴. Ibid, pàg. 24.

sinó que cal entendre l'esperit del que significa l'obra. El projecte arquitectònic, d'aquesta manera, troba la justificació pel significat històric i de present que té l'edifici enrunat. Rogent converteix també el seu treball en un programa de com s'ha de refer un símbol per a Catalunya, igualment com feia Verdaguer amb el *Canigó*. Les seves pròpies paraules ens ho demostraran palpablement:

" Para los Catalanes, Ripoll señala las aspiraciones puras y desinteresadas de un pueblo fuerte que, desprendiéndose de la tutela ultra-pirenáica, sacude el pesado yugo del César de Occidente, y busca su futura grandeza y poderío en el retroceso de los árabes á la otra parte del Ivero; que unido despues con sus hermanos que partiendo de San Juan de la Peña los arojan de las comarcas Aragonesas, conquistan juntos los reinos de Valencia, Murcia y de Mallorca, formando un vasto imperio independiente en la región más oriental de España. Para los Catalanes, Ripoll, imagen de Vifredo el Velloso, es el solar en donde fecundado con la sangre de nuestros padres, crece y se desenvuelve el ilustre vástagos de los Condes de la Marca Hispánica, el cual, arraigadas fuertemente sus raíces en el suelo patrio, no necesita extraño rodrigon, y marchando, sin retroceder jamás, hacia el Sur y el Oeste, será la robusta encina cuyas ramas cobijarán el suelo de la Península. Para los Catalanes, Ripoll, significa que, en el período más floreciente del Califato occidental, la parte Norte del Principado era ya independiente y libre, estaba social y políticamente constituida y que en nuestros valles Pirenaicos no alcanzaron los árabes ocupacion permanente y regular. Para los Catalanes, Ripoll es el espejo nítido que refleja con centelleantes fulgores las ideas de Dios y patria que lleva á sus guerreros al combate, personificada la última en su primer conde soberano y aquél por su hijo Rodolfo, primero tambien de sus abades. Ripoll, por último, es el arca santa que guarda los preciosos restos de los primeros mártires de la Reconquista, representados por la preclara estirpe de los Condes de Barcelona desde su ilustre fundador hasta Berenguer el santo." ⁷⁵

Per a Morgades, aquesta relació entre art, desvetllament del sentiment català i regeneració religiosa era molt important. El fundador del museu de Vic trobaria, en aquesta línia de potenciar la propagació de les obres artístiques, un bon camí per aconseguir el que es proposava pastoralment. Això queda clar en la carta, datada el 24 de maig de 1886, que envia a la Associació d'arquitectes de Catalunya, per d'agrair-los que haguessin triat Ripoll per fer la seva excursió anual, el 20 de juny. Els diu:

"Hemos de trabajar mucho para conseguir lo que nos proponemos, esto es hacer que el pueblo tome aficion á los monumentos imperecederos de nuestra grandeza en la religion y en el arte, contribuyendo por este medio a incitar el espíritu catalan tan

⁷⁵. Ibid, pàg 42-43.

maltrecho por propios y extraños, y lograr que se hagan imposibles las escenas de devastación que todos lloramos. Por cada uno de los que edificamos, hay cien que se destruyen, y esta consideracion que creo llena de verdad debe estimularnos para trabajar sin descanso y multiplicarnos hasta conseguir en el fervor de Dios, nuestro apetecido proposito. Y algo se conseguirá y mucho se ha conseguido ya, salvando gracias á los laudables esfuerzos de buenos patricios inapreciables monumentos que hoy serian un monton de ruinas y un titulo mas de oprobio para nuestro desdichado pais."⁷⁶

Un tema interessant i prou delicat és l'econòmic, la manera com es va pagar la restauració i el procés lent i costós de la reconstrucció durant els vuit anys que va durar.

De fet podríem establir una periodització segons com hem anat veient que anaven les coses. Hi hauria una primera etapa, que aniria del 1882-83 al 1886, que correspon a l'època que es van posar les primeres fites per a la restauració i que arribaria fins a la festa d'inauguració de les obres. Les aspiracions d'aquesta etapa són poder celebrar el milenari de Ripoll el 1888. Després vindria el trienni 1886, 87 i 88 on es passà de l'eufòria inicial a la constatació de la impossibilitat de portar a terme el sommiat projecte del milenari. Dificultats econòmiques, sobretot, faran prendre aquesta decisió. L'última etapa seria la que va del 1889 al 1893, període en el qual es finalitza l'obra. Per tant, cal analitzar bé els anys que van del 1886 al 1888, perquè entendrem moltes coses de la restauració i podrem resseguir el perquè no es va poder celebrar el milenari.

Comencem pel 1886. Immediatament després de la festa d'inauguració de les obres, els esforços del bisbe s'adreçaren a crear les bases perquè la restauració pogués arribar a bon port. Per una banda, es crearen noves

⁷⁶. Morgades - Associació d'arquitectes de Catalunya. 24 maig 1886. AEV ME 1014(a). D'aquesta excursió se'n publicà un llibre: Josep Artigas y Ramoneda *El monasterio de Santa María de Ripoll, presentado por el arquitecto D. José Artigas y Ramoneda á sus compañeros de profesión en la excursión hecha al monasterio por la asociación en 20 de junio de 1886. Asociacion de arquitectos de Cataluña. Tipografía de Fidel Giró. Barcelona 1886.* Es tracta d'un llibre que explica l'excursió dels arquitectes i el discurs que féu en Josep Artigas. Comença reproduint l'acta de l'excursió. Sortiren a primera hora del matí de Barcelona i s'adreçaren cap a Vic. Els arquitectes que van fer l'excursió foren: Rogent, Fossas, Artigas, Font i Carreras, Tordera Argullol, Falqués, Cabañas, Miquelerena, Buigas, Gustà, Joaquim Bassegoda, Abril, Fernández, Pollés, Sagnier, Font i Sangrà, Cámbara, Gallisà, Font i Gumà, Bonaventura Bassegosa, Garcia Faria, Fatjó, Villar y Carmona i el secretari, Josep Amargós. A Vic s'hi afegí el canonge Collell. A Ripoll foren rebuts per Miquel Oñós, regent de l'arxiprestat, i Antoni M. Ginestà, alcalde de Ripoll. Visitaren el monestir i Artigues va llegir el text del llibre. Anaren a dinar i brindaren pel bisbe Morgades. Un primer element que volem destacar són les lloances a Morgades. Un segon, seria el fet de l'excursionisme. Tot un seguit d'arquitectes que volen veure in situ les ruïnes i el procés de restauració. Un tercer element és la descoberta del romànic que suposa aquest fet i, finalment, és il·lustratiu que en llibre hi hagin reproduïts versos del "Canigó". Hi ha la crònica de l'excursió a "La Veu del Montserrat", 26 de juny de 1886.

juntes⁷⁷ i es reorganitzà la junta de Barcelona: el marquès de Setmenat substituí, en la presidència, Joan Codina, Duran i Bas fou nomenat vice-president⁷⁸ i Eusebi Güell, dipositari⁷⁹. Per l'altra, es perfilà la manera com s'havia de pagar la despesa econòmica dels treballs. Morgades confià en què una suscripció popular i la generositat de persones potentades, de corporacions oficials i d'eclesiàstics farien possible la dotació dels fons necessaris. Començaren a arribar els primers donatius de particulars, d'instàncies oficials⁸⁰ i de personalitats eclesiàstiques⁸¹. Obrí suscripcions en llocs tan allunyats com Cuba⁸² i es preocupà d'anar fent propaganda de la restauració. Un exemple de la força desplegada pel prelat el tenim en una carta escrita a Elias Rogent, el 3 de novembre de 1886, on li sol. licita "una comunicación sobre los trabajos realizados á fin de poder tomar pie los periodicos adictos á la causa para renovar el entusiasmo y con el aumentar la suscripcion. (...) El lunes salgo para Gerona para nombrar una junta y crear entusiasmo."⁸³ Som de l'opinió que Morgades esperava molt dels grans potentats catalans com a mecenys de Ripoll. Si que van col.laborar però no tant com el prelat s'imaginava o, si més no, amb la rapidesa que volia. Tenim l'esborrany de les cartes iguals que el prelat va escriure a Evarist Arús, a Carles de Parrella, al marquès de Comillas, a Manel Girona i al comte de la Vall de

⁷⁷. Per exemple la de Tarragona i es feren delegacions a Reus, Vilafranca i Manresa. "La Veu del Montserrat", 9 d'octubre de 1886.

⁷⁸. Així consta en diferents cartes trameses per Morgades al marquès i a Duran i Bas el 3 i 6 d'abril de 1886. AEV MN 1014(a).

⁷⁹. Segons diu Josep Junyent, op. cit., pàg 355 citant Epist. Verdaguer V, p. 149, n 3.

⁸⁰. Tenim les còpies de les cartes enviades a la diputació de Tarragona (15 d'abril i 3 de desembre); a la Diputació provincial de Lleida (10 maig); a la Diputació de Girona (19 d'agost) i a la Diputació de Barcelona (3 novembre), en les quals agraeix les seves donacions. AEV ME 1014(a).

⁸¹. En aquest cas és rellevant la carta del cardenal Payá, bisbe de Santiago de Compostela, i datada el 3 d'abril, on li comunica les gràcies de la seva diòcesi per la collecta recollida en el bisbat de Vic pel sepulcre , cripta i capella de l'apòstol Santiago. Li ofereix que agafi la quantitat que cregui convenient d'aquests diners per el projecte de Ripoll com a mostra de la col.laboració del seu bisbat. AEV ME 1014 (a).

⁸². Hi ha un esborrany d'una carta que no sabem a qui va adreçada i que està datada el 15 de febrer de 1886, on diu que "Al efecto he creido conveniente abrir una suscripcion en esa bella Antillanunca sorda á las necesidades de la Madre Patria y formar una junta que la dirija como todo lo demás que pueda ser conducente á recoger recursos y sabiendo que V. reune los levantados sentimientos que requiere tan laudable empresa...". AEV ME 1014(a).

⁸³. Morgades Elias Rogent (còpia). 3 de novembre de 1886. MEV ME 1014(a). Bonet i Bal ta a L'Església catalana... op. cit., també la cita, pàg 157. Hi ha la crònica d'aquest viatge a "La Veu del Montserrat", 20 de novembre de 1886. Hi ha la constitució de la junta de Girona. També anà a Figueres i a la vila de Perelada on parlà amb els comtes.

Marlès. Els diu el següent:

"La restauración de Santa Maria de Ripoll, gracias á su importancia religiosa y patriotica y á encontrarse vivos todavía los sentimientos de religion y de patria en gran numeros de españoles, sobre todo en Cataluña, ha encontrado gracias á Dios muy favorable acogida en todas las partes. Pero el importe de la restauracion es tan grande que dificilmente podrá llevarse á cabo si personas de la posicion y desprendimiento de V. no hacen un esfuerzo extraordinario para que tan importante obra, que nos recuerda la verdadera cuna de nuestra reconquista á la vez que de nuestra nacionalidad, no deba suspenderse. A este fin tengo el honor de dirigirme á V. lleno de confianza, para que con la generosidad que tiene acreditada á favor de obras de esta importancia, se digne cooperar á la que con aplauso universal estamos realizando." ⁸⁴

La rebuda d'ajuts i les despeses de l'obra obligaren Morgades a estar molt pendent de les factures i els preus, a més de necessitar una comptabilitat i d'organitzar tot el sistema de pagament. Tot això ens queda força clar a través de la seva correspondència. Així, per exemple, es curiosa la carta que escriu al regent de Ripoll, el 16 d'abril, on li diu que "todas las cuentas" cal pagar-les i "remitirmelas". A més li fa l'observació que "resulta que todas las cuentas son exageradas segun quien las califica, y tratandose de una obra de la importancia de la que llevamos entremanos es dato que debe tenerse presente. En fin en adelante será el arquitecto quien deba calificarlas y sobre el solo pesara la responsabilidad"⁸⁵. Podem veure, per tant, un Morgades preocupat per la part econòmica i atent que el projecte no esdevingués incontrolable. Estarà al cas de fer concursos per a l'adjudicació de materials, com, per exemple, la pedra⁸⁶ per a la bòveda de l'església, i tindrà un especial interès en què la comptabilitat es porti al

⁸⁴. Morgades - Evarist Arús, Carles de Parrelia, marquès de Comillas, Manel Gironal comte de la Vall de Marlès. 24 de setembre de 1886. MEV ME 1014(a). Bonet i Balta a L'església catalana... op. cit., pàg 157-58, reproduceix una carta a Elias Rogent datada el 20 de setembre de 1890, on li comunica que Arús i Girona han donat uns diners i que volen anar a Ripoll acompañats per l'arquitecte. Està entusiasmant amb aquests personatges però quatre anys després de la primera carta. Potser ens indica les dificultats que tingué per anar rebent ajuts per part dels potentats catalans, ajuts que aconseguí però no immediatament.

⁸⁵. Morgades - regent de Ripoll. 16 d'abril 1886. AEV ME 1014(a).

⁸⁶. Aquest és el cas d'un concurs per l'adjudicació de l'obra de treball de la pedra que ha de situar-se en la bòveda del temple. Hi ha un esborray, datat el 10 de desembre de 1886, sobre les condicions tècniques i econòmiques (formes de pagament, etc) que s'havia de seguir. Més endavant hi ha una nota en la que diu que el dia 2 de gener de 1887, reunida la junta central diocesana sota la presidència del bisbe, es va procedir a triar el plec per la pedra de la bòveda. Es presentaren deu sol·licituds i va guanyar Dámaso Gayolà que va oferir-la a 29, 75 ptes/m³ amb pedra de Ripoll. Els altres oscil·laren entre les 33 ptes/m³ i les 95 ptes/m³. Tot plegat es troba a AEV ME 1014(a).

dia⁸⁷ i sigui clara i neta. En aquest sentit són interessants les recomanacions que fa al regent de Ripoll en una carta, datada el 30 de setembre, en la qual li diu que procuri "que las cuentas sean mas puras que las aguas del Freser. Que apunte hasta un centimo, pero que no queremos transferencias de ninguna clase á fin de que los enemigos no puedan tachar en lo mas minimo. Espero que haya un verdadero lujo de legalidad y publicidad hasta que los mas adversarios hayan de enterar que no es posible mas moralidad ni mas economia"⁸⁸.

També durant el 1886 notem divergències entre el bisbe i l'ajuntament de Ripoll. Sembia que Morgades no estava prou satisfet de les aportacions que feia la vila. En una carta del 28 d'abril, mentre aprofita per demanar permís a l'ajuntament per tirar al riu les runes que van treient del monestir, els diu clarament que a veure "si la Villa toma alguna parte, porque seria muy sensible que hubiendose de causar a todo el mundo, Ripoll que es la beneficiada, no haga nada ni siquiera lo que hacen todas las demás parroquias en obras de menor importancia (...) Sobre de ser esto de mal efecto seria una triste prueba del ascendiente que tenemos sobre la poblacion, todos incluso yo y sobretodo V. que inmediatamente la gobierna"⁸⁹. Però és que, mesos més tard i pel desembre, les recomanacions anteriors esdevenen en una fortíssima repulsa que sorprén per la seva contundència. ¿Estem davant d'un Morgades nerviós perquè les cosees, sobretot les econòmiques, no anaven prou bé? Reproduim la carta per veure'n el to:

"Mi estimado amigo: va a cumplirse el año de mi toma de posesion del Monasterio y a pesar de que mas de una vez me habia ofrecido que antes de este tiempo seria tapiada la puerta que da á los claustros, continua de la misma manera. Cuanto lo siento no puede V. figurarselo, porque el dia que Cataluña supiese que la unica dificultad presentada hasta ahora para la restauracion de Sta. Maria, es Ripoll, formaria del porvenir que puede esperarsele dejado á su cuidado una idea capaz de hacer desmayar. Ripoll cuyo nombre ha resonado por todo el mundo, destinado a perpetuarse, á experimentar por de pronto la ganancia de muchos miles de duros por el trabajo que se le proporciona y siempre la de ser visitado por gran numero de viajeros ilustres! Ripoll que está sin templo parroquial y que va a tener con la restauracion uno de los mejores en su clase, el primero de Cataluña!"

Mas todavía: tiempo atras invité a V. y al Sr. Regente á que hicieran una suscripción porque no era regular quedaren

⁸⁷. Morgades - regent de Ripoll. 28 d'abril de 1886. MEV ME 1014(a).

⁸⁸. Morgades - regent de Ripoll. 30 de setembre de 1886. AEV ME. 1014(a).

⁸⁹. Morgades - alcalde de Ripoll (còpia). 26 d'abril de 1886. AEV ME. 1014(a).

postergados á los demas pueblos que no tienen en la restauracion un interes tan directo, y me dijo V. que antes de que los demas Ayuntamientos hiciesen alguna cosa, Vs. harian tambiem. Barcelona se ha inscrito ya de una manera muy significativa: voy á circular la peticion a los demas ayuntamientos, alguno de los cuales, espera con ansia la hora de la invitacion, y Ripoll sin hacer nada! Yo ruego a V. por la amistad que le profeso desde muchos años que considere seriamente la situacion en que coloca á Ripoll y en que se coloca V. y Ayuntamiento que debe considerarse como su representante. Ya que habia manifestado por la restauracion un tan vivo interes, y tengo la seguridad de que sacudiran de este letargo y daran las señales de vida y muestras de interes que darian todos, notelo V. bien, todos, absolutamente todos los pueblos del mundo civilizado." ⁹⁰

El 1887 serà la continuació de l'anterior però amb més frisança per la qüestió dels diners. A part de veure com es van constituint noves junes, com la de Vilafranca del Penedés⁹¹, el poble de Morgades, es féu el possible per ampliar molt més la recaptació d'ajuts⁹². Dins d'aquesta extensió, cal situar la campanya que es va fer perquè els ajuntaments de Catalunya contribuïssin econòmicament en la restauració. La crida comença per l'ajuntament del cap i casal de Catalunya, Barcelona. A finals de 1886, Morgades s'adreçava al president del consistori barceloní i li deia que, abans que es dirigís a tots els altres municipis catalans, ho feia de manera especial al de Barcelona. Sobretot perquè de les valls del Ter i del Freser sortiren els comtes del casal barceloní "que rescataron la tiera y erigieron en Barcelona el Condado

⁹⁰. Morgades - Alcalde de Ripoll (còpia). 30 de desembre de 1886. AEV ME. 1014(a).

⁹¹. Tenim un esborrany dels nomenaments dels membres de la junta de Vilafranca del Penedés, del 24 de gener de 1887, que estaria formada per Hermenegil Clascar, president; Antoni Morgades, Lluís Alvarez, Josep Cerdà, Josep Cañas, Antoni Capdevila, Antoni Guasch, Pere Rovira i Marc Mir, com a vocals. AEV ME. 1014(a).

⁹². En aquest sentit és important l'esborrany de circular que hi ha entre els papers de Morgades, datada el 12 de gener de 1887, on s'adreça a tots tipus d'associacions perquè els hi diu: "Mas esto no basta; es preciso que ademas de las fuerzas oficiales, todas las demás vivas del pais contribuyan para poner aquel monumento bajo la salvaguardia", per la qual cosa els envia una cedula per tal contribuir econòmicament en l'obra.

També es poden veure aquests esforços recaptatoris en els actes de propaganda que fa en diverses ciutats. Tenim recollit l'acte que es feu a Manresa el 27 de febrer de 1887 en el saló de l'ajuntament per tal d'inaugurar la suscripció d'aquesta ciutat, tot i que no podem trancriure bé la signatura de qui el féu. Durant la vetllada es llegiren parts de l'informe de Rogent, s'explicà l'estat de les obres i es ponderà el paper de Morgades com el veritable protagonista de la restauració. Finalment es fa una crida als manresans per activar la seva col.laboració: ¿Quedara Manresa regazada? No puedo creerlo: aunque nuevo en ella, presiento que sus nobles hijos sienten arder en sus almas el entusiasmo que desperta toda obra grandiosa y todo homenaje tributado a Aquella que en los cielos reina. Manresanos, contribuid todos y cada uno á la reedificacion de una obra de arte, que esto siempre enaltece, y con ello, honrándoos vosotros, honrareis a Cataluña y honrando a Cataluña se honra á nuestra querida patria la España de los Recaredos y los Fernandos." AEV ME 1014(a).

independiente que fue el fundamento de nuestra gloriosa nacionalidad"⁹³. Esperava, a més, que la generositat de Barcelona servís d'exemple pels altres municipis. I en part era cert, perquè Rius i Taulet, alcalde de la Ciutat Comtal en aquells moments, contribuí amb 5.000 pessetes a través d'una cèdula del 27 de desembre de 1886⁹⁴.

Entre el gener i el febrer del 1887, Morgades escrigué un seguit de cartes, adreçades a diferents ajuntaments catalans, en les quals i amb un mateix text els encoratja a col.laborar en l'obra ripollesa. Utilitzava arguments que volien incitar el patriotisme i els deia que si col.laboraven "todos los municipios, genuina representación de nuestro pueblo, Cataluña entera habrá dado un noble y levantado ejemplo, mostrando á propios y extraños que, si no quiere quedarse rezagada en la marcha del progreso, tampoco olvida los timbres de su glorioso abolengo y se mantiene fiel á sus tradiciones"⁹⁵.

El bisbe també demanà a les companyies de ferrocarril de França i de Sant Joan de les Abadesses que no cobressin res pel transport de pedres, columnes i materials diversos destinats a les obres de Ripoll⁹⁶.

Però, malgrat aquests esforços, els diners eren escassos. Així ho expressa el mateix Morgades en una carta a Fèlix Macià i Bonaplata, on li demana la seva col.laboració perquè la casa reial doni algun objecte que pugui ser rifat en benefici de la restauració. Reproduuirem la carta per veure el dramatisme de la situació i del moment:

"Muy Sr. mio y estimado amigo: pienso tener algun dia el gusto de verle, no le había escrito á V. durante tanto tiempo de nuestro querido Ripoll. Hoy se hace ya necesario. Esta visto que la suscripcion no dará de mucho lo indispensable para llevar á cabo la restauracion aunque no sea mas que en la parte mas importante y con todos mis sacrificios personales por tantas partes solicitados, no podria realizarla. Diputaciones, Ayuntamientos, Corporaciones particulares, todo lo he tentado y si bien no puedo quejarme de la buena acogida que he hallado en todas partes, los recursos no se presentan en la proporcion que exigen los gastos que se estan haciendo. Yo no hubiera querido molestar al Estado

⁹³. Morgades - Ajuntament de Barcelona. 3 de desembre de 1887. AEV ME 1014(a).

⁹⁴. AEV ME 1006-07.

⁹⁵. Circular de Moargades als ajuntaments catalans. 1 de gener de 1887. Hi ha cartes especials pels ajuntaments de Vic i de Ripoll (19 de gener i 23 de gener). A molts d'aquests ajuntaments els envia l'informe de Rogent en agraiement a la seva resposta. AEV ME 1014(a). La carta als ajuntaments és a "La Veudel Montserrat", 8 de gener de 1887.

⁹⁶. Les cartes són del 4, 8 i 21 de maig. AEV ME 1014(a).

para nada porque veo sus apuros, pero de una ú otra manera habremos de solicitar su concurso. Sin perjuicio de solicitar algun donativo si se creia podria conseguirse, habia pensado impetrar permiso para una rifa para lo cual solicitaria algun objeto de la Casa Real, yo pondria mi mejor pectoral y alguna otra prenda y de este modo sin gravar al Erario publico se recogeria una cantidad que no sabria como conseguir fuera de este medio que esta bastante en uso pues recientemente se ha concedido para Covadonga, Zaragoza, Catedral de Madrid, et, etc. Digame V. lo que le parece y es preciso que V. que puso la primera piedra de la restauracion alcanzando su cesion á la Iglesia, ponga la ultima á fin de que no pueda decirse de nosotros que empezo y no pudo acabar (subratllat Morgades)."⁹⁷

Però encara tenim altres testimonis sobre les dificultats econòmiques del bisbe. Per exemple, hi ha una carta en la qual Morgades intenta explicar de quina manera tornarà els diners si li concedeixen un préstec. Al final, s'ofereix ell mateix com a garantia i, si li passés res, els seus hereus i col.laboradors. Com hem dit repetides vegades al llarg d'aquestes pàgines el protagonisme directe del prelat en la restauració del monestir queda perfectament demostrat. Copiarem la carta perquè és extraordinàriament colpidora:

" Mi estimado amigo: muy agradecido quedo á su favorecida del 7 y por la buena voluntad con que se reitera dispuesto á contribuir á la restauracion de Sta Maria de Ripoll. El préstamo podria ser de nueve mil duros. la fecha de su total devolucion un año. Los plazos es mas dificil de asegurar, pero las posibilidades las deducira V. de o que voy a exponer. Destinaré s extinguir el deficit cuanto vaya ingresando en la obra desde el dia del prestamo. 1º Mil duroa que tiene ofrecidos ese Ayuntamiento que se cobraran del proximo presupuesto. 2º 600 id de la Diputacion de Gerona que espero no nos haran esperar mucho. 3º el producto integro de la rifa que en principio está ya acordada y que bien manejada podria darnos la cantidad que se pide. 4º Todo lo demas que vaya entrando. Con que se realize lo que esta prometido, quedaria casi cubierto. Por ultimo, en cuanto á fianza no puedo ofrecer mas que mi personalidad. Si lo que no es de temer, las partidas enunciadas y las demas eventuales fallasen y yo vivo, mis amigos y los entusiastas por la obra no permitiran que quede mal. Si faltaba, otro la continuaria y mis herederos cuidarian de que se cubriese cuanto pudiese faltar. Estoy dispuesto pues dentro de estos terminos unicos que me son possibles pues todo lo doy, á librar el resguardo que crea conveniente. Yo he dado ya 1000 duros. Un respetuoso saludo á su buena mama y les bendice de corazon su afmo. amigo s.s. y cap." ⁹⁸

⁹⁷. Morgades - Félix Macià Bonaplata. 7 d'abril 1887. AEV ME 1014(a).

⁹⁸. Morgades - Estruch. 9 de uny de 1887. AEV ME. 1014(a).

Anaven venint diners però, sembla, que insuficients⁹⁹.

Durant el 1887 notem, també, dos temes que destacarem per damunt d'altres: un de relacionat amb el quadre de la Mare de Déu que feia el pintor Enric Serra i, l'altre, algunes divergències entre els arquitectes de l'obra. Pel que fa al quadre de la Mare de Déu que havia de servir, convertit en mosaic regalat pel papa, en la figura central de la basílica, l'encaixat de realitzar-lo era el pintor català afincat a Roma, Enric Serra. Com que es preveia que es podria celebrar el mil.lenari del 88, es suposava que l'obra estaria acabada per aquelles èpoques. No fou així i, de fet, el mosaic no arribaria fins el 1893. Pel febrer, sabem que el quadre era ja enllestit¹⁰⁰, calia, però, portar-lo als tallers vaticans per tal de copiar-lo en mosaic. "La Veu del Montserrat", del 16 d'abril, ens informa que Enric Serra s'ha entrevistat amb el Papa, li ha lliurat el quadre i que, aquest, ja s'està copiant en mosaic¹⁰¹. Mentrestant, entre la documentació de Morgades, hi ha diverses cartes entre el prelat i el pintor en les quals el bisbe mostra el seu neguit per l'endarreriment de l'obra i la por que no estigui acabada per les projectades festes del mil.lenar -que no es farien-. Comença a plantejar de fer-ne una còpia, perquè el quadre pugui ser a Ripoll exposat i el Vaticà en tingui una reproducció per seguir el procés de creació del mosaic¹⁰². Els problemes de diners el tornen a fer dubtar de si ho pot fer¹⁰³. Finalment,

⁹⁹. Tenim cartes, per exemple, on Morgades agraeix la col.laboració de Cuba (23 de març, 27 d'abril 26 de maig), de l'arquebisbe de Tarragona (1 de març) o de la diputació de Girona (7 novembre). AEV ME 1014(a).

¹⁰⁰. "La Veu del Montserrat", del 19 de febrer de 1887, ens confirma aquest fet. En el número de 26 de febrer hi ha una descripció del quadre per part del diari romà "La Voce della Verità", on diu que es quedrà en la pinacoteca vaticana. També en fa elogis el "Corriere di Roma" i "L'Osservatore Romano". Aquest últim diu, a més que la composició en mosaic no podrà estar enllestita fins almenys quatre anys. La "Veu del Montserrat" del 5 de març de 1887 hi ha un article on parla del quadre al veure'n una fotografia.

¹⁰¹. Tot plegat sota la direcció artística del pintor romà Grandi, professor de l'Acadèmia de St. Lluch, i per la part tècnica del professor Ursi. Diu que per la seva importància i dimensions no podrà fer-se gaire de pressa, tot i que es tenen esperances que es podria tenir acabat per les festes del Mil.lenar, festes que volien celebrar pel juliol de 1888.

¹⁰². Hi ha una carta de Morgades a Serra, datada el 10 d'abril de 1887 on li fa consideracions sobre la feina. Morgades volia que vingués cap al bisbat el mosaic i el quadre original. Serra degué contestar aquesta carta anunciant-li que el treball del mosaic estava endarrerit o que no es podia acabar en els terminis que s'esperava. Això fa que Morgades, el 11 de juliol, torni a escriure a l'artista visiblement contrariat per aquest fet i on comença a plantejar el fet de fer-ne una còpia. AEV ME 1014(a)

¹⁰³. Hi ha moltes més aspectes sobre el quadre en les cartes de Morgades a Serra dels dies 4 de setembre i 9 de desembre de 1887. AEV ME 1014(a).

s'optà per encarregar de fer la còpia, que sufragà la infanta Isabel¹⁰⁴.

En el procés de reconstrucció de l'obra, també hi hagué els seus més i menys entre els diferents responsables del projecte i del control dels treballs, apartat que no desenvolupem perquè es necessitaria un estudi aprofundit del procés de construcció que nosaltres no hem fet¹⁰⁵.

D'aquest any coneixem, també, un viatge de Collell a Mallorca per tal de fer propaganda del projecte de Ripoll¹⁰⁶.

Durant el 1888 continuà la preocupació de Morgades pels aspectes econòmics. Notem la reiterada petició de diners a persones significatives¹⁰⁷, certes demandes a Hisenda perquè li deixin entrar el quadre de la Mare de Déu des de Roma sense pagar drets arancelaris¹⁰⁸ i la confecció d'estampes per part d'Enric Serra, en blanc i negre, segurament per vendre-les¹⁰⁹. Una nota apareguda a "La Veu del Montserrat", per l'abril, no pot ser més clara:

"Respecte als donatius per continuar las obras de restauració, podria molt bé dirse que la Madona ha volgut que continuassen ab tota la pena; així ho creyem, tenint en compte que aquells han vingut sempre tan mesurats que se ha donat lo cas de comensar los trevalls de alguna setmana sens fondos per pagar, y no obstant al final d'ella ja n'havian vingut. Suplicam novament á nostres amichs y á tots los entusistas del Cenobi ripollés, bressol de nostras glorias y per la brilliantíssima de la corona de Catalunya, que'ns proporcionin alguna suscripció per continuar com fins ara la restauració d'aquest insigne monument de glorias religiosas y patrióticas de Catalunya, per lograr així no sols sa continuació si que també que sia eminentment popular com es eminentment catalana, puig com escrivia en la primera plana del Album destinat a l'Arquebisbat y Provincia de Tarragona, lo Excm.

104. "La Veu del Montserrat" 13 d'octubre i 29 desembre de 1888, on posa la notícia que el quadre-còpia estava exposat a la Capella de Sant Jordi de l'audiència de Barcelona, (en "La Veu..." del 5 de gener de 1889 hi ha la reproducció d'un article de "La Renaixensa", 24 desembre de 1888, on hi ha la descripció i les lloances cap el quadre exposat). Abans en el número del 14 d'abril de 1887 hi ha reproduïda una carta de Serra des de Roma on explica els treballs ja fets en els tallers vaticans.

105. Això es pot intuir amb les cartes de Morgades a Artigues (5 de novembre de 1887); de Morgades a Rogent (5 de novembre de 1887) i de Morgades a Artigas (12 de novembre de 1887). AEV ME 1014(a).

106. "La Veu del Montserrat", 19 de març de 1887.

107. Per exemple tenim cartes al comte de Casal o al marquès del Bust (ambdues del 23 de febrer de 1888, on els demana diners. O la carta a les Sres Vives de Ripoll (23 de març de 1888) on els demana que col.laborin en els mantells de l'altar major. També és interessant en el mateix sentit una carta del bisbe a Josep Iglesias (27 novembre de 1888). AEV ME 1014(a).

108. Morgades - Ministred'Hisensa. 2 juny de 1888. AEV ME 1014(a).

109. Morgades - Enric Serra. 6 abril 1888. AEV ME 1014(a).

y Rvm. Sr. Vilamitjana, "si tots cooperan á proporción de las suas forsas, portant á l'obra de reparació qui un grá d'arena, qui una pedra, qui un carreu, qui ... la restauració està assegurada y Santa Maria de Ripoll haurá ressucitat." " ¹¹⁰

A més, Morgades seguirà extenent la creació de jutes¹¹¹ i impulsarà el llibre de Josep M. Pellicer sobre el monestir¹¹², llibre que regalaria a la reina regent en la seva estada a Barcelona durant l'Exposició universal d'aquell any, com un element més de propaganda de la restauració davant la monarquia¹¹³. Aquell mateix any es publicava un altre llibre sobre Ripoll. Es tracta del del capellà Josep Masferrer *El monasterio de Ripoll. Reseña histórica de sus principales vicisitudes, sus relaciones con el desarrollo de la civilización en Cataluña*, d'on en podem extreure paràgrafs tan significatius com aquest:

"La Religion, no hay que dudarlo, contará al Obispo de Vich, por los hechos realizados en Ripoll, entre el número de los más preclaros obreros de la obra sobrenatural que sostiene en el mundo con su poderoso y divino aliento. La patria catalana, al engrandecer á sus hijos el desinterés de la cooperación en su renacimiento, tendrá adquirido el derecho de esperar que, en las sucesivas tareas para la reconstitución de nuestro pasado, rija el mismo criterio espiritualista y católico que ha presidido, al poner en pié las paredes de Santa María de Ripoll. En una palabra: el "regionalismo" no podrá olvidar que todos los labios, al aplaudir la terminación de la obra, formulaban, en los instantes mismos en que el entendimiento parecía pensar sólo en Wifredo, Oliva y Talaferro y en los Berenguer, sin quererlo, y con aparentar aún el corazón recusar todo sentimiento de plegaria, una palabra de significación suprahumana, y nos atreveríamos á añadir supra-patriótica la palabra Santa María." ¹¹⁴

Alhora, Morgades seguia estretament el desenvolupament de les obres. Observem detingudament la carta de Morgades a Rogent, del 16 de gener de

¹¹⁰. "La Veu del Montserrat", 14 d'abril de 1888.

¹¹¹. Segons es pot veure, per exemple, amb les cartes a la vila de Gràcia (10 d'agost de 1888), a la junta de Sabadell (11 novembre 1888), la de Terrassa (1 desembre de 1888) i la de Manila (15 desembre 1888). AEV ME 1014(a). "La Veu del Montserrat", 17 de novembre de 1888, parla de la visita de Morgades a Sabadell i Terrassa on es feren vetllades per tal de parlar de Ripoll. Reproduceix, a més, la crònica apareguda a "La Revista de Sabadell".

¹¹². Llibre ja citat. Es deu tractar de l'edició de 1888. No sabem per cartes de Morgades a l'autor del 15 i 19 de gener de 1888. AEV ME 1014(a).

¹¹³. Duque de Medinaceli - Morgades. 28 de juny de 1888. La carta escrita des de la majorodia de Palau és per mostrar l'agraiment de la reina al regal de Morgades. MEV. Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic. Manuscrits II. Documentació personal I. Correspondència 1883-1893. p. 141.

¹¹⁴. Josep Masferrer *El monasterio de Ripoll. Reseña histórica de sus principales vicisitudes, sus relaciones con el desarrollo de la civilización en Cataluña*. Imprenta de Eduardo Balagué. Ripoll 1888.

1888, on li suggereix unes determinades prioritats, ateses les dificultats econòmiques:

"Mi estimado amigo: compasion le tengo de darle mas trabajo además del que tiene, pero me es forzoso si no han de parar las obras de Ripoll luego que pase el mal tiempo. Salvo el mas autorizado parecer de V. es el mio en vista de los pocos recursos que entran que deberiamos fijarnos por ahora: 1º acabar los capiteles, 2º acabr el cimborrio, 3º hacerla fachada, 4º la escalinata para subir de la iglesia al presbiterio, 5º empezar la colocacion de las vidrieras para que luego yo sepa la medida exacta y el dibujo pueda pedirlas á algun amigo. Espero pues que oportunamente dará V. los detalles que se necesitan para las indicadas partes." ¹¹⁵

Però és que veiem Morgades absolutament pendent, per exemple, de l'evolució dels preus i de la desviació dels pressupostos en el treball sobre els capitells i les columnes¹¹⁶, la qual cosa ens reafirma encara més en el seguiment personalíssim que feia sobre els treballs.

Els anys posteriors es continuà amb les obres¹¹⁷, la tasca de propaganda¹¹⁸ i la recerca dels fons necessaris per a portar-la a terme. Els diners sempre van ser el punt feble del projecte. Tant es així que, de tant en tant, havien de sortir articles esperonadors a "La Veu del Montserrat" per veure si s'animava la recaptta. Per l'abril de 1891 el periòdic es demanava, "Per què la Catalunya contemporánea, que tant en tots tons y estils parla de que vol ésser regionalista, no s'acaba, sacudint sa inercia, que en molts es mesquinitat y egoisme, de resóldrer á fer un va y tot, pera que'l temple, que deuria ésser fruyt del óbol de tots sos fills, acabi de ressuscitar...?"¹¹⁹. I un any més tard, febrer de 1892, es tornava a preguntar

115. Morgades - Rogent. 16 gener 1888. AEV ME 1014(a).

116. Cartes a Joan Martí (8 i 15 d'abril de 1888). En aquestes cartes hi ha passatges com aquest: "He recibido la suya que me confirma de cuan errados han sido los calculos que me diern, pues resulta á lo menos la mitad mas caros los capiteles de lo que me hicieron pedir y como se dijo que habia quien los pagaba no me atrevo sacar la diferencia de la suscripcion publica, y por consiguiente por ahora arreglarlos definitivamente". A més això ho explica fent números sobre preus de jornals i materials. AEV ME 1014(a).

117. "La Veu del Montserrat" va donant, periòdicament, informacions sobre l'estat de les obres i les coses que es van finalitzant. També per les obres hi hagué relació i qüestions entre Morgades i l'ajuntament de Ripoll com es pot veure en la carta que el prelat els envia el 20 de desembre de 1892 i que es troba a AEV ME 1014(a).

118. Com per exemple la "Vetllada literaria-musical pera contribuir á la Restauració del Monestir de Santa Maria de Ripoll" organitzada per l'Associació artistich-Argueològica mataronense el 27 d'abril de 1889, on es féu un concert amb peces de música catalana, de Wagner, Beethoven, Mendelson i d'altres. Josep M. Fellicer parlà sobre la importància de Ripoll i hi hagué un parlament dagraïment per part de Puig i Cadafalch. AEV ME 1013,14 i 15.

119. "La Veu del Montserrat", 4 d'abril de 1891.

si "no seria proba de l'indiferència mes criminal, y d'una apatia fins incomprensible, la conducta de aquells catalans que, podent, no volguessen contribuir...?"¹²⁰.

Erem en un moment en què alguns particulars i societats desitjaven contribuir i, de pas, apuntar-se algun mèrit en l'obra, sobretot quan aquesta es veia que s'anava acabant. En aquest context hem d'entendre l'oferiment per part de la Lliga de Catalunya de pagar una tomba o sepultura als comtes de Barcelona¹²¹. Posteriorment hi ha l'oferiment per part de la Comunió Tradicionalista de Vic de pagar un altar dedicat a Sant Jordi com a patró de Catalunya i garant de la tradició a la nostra terra. A més, acorda que tots els carlins de Catalunya s'afegeixin a aquest donatiu, alhora que proposa que tots els diaris i publicacions tradicionalistes en facin propaganda¹²². Veurem com al llarg de tot el procés foren moltes i diverses les associacions que hi contribuiren amb alguna cosa.

El cost econòmic de la restauració de Ripoll.

Abans de passar a explicar les festes de la inauguració del monestir, el 1893, podríem repassar la comptabilitat de tota l'obra.

Seria molt interessant de poder-la refer tota. Conservem la documentació¹²³ de les factures setmanals corresponents a les despeses de jornals i materials. La fatalitat és que el lligall on es troba aquesta documentació és parcialment cremat, a rel de l'incendi del palau episcopal de Vic el 1936, cosa que no ens permet refer-lo tot ja que hi ha parts que no es poden consultar. Si poguessim comparar aquests fulls amb el llibre de comptabilitat general podríem saber exactament què es va gastar en mà d'obra,

¹²⁰. "La Veu del Montserrat", 13 de febrer de 1892.

¹²¹. La primera notícia la dóna la "La Veu del Montserrat", 28 de febrer de 1891. Però no serà més tard, cosa que nosaltres reflectim més avall, que se'n parla més concretament.

¹²². "El Norte Catalan. Semanario Tradicionalista". Vic, 28 de febrer de 1891. Hi ha tots els acords i un comentari de la visita dels dirigents tradicionalistes vigatans al bisbe. També està reproduït al "Diario de Cataluña" del 5 de març de 1891.

¹²³. AEV ME 1012.

quines quantitats en materials, el nombre d'operaris i d'especialistes i moltes coes més.

Podem, però, afegir alguna curiositat o informació. El sou dels picapedrers oscil·lava entre les 3 i les 3,5 ptes per jornal; el dels paletes al voltant de les 3,25 ptes/jornal; el del fuster era d'unes 2,75 ptes/jornal i els peons al voltant de les 2 ptes/jornal. L'aparellador, Joan Martí, cobrava unes 30 pessetes a la setmana¹²⁴.

Quin fou el cost total de l'obra? El quadre nº 1, que hem elaborat a través de la comptabilitat general, ens ho detalla minuciosament per mesos i anys.

Quadre nº 1. DESPESES MENSUALS I ANYALS DE LA RESTAURACIÓ DEL MONESTIR DE RIPOLL¹²⁵

	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895
gener		839'15	2.298'44	822,05	1.503'46	1.425'03	4.769'01	0.000'00	2.013'90	0.000'00
febrer		1.412'04	2.557'33	3.992'21	5.126'07	0.000'00	850'72	0.000'00	872'59	0.000'00
març		2.523'52	3.153'60	910'00	1.871'24	1.783'80	2.192'43	1.472'02	924'60	2.607'62
abril		4.972'97	3.919'20	0.000'00	2.392'49	1.678'34	4.724'26	0.000'00	0.000'00	4.186'62
maig		6.339'56	3.894'92	2.213'09	5.505'10	2.471'44	687'00	315'00	1.104'50	0.000'00
juny		4.924'36	6.015'50	2.598'33	4.027'26	2.970'52	710'64	1.154'50	0.000'00	6.600'59
juliol	14.212'31	5.917'60	4.574'71	2.158'64	4.441'55	4.077'61	1.052'88	3.619'25	3.336'19	0.000'00
agost	3.771'88	4.598'31	3.943'25	3.641'49	3.652'96	2.919'05	1.495'92	18.663'77	1.518'14	0.000'00
setembre	2.080'81	5.895'94	3.926'93	3.024'26	5.303'65	1.525'67	10.602'91	0.000'00	3.217'99	0.000'00
octubre	4.279'11	4.753'51	3.750'02	3.089'93	4.416'49	2.731'21	1.792'77	0.000'00	3.995'53	6.834'00
novembre	3.049'00	5.829'99	4.938'90	1.888'42	6.630'33	3.903'87	1.516'18	10.851'73	3.268'13	145'50
dесembre	2.421'75	5.313'09	4.652'78	1.586'76	2.362'06	1.478'34	6.666'12	0.000'00	3.438'76	8.131'00
TOTAL	29.814'86	53.320'04	47.625'58	25.925'18	47.232'66	26.970'88	37.080'84	36.081'27	23.690'33	28.505'53

TOTAL DE L'OBRA 356.247'17 pessetes.

¹²⁴. Ibid.

¹²⁵. Ibid.

Quadre nº 2 DESPESES I ANUALS I TOTAL ACUMULAT DE LA RESTAURACIÓ DEL MONESTIR DE RIPOLL.

<u>ANY</u>	<u>TOTAL</u>	<u>TOTAL ACUMULAT</u>
1886	29.814'86	29.814'86 ptes
1887	53.320'04	83.134'90 "
1888	47.625'58	130.760'48 "
1889	25.925'18	156.685'66 "
1890	47.232'66	203.918'32 "
1891	26.970'88	230.889'20 "
1892	37.080'84	267.970'04 "
1893	36.081'27	304.051'31 "
1894	23.690'33	327.741'64 "
1895	28.505'53	356.247'17 "

El cost total de l'obra, 356.247'17 ptes, fou pagat mitjançant donacions que podien ser o bé recollides en metallíic per les diferents junes o adreçades a pagar unes obres determinades com columnes, vidrieres, campanes, etc. Molts prohoms de la vida econòmica del país optaren per aquesta segona via.

Una carta de Morgades adreçada al ministre d'Hisenda, on li demana que deixi entrar el mosaic de la Mare de Déu sense càrrecs arancelaris, afirma, però, que les despeses de la restauració del Monestir pugen al voltant de 500.000 pessetes. La carta és del 8 de juny de 1893¹²⁶. Probablement exagera, però ens indica que, potser no es podia saber encara amb una total exactitud.

Els ingressos foren de 358.213'81 ptes, aproximadament, amb la qual cosa es cobrí el cost.

Es pot veure una part de l'evolució dels ingressos mitjançant les llistes de les donacions que sortien publicades a "La Veu del Montserrat". Van de 1886 a 1893 i serveixen per constatar la diferència entre l'evolució dels ingressos i els elevats costos de les despeses i per comprovar com es van haver de buscar diners d'altres bandes.

¹²⁶ · Morgades - Ministre d'Hisenda. (còpia). 8 de juny de 1893. AEV ME 1014(a).

Quadre nº3. Ingressos per suscripció pública durant els anys 1886-1893 segons "La Veu del Montserrat".

<u>DATA DE L'EDICIÓ</u>	<u>QUANTITAT QUE ES PORTA RECOLLIDA</u>
3 juliol de 1886	31.242'00 ptes.
18 juliol de 1886	44.957'50 "
20 març de 1887	58.509'00 "
13 agost de 1887	62.466'75 "
10 setembre de 1887	66.402'25 "
11 febrer de 1888	70.482'25 "
10 març de 1888	71.463'80 "
16 març de 1888	81.678'95 "
2 juny de 1888	87.318'45 "
28 juny de 1888	88.197'60 "
27 octubre de 1888	92.611'10 "
3 novembre de 1888	93.054'10 "
9 març de 1889	125.626'10 "
1 juny de 1889	128.716'60 "
14 desembre de 1889	134.273'50 "
8 febrer de 1890	140.495'50 "
15 agost de 1891	146.668'77 "
23 juny 1893	168.172'77 "

El 18 de juny de 1893 es reunia la Junta Central Diocesana al Palau episcopal per tal de passar comptes, una setmana abans de la festa de consagració del temple. El bisbe informà de l'estat dels comptes i del dèficit de 91.000'63 ptes. Dèficit que, segons el prelat, es cobriria amb l'ajut de bones persones. Cal tenir en compte que en aquest dèficit no s'inclou l'import dels altars de marbre de St. Ramon, St. Jordi i Santíssim Sacrament, com tampoc l'orgue i d'altres donatius de molta vàlua fets per corporacions¹²⁷.

Més interessant és assenyalar l'aportació del propi Morgades per tornar a insistir en el protagonisme del bisbe en la restauració. Segons el llibre general de comptabilitat, Morgades donà 5.000 ptes personals per a l'obra. Però al llarg del procés i en la columna d'ingressos hi ha un seguit de quantitats que es posen com a dipositades del propi prelat amb la paraula "a prestamo" al costat i entre parèntesi. Eren diners avançats del bisbe, però,

¹²⁷ . "La Veu del Montserrat", 23 de juny de 1893.

d'on els treia? Probablement eren unes aportacions que es feien en moments que la tresoreria no debia anar gaire bé i que s'haurien d'haver tornat si la recaptació hagués estat molt generosa, cosa que la documentació no sembla apuntar que es fes. Eren diners personals del bisbe? No ho creiem perquè la quantitat és molt gran. Eren diners de la diòcesi? Probablement sigui aquesta la hipòtesi més pausible. Les quantitats serien les següents:

Quadre nº 4. Aportació del bisbe Morgades a la restauració de Ripoll.

5.000 ptes personals.

7.500	"	"a prestamo"
7.500	"	"
10.000	"	"
8.000	"	"
3.000	"	"
5.000	"	"
10.000	"	"
9.000	"	"
6.250	"	"
10.000	"	"
5.000	"	"
8.750	"	"
10.000	"	"

TOTAL.....105.000 ptes.

Això suposa una quantitat de 100.000 ptes que queden consignades com "a prestamo". Un 28% de la despesa total. Si el percentatge el fem sobre les 105.000 ptes, representa el 29,5% Per tant, gairebé una tercera part del cost de la restauració fou pagada directament amb fons de Morgades o gestionats per ell.

Veiem ara algunes altres aportacions:

Quadre nº 5. Aportacions de les Diputacions provincials.

Diputació provincial de Lleida.....	250 ptes
Diputació provincial de Tarragona.....	500 "
Diputació provincial de Barcelona.....	5.000 "
Diputació provincial de Girona.....	5.000 "

TOTAL 10.750 ptes

(Això representa el 3,02% del cost de l'obra)

Com podem observar foren les Diputacions de Girona i de Barcelona les més generoses envers l'obra de restauració amb diferència de Tarragona i Lleida. Ens ho explicaria, segurament, el cercle d'amistats de Morgades i el fet que Ripoll pertany a la província de Girona.

Quadre nº 6. Aportacions dels ajuntaments catalans

Ajuntament de Tona	20 ptes
" de Manlleu	250 "
" de Caldetes	40 "
" de St Pere de Torelló	50 "
" de Terrassa	125 "
" de St. Feliu de Torelló	50 "
" de Tarragona	250 "
" de Solsona	50 "
" de Riuprimer	10 "
" de Sallent	250 "
" de St. Pau de Seguries	20 "
" d'Olost	25 "
" de Martorell	100 "
" de St. Julià de Vilatorta	30 "
" d'Ogassa	50 "
" de Ribes	50 "
" de Camprodón	40 "
" de Freixenet	80 "
" de Badalona	75 "
" de Sta Maria d'Olé	25 "
" de St. Cristòfol de Campdevànol	20 "
" de St Vicens de Llavaneres	25 "
" de Vic	500 "
" de Girona	50 "
" de Sarrià (Barcelona)	100 "
" de Begàs (Barcelona)	35 "
" de Ripoll	1.500 "
" de Barcelona	5.000 "
" de Sta Coloma de Queralt	25 "
" de les Corts de Sarrià	150 "
" de Pachs	25 "
" de Molà	30 "
" de Sta Marta de Palautordera	25 "
" de Seva	25 "
" de Sobremunt	5 "

"	de Tavérnoles	25	"
"	de Mataró	250	"
"	d'Arenys de Munt	30	"
"	de Moià	55	"
"	de Sitges	50	"
"	de Cervera	25	"
"	de la Roca	25	"

TOTAL 42 ajuntaments..... 9.565 ptes.

(Això representa un 2,68% del cost total del'obra)

Aquesta llista presenta algunes diferències en relació a la llista que "La Veu del Montserrat", del 8 de desembre de 1888, publicà amb l'enumeració de tots els ajuntaments col.laboradors. En la nostra hi falten els ajuntaments d'Avinyonet (25 ptes); Fígues (100 ptes); La Garriga (75 ptes); Olot (50 ptes); Riudom (20 ptes); Surroca (50 ptes) i Vilafranca (100 ptes). En la llista de "La Veu..." hi falten els ajuntaments d'Olost, d'Ogassa, de Freixanet, de Pachs, de Seva, de Sobremunt, de Tavérnoles, de Mataró, d'Arenys de Munt, de Moià, de Cervera i de la Roca.

Queda clar que l'aportació dels ajuntaments no és molt gran. Fou difícil la campanya adreçada a les corporacions locals per recaptar diners? En qualsevol cas no deixa de ser significatiu que 42 ajuntaments seguissin la crida de restaurar un monument amb les connotacions nacionalistes del de Ripoll. Ara, només amb les donacions de l'ajuntament de Barcelona, recordem que empantanagat en aquell moment amb l'exposició universal, del de Ripoll i del de Vic ja sumem 7.000 ptes.

Quadre nº 7. Aportacions de la família reial

Isabel de Borbó, Infanta d'Espanya.....	3.000 ptes
Reina regent	10.000 "

TOTAL 13.000 "

(Això representa el 3,65% del cost total de l'obra)

Quadre nº 8. Percentatge sobre el cos total d'institucions polítiques

Total Diputacions.....	10.750 ptes
Total Ajuntaments.....	9.565 "
Total Família reial.....	13.000 "
TOTAL	33.315 ptes

(Això suposa el 9,35% del cost de l'obra)

Quadre nº 9. Aportacions dels bisbes de les diòcesis catalanes

Bisbe de Girona	200 ptes
Bisbe de Lleida.....	300 "
Bisbe de Tortosa	325 "
TOTAL	825 ptes

(Això representa el 0,23% del cost total de l'obra)

Quadre nº 10. Aportacions dels bisbes de les diòcesis no catalanes

Cardenal-arquebisbe de València.....	100 ptes
Bisbe de Mallorca.....	200 "
Bisbe de Menorca.....	160 "
Bisbe de Madrid-Alcalà.....	125 "
Bisbe de Zamora.....	250 "
Bisbe de Málaga.....	125 "
Bisbe d'Astorga.....	100 "
Bisbe de Cuenca.....	100 "
Bisbe de Salamanca.....	100 "
Bisbe de Tuy.....	100 "
Bisbe de Càdiz.....	100 "
Bisbe de Segorb.....	100 "
Bisbe de Puerto Rico.....	100 "
TOTAL.....	1.660 ptes

(Això suposa el 0,46% del cost total de l'obra)

Total bisbes de les diòcesis catalanes..... 825 ptes
Total bisbes de les diòcesis no catalanes....1.660 "

TOTAL.....2.485 ptes

(això representa el 0,69% del cost de l'obra)

Aquestes xifres són molt significatives. Cal tenir en compte que nosaltres partim de les dades consignades en el llibre general de comptabilitat i que, per tant, potser hi ha aportacions de bisbes catalans sumades en d'altres donacions. Diem això perquè, si no és així, seria sorprendent la poca solidaritat entre els prelats catalans per tirar endavant la restauració. Manquen molts bisbes de diòcesis catalanes en la llista i aquest fet potser ens demostra la relació personal que hi podia haver entre ells. És evident que, per exemple, hi manqui qualsevol ajut del bisbe de Barcelona, enemistat amb Morgades. I és significatiu, també, l'absència del bisbe Casañas, d'Urgell, en aquells moments confrontat ideològicament amb el prelat vigatà. Per contra, són significatives les aportacions de bisbes d'altres diòcesis no catalanes. També cal dir que hem extret només les xifres referents a bisbes, però que hi ha aportacions de capítols i de capellans i religiosos a nivell particular.

Quadre nº 11. Aportacions a través d'associacions i juntes

Suscripció de Barcelona.....	22.516	ptes
Suscripció de Ripoll	4.352'33	"
Suscripció de Girona	791	"
Suscripció d'Igualada.....	576'55	"
Suscripció de Sta Coloma de Queralt....	45	"
Suscripció de Vilafranca del Penedès...	1.119	"
Suscripció de Tarragona.....	694'50	"
Suscripció d'Olot.....	493	"
Suscripció de l'Havana.....	2.445'45	"
Suscripció de Mataró ¹²⁸	94	"
Suscripció de Sabadell.....	2.000	"
Suscripció de Figueres.....	145	"
 TOTAL.....	34.059'94	ptes

(Això representa el 9,56% del cost total de l'obra)

¹²⁸. Aquesta quantitat consta com el segon lliurament. Nosaltres no hem trobat el primer, per tant consignarem només aquesta quantitat.

Quadre nº 12. Donació a través d'un llegat testamentari

Joaquim Prats 45.500 ptes

(Això representa el 12,77% del cost de l'obra).

Quadre nº 13. Percentatge sobre el cost total de l'obra que suposen les partides consignades anteriorment.

Aportació Morgades 29,50%

Aportació institucions polítiques..... 9,35%

Aportació bisbes..... 0,69%

Aportació associacions..... 9,56%

Aportació llegat de Joaquim Prats..... 12,77%

TOTAL 61,87%

Un 62%, per tant, corresponent a aquestes partides mentre que el 38% restant són aportacions consignades amb noms particulars o anònimes.

1893, finalment la festa de la restauració definitiva.

A principis de 1893, Morgades, finalment, convocava a les festes de la restauració definitiva de Santa Maria de Ripoll. El text publicat al butlletí eclesiàstic del bisbat és en català, una de les poques vegades que s'utilitzà en aquesta publicació, i comunica que les obres de restauració de Ripoll ja s'han acabat.

El bisbe comenta que quan es varen començar els treballs hi havia la voluntat que fossin "un acte de reparació y desagravi, y á la vegada una prova eloquientíssima de que'ls catalans del segle XIX no sols treballan per enaltir y enriquir sa patria ab las altas manifestacions de l'art y de las lletres, y ab lo creixent progrés de las industrias, sinó que volen mantenir incólumes y llegar á sos fills senceres tradicions de fé y de patriotisme,

simbolisadas en la Basílica que s'alça magestuosa en la confluencia del Ter y del Freser."¹²⁹

Continua dient que, sense queixar-se, es podria dir que el Principat no ha respot tal i com era d'esperar i la penuria dels temps ha fet que molts no hagin contribuit com s'esperava, però que tot plegat s'ha vençut i ara l'obra ja es finalitzada. El retret del bisbe és la millor aprovació de la tesi que hem volgut demostrar sobre les dificultats econòmiques de l'obra.

Convida, els dies 1 i 2 de juliol, a les jerarquies eclesiàstiques, a les autoritats civils i al poble sencer de Catalunya a l'entronització de la Mare de Déu, regal de Lleó XIII, una altra vegada a dins de la Basílica:

" Y á tots los habitants del noble Principat de Catalunya, d'aquesta terra plena de llealtat, com deya'l gran Rey En Pere, á tots cridam y convidam per aquella diada, que voldriam fos un bon principi y auguri de la verdadera restauració de la nostra Patria, de esta terra tan amada del nostre cor, que voldriam veure próspera, honrada y verament lliure, ab aquella santa y antiga llibertat que vingué á darnos Jesucrist Salvador nostre."¹³⁰

I continua amb aquestes paraules tan significatives:

" Nós, ho dihem ab tota la sinceritat de Bisbe y franquesa de catalá, no hem volgut restaurar lo Santuari de Ripoll solament pera satisfer lo plaer artístich y las aficions del antiquari; hem volgut principalment ensenyar com la Iglesia es la qui guarda la virtut y eficacia per totas las restauracions; y poder dirli al poble catalá que si s'alegra deveure salvat de la ruina en que s'acabava de perdre, aquell Cenobi que fou com la primera llar social de la Catalunya rescatada del poder dels moros, ha de procurar ferse digne descendant de aquells seus ilustres progenitors inspirarse en sas ideas y en sos sentiments, en forma sensible expressats en las esculturadas pedras del Monument, y fundar en la vera y fecunda Tradició tots els progressos llegítims y totas las nobles aspiracions del temps present.

Prou hauríam volgut, y de cor ho desitjavam, que aquesta restauració hagués estat com l'arch de triomfo que Catalunya aixecaba pera celebrar ña seva regeneració, com lo temple de Ripoll en 888 fou lo primer arch de triomfo de la Catalunya llibertada del Jou mussulmá; pero, ja que no es avuy, treballem porque sia demá y acudim tots á la cita pera inspirarnos y veure amb la llum del Cel com podriam obtenirla á gloria de Deu y bé d'Espanya. "¹³¹

Aquesta crida tingué ressó a la premsa catalana. I també, com és

¹²⁹. Convocatòria per a les festes del Mil·lenari. Restauració de Santa Maria de Ripoll. Vic, 6 de gener de 1893. BOE BV nº 1072, 9 de gener de 1893. p. 3-4.

¹³⁰. Ibid, p 5.

¹³¹. Ibid, p. 5-6.

normal, cada tendència la comentava segons els seus interessos ideològics. Posem algun exemple: "La Voz manresana. Semanario católico-monárquico", una publicació carlina, però moderada, la comenta de la següent manera:

"Nada nos consuela tanto en este desdichado pais víctima del desenfreno de tantas pasiones como ha engendrado el liberalismo que los actos de fe y piedad llevados á cabo por los españoles amantes de sus tradiciones patrias en la época presenta en que la impiedad muestrase orgullosa de sus triunfos (...) acudamos nosotros solícitos á la voz de nuestro amado Pastor ha hacer pública profesión de fe debajo las bóvedas del templo del gran Oliva, pongámonos á los pies del trono de María y depositemos ardiente plegaria y la Virgen acudirá como siempre solicita al ruego de sus amados hijos, derramando sobre todos sus hijos inagotable tesoro de gracias y mercedes; allí á vista del magnifico mosaico de la Virgen de Ripoll, regalo de Nuestro Santísimo Padre Leon XIII, pediremos por su pronta libertad y para que en nuestra desdichada patria alumbe pronto el sol de la verdadera libertad, viendo restauradas sus gloriosas y mas raras tradiciones." ¹³²

"La Renaixença", per altra banda, en fer-se notícia la convocatòria en ressaltava el fet patriòtic:

"Cóm no, si'l Prelat que convida es un dels més estimats de Catalunya (y no dihem lo més estimat de tots pera que no s'ho prenguin á mal los altres), per lo dignament que desempenya'ls debers de son elevat Ministeri compaginantlos ab los del bon patrici. Com no, si la convocatoria publicada vessa patriótich entussiasme per las passades glorias de Catalunya, y lo que es mes important, per ésser més escassas aquestas probas, demostra la fé que á ell l'anima com á nosaltres de que pot arribar lo dia que tots hem de trevallar pera que aviat arribi en que la patria regenerada pugui tornar á ser próspera, honrada y verament lliure?" ¹³³

"La Vanguardia", en un article des de Ripoll i signat per Pere de Ginebret, després de fer un seguit de consideracions sobre Ripoll i la restauració i d'assenyalar-ne la significació per al desenvolupament de la fe religiosa i del patriotisme, fa uns comentaris extraordinariament elogiosos de Morgades. Un tipus de comentaris que veurem repetits al llarg de tots els altres articles periodístics.

Aquest mateix any de 1893, pel maig, el bisbe presidia els Jocs Florals. En el transcurs del certamen va fer un discurs on podem veure, si exceptuem altres textos referits al museu o a Ripoll, les primeres formulacions catalanistes de Morgades. Es clar que a partir de 1890 és quan

¹³². "La Voz manresana. Semanario católico-monárquico". 21 de gener de 1893.

¹³³. "La Renaixença". 22 de gener de 1893.

el bisbe comença a formular coses d'un clar caire regionalista, abans pràcticament inexistent.

En el discurs, Morgades fa, primer, unes referències d'humilitat al trobar-se, segons ell, poc preparat per adreçar la paraula. Diu que si no fóssim a punt d'inaugurar la restauració de Ripoll el seu discurs seria més acolorit i no deixaria passar l'oportunitat de "deixar sentir alguna nota regionalista"¹³⁴, però la pròxima commemoració farà que sigui més fluix perquè ja parlen per ell les pedres de Ripoll: "Allí vos serà donada aqueixa nota per la Iglesia, per la ciencia y per l'art, que juntas han procurat gravar en cada una de sas pedras y en cada detall de sa restauració las lleys y reglas á que devém sujectarnos pera poder conseguir lo fi de nostras aspiracions racionals dintre de l'unitat de la patria espanyola"¹³⁵. Ripoll apareix, com veiem, com l'element identificador del catalanisme de Morgades, sens dubte amb clares referències a Espanya.

Després passa a demanar-se el per què dels Jocs Florals, del manteniment d'aqueta institució. L'estudi del passat, segons Morgades, justifica el manteniment d'aquesta festa. I, acte seguit, fa un repàs d'història de Catalunya, la qual cosa li fa dir, al final d'aquest recorregut històric:

" Quan demanám, donchs, una certa vida propia, no es cap golleria: ni pot pas dírsens que no hajam aportat á la unió nacional un bon dot, un nom honradíssim y una historia ben brillant; com tampoch por dírsens que en las posteriors centurias haja Catalunya perdut lo temps; sa activitat y energía en lo travall, son heroisme civich y sos més grans sacrificis han sigut posats sempre graciosament al servey de la patria comuna en las grans crisis nacionals; y aixó manifesta evidentment la persistencia d'una vida propia y típica de nostra rassa." ¹³⁶

Fixant-se en els lemes dels Jocs Florals "Patria", "Fides" i "Amor", Morgades pretén demostrar com aquests lemes s'identifiquen totalment amb la missió de l'església i, per tant, que només es poden portar a terme dins de la religió. Exposa, ni més ni meys, la seva visió de la recristianització de la societat i, dins d'aquesta, del regionalisme: "Lo ver amor, la piadosa fé y'l patriotisme son virtuts eminentment cristianas; y consistint la aspiració

¹³⁴. Discurs de Morgades als Jocs Florals de 1893 com a "mantenedor-president". BOE BV nº 1083, 15 de maig de 1893. p.195.

¹³⁵. Ibid, p. 195.

¹³⁶. Ibid, p. 197.

suprema dels que havem rebut la revelació de Cristo en la veritat, no pot deixar de lograrla qui segueixi la ensenyansa continguda en los conceptes que forman la llegenda de vostre escut"¹³⁷.

La influència de l'Església sobre la col.lectivitat i el camí que ha de seguir aquesta societat, queden ben explicades en aquest paràgraf, quan parla del regionalisme, dels seus límits i del paper dels valors cristians:

" Y si sempre ha sigut difícil trobar la veritat social, més ho es ara: passam temps excepcionalment crítichs; está en la conciencia de tothom que la societat actual va fent una evolució radical, obheit sens dubte un manament de la Providència, y que volerlas resistir fora una temeritat censurable. Donchs lo travall sobre la societat es avuy més convenient que mai per tot home de bona voluntat, com acaba de dirnos Lleó XIII; y aquesta activitat regionalista en que tots prenem part, cooperarà, ben entesa, á la recta direcció del moviment social, que s'imposa. Travallem sempre ab fé y constancia sens traspasar mai las fitas de lo lícit; recordem la sentencia revelada de que la Veritat nos fará lliures, cerquem la veritat per medi de la Fé, que es la que dona la gran victòria sobre del error, que tan fàcilment lliga á la pobre intel·ligència humana; cerquem la veritat en l'Amor per medi de la pureza en les costums y ab la constitució de la família sólidament cristiana; cerquem la veritat en la Patria, sempre forta, quan s'inspira en la equitat y justicia, se deixa d'utopías per atendre les verdaderas necessitats y aspiracions razonables dels pobles, y que extenent una bona, honrada, recta é imparcial administració per tots los organismes socials, li doni sanitat y felicitat de vida; cerquem la Veritat seguint á Aquell que, essent la Veritat substancial, pronuncià en lo mon aquella sentencia, qual ressó encara retruny avuy per totes las nacions civilisadas, aquella sentencia que á tots vosaltres, senyors, més d'una vegada en les horas d'amargura, d'obscuritat d'esperit y de flaquesa de voluntat, vos haurà aconsolat ab la dolsura inefable que repira "Jo só lo camí, la veritat y la vida.

La veritat vos fará lliures, digué Jesucrist: doncs bé, pera esser grans ciutadans y fins grans sants, y pera constituir una gran nacionalitat no necessitam res més que la veritat en la llibertat, y la llibertat en la veritat en tots els rams. Comprengueho bé: la veritat verdadera, y la llibertat ab que'ns lliura Jesucrist: la veritat en la Fe, que'ns fará invencibles per sa eficacia intrínseca y la indomable unió que produheix entre tots los que la professan; la veritat en l'Amor, que'ns fará honrats y modestos, santificant las relacions socials, formant famílies cristianas com las que tots havem cobegut y qual reproducció devem proposarnos; la veritat en la Patria, que'ns fará ciutadans suferts y pacients, heróichs y dignes, recordant que tota autoritat prové de Deu, que es nostra pare, y per lo tant, que tots los que d'ella se revesteixen deuen tenir en compte que la exerceixen sobre fills y no sobre esclaus de cap mena, perque té de tenir-se present que no tots los esclaus porten cadena, y que hi ha argolla y grillons més odiosos, més

137. Ibid. p. 198.

perjudicials y más contraris á la llibertat humana que'ls de ferro de la Edat mitja y los que'ns esgarifan en los presiris: y son los que empresonan l'ànima y matan sas energías." ¹³⁸

Recorda un famós poema del canonge Collell i, tot i que no el cita, en fa una curiosa variació:

"Algú ha dit que quan un poble es digne d'una cosa, si no li donan se la pren. Mes jo dich: que quan un poble es digne d'una cosa, en realitat la obté. Pot tardar més ó menys, però l'obté: Sí." ¹³⁹

La presència de Morgades com a president d'aquests Jocs Florals despertà una certa atenció. D'aquí l'article atribuït a Torras i Bages, "Lo reverendíssim Doctor Joseph Morgades i Gili, bisbe de Vich y administrador apostolic de Solsona", que publicà a "La Veu de Catalunya" el 7 de maig¹⁴⁰. Al principi dóna un perfil del bisbe força curiós:

"Es un gran catalá perque es un home eminentment práctich, un talent que fuig de les utopies y cerca las realitats, un caracter ferm, un cor encès, un home de fé viva y operativa y que, no obstant no ama posarse en los extremos, sinó en lo bell mitx de las cosas. Per aço es un home que ha fet tant, y que fú sempre; y la seva activitat inestroncable resulta fecunda, essent la seva llarga vida com un lligat de accions totas dirigidas á la edificació de la Patria".¹⁴¹

Ressalta les característiques humanes, cristianes i catalanes del prelat. Recorda, en la vessant humana, la seva actuació durant les epidèmies de 1854, de 1865, de 1870 i la de 1885. Les actuacions benèfiques i la seva obra creadora d'institucions de caritat. És humà, segons Torras, pel seu cristianisme. Parla del teòleg, fundador i editor del "Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús", a més de referir-se a les múltiples pastorals fetes i, en particular, les centrades en el tema social¹⁴². Després passa a considerar el seu regionalisme. Sobre la llengua diu que "lo bisbe Morgades sol predicar en

¹³⁸. Ibid, p. 198-200.

¹³⁹. Ibid, p. 200.

¹⁴⁰. Així ho atribueix el bisbe Masnou en el pròleg del llibre d'Eduard Junyent *El monestir romànic de Ripoll*. Barcelona, 1975.

¹⁴¹. "La Veu de Catalunya" any III, nº 19, 7 de maig de 1893.

¹⁴². "Lo que anomena avuy comunament la qüestió social, ó, com haurian dit los nostres passats, la brega entre richs y pobres, ha sigut tractada pel Reverendissim Morgades, ab la ploma, y ademés ab la seva acció ha intervingut sovint, prácticament en los conflictes difícils esdevinguts en las poblacions fabrils de son Bisbat, fundant ó contribuint á que es fundassen en alguna d'ellas institucions de aliança entre amos y treballadors. La tal qüestió interessa vivament lo seu cor y no content de posar en ella son talent, son treball personal, ha convidat á diferents personnes pera que s'hi consagrassen, y quan ha tingut ocasió en públichs certámens, ba ofert premis pera'ls estudis que versassen sobre tal materia." Ibid.

llengua catalana", la qual cosa el fa afirmar que "Està, doncs, dins del Regionalisme no en virtud d'un càlcul sinó perque estima als homens y aquests, entre'ls quals viu, y ell mateix, son tots catalans."¹⁴³ Aquest regionalisme el porta a qualificar Morgades com el bisbe restaurador, cosa que queda clar amb Ripoll i en moltes d'altres restauracions:

"Perque pel bisbe de Vich la restauració de Santa Maria de Ripoll és un símbol, es com lo monument estimulador de una restauració nacional." ¹⁴⁴

Un precedent de la festa del primer de juliol i un acte carregat de significació patriòtica fou el trasllat de les despulles del comte Ramon Berenguer III de Barcelona a Ripoll. L'esquelet del comte havia estat profanat durant la crema del monestir el 1835 i les seves restes, malmenades. Recollides posteriorment, tot i que hi mancà l'avantbraç i la mà esquerra, i en virtut de la reial ordre de 30 de gener de 1836 per la qual s'havien de recollir tots els documents antics del monestir i portar-los a l'Arxiu de la Coronà d'Aragó, es dipositaren en aquest arxiu. Tot i això, el trasllat a Barcelona no tingué lloc fins el 12 d'octubre de 1838¹⁴⁵. Tots sabem que la festa de l'acabament de l'obra havia de servir, alhora, per retre homenatge als comtes catalans i procedir al seu enterrament entre les noves bòvedes de la basílica. Aquest fet, ja suggerit des de feia anys, entranyava una de les parts més patriòtiques de tot el procés de Ripoll. No és d'estranyar que Lluís Domenech, president de la Lliga de Catalunya, s'oferís a costejar unes urnes funeràries pels comtes catalans¹⁴⁶. El bisbe, en agraiement, els escriví una carta el 5 de febrer on deia, entre d'altres coses, el següent:

"Jo voldria, y no hem de parar fins haverlo conseguit, atraure envers ella (es refereix a la restauració de Ripoll) el cor de tots los catalans; dels uns pera que ab son saber y patriotisme

143. Ibid.

144. Ibid.

145. Tot això consta en una acta notarial mitjançant la qual Pròsper de Bofarull, antic capde l'Arxiu de la Corona d'Aragó, adjunta una quantitat de testimonis de l'època que expliquen les peripècies de les restes i verifique la seva autenticitat. La certificació és del 26 de maig de 1893 i es troba a AEV ME 1013-14-15.

146. Coneixem un esborrany de carta, datada el 9 de gener de 1893, de Collell a Lluís Domenech (sabem que és de Collell perquè hem comparat les lletres no perquè vagi signada) on li convida a sufragar les sepultures dels comtes. El que no sabem és si aquest esborrant el féu Collell i la carta, després, figurà com de Morgades o fou el propi Collell qui va signar-la definitivament. AEV ME 1014(a). Hi ha una notícia en la "Veu del Montserrat" de 26 de gener de 1889 on es diu que l'associació de la Lliga de catalunya ha acceptat de pagar la tomba o sepultura dels comtes de Barcelona.

dirigissen lo moviment verdaderament català; dels altres, pera que aprenguessen á seguirlo y amarlo, y de tots, pera que comprenguessem be l'esperit dels primers que aixecaren aquella obra material, sense descuydarse avans ni després de tormentar las virtuts que devian informarlo.

Jo'm pregunto: si no estimém al bressol, cóm estimarém á la criatura que s'hi gronxa? Y puig fou un dia causa y efecte ensembs de nostra regeneració religiosa y civil, ¿per qué no hem de buscar en la mateixa'ls principis de regeneració de que tenim tanta necessitat com nostres ilustres antepassats? ¿Per qué no hem de buscar en sas bellas parets y ensenyansas que llur historia inclou lo motillo pera formar catalans de la mena d'aquells que esquivaren als moros d'aquesta terra, emplassan thi sobre sólits fonaments una nacionalitat que fou la admiració del mon enter, y de la qual se'n destila encara de quan en quan alguna gota de sanch, que proba clarament que, si be la rassa de nostres antichs héroes ha degenerat, no s'ha pas extingit fins el punt de que haguém de desconfiar de sa complerta regeneració?

Permeti la *Lliga* aquest desahogo á qui, preocupat constantment per la sort de nostra aymada Catalunya y profundament afectat per sa progressiva decadencia en lo terreno hont se remou l'esperit, no pot deixar d'obrir son cor sempre que com ara pot esser comprés per una entitat que, animada d'un mateix desitj, pot tan eficasment contribuir á la obra de regeneració que'ns havem proposat.¹⁴⁷

Aquest fet provocà l'admiració de la premsa catalanista, que no va escatimar elogis pel bisbe Morgades. Un exemple podria ser l'article de Verdaguer i Callís a "La Veu de Catalunya" del 19 de febrer de 1893 titulat "Un deute del catalanisme", on identifica l'obra de Ripoll i el pontificat de Morgades com l'empresa i l'home més admirables pels catalanistes i afegeix que "tots els catalans han juditat la obra restauradora de Ripoll com la major empresa del renaxement y la mes necessaria base de la conservació y reivindicació de la nacionalitat catalana"¹⁴⁸.

Tornem, però, als actes del trasllat de les despulles del comte Ramon Berenguer III. El dia 11 de juny, a les vuit del matí, recolliren les despulles del comte de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i les traslladaren al Saló de Cent de l'ajuntament barceloní convertit en capella ardent. Després fou traslladat solemnement a la catedral on es resà un respons. Posteriorment, es formà una comitiva amb les principals autoritats civils i eclesiàstiques que accompanyaren les restes a través del recorregut que les havia de portar a l'estació del Nord. Feren una aturada a l'Arc de Triomf on reberen honors militars, tot i que cal dir que ja abans i quan sortí la

¹⁴⁷. "La Renaixensa". 12 de febrer de 1893.

¹⁴⁸. "La Veu de Catalunya". 19 de febrer de 1893.

comitiva de l'ajuntament i, després, de la catedral, les bateries d'artilleria de Montjuïc desaparen descàrregues d'honor. En tot el recorregut i a l'interior de la catedral, la presència de públic fou notable i els carrers havien estat guarnits convenientment. Cap a les tres de la tarda marxà el tren, especialment preparat pel trasllat, cap a Ripoll. L'arquebisbe de Tarragona, els bisbes de Barcelona, de la Seo d'Urgell i de Vic, els alcaldes de diferents ciutats catalanes, el president de la Diputació de Barcelona, beneficiats, canonges, seminaristes, membres destacats d'associacions catalanistes i moltes d'altres personalitats de la societat catalana foren presents en tots aquests actes. Sens dubte constituïa, tot plegat, una mostra patriòtica que escalfava el sentiment catalanista de tota la cerimònia. Durant el trajecte, el tren i els companyants reberen diferents homenatges per part de la població i autoritats de les diferents viles com Mollet, Granollers, la Garriga i d'altres. Cap a tres quarts de set de la tarda arribà a Vic. No cal dir quin era l'ambient de la ciutat i el que representà el trasllat de les restes comtals a la catedral.

L'endemà dilluns, dia 12 de juny, es féu una missa de rèquiem a la catedral de Vic i, després, van tornar a l'estació per tal de collocar una altra vegada les despulles al tren, que emprengué viatge a Ripoll a les quatre de la tarda. Arribà a la capital del Ripollès cap a les set del vespre i l'esperava el general Martínez Campos. En processó i amb una comitiva formada també per les autoritats civils, militars i eclesiàstiques i tot el poble de Ripoll, foren portades les restes a l'església de St. Eudald. Es cantà un respons i no es féu res més d'especial, esperant el dia primer de juliol, dia de la festa de l'acabament de les obres, que es faria el definitiu trasllat al monestir i un nou homenatge als comtes¹⁴⁹.

Com hem dit anteriorment hom pot suposar el que significà des de l'òrbita catalanista aquest trasllat. Si es consulta la premsa regionalista es pot comprovar clarament¹⁵⁰. Hi ha, fins i tot, una certa polèmica amb "la

149. No hem explicat amb tot el detall tots els actes per no allargar el text. Només cal consultar la premsa d'aquells dies per veure-ho, com, per exemple, "La Veu del Montserrat", 10 i 17 de juny de 1893; "Diario de Barcelona" 10, 12 i 13 de juny de 1893. O com també fou explicat pel "Correo Catalán" del dia 13 de juny. A més tenim una abundant documentació sobre la preparació dels actes com cartes de l'ajuntament a Morgades convidant-lo als actes i explicant el programa. Un telegrama de Martínez Campos on diu que farà el possible per ser a Ripoll, diverses cartes i telegrammes de Morgades a personalitats convidant-los als actes. Tot plegat es troba a AEV ME 1013, 14 i 15.

150. Per exemple els comentaris i la crònica reproduïdes a "La Renaixensa" del 12 i del 16 de juny de 1893.